

Tamási Áron

Ábel Amerikában

Első fejezet

Szegény anyám olyan asszony volt, kinél kedvezőbb még virágban sem termik. Amíg élt is, mindig pártomat fogta, csak néha a szeretet akadályozta meg abban, hogy ne úgy lásson valamit jónak, ahogy én. Amióta azonban leszállott a földre, azóta a szeretet sem gátolta meg semmiben, hanem minden úgy volt a legjobban, ahogy én mondtam s gondoltam. Lám, a sírnál is, amikor elmondtam neki, hogy az öröklött hajójeggyel Amerikába szeretnék menni, úgy állott mellém, mint az őrzőangyal. El is gondoltam, ahogy a temetőből hazafelé jöttemben a faleveleket hulladozni láttam, hogy halott édesanyát szeretni és hulló falevelet látni milyen közeli rokon!

Bezzeg apám nem langyult el ennyire semmiféle szándékomon, hanem inkább vizsgálódva nézett, mint jegytulajdonost. Folyton ügyelte a lépteimet, és pislogott bé a homlokom mögé, hogy vajon mit akarhatok. Talán még az is megjárta az eszét, hogy egy szép napon felpattanok a hajójegyre, és úgy elvágtatok rajta, hogy még az Óperenciás-tenger vizét is csak játszva fogom meglegyinteni, mint a fecske. Eszes ember volt ő magától is, s hát még ami tudományt belőlem merített! Mint például azt, hogy nemcsak lábon járó emberek élnek, hanem vannak szárnyasok is! Így aztán nem is róhattam meg, titkon sem őt, amiért szemmel tartott engem. Aminthogy feddő szót akkor sem szóltam neki, amikor arra ébredtem az egyik éjszaka, hogy az ujjasom zsebeiben kotorászik. Tudtam, hogy a jegyet akarja megfogni valahol, de én, mintha álmomban harapós kutyától féltettem volna valakit, csakúgy kiáltottam el magamat:

- Megharapja!

Apám úgy megijedt a váratlan intelettől, hogy feldöntötte a széket, s maga is keresztülesett rajta. Erre mindnyájan felébredtünk, akik a szobában voltunk: vagyis rajtam kívül a macska s az apám új felesége, Zsuzsika néni, kit én sohasem tudtam anyámnak nevezni.

- Te ott mit csinálsz, Gergely? - pattant fel Zsuzsika néni.

- Nem látod!? - felelte apám.

Aztán feltápáskodott nyögve, mire én is így találtam szólni:

- Érezné csak az ütést, akkor tudná!

Ámbár nem akartam, mégis nagy veszedelmet idéztem fel ezzel a szóval, mert Zsuzsika néni úgy értette, hogy én ütést kívánok neki. Felugrott hát az ágyból, s mint egy nagy fehér kísértet, kiabálni kezdett:

- Ütni!? Engemet ütni!? Hát itt vagyok! Üssetek, verjete! Öljete meg, gyertek!

Apám úgy meg volt ijedve a feltámadt feleségemtől, hogy fél kezével is alig merte fogni a megsérült lábát. Csak amikor a holdvilág, amit Zsuzsika néni kiejesztett volt a szobából, kezdett visszaözlenni, csak akkor szólalt meg nyájason:

- Erre nem esküdtél volt meg, Zsuzsika.

- Mire?

- Erre, hogy éjfélkor kiszökjél az ágyból, s harcot hirdess.

Néha egyre megy, hogy bombát vet-e az ember, vagy nyájas szavakat, mert az apám felesége felragadta a széket, s úgy kilőtte a keziből, hogy az apám füle mellett elburungozott, s a ház sarkában leszállt, és nagyot sóhajtván így szólt:

- Többet nem ültök rajtam.

Utána nagy éjjeli csend lett, majd apám a fal mellől felém nézett, és azt kérdezte:

- Te ezt gondoltad volna-e, Ábel?

- Ha én házasodtam volna meg, akkor igen - feleltem neki; aztán a ruhámat összeszedtem, és nekiláttam, hogy felöltözzem.

Apám a fal mellől még akkor sem mert mozdulni, a felesége pedig leült az ágy szélire, és sírni kezdett. Először meghatóan sírt, mint akinek szíve van; de amikor látta, hogy mi nem sietünk egy-egy keszkenővel oda, hogy a könnyeit letöröljük, akkor valósággal bőgni kezdett. Édes-
apám félrebillent fejével nézte egy ideig őt, majd rám tekintett, és halk szóval megkérdezte:

- Hát te mért öltöazol, Ábel?

- Megyek aludni, mert már ideje - mondtam.

- S hova?

- Én azt hiszem, hogy a csűrbe.

A csűr most apám is szívesebben elvette volna feleségül, mint Zsuzsika nénit, mert követte példámot, úgy az öltözködésben, mint a nyugalomkeresésben. Amikor magunkon érezhettük a gúnyát, csendesen kivonultunk. De az ajtóból én még visszaszóltam az apám feleségének:

- Aztán ha nem muszáj, ne sírjon!

Künn a csűrben azon kezdtünk apámmal tanakodni, hogy a földre szerkesszünk-e szénából ágyat, vagy pedig mindjárt felmenjünk az odorba. Apám azon a véleményen volt, hogy maradjunk lent a földön, mert a feleségét valami baj elfoghatja, s akkor inkább kéznél vagyunk. Én ellenben azt tanácsoltam, hogy jobb lesz, ha felmegyünk az odorba, mert nekünk nem kéznél kell lenni, hanem éppen ellenkezőleg!

- Hát én nem bánom - egyezett belé apám -, de akkor előbb még meglesem az ablakon keresztül, hogy mit csinál.

Figyelmeztettem őt, hogy mi már egyszer leselkedtünk volt a Hargitán lévő erdei háznál. Apám azonban nem hallgatott reám, hanem azt mondta, hogy várjak egy percre, mert ő mégis odamegy az ablakhoz és bétékint azon. Többet nem szóltam, hanem eresztettem, hogy menjen. De alighogy néhány percig várakoztam, egyszerre nagy csörömpölést hallottam, majd utána két felkiáltást. S a következő pillantásban apám már sebes vágatással beszökött a csűrbe, s egyenesen neki a lajtorjának, amelyen szaladni kezdett felfelé, mint a menyét. Nem tudtam, hogy mi lehet, de én is utánairamodtam; s ahogy odafent a lajtorjáról a szénába ugrottam, apám abban a percben megragadta a lajtorját, gyorsan felhúzta hozzánk, s a csűr fedele mellé fektette a szénára, hogy ne tudjon utánunk jönni, csak a madár.

- Ugyan biza mi történt? - kérdeztem, ahogy meg tudtunk szusszanni mind a ketten.

- Lehet, hogy a vérem is folyik - felelte apám.

Éreztem a sötétség leple alatt, hogy nem tréfa, amit mond. Eléktartam hát hamar a zsebemből azt a kicsi öngyújtót, amit Blanka a komisszártól s én pedig Blankától nyertem volt ajándékba, s odavillantottam azzal apámra. S bizony látnom kellett, hogy nemcsak lehet, hanem valóság, hogy folyik a vére. A jobbik arcáján egy vágás volt szegénynek, s abból elég gazdagon csorgott. A zsebkendőmmel letöröltem a vért, majd bé is kötöttem megsérült arcját. Aztán ledől apám a szénára, és nagyot sóhajtott. Ledőltem én is utána, és szintén nagyot sóhajtottam.

Egy ideig csak gondolatban beszélgettünk, de aztán megindult a szó is:

- Ezen a mi földünkön a második termés nem szokott jó lenni - mondta apám.

- Nem bizony - feleltem neki -, mert a jó magot is hiába vetjük el, ha rossz a föld.

Valami nyári bogár furakodott a fejünk tájékán a széna között. Őt ügyeltük egy jó darabig, s tán apámnak is eszébe jutott hasztalan sorsa a láthatlan bogárnak, akin nem tudtunk segíteni, mert nem tudtuk visszahozni neki az elmúlt nyárt.

- Biztosan egyedül van - mondtam.

- A bogár-e?

- Az is.

- Örvendjen neki - felelte apám, majd mintha szégyellte volna a hirtelen szót, erősebb hangon utána tette: - Vajon hová igyekszik?

- Lehet, hogy az ablakhoz akar menni, hogy azon bétékinsen - mondtam.

Erre az eleven fordulatra apám matarászni kezdett a szénában. De olyan szaporán kutatott a setétben, mintha egy perc múlva már minden késő lenne.

- Maga mit keres? - kérdeztem tőle.

- Én a bogarat - mondta.

- S azt mért?

- Nehogy odamenjen ő is az ablakhoz.

Egy kicsi idő múlva, ahogy ezt mondta, boldog sóhajtás ugrott ki a melléből, és a széna illatában cigánykereket vetett. Biztosan tudtam ebből, hogy megfogta a bogarat. S már az én kezemben is ott volt a kicsi öngyújtó, mit a markomba fogtam, s vigyázattal meggyújtottam. Apám odahozta a bogarat a fény udvarába, s előbb hátból s azután hasból jól megnéztük. Nekem visszamaradt egy darabig a szuszogásom is, mert úgy találtam, hogy bogárban éppen olyan, mint emberben apám. Két eleven fekete szeme neki; sötétbarna színe, bajusznak két csáp kisírtva, s még a nagysága is pontosan akkora a bogárvilágban, mint az apámé az emberek között. Úgy dobogott a szívem, hogy szólni sem tudtam hamarjában, csak ennyit:

- Mondjon neki valamit, édesapám!

Apám csucsorított szájjal és gügyögve, ahogy gyermekeknek szokás, ezt a beszédet intézte hozzá:

- Ősz van, bogár! Hiába kutatsz a párod után, mert valahol az enyészetben van eddig. S nem az ablaknál, ahova menni akarsz. Mert ott az ablaknál egy olyan bogár van, aki neked nem a szívét mutatná, hanem a csúfolódó nyelvét. S amikor te azt látnád, vén keserűségben bétörnéd az ablaküveget, ami megsebezne arcodat, és folya a véred...

Apám küszködött egy kicsit, mintha meg akarná fojtani valaki, majd nagy nehezen kinyögött még ennyit:

- Folya, mint nekem...

Utána a szénára esett elernyedve a keze, és a bogár elfutott. Én is eloltottam az öngyújtót, és se nem szóltam, se nem sírtam, hanem arcomat a szénába dugtam, hogy szúrja.

Sokáig így feküdtünk, talán órák hosszat is. Sok minden járt a fejemben, és a szívemben még sokkal több. Végiggondoltam mindent: szegény gyermekkoromat és a sorsomat a Hargitától mostanáig; aztán megkerestem a zsebemben a jegyet, a kezembe vettem, s úgy elaludtam.

Már kivirradott volt, amikor apám felébresztett. Nem is tudtam, hogy miért s miért nem, de az első mozdulatom az volt, hogy eldugjam a jegyet. Apám azonban a jó szemével meglátta, és megkérdezte:

- Miféle papirosat dugdosol, Ábel?

- Ez a jegy.

- A hajóra?

- Arra.

Apám elgondolkozott, majd mellékesen így szólt:

- Azt mondják, hogy szinte mindenki odavesz a tengerbe.

- Ne féljen, én nem veszek oda - mondtam.

- Te nem, mert nem fogsz oda menni.

Úgy gondoltam jónak, ha nem ellenkezem apámmal, mert a cifra éjszaka miatt rosszkedve volt. Ellenben, hogy a lelkét egy kicsit felderítsem, nagy férfiaságát kezdtem ébreszteni.

- Ha háború lenne - mondtam -, s abban édesapám katona, egy egész századdal is szembe merném eresztetni. Annál jobban csodálom, hogy egy asszonynak ketten sem tudunk leckét adni.

- Te városban is jártál, sok mindent láttál - felelte apám. - Hát gondolj ki valamit.

Csakugyan gondolkozni kezdtem, majd felugrottam.

- No, tán eszedbe jutott valami? - kérdezte.

- Nekem eszembe - mondtam -, mégpedig valami olyan, hogy megérné az én hajójegyemet is.

- Akkor elé véle, Ábel! - ugrott fel apám is.

Gondoltam, hogy ingyen nem adom a találmányt, még apámnak sem; s azért így szóltam:

- Ha beléegyezik, hogy legalább a tenger partjáig elmehessek, akkor megmondom.

- Addig elmehetsz, akár holnap.

- Van nekünk egy kicsi vízipuskánk, ugye?

- Van! - mondtá apám.

- No, ha van, akkor mi azt a vízipuskát telieresztjük vízzel, aztán felvisszük a hiuba, s onnét a kürtőlikon keresztül szépen levízipuskázzuk Zsuzsika nénit. De csak úgy, mintha bécsapna az eső, amiről mi nem tehetünk. Jó lesz-e?

Apám már eresztette a lajtorját lefelé.

- Többet egyet se szólj, hanem gyere! - mondtá.

Abban is szerencsénk volt, hogy Zsuzsika néni még javában aludt, s éppen a hátán, ahogy nekünk kellett. Hamar megtöltöttük hát a vízipuskát, s már fent is voltunk véle a padláson. Apám a vízlövellő csövet fogta, hogy nagyobb élvezete legyen a dologban, én pedig szivattyúztam neki a vizet. S jól célozhatott a fontos tűzoltásban, mert alig kezdte a cső lövelleni

a vizet, odalenn felkiáltott Zsuzsika néni. Apám azonban a fejével és a lábával intett, hogy nyomjam szorgosan a vizet. Én nyomtam is hiba nélkül, ő pedig célban tartotta a csővel az asszonyt, mialatt futkosott a szobában keresztül-kasul és kereken.

Ahogy elvégeztük a szerencsés műveletet, gyorsan és lábujjhegyen lejöttünk, s még a feljáró lajtorját is elvettük, nehogy reánk tudjon esni a gyanú. Aztán visszamentünk oda, ahol aludtunk volt, s a vízipuskát belérejtettük szépen a szénába.

- No, most már mi hibások nem lehetünk - mondta apám.

- Tanulságos dolog volt - szóltam én is -, mert ebből a kicsi fecskendezésből is kiderült, hogy jó dolog a víz; s hát még ahol annyi van, mint a tengerben!

Apám elérte a beszédet, s még egyszer megígérte, hogy a tengerig bármelyik órában elmehetek. Nagy győzelem volt ez is, de mintha az angyalok s az ördögök egyformán az én pártomon állottak volna, nemsokára olyan dolog történt, hogy abból kifolyólag a tengert is elnyertem apámtól. Ez a dolog pedig úgy kezdődött, hogy amikor mi, úgy délfelé s nagy álmosan, lejöttünk a szénából, Zsuzsika néni a legnagyobb hadiállapotban fogadott minket. A szemei úgy forogtak, hogy álmomban is sokszor megláttam azután, s azt kiabálta nekünk, hogy mi fecskendeztük le őt a reggeli időben. Apám eléggé mondta, hogy az eső csapott bé a szobába, de Zsuzsika nénivel beszélni nem lehetett.

- Ennek nem elég a vízipuska! - mondotta apám, amikor elmenekülhettünk valahogy előle.

- Hát mondja meg, hogy mi volna elég? - kérdeztem tőle.

- Semmi egyéb, csak az, ha elmenne a háztól.

- S mit ad, ha én ezt keresztülviszem?

Apám úgy nézett reám, mint a Messiásra.

- Hát mit adjak?

- A tengert!

Nagy árat kérhettem apai szívéből, mert felelet helyett nagy bánatosan elment a mezőre, ahonnan csak alkonyatkor jött haza. Akkor azonban így szólt:

- Hát meggondoltam, Ábel. Ha végbeviszed, hogy elmenjen ez a vénasszony a háztól, akkor te is elmehetsz Amerikába.

Utána megölelt, majd hirtelen elfordult, hogy ne lássam a szemét.

Másnap én is elmentem a mezőre, hogy elűző tervet eszeljek ki. Erre is gondoltam, s igen arra is, de a legvégén mégis olyan tervezetben állapodtam meg, ami se vérbe, se pedig erőszakba ne kerüljön. Az első dolgom az volt, hogy levelet írtam Garmada úrnak, s abban a levélben elpanaszoltam neki mindent. Megírtam azt is, hogy nemsokára Amerikába fogok menni; de legfőképpen arra kértem, hogy küldjön nekem egy csúf levelet, s abban írja azt, hogy én tizenötezer lejjel tartozom neki, amit tíz napon belül a föld fenekiből is fizessek ki, mert máskülönben a tizenegyedik napon elárvereztetni az apám házát.

Garmada úr becsülettel tett eleget a kérésemnek, mert negyednapra egy olyan csúf levelet írt nekem a tartozás miatt, hogy ha azt magától írta volna, a vízipuska neki sem lett volna elég. Medve legyen, vagy akár oroszlán, akitől úgy megijedjen apám, mint ettől a levélből. De amikor megmondtam neki, hogy csak a levegőbe szólnak a betűk, s egyedül az illető cél irányában szükséges, akkor nagyot szökött örömeiben. Én azonban nem engedtem, hogy sokáig szökdössék, hanem így szóltam hozzá:

- Most aztán ember legyen itt közöttünk két darab! Mert a terv a következő: ezt a levelet az asztalon felejtjük, hogy Zsuzsika néni lesve elolvassa. Ez egy. Aztán magát az asszony előtt ölje a bánat az adósság miatt, nekem pedig egye az életemet. Ez kettő. Aztán kidoboltatja a faluban, hogy az adósság miatt elárverezteti a házat. Ez három. Aztán fogadjunk pénzzel egy embert, aki az árverésen legtöbbet ígérjen a házért, s azt megvegye. Ez négy. Aztán a kertben egy kalibát csinálunk Zsuzsika néninek, hogy ház híján abban lakják, de abban nem ő fog lakni, hanem a győzelem. Megértette-e?

- Ne félj semmit! - felelte apám.

Ezek után még egy óra sem telt el munka nélkül. Én a levelet felejtettem az asztalon, apám pedig elment a jegyzői irodára, hogy a ház kidobolását megrendelje. Amikor visszajött s bement a házba, Zsuzsika néni már javában óbégatott. Apám tette magát, hogy eddig nem is tudott a rettentő adósságról, és felgerjedve keresett engem, aki a kertben szilvát szedgettem egy fáról. Másnap a kidobolás is megtörtént, s mindenki sajnálta szegény apámat, csak éppen én nem. Aztán öt nap múlva, éppen egy vasárnap délután, lejátszódott az árverés is. A házat egy Birtalan nevű ember vette meg, apámnak legjobb komája. Mindenki csodálta, hogy honnét van annyi pénze, mert Birtalan mindenkit ezresekkel fejtelt meg, aki hozzá mert a vásárhoz szólni. Utána elmentünk hárman a korcsmába, s mi apámmal ketten bánatunkban s Birtalan pedig örömben olyan áldomást ittunk, hogy mindkettőjüket én támogattam haza. Zsuzsika néni nagy forrongásban izzott, mert amit ember csak el tud követni ilyen esetben, azt ő mind elkövette. Arra az egyre azonban mégis nehezen vetemedett, hogy felmondja apámmal a közös jármót, s elköltözzék. De azért ez is bekövetkezett, hála legyen az Istennek és Garmada úrnak. Mégpedig akkor következett bé, amikor már készen állott a kertben a kaliba, s apám kezdte a házi felszerelést odahurcolni.

- Sohasem gondoltam volna, hogy így megverjen engem az Isten! - lázadozott fel apám előtt, akinek volt annyi esze, hogy így szóljon:

- Ha szegény Jóbnak jó volt a ganyédomb tetején, akkor nekünk is jó lesz ebben a kicsi kalibában. Úgyis megvénültünk már, s nem sokáig élünk.

Erre Zsuzsi néniben minden elszakadt, ami eddig össze volt kötve benne. Vagyis azt válaszolta, hogy ő bizony még élni akar legalább húsz esztendő, annyi idő pedig egy kicsit sok lenne abban a kalibában. Éppen azért, az ég és a kaliba legyen apámmal, mert ő ezennel eltávozik oda, ahonnet jött volt.

Össze is szedte minden holmiját, aztán szekeret hozatott, s arra felrakatta. Mire a szekér eljött, addigra apám is tanúkat hívatott velem, hogy mindenki tudja meg: nem kergette el senki, hanem jószántából szakad el.

Amikor bétéhettük utána a kaput, apám csendesesen így szólt:

- Hallottál-e valakit, aki örömben meghalt volna?

Többet nem is beszéltünk a dologról, hanem a házi szerelést visszahordtuk a kalibából a szobába. Így telt el estig az idő. Amikor lefeküdtünk s békességgel bétakaróztunk, apám nagy sóhajrással még csak ennyit mondott erre a napra:

- Te a tengert nyerted meg, Ábel; de én az egész világot.

Helyesnek tartottam, hogy apámé legyen a világ, s az enyim csak a tenger. Így is nehezen bírtam magammal, olyan boldog voltam. Mindjárt meg is írtam Garmada úrnak, hogy immár Amerika nem szabadul meg tőlem. Ő erre is válaszolt nekem, s a levelében még egy olyan írást

is küldött, amely valami idegen nyelven szólt, s alatta pecsét. Ezt az írást elvittem a paphoz, aki jó ember volt és szerető szívű, ami ki is tűnik mindabból, amit velem ettől fogva csinált.

- Ez valami bizonyítvány - mondta a pap, ahogy elolvasta.

- S micsoda bizonyítvány?

- Arról szól, hogy te világjáró munkatársa vagy valami „Élők és Holtak” című újságnak.

Jót nevettem a kiderült dolgon, s elbeszéltem a papnak, akit Kelemennek hívtak, hogy micsoda újság az a bizonyos, és hogyan hoztuk létre. S mivel Kelemen papban nagy emberszeretőt ismertem meg, gondoltam, hogy elbeszélem neki az egész sorsomat, s különösképpen azt a jelenvaló tervet, hogy Amerikába akarok menni. Hamar kitűnt, hogy milyen helyesen cselekedtem, mert a pap egy sereg jó tanáccsal szolgált nekem. Így azt is a lelkemre beszélte, hogy most télire ne induljak neki annak a nagy útnak, s egy idegen világnak, hanem várjam meg a tavaszt. Erre én felfedeztem előtte, hogy nálunk a családi állapot milyen, s azonkívül hiába vesztegetem a drága időt is. A családi állapotra azt felelte a pap, hogy egy hét múlva elmegy házasodni az a legény, aki nála szolgál, s így éppen beállhatnék tavaszig hozzá, annak a helyére. S mondott az idővesztegetésre is elég okosat, mert azt mondotta, hogy a tél folyamán tanítani fog engemet sok mindenre, ami nemcsak jó lesz nekem, hanem szükségem is.

Látván, hogy az Isten kivel hozott engemet össze, azt feleltem neki, hogy jól van. Ilyenformán minden úgy lett, ahogy ő akarta. Vagyis egy hét múlva beállottam hozzá szolgálégénynek. Két lovat istápoltam s egy fejős tehént bornyústól, de a pap többet istápolott engemet, mint én azokat, mert minden ebéd után egy órát s minden este két órát tanított. S mind olyan dologra, ami csakugyan egyarányú volt a kenyérrel. Így például kiművelte bennem, hogy pontosan s megfelelő módon tudjak magyarul írni. Ezt a tudományt alapvető tudománynak nevezte, akár a jó kutyának azt a tudományát, hogy másképpen ugatja meg a tolvajt, mint a becsületes embert, s megint másképpen az idegen kutyát.

Szigorúságának vettem annyi hasznát, hogy mire lehullott a hó, már másképpen ugattam meg a tolvajt, mint a becsületes embert vagy mint az idegen kutyát. A pap azzal jutalmazta meg szorgalmamat, hogy elmagyarázta nekem az ősmagyarok honfoglalását, a nagy magyar királyok hőstetteit, az egyszerű pór nép szenvedéseit, annyi századokon keresztül, valamint a székely nemzet árva mivoltát. Azonkívül sokat magyarázott az öt világrésről s annak százféle népéről, de legtöbbet Amerikáról, hadd legyen valami kóistolóm belőle, ha már odamegyek.

Karácsony este pedig két könyvet nyújtott át nekem, s azok mellé így szólt:

- Az egyikből tanulni fogunk angolul, s a másikkól németül.

Egy kicsit megijedtem ettől a nagyfokú dologtól, mert azt gondoltam hirtelen, hogy addig nem fog elereszteni Amerikába engem, amíg a begyembe nem szedem mind a két könyvet. Nem így történt azonban a dolog, mert csak azt kívánta tőlem, hogy száz darab szót tanuljak meg az egyikből is, a másikkól is. Egy hét alatt nemcsak kiválasztotta, hanem le is írta nekem úgy a német százat, mint az angol százat. S hogy még ettől se ijedjek meg valami nagyon, azt mondotta, hogy csak húsvétra kell tudnom azokat, de akkor irgalom nélkül.

Ennyi sok jót cselekedett hát velem Kelemen pap; s nekem mégsem ez esett a legjobban, hanem az a kicsinek látszó cselekedete, hogy Bolha kutyámat is odavette velem együtt a szolgálatba. Semmi sem olyan nehéz, mint szavakkal megmutatni ezt az örömet. De ha elgondolja valaki, hogy az egyik embernek hűséges barátja van, a másiknak gondozó édesanyja, s a harmadiknak szerencsés születése; s akkor elgondolja azt is, hogy nekem mindezek pótlására csak Bolha volt, akkor megértheti szívem örömét.

Bolha úgy csüngött rajtam, hogy ugyan. Ott töltötte az éjszakát az istállóban az ágyam alatt, de amíg én el nem fűjtam a kicsi lámpát, ami a fejem felett állott, addig ő sohasem bújt volna be a fészkibe, hanem folytonosan engem nézett, s a könyvet, ami rendesen a kezemben volt. Láttam jól sokszor, hogy mennyire nyughatatlan és szenvedő, amiért nem tudta helyettem megtanulni a száz angol szót s a száz németet.

Így múlt el a tél, vagy inkább repült.

Aztán megjött a tavasz, s nekem készülődni kellett. Sokat gondolkoztam azon, hogy melyik napon induljak el. Végre határoztam, s odaállottam Kelemen pap elé. Azt mondtam neki, hogy szeretnék azon a napon indulni, amikor a rügyek és a bárányok is indulni szoktak, vagyis Szent György napján.

- Rendben van, Ábel - mondotta a pap. - Ha éppen úgy akarsz, indulj Szent György napján. Neked is bizonyosan nagy sárkánnyal kell megküzdened, s kérni fogjuk az Istent, hogy ez sikerüljön. Az irományok rendben vannak, s még szállást is szereztem neked New Yorkban, hogy amikor megérkezel, ne legyél a legárvább a világon. Él nekem ugyanis abban a városban egy rokonom, bizonyos Kelemen Gáspár nevű ember, kinek már írtam a te ügyedben, s várni fog a hajónál, amikor megérkezel.

Úgy néztem a papot, mintha apám lett volna, de tudományosabb és tehetősebb személyben. Elgyengítő melegséget éreztem magamban, hogy miképpen háláljam meg neki sok jószágát, és meg akartam csókolni a kezét, de ő azt nem engedte, hanem ahelyett azt mondotta, hogy ne a papot tekintsem benne, hanem az embert, aki azt képzelheti magában, hogy én az ő fia lehetnék. S csakugyan igaz lehetett, hogy saját fiának képzelt engem, mert megfogta a kezemet, és bevezetett a belső szobába, ahol aludni szokott. Ott rámutatott egy nagy kufferre, s így szólt:

- Látod-e ezt a kuffert? No, én ezzel végeztem a teológiát, s Bécsben is ezzel jártam. Most már nem megyek többet Bécsbe, sem más külföldi városba. Legyen a tiéd hát ez a kuffer, s hűséges szolgálatod fejében fogadd azt is szívesen tőlem, ami benne van.

Megnéztem, hogy mi van benne, s örömömben le kellett ülnöm a földre. Mert egy tiszta új rend ruha volt benne, sötétszürke színű, finom úri ruha. Melléje három ing, három alsója neki, hat zsebkendő, egy pár fekete cipő, kalap, két nyakkendő, s három fuszékli; legalól egy szép kicsi imádságos könyv s egy feketeszemű olvasó, s azok mellett egy kisded fehér zacskóban valami.

Amikor mindezeket végignéztem, s éreztem, hogy nem tudok hamarjában felállni a földről, ránéztem Kelemen papra és azt kérdeztem tőle:

- Most sem engedi, hogy megcsókoljam a kezét?

Kelemen pap elmosolyodott, és így felelt:

- Az olyan kicsi dolog volna, hogy nem érném be vele.

- Hát akkor mit tegyek?

- Van valami, amit megtehetsz.

- S az mi?

- Egy fogadalom.

Erre felugrottam a földről, hogy valamit én is tehetek végre, s a kicsi zacskóval, amit a kezemben felejtettem, így szóltam:

- Akármit megfogadok a világon, csak mondja!

- Akármit ne fogadj meg - folytatta csendesen a pap -, hanem csupán a következő két dolgot. Először azt, hogy bármi történjék veled, vissza fogsz térni erre a földre, ahol édesanyád pihen, s ahol apád s általában a mi székely népünk él és pihenni fog. Másodszor pedig, hogyha valamikor megházasodol és gyermekeid lesznek, akkor azokat keresztény katolikus vallásban neveled. Ezt a kettőt megfogadod-e?

- Megfogadom - mondtam neki.

Erre jó erősen, ahogy férfiakhoz talál, kezét szorítottunk. S mivel a kicsi zacskó még örökké a kezemben volt, megkérdeztem tőle:

- S hát ebben ugyan biza mi van?

- Abban egy kicsi hazai föld, hogy sohase feledkezzél meg az anyaföldről - válaszolta Kelemen pap.

Amikor ezt hallottam, egyszerre olyan erős lettem, hogy nem jutott eszembe sem vadállat, sem egyéb, amitől félni tudnék. Meg is mondtam a papnak, hogy sok szót ezek után ne várjon tőlem, mert én az életben akarom megmutatni, amit más ilyenkor mondani tudna. Láttam, hogy ez nagyon tetszett neki, s mindjárt megértette azt a kívánságomat is, hogy Bolhával együtt elmenjek még egyszer a mezőre, s ott megjárjam magamat búcsú fejében. El is mentünk ketten, s minden helyet bójártunk, amit csak lehetett. S mialatt jártuk a zsendülő tavaszi mezőket, Bolha olyan két dolgot művelt, hogy azzal a két dologgal, ha értelmét tekintjük, nem maradott a pap háta megett. Először ugyanis azt cselekedte, hogy valamiképpen egy patkányt fogott, s azt odahozta elé, éppen egy frissen felszántott földre. Ott elengedte a patkányt, s amikor az állat jobbra akart futni, akkor a jobb lábával húzott neki egy pofot, s amikor pedig balra akart futni, akkor a bal lábával térítette meg. Amikor pedig a patkány felfordulással jelezte, hogy megunta a dolgot, Bolha gödröt ásott neki, és szépen eltemette. Ettől kezdve alig múlt el egy félóra, s hát ismét fogott valamit. Odahozta azt is elé, s hát egy madár, mégpedig pacsirta! Megijedtem, hogy ezzel is úgy fog tenni, mint az előbbivel, de mielőtt rászólhattam volna, szelíden és könyörögve nézett Bolha reám. Aztán szépen letette előttem a földre, s az orrával gyengéden megnógatta. Erre a pacsirta rebbent egyet, s felszállt a levegőbe. Nyílegyenesen repült az ég felé, s amikor jól fent volt már, énekelni kezdett.

Bolha utána nézett, s azután reám. Én pedig megsimogattam a fejét, és így szóltam:

- Jól van, megértettem.

Nem beszéltem el a különös dolgot akkor sem, amikor estefelé hazaérkeztünk. De ha el akartam volna mondani, talán akkor is kifutott volna hirtelen a fejemből, mert amire nem számítottam, apámat találtam ottan, nagy beszédben a pappal. Kérdés nélkül is mindjárt megmondta a pap, hogy ő hívatta ide apámat. Azért hívatta ide, hogy búcsút vegyünk egymástól, mert nekem jó reggel indulni kell, s nem szeretné, ha bögéssel kezdődne holnap a nap. Apám leejtett fejjel hallgatott, s én még sohasem láttam senkit, aki olyan árván tudjon két ember mellett ülni, mint ahogy ő ült mellettünk. Szerettem volna átölelni a nyakát, vagy legalább megsimogatni a fejét, de féltem hozzányúlani, mert úgy éreztem, hogy leesik akkor a földre.

Isten rendelte valósággal, hogy ott legyen a pap, és szóljon hozzá:

- Ne búsuljon, Gergely bácsi! No, ki látott ilyent, felnőtt emberben!?

- Ilyent senki... - mondtá apám, de nem emelte fel a fejét.

Kelemen pap tovább vigasztalta, de az öreg fej, amiből annyi szép okosság és kedves móka szikrázott eddig elé, most folyton lefelé csüngött, mintha a földön keresztül akart volna átnézni Amerikába. Ahogy ott állottunk mellette tehetetlenül, Bolha egyszerre feltette az apám két térdére az ő két lábát, és háromszor is azt mondta neki:

- Hhh! Hhh!

Apám megölelte a kutya nyakát, és csendesen azt mondta:

- Ilyen az ember élete, Bolha... Utoljára csak az állatok maradnak véle...

Az én szívem nem bírta keserű apját nézni, s azért bementem a belső szobába, s ott az imádságos könyvet kezdtem forgatni. Nem tudom, hogy mennyi idő telhetett el így, csak arra emlékszem, amikor Kelemen pap bájolt, és azt mondotta, hogy apám menni akar. Amikor ránéztem, hogy felálljak, még hozzátette:

- Jó lenne, ha vinné a kutyát is.

Erre visszaestem az ülőhelyemre, és azt mondtam:

- A nagy tengernek nagy ára van.

A nehéz búcsú már a lelkére mehetett a papnak is, mert megragadta a karomat, és azt mondta, hogy aki Amerikába akar menni, annak ne csak szíve legyen, hanem ereje is. Ettől egy kicsit megszégyenültem, keményen felálltam, és kimentem apámhoz. Ott megálltam előtte, és azt mondtam:

- Szégyen lenne, hogy lélekben a fiú legyen erősebb, mint az apa.

Erre az öreg felállt, és legényesen így szólt:

- Húzd meg a fülemet!

Ha már mondta, meghúztam egy kicsit. Ekkor ő is meg az enyimet, majd ismét így szólt:

- Add ide a régi kalapodat!

Azt is odaadtam neki, mire ő meglöbögötte a kalapot a kutya előtt, és hívni kezdte véle. Bolha rám nézett, hogy mit csináljon, én pedig intettem, hogy kövesse apámat. Szépen el is indultak, s mikor láttam, hogy egészen rendesen mennek, én is utánuk szegődtem, hogy legalább a kapuig elkísérjem őket. Amíg odáig mentünk, elévettem ötszáz lejt abból a pénzből, amit még Garmada úr oldalán szereztem volt, s az útra tartogattam, és odaadtam apámnak. Apám eltette a pénzt, majd az égre nézett, és így szólt:

- Úgy nézem, hogy holnap jó idő lesz.

- Bár adná az Isten - mondtam én is.

Erre kimentek valahogy a kapun.

Akkor éjjel nyitott szemmel feküdtem egészen hajnalig. S mihelyt annyira virradt; mindjárt felkeltem, és tetőtől talpig abba öltöztem, amit Kelemen pap ajándékozott nekem.

- Olyan vagy, Ábel, mint egy főispáni titkár - mondta a pap.

Kedvem lett volna azt felelni, hogy titkár vagyok ugyan, de nem a főispáné, hanem az érzelmeké és a szenvedéseké, de hát nem akartam nyújtani most semmiféle szóval az időt. Feltettük a papi kuffert, ami Bécset is látta, gondosan a szekérre, s utána magunk is felültünk. Kelemen pap egy szomszédos legényt kért meg arra, hogy ez alkalommal hajtsa a lovakat. A

legény egy percig sem felejtette, hogy a más lovait hajtja. Úgy repültünk tehát, hogy ugyan fognunk kellett az ülés karfáját, nehogy kilóduljunk a tavaszi sáncba.

Egy órával korábban érkeztünk a vasúti állomásra, mint ahogy kellett volna. Kértem Kelemen papot, hogy forduljon a szekérrel vissza, mert én az egyedülvalóságot már szeretném megkezdeni. Ő megtette, amire kértem, csupán egy barackot adott búcsúzóul a fejemre; s aztán odalett a két pej lovával, amiket úgy szíttam egész télen, mint a tüzet.

S ahogy egyedül maradtam, különös változás történt velem. Egyszerre mintha kezdetem volna elfelejteni mindent, ami ezen a télen, s különösen azt, ami tegnap történt velem. Ködbe borult emlékezésem előtt a falu, a mi kicsi házunk s a pap háza, s ködbe borult Bolha szorgos alakja, valamint az édesapám arca és a papé.

Mire a vonat béfutott, s én felülhettem volna reá, már el is süllyedt minden, ami valaha volt.

Csak azt láttam a vonat ablakán keresztül, hogy futunk, mindegyre csak futunk; s a legtöbb, amit ki tudtam gondolni, az volt, hogy bizonyosan valami szelet kergetünk, valami gonosz szelet.

Így futottunk, s mindig csak futottunk.

S a nagy futásnak az lett a vége, aminek lennie kellett, vagyis estefelé megérkeztem Bukarestbe. Úgy ereszkedtem le a vonatról a nagy katolikus kufferrel, mintha semmi dolgom nem lett volna. De nem is volt szükség arra, hogy sebes mozgással vagy kiabálással elevenítsem a forgalmat, mert olyan nyüzsgést, amilyen itt volt, ezen a nagy állomáson, a szem még nem látott. Nemcsak a sűrű szavakat torlasztották a leggyorsabban, hanem úgy szaladgált mindenki, mintha a gazdag apja halt volna meg.

Megvártam, amíg lezajlott a nehezebbje, s akkor magam is átalvergődtem az állomás épületén, hogy valamiképpen a városba jussak. Pompázó kocsik álldogáltak az állomás előtt, magosak voltak, feketék és fényesek. S fent a bakon, s mindegyiken, egy-egy nagydarab ember, szép és gombos ruhában, mintha a forgalom szolgabírói lettek volna.

Az egyik meglátta talán, hogy uraskodva szeretnék bévonulni a városba, s intett nekem, hogy üljek fel. Én nem kértem magamat, hanem a kuffert helyére emeltem, s utána magam is felültem. Amikor pedig a kocsis hátrafordult, hogy hova parancsolom őt, egy pillanatra áldottam a papot a száz német szóért, melyek közül kettőt mindjárt ki is halásztam, szólván a gombos embernek:

- Hotel, klein.

A kocsis bólintott, és elindította a két szép fekete lovat. Azok hullámozó trappolásban vittek engemet a városon keresztül, majd egy dísztelen és sárga falú ház előtt megálltak. A kapura tekintettem, s hát azon egy tábla volt, s a táblán pedig a következő felírás:

- „Hotel Salamon Klein.”

Ahogy ezt megláttam, hirtelen elfelejtettem, hogy micsoda városban vagyok, s így fakadtam ki magyarul:

- No, ez ugyan klein, de inkább Salamon!

Erre a kocsis nevetni kezdett, majd tiszta magyarul azt mondta nekem:

- Hát nem ide akart uraságod jönni?

Úgy néztem rá, mint egy csodára.

- Hát maga mitől tud magyarul? - kérdeztem.

- Én a csángóságomtól - felelte.

Megmondtam neki, hogy így már jól van a dolog, akárhova is hozott, mert magyar ember rossz helyre nem viheti a magyart. Kifizettem neki a díjat, s még meg is szereztem öt lejjel, mert az ötezer s valamennyi lejből, amit Kolozsvárról hazahoztam volt, még négyezer a zsebemben nyugodott, s a Madarász-féle húsz dollár is. Mire a fizetés megtörtént, már odafutott az udvarból egy fiú, ingben és lapos sapkával a fején, s a nagy kuffert felragadta. Aprítottam utána, nehogy túlfelől kivigye a házból. De nem vitte ki, hanem bétette egy kicsi szobába, mely a hármasszámot viselte, s amelynek az ajtaja és az ablaka az udvarra nyílt.

- No, innét nem esem ki! - gondoltam, mert a küszöb egy szinten volt az udvari földdel.

A sapkás fiú sután nézett reám, de nem sokáig maradt suta, mert a fizetés felől kezdett mutogatni. A mutogatást csak akkor hagyta abba, amikor százig ment a tíz ujjával. Erre kivettem neki a százast, majd a nagy némaság után, s éppen amikor ment volna kifelé, elsőhajtottam magamat, és így szóltam:

- Herr Gott!

Úgy tekintett vissza hirtelen, mint a Lót felesége annak idején, de amikor látta, hogy barátilag mosolygok, ő is azt tette, és elment.

Volt ott a szobában az ágy szélénél egy bőrszék, ami ugyancsak a harctéren lehetett a háborúban, mert az egyik lába hiányzott. Azonkívül a bőre is sok helyen tátogott, mintha erősen várta volna, hogy valaki már beléüljön. Én ezt mindjárt megcselekedtem, mert a búcsúzás a lelkemből, s aztán az az utazás a testemből úgy kiszívta volt az erőt, hogy nyugalmat kívántam. Azt is gondoltam, hogy egy kicsit elrendezgetem a közeli múltat, és béosztom a holnapi jövőt, de még mielőtt valamire jutottam volna, elszenderedtem. Egy kicsit később arra riadtam fel, hogy valami kutya ugat a szobában. Felugrottam, s először nem az jutott eszembe, hogy hol vagyok, hanem azt láttam, hogy két kakas verekedik a szobában, s azt ugatja egy kicsi tarka kutya. Ezeken kívül még egy másik fekete kutya is volt, valamint két tyúk és három galamb. S ezek mind bent a szobában, s az ajtó félig nyitva. Mindjárt gondoltam, hogy a sok lakosú nagy udvarról gyűltek oda, de azért mégis furcsának találtam, hogy egy kurta aluvás alatt ennyire Noé bárkájává változzék a szobám, amelyért száz lejt kellett fizetnem, még az aluvás előtt. Szépen békességet teremtettem hát a kakasok között, aztán távozásra kértem az egész sereget, s utánuk bezártam az ajtót. Egyúttal a bőrszékkal is felbontottam a barátságot, mert megvettem az ágyat, s abba feküdtem belé.

Másnap reggelig egyet aludtam.

Akkor ismét felöltöztem úrnak, s mivel a hasam erősen meglaposodott volt, úgy határoztam, hogy elmegyek valami vendéglőbe, s öltözetemhez találó eledelt eszem reggelire, vagyis kávé. Mielőtt kiléptem volna a szobából, a kuffer arra kért, hogy odakünn a kapu előtt nézzem meg pontosan az utca nevét s a ház számát. Én ezt nemcsak megnéztem, hanem a kicsi zsebkönyvembe fel is írtam, mert a Kelemen pap tanítása jutott eszembe. Ő pedig azt tanította volt, hogy az olyan ember, aki írni tud, az eszik úrnak nevelheti, mert szolgának ott van a ceruza és a papiros.

Nemsokára találtam is egy kávéházat, ahol két zsemlével együtt elköltöttem a kitűzött eledelt, s azután újságot olvastam. De nem akármilyen újságot, hanem németet! Az emberek könnyen azt gondolhatták, hogy a Vilmos császár fia vetődött oda, román világot látni. Én azonban nem sokat ügyeltem az emberekre, mert elég munkát adott az is, hogy a Kelemen pap száz német szava közül, melyek elbújva bizonyosan ott voltak az újságban, néhányat megtaláljak. A vizsgálat elég jól sikerült, mert tízet ki tudtam halászni. Ezzel a tízzel aztán el is mentem, hogy

a hajós társaság irodájában jelentsem magamat, mert a levélben azt kívánták volt tőlem. Ebből a célból ismét kocsira ültem, hadd lássák ott is, hogy az én személyemben nem akárki utazik Amerikába.

Az irodának óriási üveges ajtaja volt, mely az utcára nézett. Az ajtó egyik szárnya éppen nyitva is állott, s így jól láthatták, hogy basa gyanánt érkezem. Ahogy beléptem, olyan bűz csapott meg, mintha az ócskapiac is ott lett volna. Nem tudom, hogy mi árasztotta azt a bűzt, de valami részük bizonyosan volt benne azoknak is, akik ott voltak az irodán. S ezek elegendőek voltak, mert a hosszú pulton innét tizenkettőt számoltam meg hirtelen, nagyon elvegyes utazókat. A pulton túl pedig, egymástól két lépés távolságyra, három úrféle állott, hogy minket lebonyolítson. Ennek a háromnak a háta mögött pedig egy negyedik ide-oda járkált, és mindegyre belenézett abba az írásba, amit amazok a vallomástevő utasokról szerkesztettek.

Nem akartam megelőzni azokat, akik előttem jöttek, hanem a két kezemet a két nadrágzsebembe tettem, s emígy sétálni kezdtem az irodában. A falakon nagy képek függöttek, s azokat is megnéztem, hadd tanuljak, amit lehet. Ezek a képek mind rokonságban voltak egymással, mert olyan egy sem volt, amelyik hajót ne ábrázolt volna. Az egyik kettőt, a másik sok kicsit, s a harmadik csak egyet, de óriásit! Mind buzogva úsztak a nagy tenger nagy habjai között, de mégis inkább füstöltek, mint haladtak.

Nagy volt a boldogságom, hogy nemsokára életben fogom tapasztalni, amit a nagy képek mutattak. S hogy ez minél hamarább meglegyen, oda is mentem az egyik igazgatóhoz, aki csak rám nézett, és így szólt:

- Magyar?

- Annak születtem volt - feleltem neki.

Erre azt mondotta, hogy menjek oda a másikhoz, aki a szélén írja a maga részit, mert a magyarokról az veszi fel az adatokat. Láttam, hogy nagyon bé vannak osztva, s mivel a rendet magam is szeretem, szépen odamentem ahhoz a másikhoz. Az megvizsgálta becsületesen az írományaimat, s meg azután engemet is. Kikérdezett mindenről: a születésemről, apámról s anyámról, a vallásomról s még arról is, hogy nincs-e valami testi hibám. Erre az utolsóra azt mondtam neki, hogy van.

- Miféle? - kérdezte meghökkenve.

- Az, hogy nem tudok úszni! - mondtam.

Legyintett és így felelt:

- Az nem baj.

- Éppen, hogy baj - védtem magamat -, mert ha tudnék úszni, akkor átalúsznám a tengert, s nem kéne a vitelért fizetnem.

Erre nem felelt az írogató, de a hátam mögött kettő is elnevette magát, és azt mondta:

- Olyan testi hibánk nekünk is van!

Tőlem jobbra, a másik írnok előtt, egy magas fiatalember állott, nagy feje volt neki, s azon veres haja. Terjedelmes mogorva ábrázatával odafordult felénk, és azt mondta:

- Ilyen bolondot rég nem hallottam beszélni.

- Miért? - kérdeztem.

- Azért, mert én tudok úszni, és mégiscsak venni kellett nekem jegyet.

Odasandítottam a hátam mögöttiekre, és így feleltem a vereshajúnak:

- Akkor ilyen bolondot én is rég hallottam csinálni.

A társaim jót kacagtak a dolgon, de a vereshajú úgy megharagudott, hogy nem szólott többet. Valamit akarhatott azonban mégis, mert a dolga végzése után nem távozott el az irodából, hanem az ajtónál megállt. Én ezt észrevettem, s mindjárt azt gondoltam, hogy bizonyosan engemet vár, mégpedig olyan szándékkal, ami nem lehet kedves. S amit gondoltam, helyesnek bizonyult, mert ahogy kifelé igyekeztem volna, egyszerre mellém állott, s hát jön velem együtt kifelé. Hagytam, hogy jöjjön, de ő nemcsak jött, hanem egy kicsi idő múlva így szólt:

- Maga magyar?

- Az írnok felírta - feleltem neki.

Erre ismét csak úgy tett, mint az előbb: először jött, s aztán így szólt:

- Én szász vagyok.

- Az nem bűn - mondtam.

Még mogorvábban tekintett reám, mint ahogy az irodában tette volt. Ezért jónak láttam, ha valamivel kedvezőbb szavakat intézek hozzá. Húsos kék szemibe néztem hát mosolyogva, és azt mondtam:

- Azok a szászok mind ilyen nagyok és erősek?

- Én mészáros voltam Régenben, s azért vagyok ilyen erős. Mindig megfogtam egy marhának a felit, amikor meg volt nyúzva, s úgy akasztottam fel a szegre, mint a köpönyeget.

Éppen most, az amerikai küszöb előtt, nem szerettem volna köpenyeg lenni a markában, s elég ügyetlenül azt találtam mondani:

- Vajon mi lenne, ha elmennénk együtt ebédelni?

- Az lenne, hogy jóllaknánk - felelte.

Úgy látszik, jártasabb is volt a városban, mint én, mert egyszerre átalvette a vezetést, s egy olyan vendéglőbe vezetett, melyre panaszom nem lehetett. Alig telepedtünk meg egy fal melletti asztalnál, rögtön sósperecet rendelt és két korsóval sörítalt. Azután így szólott hozzám:

- Úgy hiszem, rendeljünk utána valami jó húst.

- Hát rendeljen! - mondtam. - Maga jobban ismeri a húsokat.

Csakugyan jobban ismerte, mert azt mondotta, hogy együnk csirkét, amit nyárson sütnék meg.

- Hányat együnk? - kérdeztem.

- Előbb csak egy nagyot - felelte -, s azt fizesse maga. Utána talán még egy nagyobbát fogunk megenni, s azt én fizetem.

Beléegyeztem a dologba, s elrendeltük, hogy a legnagyobb csirkét húzzák nyársra nekünk. Utána olyan öröm fogta el a szászt, hogy a poharat az asztalhoz ütötte, és így szólt:

- Legyünk ketten testvérek: a szász ember s a magyar ember.

Elnevettem magamat, s azt mondtam neki:

- Egy ilyen erős emberrel nem ellenkezhetem.

Úgy kívánta, hogy kiigyük fenéig a poharat. Ez neki könnyen ment, s három húzásra nekem is.

- Téged hogy hívnak? - kérdezte azután.

- Engem Ábelnek, ha már testvérek lettünk.

- No; az nagyon jó, mert az én nevem Edmond.

Ilyen nagy testvériségben hozták el a gyönyörű szárnyast. A színe olyan volt, mint a halványpiros rózsának, de a szaga még amazénál is jobb. Edmond morgott neki örömben, és felragadta a kést s a villát.

- Te melyik részit szereted? - kérdezte.

- Lám, találd el! - mondtam neki.

- Én azt gondolom, hogy a szárnyát, mert a szóval mindig repülsz ide és oda.

Meg sem várta, hogy mondjak erre valamit, hanem nagy szakértelemmel levágta a két szárnyát, és a tányéromra tette. Ettől kezdve gyorsan zajlott a dolog, mert amíg én a jóízű csontikákkal bíbelődtem, addig ő a többi mind megette. Hanem akkor én sem vártam meg, hogy szólhasson valamit, hanem megrendeltem a második csirkét. Amikor ezt is elhozták, hamar felragadtam a kést, és a villát, s megkérdeztem Edmondot:

- Te melyik részit szereted?

- Lássuk, találd el! - mondta ő is, mire én így szóltam

- Én azt gondolom, hogy a szívét, mert olyan jószívű vagy.

Edmond elnevette magát, de a szemiben hegyes volt a fény. Tőlem azonban lehetett, mert kegyetlenül kivettem a csirkének a kicsi szívét, és odatettem az ő tányéjára. Aztán egy combot magam is megettem, a többi pedig bécsomagoltattam a pincérrel, hogy elvihessem az útra. Edmond nem szólt ellenem semmit, de olyan lett, mintha tövis ment volna a lábába. Ismét sört hozatott magának, s azután ismét. A csoda ölt meg, hogy ennyi ital hova fér el a szászba, de a nagy hasán kívül ott volt neki a nagy feje is, melybe szintén mehetett sör, mert a szeme megzavarodott, majd énekelni is kezdett. Először csendesen énekelt, de aztán egy-egy bömbölést is vegyített belé. Már nagyon kezdtek az emberek nézni minket, de Edmond nemhogy elhallgatott volna, hanem két óriási kezével valami katonai marsot kezdett dobolni az asztalon. A poharak és a tányérok a csirkecsontokkal úgy táncoltak, mintha bálban lettek volna. Mondtam neki, hogy ne hágja átal a nappali korlátot, de ő nem fogadott szót nekem. Ez pedig szinte nagy bajt eredményezett, mert csak az ige tartotta, hogy nem játszottuk el Amerikát. Ugyanis, amikor a pincér csendre intette, s Edmond még akkor sem szállott alább, akkor egy rendőr jelent meg, nagy revolverrel az oldalán s egy gumibottal a jobb kezében. Én úgy megijedtem erre, hogy egyszerre sárgára értem, mint ősszel a tök. A rendőr rávágott a gumibottal az asztalunkra, s rákiáltott valamit a barátomra is. Ha lehetett, még jobban megijedtem ettől, mert arra gondoltam, hogy most a rendőr is búcsúzhatik a világról, ha Edmond köpenynek találja tekinteni. Szerencsére nem tekintette annak, hanem bocsánatkérőleg mosolygott, és azt mondta:

- Nincsen semmi baj.

Aztán intett a tulajdonosnak, hogy fizetni szeretne. Kivett egy ötszáz lejest a zsebéből, és az asztalra tette. A pincér is ott állott, és kezdte felsorolni a tulajdonosnak, hogy mennyi perccet ettünk meg, hány pohár sör volt és hány darab csirke. Amikor a csirkéhez értek a számadással, én ráhunyoritottam a tulajdonosra, és a két csirke mellé a rendőr számára még egy harmadikat

is intettem neki. Az okos gazda ezt megértette, és háromnak vonta le az árát. Utána barátságosan odaszólt a rendőrnek is, de valami jót szólhatott, mert a rendőr szalutált, majd egy másik asztalhoz leült.

Azt már nem tudom, hogy a harmadik csirkének melyik részit adták a rendőrnek, mert mi a fizetés után szépen eljöttünk. Künn az utcán a nagy testvéri ebédelésnek a felét kifizettem Edmondnak, ki csak bólogatott a nehéz fejével, és megjámborodva cammogott mellettem, vissza az irodába. Itt azonban az erő ismét feltornyosult benne, mert ahogy beléptünk az üveges ajtón, nekiment egy hatalmas és kövér asszonyságnak, aki ott állott a pult előtt.

- Maga hány kiló? - kérdezte.

- Én bizony százhusz - mondta az asszony.

Erre Edmond felragadta, mint egy leánykát. Az asszony elsikoltotta magát, de abban a pillantásban már ott terjedt el a pulton, a szász barátom jóvoltából. Először megijedt mindenki, s kivált az írkok, de amikor kitűnt, hogy csak tréfa volt az egész, s az asszonynak semmi baja nem származott, akkor általános kacagás keletkezett. Edmondnak olyan becsülete lett az asszonyemelésről, hogy leültették külön egy székre, ahol ő nemsokára el is aludt.

Én beszédbe keveredtem az írkokkal, s elmondottam nekik, hogy három csirkét ettünk meg a vendéglőben, s még egy rendőrt is úgy megijesztettünk, hogy mindjárt leült a másik asztal mellé. A kövér asszony sem futott el, hanem hol az én beszédemet hallgatta, hol pedig Edmondot nézegette sóvár szemekkel, mintha szeretne volna ágyba lefektetni és szépen bétakarni.

Vidám beszédem miatt, melyben a komló virágzott, úgy megkedveltek az írkok, hogy az egyik öt darab levelezőlapot adott nekem. Mindegyiken egy-egy nagy hajó úszott a tengeren. Nagyon megörvendettem ezeknek, s mindjárt meg is írtam belőlük négyet: egyet apámnak, egyet Kelemen papnak, egyet Garmada úrnak, s a negyediket Blanka kisasszonynak. Amikor ezzel a sok üdvözléssel készen voltam, a másik írkok azt kérdezte tőlem, hogy mi a foglalkozásom?

- Utazó vagyok - feleltem neki.

- Kereskedelmi utazó?

- Dehogyan kereskedelmi! - mondtam. - Amerikai utazó!

Mivel ezen csak nevettek, és kilétem felől tovább kínoztak engem, elévettem a Garmada úr bizonyítványát, s odaadtam nekik. Kézből kézbe adták a pecsétetes írást, egyezkedtek valamit fölötte, majd az egyik így szólt:

- Miről akarja maga tudósítani ezt az újságot?

- Amit látok, s amit tapasztalok, azokról mind tudósítom - feleltem neki. - De csak az igazságnak megfelelőleg. Legelsőbbben erről az irodáról fogok írni, s azután a hajóról, s egyáltalában mindenről, amiben részem lesz.

Az írkok visszaadta nekem az írást, és azt mondotta, hogy ő lesz az, aki egészen a hajóig el fog kísérni minket, s ne búsuljak, mert lesz gondja arra, hogy kedvezményekben részesüljek.

- Ahogy lesz, úgy lesz - mondtam. - S az írás is ahhoz léve.

Mindjárt látnom kellett, hogy nemcsak beszél az írkok, hanem mond is valamit. Ugyanis behívott a pult mögé, s ott az ablak mellett egy olyan karosszékbe ültetett engem, amilyen csak egy volt az egész irodán. Ahogy ott leülhettem, abban a percben cigarettával is megkínált. Én rágyújtottam, s úgy eregettem a füstöt, mint a sorozóbizottságban a szolgabíró. Azt is meg-

kérdezték tőlem, hogy hol vettem a városban szállást, mivel el akarják a csomagot onnét hozatni. Odaadtam a címet nekik, s egy félóra múlva a katolikus kuffer már ott is volt. Akkor kiállították a vasúti jegyet is, egészen a kikötő városig, melynek a neve Danzig. Megköszöntem a jegyet, de sokra nem mentem a köszönéssel, mert az „Élők és Holtak” újságjának az ereje csak a karosszélig szolgált, mivel majdnem kétezer lejt kellett leolvasnom a jegyért.

- Egy kicsit drágállom - jegyeztem is meg, majd hozzátettem: - De mégis jobb így, mert ha az ember rosszat is kénytelen az újságba írni, akkor a jót annál könnyebben elhiszik.

Az Istenre és a becsületükre fogadták, hogy ez milyen olcsó, s azonkívül még különvonatra szól, melyből sehol sem kell átszállani. Ha már így esküdöztek, nem szóltam én is többet, de a sok beszédre már nem is igen lett volna idő, mert egymás után érkeztek nagy csomagjaikkal az utasok, s úgy megtöltötték az irodát, hogy mozogni is alig lehetett. Akik nem fértek be, künn a ház előtt gyülekeztek, s ott is elég sokan voltak.

Az írnok, aki azt mondta volt, hogy elkísér minket a tengerig, egy cédulát ragasztott a kufferemre, és odasúgta nekem, hogy csak jöjjenek sétálva, mert a kuffert csomaghordók fogják utánunk hozni. Aztán felöltötte a kabátját, egy táskát a hóna alá csapott, emígy kiállott az ajtóba, és ott kihirdette, hogy most az egész társaság az állomásra fog vonulni, az ő vezetése mellett. Engemet magával vitt a menet elejére, s én is magammal Edmondot. S amikor éppen elindultunk, mint egy fekete sáska a fűből, valahonnét hozzánk is odaszökött egy klánétás cigány. Az írnok örömkialtással fogadta, és intett neki, hogy fújja! Erre a cigány valami szapora és szöktető román nótát kezdett hegyesen fűjni, mitől úgy megzavarodtunk mindnyájan, hogy kapdosni kezdtük a lábunkat, s nem tudtunk menni. Hátrafordultam, hogy megnézzem a sereget, de amit én akkor láttam, azt sohasem fogom elfelejteni. Ha azt mondom, hogy egy megbolondult hangyabolyt láttam, akkor keveset mondok, mert a megzavart cipekedő hangyák legalább futnak és menekednek valamerre, de itt az emberek, az asszonyok s a gyermekek egyformán csak zsvajogtak és bonyolódtak. A legtöbb eszük még a csomagoknak volt, amelyek táncoltak az emberek kezében és a vállain. Így tartott ez jó ideig, de aztán a sereg közepe táján megjött valakinek a keserű kedve, és óriási nagyot kiáltott eléfelé:

- Magyar nótát!

A kiáltás úgy csapott végig az embereken, mint a tűz, amely mindjárt belékap mindenbe a világon. Mert ez is belékapott a vérbe és a szívekbe, s a következő pillantásban már százan is kiáltották a nekibúsuló kivándorlók:

- Magyar nótát!

A cigány kivette a szájából a klánétát, és bugyután nézett reánk, hogy most mit csináljon. Az írnok bennem látta a megszabadítót, mert megfogta a karomat, és azt mondta:

- Húzasson véle egy alkalmas magyar nótát!

Nem tudom, hogy miért, de attól amit láttam, úgy megcsordult a szívem, hogy nem tudtam egyebet felelni, csak ezt:

- Hát sírjon! Az most az alkalmas magyar nóta!

Ha sokáig gondolkoztunk volna, a sírás csakugyan nem maradt volna el, mert egyre ádázabban jött hátulról a fenyegetés. Edmond azonban megváltott minket, mert szász létire mondott egy magyar nótát, mégpedig azt, hogy: „*Kék a kökény, recece*”. Megadta a dallamot is a román cigánynak, bár annak sok tanítás nem kellett, mert úgy kifújta a kökényt, mintha csakugyan kék lett volna már most, április végén.

Egészen az állomásig folyton ezzel az egy nótával éltünk, pedig nem egy félóra telt, amíg oda kiérkeztünk, hanem többre. Ott a cigánynak száz lejt adott az írnok, hogy azzal szaladjon el. Azután kihirdette, hogy mindenki maradjon egy helyben, mert ő megy és intézkedik, hogy a vonatot állítsák elé. Nekem és Edmondnak azt mondta, hogy menjünk véle. Mi hárman meg is indultunk a vasúti síneken keresztül, de ahogy botladoztunk és iparkodtunk az írnok után a leereszkedett esti sötétben, egyszerre azt vettük észre, hogy nem hárman vagyunk, hanem haton. Nem kergettük el magunktól a jövevény utasokat sem, hanem együtt kutattunk tovább. Végre meg is találtunk messze künn egy vonatot, melyre az írnok azt mondotta, hogy ezt kerestük.

- Maguk szálljanak fel - mondta nekünk -, s foglalják el a legjobb helyeket.

Mi csakugyan felmentünk, és éppen egy olyan fülkét választottunk, amelyben két pad volt egymással szemben s a kettőn hat ülőhely. Én az ablak mellé kerültem, arccal a futás irányába; Edmond pedig szembe velem. Az én padomra egy szőke fiú és egy nagy szemű fekete ember került, Edmond mellé pedig szintén egy szőke fiú és egy borzos fekete. Igyekeztem barátságosan nézni mindegyikre, de azok úgy szótalankodtak és pislogtak, mintha egész életükben arra törekedtek volna, hogy kézre kerítsék egymást. Gondoltam tehát, hogy én sem szólok, amíg oda nem érik a helyzet. Inkább a világról kezdtem gondolkozni, minek folytán Blanka jutott eszembe. Bizony, boldog lettem volna, ha akkor magam mellett tudtam volna őt érezni, mert Edmondon kívül senkim sem volt, s egészen ezt a mészárost sem nevezhettem valakinek. Apámra is teli szívvel gondoltam, nemkülönben a papra s Garmada úrra, de azért mégis Blankát kívántam osztályrészemül, mert ő volt az, aki még a szőrszálakat is megtöltötte érzéssel bennem.

Edmond megláthatta rajtam, hogy szomorúan csüngök, mert azt kérdezte:

- Mi bajod van, Ábel?

- Nincs semmi - mondtam -, csak egy kicsi legénybánat.

- El kell azt hagyni, barátom! - felelte a szász. - Mert a fene fogja megenni az embert. Nekem is egy lány volt, ki bétette a kaput. Ha ő nem lett volna, akkor most is otthon ülnék, s lógnának szép nyúzott marhák a szegen, és kövér disznók is, mint a csoda! De így nem lóg semmi, csak az embernek a feje.

Ezen a többiek nevetni kezdtek, a nevetés pedig arra volt jó, hogy annak a melegénél mégis kezdjünk összebarátkozni valahogy. Úgy indult meg a dolog, hogy Edmond megkérdezte a fekete borzostól a nevet, mire az Maxinak mondotta magát. Látszott is, hogy csakugyan Maxi, mert eleven s nagyorrú zsidó fiú volt. A két szőke is jelentkezett a nevet, az egyiket Győrfinek hívták s a másikat Rudolfnak. Rudolf az én oldalam mellett ült, s amikor megszólalt, Edmond már nemcsak azt tudta róla, hogy úgyszintén szász, hanem maga mellé ültette, minek folytán Győrfi került az én oldalam mellé.

Így már egészen otthon lettünk volna, csak egyedül a nagy szemű barna ember ült szótalánul az én padomon a sarokban, s ahelyett hogy a nevet megmondta volna, vagy legalább szólott volna egyet, folytonosan maga elé nézett a felhős nagy szemivel. Még amikor a vonatot az állomás elé toloncolták, és a sok utas felszállott rá, s elindultunk, akkor sem mukkant meg. Hagytam én is, és hagyták a többiek is, hogy teljék meg színültig szótalansággal. Úgy beszélgettünk, mintha nem is lett volna ott. Edmond a szőke Rudolfkal mindjárt Németországot alakította, s még azt is hegyesen nézték, aki magyarul beszélt, nemhogy ők beszéltek volna úgy. De én és Győrfi, aki szabólegény volt, csak azért is kitűztük a magyar lobogót, s még akkor is hangoztattuk a magyar szavakat, amikor üresek voltak. Maxi is hozzánk pártolt inkább, ámbár néha vetett egy-egy német szót a szőkének is.

Már két óra hosszat is roboghattunk, amikor eszembe jutott, hogy vacsorázni kéne talán. A csirkére esett rögtön a gondolatom, de eltökéltem abban a percben, hogy Edmondnak nem adok belőle, mert ha én nem voltam jó barátnak, akkor egye meg ő is Rudolfot. Vártam még egy kicsit, s aztán odasúgtam Győrfinek, hogy nemsokára én kimegyek, s akkor jöjjön ki utánam ő is. Szépen sikerült a dolog. Amikor aztán mind a hárman künn voltunk a folyosón, mármint Győrfi, én és a csirke, akkor odamentem az írnok fülkéjéhez és megkérdeztem tőle:

- Maga éhes-e, parancsnok úr?

- Éppen most vacsoráztam - felelte.

Akkor ez éppen jól van, gondoltam magamban, mert ketten ehetjük meg az egészet. Meg is kértem az írnokot, hogy a vacsoránkat az ő fülkéjükben költessük el, amit ő kedvesen meg is engedett. S mi ketten Győrfivel még kedvesebben megettük az egész rózsaszínű csirkét. Akkor visszamentünk a magunk helyére, rágyújtottunk, és úgy néztük a többit, mintha nem is csirkét, hanem reménységet ettünk volna.

Úgy egy óra múlva, amikor a szászok is mindent kibeszéltek már a hasukból, Edmond odaszólt nekem, hogy vegyem elé a csirkét. Ha szépen mondta volna, talán másképpen válaszoltam volna neki, de mivel csak kurtán parancsolta, így feleltem:

- Elküldtem Vilmos császárnak.

Először még azt gondolta, hogy tréfát űzők véle, de mivel én már elűztem volt, a csirke nem akart elérkezni. Edmond mérges lett, és az Istent emlegette németül, de aztán Rudolf megvigasztalta, mert egy akkora szálamit vett elé rúdiban, amivel Németországot is meg lehetett volna idejében védeni. A példájukat Maxi is követte, aki zsemlét és lókolbászt evett vacsorára. Onnét tudom, hogy lókolbászt, mert amikor elővette, nyerített hozzá néhányat, majd a kolbászt a szájához értette, s azt mondta neki:

- Hiába nyerítesz, mert Maxi megesz!

Ilyenformán ismét csak a nagy szemű barna ember volt egyedül, aki nem tett eleget a belső parancsnak. Jó ideig vártam, hogy megtudnák róla legalább annyit, hogy miféleeledelt szeret, de aztán eluntam erre várakozni, és azt gondoltam, hogy megjárom magam az utasok között. Végigmentem a vonaton, s mindenütt jártattam a szememet s hegyeztem a fületem, mintha én lettem volna a gondviselő. Az asszonyok és a gyermekek jórészt már aludtak, csupán a férfiak beszélgettek csendesen. Mind olyan emberek voltak, akikről vagy zümmögött a szegénység és a bánat, vagy éppen kiabált. S ahol eljöttem, végig a vonaton, mindenütt csak magyar beszédet hallottam, itt-ott egy kicsi német folttal.

Amikor visszajöttem a fülkébe, már nem égett ott a lámpa. Edmond és Rudolf egymásnak dőlve aludtak. Maxi a sarokba bújva, és Győrfi a két tenyerébe. A nagy szemű barna ember most sem azt csinálta, amit a többi, hanem nyitva lógott a szeme, mint két szomorú csillag. S az emberségtől-e vagy a magam bánatától, de megértő csillaggá változott az én két barna szemem is, s eljöttek eléje mindazok, akik örömteli vagy akár bánatos emléket ajándékoztak az én életemnek. Édesanyám vezette őket, kezében egy fehér zászlóval, melynek a közepén egy szív világított. Utána következett apám, aki bűnbánatában és szomorúságában lehajtott fejjel lépkedett, s nagy báránybőr sapkáját a kezében hozta. Mellette jött az én kedves Bolha kutyám, s minduntalan könnyörögve nézett apámra, s amikor ő nem felelt neki, a többi emberekre is könnyörögve nézett. De senki sem mondta meg neki, hogy én hova lettem el, és merre mentem a világban. Apám után ketten jöttek együtt: Kelemen pap és Garmada úr. A pap egy kicsi fekete könyvből imádkozott, bizonyosan az én bűneimért és a Garmada úr bűneiért és az egész emberiség bűneiért. Garmada úr szépen feketébe öltözve azt a jóféle táskát lógatta a

kezében, amelyben a foghúzó szerszámokat szoktuk volt hordozni. Utánuk Blanka kisasszony következett az ő szép és kecses természetével, s úgy lépegetve, mintha virágok között járna. S mint a játékos és finom húsú őzet ahogy nyomon követik a kegyetlen vadászok, úgy követték nyomon Blankát is a hargitai vad vitézek: Surgyelán és Fuszulán, a bank igazgatója és a részvényesek. De ott jöttek utánuk vigyázó szemmel az apám barátai a faluból, s még azok is mind, akik nem voltak a barátai, s még az állatok és a házak is a faluból.

Ezek jöttek a szemem elé, és vonultak lassan tova. S amikor elmentek, nagy sötét üresség támadt a nyomukban, majd hirtelen fénybe borult az üresség, és a fényben egy csodálatos város tündökölt fel. Tudtam, hogy ez nem lehet más, mint az a város, ahova én igyekszem a robogó vonaton, s fogok igyekezni a habszelő hajón. Úgy éreztem, hogy ilyent látni nagy kegyelem, és ilyenben élni csupa ének.

S már nem tudott elég sebesen robogni a vonat, hanem szárnyakat növesztett nekem a képzelet, és úgy repültem gyors madarak módján.

Egyre könnyebben és egyre száguldóbban, ahogy csak álomban lehet.

Már hajnalodott, amikor Győrfi megrázta a vállamat, és azt mondta:

- Ébredj, Ábel, mert itt van a határ!

- Miféle határ? - kérdeztem.

- Hát a lengyel.

Kelemen pap sokat beszélt volt nekem a búsuló és vitéz lengyelekről. Hamar az ablakhoz álltam tehát, hogy lássak valamit. Szép fiatal erdön robogtunk éppen keresztül. A nyírfák fehér kérge nevetett a tavaszi virradásban, és a fésző rügyek mosolyogtak, mint kicsi zöld szemek.

Nemsokára csakugyan megérkeztünk a határra, hol nem nekünk kellett beszélni, hanem a csomagoknak. Legalább egy félóráig túrtuk, hogy a sok zöld lengyel katona mogorván nézzen minket, s csak akkor roboghattunk tovább. Mindenki eleven volt már akkor, s ha megállott valahol egy szikrát a vonat, már leomlott a sok utazó nép a földre, és vizet keresett. Edmond és Rudolf egymás kezire töltötték a vizet, de én is segítségére voltam Győrfinek, majd Maxit is pártfogolni akartam, de ő kijelentette, hogy nem azért utazik a tengerre, hogy efféle kis lengyel vizekkel mocskolja bé az arcát. Edmond azt mondta erre, hogy ügyeljen Maxi a szájára, mert nem vagyunk már Romániában, s hamar eligazítja a dolgát. Rudolf is nagyon harciasnak mutatta magát, mire Győrfi azt találta mondani, hogy itt nem Németországban vagyunk, hanem Galíciában, ahol a magyarok küzdöttek hősiezen. A szászok nem hagyták abba a dolgot, hanem szóra szó következett, majd Edmond hirtelen felugrott, leeresztette az ablakot és megfogta Maxit, hogy azon kivesse. S mialatt Maxi borzosan jajveszékelt, titokban Győrfi is, ki szabólegény volt, elékapott egy tűt, és ezzel a kicsi szerszámmal a nagy Edmondot olyan figyelemben részesítette, hogy Maxi helyett mindjárt a maga tomporáját kezdte fogni.

- Ki szúrta meg engem? - kiáltotta vészesen.

Nem jelentkezett senki.

Erre még egyszer elbődülte magát, hogy ki szúrta meg őt! Gondoltam, hogy az emberiséget megmentem a szász haragjától, és így szóltam:

- Ha leeresztetted az ablakot, akkor ne csodálkozzál, hogy bérepül a lódarázs, és itt sorra szurkál minket.

- Lódarázs?! - kérdezte Edmond, mire én fél hüvelykemmél mutattam, hogy mekkora volt. Úgy látszott, hogy éppen kezdi elhinni a dolgot, de akkor Rudolf belékottyantott, mondván:

- Magyar lódarázs!

A hergelésre Edmond ismét nyársat hegyezett a szemivel, de az Isten jó és könyörületes volt, mert abban a pillanatban csakugyan bérepült egy nagy lengyel darázs az ablakon. Én megijedve rámutattam a darázsra, Edmond pedig úgy leütötte a sapkájával, mintha Maxinak hívták volna azt is. Meghalt hát a nagy zümmögő állat, de hiába áldozta a legnagyobbat, mert többet nem jött a békesség vissza. A két szász nem szólt egész nap sem Maxihoz, sem hozzánk magyarokhoz. Csak gyült bennük a méreg, s hogy mennyire felgyúlt, azt a következő napon azzal mutatták meg, hogy még ők is összevesztek ketten. Mégpedig azon a rengető dolgon, hogy vajon a brassai szászok beszélnek-e jobban németül vagy a szebeniek. Edmond nem akart engedni abból, hogy a brassaiak, de Rudolf sem tágitott a szebeniek mellől. Amikor már annyira vitték a dolgot, hogy éppen meg akarták enni egymást, Maxi békítő gyanánt jelentkezett. Ennél több Győrfinék sem kellett, mert úgy taszította a helyére Maxit, hogy a lókolbász megajdult benne.

Csodáltam, hogy több darázs nem jött, mert ennél igazibb darázsfészek nem lehetett az egész lengyel földön. A békétleneket azonban nem csodáltam, hanem inkább a hideg víz alá szerettem volna dugni őket. S én a hideg víz helyett mégis a magam meleg lelkéből merítettem szavakat nekik, mert az egyetértés kedvéért így szóltam:

- Itt is volt háború Lengyelországban, de annak is béke lett a vége.

Ebben a mondásomban az egy jón kívül nem volt semmi egyéb, s Edmond mégis vadul felugrott, és így kiáltott rám:

- Hallgass, te csavargó székel, mert az utolsó döfést neked fogom adni!

- S azt miért? - kérdeztem szelíden.

- Azért, mert te mindig hazudsz! - kiáltotta Edmond. - Hazudod, hogy mi egyformák vagyunk, de az nem úgy van, mert én mindegyiknél erősebb vagyok! Hazudod, hogy békesség legyen, de az sem úgy van, mert az erősebbnek kell legfelül maradni, s nem a csavargató eszűnek! Hazudod még az állatokat is: a csirkét s a darázst is! De már többet nem fogsz hazudni nekem, mert ha még egyet szólni mersz, megfoglak, és úgy kidoblak az ablakon, mint a csontot a kutyának.

Amíg mondta ezeket a csúf szavakat, én bátran a szemibe néztem, s még akkor is a szemibe, amikor elhallgatott. Villanások futkostak a fejemben és a véremben, hogy most mit csináljak s mit feleljek neki. Először éreztem életemben, hogy valami elütő tréfa nem tud kijönni a szívemből, de olyan csúnya szó sem, amit megérdemelt volna. Nem mondtam tehát semmit neki, hanem csak szótlanul és merőn néztem, s közben kivettem a bicskámat a zsebemből, és kinyitottam, hogy mindenki jól láthassa, mit csinálok. Amikor ki volt nyitva, szépen letettem magam mellé a padra, és a nézést is befejeztem.

Az Edmond arca olyan színt vett fel a bicskától, mint a füst. De meg nem mozdult, se meg nem szólalt.

Mind hallgattak a többiek is.

Ilyen csendben telt el az első óra, de a következő órákra is templomi fülke lett a vasúti fülkéből, mert aki beszélni akart, szó nélkül és felkérés nélkül kiment az ajtón. Én nem mentem ki, s nem beszéltem mással, csak magammal. Az emberi természetről vizsgáztattam az eszemet a csendben, de minél jobban és sóvárgóbban kutattam, hogy valahol egyenes utat találjak, annál inkább kellett látnom, hogy nagyobb rengeteg ez, mint a hargitai! Csak egy volt, ami bizonyos volt: az, hogy az emberek között is vannak patkányok és vannak pacsirták, s ezt az egyet is a

kutyámtól tanultam. Ebben a bölcsességben aztán meg is állapodtam, csak azt tettem még hozzá gondolatban, hogy kutya hiányában most már nekem magamnak kell megfogni a patkányt, és felröpíteni a pacsirtát.

Eltemettem jól, amit gondoltam, s éppen jókor, mert megjelent az írnok úr, és kihirdette, hogy nemsokára meg fogunk érkezni Danzig városába. Csak ennyit mondott, s ezzel tovább is ment. Örömmel kezdtünk készülődni, mert már a vonatot is meguntuk volt, s egymást is. De a legkitűnőbb dolog mégis most következett el, mert a nagy szemű barna ember, aki ezen a második napon sem szólott egy szót sem, valami gépezetet vett elő, s azt igazgatni kezdte. Aztán mindenkinek a nagy ámulatára, de leginkább mégis az enyimre, odaszólt hozzám, és azt mondta:

- Maga menjen ki a folyosóra!

Engedelmeskedtem neki, hátha bombát akar a szászokra vetni. De nem bombát akart, hanem fényképezni. A háta mögött álltam, ahogy felemelte a masinát, és rászegezte az én társaimra, akik boldogan és nevetve néztek arra, mintha édestestvérek lettek volna. Amikor elkeccent a gép, azt mondta a nagy szemű barna:

- Köszönöm.

- Mit tetszik csinálni a képpel? - kérdezte Edmond.

Az ember tokjába tette a gépet és szelíden így szólt:

- Megtartom magamnak, hadd lássam mindig, hogy micsoda marhákkal utaztam.

Ekkor a csomagok már a kezében voltak, és gyorsan el is ment. Maxi jót nevetett rajta, de a többiek csúful néztek utána. Tenni azonban nem tehettek semmit, mert a leszállással kellett foglalkozni. El sem búcsúztunk egymástól, hanem elvegyültünk a leszálló seregben, majd az írnok vezetése mellett megindultunk a városon keresztül. Én most is elől mentem, a csomagom pedig az írnokéval együtt valahol hátul. Ilyenformán könnyen tudtam jártatni a fejemet s a szememet, amit a város meg is érdemelt, mert az utcák szép tágasok voltak, nagyok és tiszták a házak is, a nép pedig rendesen és urason sétált.

- Látja-e, ilyennek kell egy városnak lenni! - mondtam lelkesedéssel az írnok úrnak, ki büszkén tekintett széjjel, mintha az övé lett volna az egész város, majd így szólt:

- Sohasem szoktam rossz helyre vinni az embereimet.

Ha egy félórával később találja mondani ezt, akkor vagy megfeleltem volna neki érdeme szerint, vagy pedig felmutattam volna az égre, hogy ott van az Isten, aki nem tűri a hazugságot! Akkor azonban még rendes beszédnek tetszett a beszéde, s én jókedvűen ballagtam mellette. Olyan sokáig mentünk, hogy már túlfelől szinte kijöttünk, amikor végre egy óriási kapu előtt megálltunk.

- Itt mi van? - kérdeztem.

- Itt lesz a szállás - felelte az írnok, és megrántott egy vastag drótot, mely a kapu tetejéről fityegett. Ezzel olyan csengetést idézett elő, hogy béillett volna harangozásnak is egy kisebb faluban. De meg is nyílt nyomban a kapu, s a kapuban megjelent egy mogorva ember, akinek a ruhája olyan volt, mintha baktert láttam volna magam előtt. Csak egy pillantást vetettem rá, s azután elnéztem a füle mellett, s hát egy akkora udvar tátong a háta megett, amekkorát én soha életemben nem láttam. S az a hatalmas nagy udvar mind teli volt emberekkel, akik nyüzsögtek, zúgtak, és a kapura rossz szemmel néztek.

Mire jól megnézhettem volna, hogy mi is lehet ottan, már bent voltunk a nagy udvaron, a bakter pedig egy óriási kulccsal ismét bészarta a kaput. Néhány pillantás alatt úgy elnyelte a nagy udvar és a nagy tábor a mi seregünket, mint amikor a Dunába egy pohár vizet öntenek. Nekem annyi eszem mégis volt, hogy egy kicsit vigyázzak magamra, s ne maradjak el az őrök úrtól. Akkor is a nyomában voltam, amikor egy kacskaringós falépcsőn felfelé indult az épületbe, amelynek három szárnya volt, hogy jól körülvehesse az udvart. Amikor bent voltunk az emeleten, észrevette, hogy én is ott vagyok, s azt mondta:

- Jó, hogy itt van!

- Azt már nem tudom biztosan, hogy jó-e! - feleltem neki, de akkor már fogta a karomat, s vezetett. Egy óriási nagy terembe vitt, amely ágyakkal volt teli, de úgy, hogy minden ágy felett meredezett még egy.

- Válasszon itt egy ágyat, és foglalja el - mondta az őrök, s abban a percben sarkon fordult, és úgy odalett, mintha azt játszottuk volna ketten, hogy ki tud elbújni jobban. De ha már így volt, követtem, amit mondott. Végigmentem a hosszú termen, s tanakodtam, hogy melyik ágyat válasszam. Mindegyiken szürke pokróc volt s melléje egy kicsi párna. Ahogy nézegettem őket, hirtelen elnevettem magamat, mert az jutott eszembe, hogy az alsó ágyak helyett mindenütt egy-egy Edmond fekszik, a felsők helyett pedig egy-egy Rudolf.

- No, most válassz, Ábel! - mondtam magamnak. Végre mégis egy Edmondot választottam, mert mégis ő volt az, aki testvériséget itatott velem a bukaresti vendéglőben. S ha már megvoltam a választással, azon kellett gondolkoznom, hogy az őrök tanácsának a második felét, vagyis az elfoglalást, miképpen hajtsam végre. A legigazibb cselekedet az lett volna, hogy mindjárt belé is feküdjem, de estig még idő volt, s azonkívül az őröket s valamint a kuffert is meg akartam keresni. Magam helyett, gondoltam, odafektetem a kalapomat, s ezt mindjárt meg is cselekedtem. Aztán megindultam, hogy az őröket ismét lássam, s tőle a táborozást illetőleg egyet-mást még megkérdezzek. Legalább egy óráig őt kerestem minden kigondolható helyen, de még olyan embert sem láttam, aki hasonlított volna hozzá. Akkor félbehagytam ezt a munkát, s kezdtem a kufferemet keresni. Nagy későre meg is találtam egy kőfenekű, mocskos helyiségben. Ott feküdt sok cókók testvére között a vizes földön. Nagy örömmel hurcoltam fel az emeletre, de amikor odaértem végre a kitűzött ágyhoz, hirtelen olyan lettem, mint a részeg. Megfogtam az ágy vaskarját, s azon kezdtem gondolkozni, hogy vajon nemcsak álomban láttam-e, hogy én az előbb ágyat foglaltam ebben a teremben! Mert ha nem álom talált lenni, hanem valóság, akkor a kalapomat valaki ellopta!

Letettem hamar a kuffert, s keresni kezdtem a kalapot, ami nem volt. Sem a pokróc alatt, sem az ágy alatt, sem sehol az egész teremben! Ha a magam pénzén vettem volna, még valahogy keresztet vettem volna rá, de az Isten közeléből származott, mivel Kelemen pap adta nekem ajándékba. Szent harag és mérges elevenség lepott el, s egy pillantás alatt kifutottam a teremből, s azon az ajtón, amelyiken az őrök urat láttam bémenni, minden kopogtatás nélkül bégrogtam. Három íróasztal mellől három ember nézett rám nagy meglepetéssel, de nekem a kalap hat ilyen embernél is többet ért.

- Ki lopta el a kalapot?! - kérdeztem háborogva.

Ők hárman egymásra néztek, majd az egyik összevonta csúnyán a szemöldökét, és azt mondta:

- Was?!

Olyan lettem, mint aki akkor jön észre, amikor megütik. Így nekem is rögtön agyamba villant, hogy itt hiába beszélek magyarul, de a pap száz német szava között is hiába kerestem a kalapot. Egyebet nem tehettem tehát, a fejemre mutattam és intettem, hogy nincs. Bizonyosan

úgy értették a jelt, hogy az eszemet vesztettem el, mert az egyik nevetni kezdett, a másik kettő pedig nagyon megijedt. Olyan furcsa volt az egész, hogy kénytelenségből én is elnevettem magamat. De az időt nem sokáig vesztegettem az oktan mulatságon, hanem a nevetős embernek megfogtam a karját és húzni kezdtem magammal. Jött engedelmesen, de hívta a másik kettőt is, nehogy titokban kelljen meghálnia neki. Amikor a nagy teremnek az ajtajáig érkeztünk volna, egyszerre mind a hárman előmbé álltak, s hát nem akarnak béengedni. Hadakozásukból kivettem annyit, hogy hét órát emlegetnek. Egy ideig akaratoskodtam még, de aztán hirtelen meggondoltam magam, és éppen olyan gyorsan, mint ahogy találkoztunk volt, otthagytam őket. Egyenesen az udvarra szaladtam, hogy Edmondot megkeressem, és beszéltessem magam helyett. Egy félórába is belélt, amíg egy sarokban megtaláltam. Úgy kucorogtak Rudolf-fal ketten a földön, mint két szőke rigó, akik szükségből bárhova fészket raknak. Hamar elmondtam nekik, hogy mi esett meg velem, de csak nevettek. Erre kecses-tetően azt is elbeszéltem, hogy pompásan tudnának most ágyat választani, ha jönnének velem. Többet nem is kellett mondanom semmit, mert felugrottak és szívesen jöttek. Bémentek az irodába, s ott Edmond előadta nekik németül is a magyar sérelmet, de nemhogy a kalap előkerítésén gondolkodtak volna az írkok, inkább még engemet neveztek ki bűnösnek, mivel a tilalom ellenére és engedély nélkül beszöktem a terembe. Azt feleltettem Edmond-dal nekik, hogy a mi írkokunk eresztett bé, de erre csak legyintettek, és ismét kimondották a szabályt, hogy csak hét órákor lehet az éjjeli terembe béhatolni. Nagy szomorúan visszamentünk tehát az udvarra, s én oly gyászban voltam, hogy a két szőke rigó mellé éppen találtam fekete rigónak.

Itt kuncorogtunk egészen hat óráig, amikor nagy zajongás támadt a népség között. Megtudtuk, hogy vacsorát szándékoznak adni nekünk, de mi vacsora előtt is elég fürgék és erősek voltunk arra, hogy mindjárt ott legyünk, ahol kell. Százásával eresztettek egy nagy ebédlőterembe, s mi mind a hárman ott voltunk az első száz között. A dolog azonban nem érdemelte meg a nagy sietést, mert egy kőfenekű terembe kerültünk, ahol hosszú-hosszú asztalok álltak. Ezeken az asztalokon bádogból való kannák sorakoztak, mint szürke színű apró katonák. A kannákban kávé és mindegyik kávé mellé egy darab fekete kenyér.

Elsőnek Edmond kóstolta meg az eledelt, de a második kortyot a köpadlónak adta, a kannával együtt. Én sem ittam meg a kávé, az igaz, de a kannát mégsem vágtam a földhöz, hanem visszatettem szépen az asztalra, és így szóltam:

- Itt sem a kávé, sem a kanna nem hibás.

Jól tettem, hogy így cselekedtem, mert volt közöttünk egy őrködő ember is, aki mindjárt odaforakodott, és fenyegetőleg kérdezte, hogy a kannát ki merte a földhöz vágni! Mindjárt láttam, hogy könnyen elindulhat Edmond nélkül a hajó, de abban a pillanatban már kész is voltam arra, hogy megmentsem őt. Lehajoltam a földre, felvettem a kannát, nagy szenvedést ültettem az arcomra, és azt mondtam, hogy én voltam, aki leejtettem a kannát, de mivel nagyon éhes vagyok, adjanak egy másikat. Az őrködő ember nemcsak elhitte, amit mondtam, hanem kávé is adott, mit a szeme előtt eresztettem le szegény hasamba. Edmond hálásan nézett reám, de amikor elmúlt az egész veszedelem, furcsán kezdett kacagni és azt mondta:

- Látod-e, hogy nekem volt igazságom a vonaton, mert milyen jól tudsz hazudni.

Úgy nézhettem rá, mint Jézus Krisztus az emberiségre a keresztfáról, de nem szóltam a világon semmit, hanem megvártam a hét órát, s akkor bémentem az éjjeli terembe. Lefeküdtem és ott gondolkodtam kalap nélkül és igaz barát nélkül sokáig. A fejemnél egy vasrácsos ablak volt, s azon bésütött az utcáról a villany. S nagyon jól tette, hogy bésütött, mert a felettem levő ágyba egy zsidó papnövendék került, s annak éjfél-ig olvasnia kellett hangosan valamit, de hogy mit, azt ma is csak az Isten tudja, s talán ő, ha él még valahol, s el nem felejtette.

A szándékom olyan volt, hogy másnap reggel sem kelek fel az ágyból, de a szabadság csak gondolatban virágzott, mert korán reggel egy ember rontott a terembe, és felkelést kiáltozott. A szája még elég sem volt neki, mert egy hosszú s nagy tölcseren keresztül bömbölte a parancsot. Felkelés után mind az udvarra özönlöttünk, hogy rendes ember szokása szerint a kezünket és az arcunkat vízzel megmossuk. Három becsületes kút állott ott meghajlott nyakkal, s azok szívesen láttak minket. Én is szívesen láttam volna legalább az egyiket, de a rengeteg ember miatt csak nagy várakozás után kerülhettem a víz színe elé. Innét ismét az étkezőterembe mentem, hol a tegnapi esti kávénak az édestestvérét adták. Nem zúgolódtam és nem haragudtam, hanem megittam jámborul a kávé, hátha türelmes szenvedéseim jutalmául előkerülne valahonnét a kalapom.

Nem is foglalkoztam egész nap egyébvel, csak a kalapom keresésével, de a tolvaj ügyesebb volt, mint én. Este az ágyban el is temettem szegényt, s imádkoztam érte, ámbár olyan ártatlanul távozott el, hogy bűnt soha nem is látott.

Reggel az a nagy hír terjedt el az emberek között, hogy indulunk a hajóra. Annyi igaz lett a hírből, hogy csakugyan indultunk valahova. Nem tartottam lehetetlennek, hogy éppen a hajóra, mert a csomagok is mind jöttek velünk. Minden rosszat elfelejtettünk, és megvidámodva cipekedtünk a véghetetlen seregben. Délfelé meg is érkeztünk valami furcsa helyre, mely a városon kívül feküdt, egészen a szabad földeken. Sok épület gőzölgött itt, s azokból zúgás és zakatolás hallatszott.

- Most megfürösztene minket! - mondta valaki magyarul, de úgy, mintha akasztani hoztak volna. Odanéztem, s hát Győrfi! Úgy megörvendettem neki, hogy mindjárt odafurakodtam melléje, és így szóltam:

- Hát maga hova lett volt el, mennyit kerestem!

Győrfi huncutul mosolygott és azt mondta:

- Találtam volt egy jó kuckót.

- S ott mit csinált?

Győrfi még huncutabbul nevetett.

- Darázskodtam - felelte.

Gondoltam, hogy valami tilalmas dolog lehet a háta mögött, mert az épület másik szárnyát asszonyfélék lakták; de tovább kérdezősködni nem volt időm, mivel egy ajtót kinyitottak, és sorjában kezdtek béereszteni azon. Bent még annyi kedvem sem volt a tréfás szóra, mint odakünn, mert egyszerre kiadták a parancsot, hogy levetkőzni! Ránéztem Győrfire, és azt mondtam:

- Maga vizet lát-e itt?

- Én nem.

Azonban víz is volt, de nem olyan hamar. Mert először egy száraz terembe mentünk, ahol öt darab elszánt ember már várt is minket, egy-egy nyírógéppel a kezében. Engedelmet sem kértek, se nem kérdeztek semmit, hanem nekünk estek, s ahol gyapjasságot láttak rajtunk, ott egy pillantás alatt mindenütt meggyalultak a géppel. Aztán béeresztettek a következő terembe, hol már zuhanyok vártak minket. Amíg az egyik alatt én s a másik alatt Győrfi lövettük magunkat a vízsugárral, szegény Zsuzsika néni jutott eszembe, kinek nem kellett ilyen messze eljönni, mert az apám öröme s az én jóvoltomból a sugaras vizet otthon is megkapta. Győrfi

nem efféle emlékezéssel töltötte az idejét, hanem engemet bámult. S minél tovább s jobban nézett, annál erősebben kacagott.

- Magának mi esik olyan jól? - kérdeztem.

- Ha látná magát, nem kérdezné - mondta Győrfi, mire én csak ennyit feleltem:

- Bizonyosan mindegy, hogy maga néz-e engem, vagy én nézem magát.

Így próbáltuk tréfásan elütni a nagy csúfságot, mit a lelketlen kopasztók velünk cselekedtek. De még azt sem engedték, hogy ezen az ártatlan módon kimulassuk magunkat, mert egy harmadik terembe tuszkoltak, ahol két orvos fehér köpenyegben és feltürközve már várt is minket. Zokszó nélkül és jámboran elejükbe járultunk, ők pedig a fejünk tetejétől kezdve a kicsi lábujjkánkig mindenütt megvizsgálták.

Amikor visszakerültünk oda, ahol levetköztünk volt, újabb keserves ámulatba estünk, mert az öltözőruhánkat sehol nem találtuk. Én mindjárt leroskadtam a padra, mert azt gondoltam, hogy elment a ruhám a kalapomat megkeresni. Győrfi azonban kiabálni kezdett éktelenül. Erre egy ember, aki ott vigyázott volna a ruhákra, felemelte a mutatóujját, és csendre intette Győrfit. Abban a percben megnyílt az ajtó, s hát két másik ember nagy rakás gúnyát hoz az öliben, ahogy a szénát szokták hozni a szarvasmarhának. Nem sokat teketóriáztak, hanem ledobták a ruhákat mind a földre, s nekünk onnét kellett kiválasztanunk a magunkét. De össze voltak gyűrődve istenesen, és szagot is árasztottak magukból, valami keserűt. Akkor tudódott ki, hogy amíg mi a keresztúton voltunk, addig gőzkazánba dugták a ruhánkat, hogy a tetveket, ha esetleg lennének, keményen megöljék.

Eléggé keseregtem magamban, hogy mit csináltak a Kelemen pap szép ajándék ruhájából, de azért felvettem, és másképpen is igyekeztem, hogy végre már kijussak ebből az egészséges házból. Már künn is álltam a füves udvaron, amikor Győrfi is megjelent. Ketten sétálni kezdtünk, és arról beszélgettünk, hogy most már bizonyosan csak jót fogunk érni. S ahogy így sétáltunk és így beszélgettünk, Győrfi úgy talált bétékinteni egy háznak az ablakán, hogy mindjárt ott is ragadt az ablak mellett. Nem tudtam elgondolni, hogy mit nézhet olyan nagy buzgalommal, de mivel nem hagyta abba, én is odamentem.

Jó, hogy meg nem vakultam abban a helyben, mert odabent az ablak megett garadában voltak mindenféle csomagok, a csomagok tetején pedig egy fiatalember és egy lány javában csókolózott.

- Jöjjön, ez nem magának való! - mondtam Győrfinek, aki erre csakugyan megfordult, de a megfordulással ellentétesen így szólt:

- Nem egészen úgy van!

- Miért?

- Azért, mert ez a lány az a lány.

- Akivel a kuckóban volt?

- Ühüm.

Most már annál inkább megragadtam a karját és elhúztam, nehogy bétörje szerelmében az ablakot. El is jött szépen onnét, de sem hamarjában, sem azalatt, amíg mendegéltünk a városba vissza, nem tudtam szavát venni. Én egyik részről elégé sajnáltam őt, de a másik részről örvendeznem kellett, mert nem oda mentünk vissza, ahonnan eljöttünk volt, hanem egy becsületesebb házba. Amikor azt is megtudtam, hogy ebből a házból kimenni is szabad, akkor

még ugrottam is egy nagyot örömben, s azt mondtam Győrfinek, hogy este jöjjön ki velem a városba, mert ott bort veszek, miből annak a leánynak nem fogunk adni.

Vacsora után ki is mentünk ketten a városba, s egy jóféle német korcsmában olyan vígan ittunk, hogy énekelve jöttünk éjfélkor haza. Rá jót aludtunk, s reggel az a hír volt az első, hogy indulunk a hajóra! Egyszerre minden rosszat elfelejtettem, s nagy örömben úgy hordoztam körül azt a lekopasztott fejemet, mint egy nagy buksi gyémántot. S a tetejében a jókedvnek a bukaresti írnok is megjelent, de le volt soványodva erősen, mint a kutya, amelyik többnapos tekergésből vetődik haza.

Arról nem szólott semmit, hogy hol járt és miket tapasztalt, hanem egy narancsot nyújtott át nekem. Jól megértettem, hogy a narancs után nekem sem illendő kérdezősködni, de annyit mégis kiejtettem a számon, hogy sok más bajlítás mellett a drága kalapomat is ellopták. Erre az írnok lekapta a fejről a kalapot s az enyimbe nyomta, ráadásul a narancsra. Megköszöntem neki a hirtelen ajándékot, s arra kértem, hogy kalapja helyébe aztán egy olyan másik kalapot vegyen, amilyen az enyim volt. Ezt megígérte nekem, s ismét maga mellé állított, amikor kifelé vonultunk a hajóhoz. Innét kezdve már vidáman folyt minden, mert ahogy kiérkeztünk a tengerpartra, már ott állott az óriási nagy hajó, elnyújtózva a csendes és szürke arcú tengernek a szélén, és három nagy kéményiből gazdagon füstöt okádva. A hajó fedélzetéről nagy palló nyúlt le a földre, s mi azon mindjárt felmentünk új hazánkba. Mindenki rettentő nagy indulatban volt. Az emberek keresztül-kasul sűrögtek, és egymással semmit sem törődtek. Az írnok úr azonban annál inkább törődött velem, mert sietve megkereste azt a tengeri embert, aki főrendező volt a hajón. Engemet is elejébe vitt, és németül dicsérni kezdett neki, s azt is elmondotta, hogy újságtudósító vagyok. A Garmada úr tanúsító iratát meg is mutatta neki, mire a főrendező azt mondta, hogy menjek véle. Én szívesen mentem, mert gondoltam, hogy rossz helyre nem fog vezetni. S csakugyan nem vezetett rossz helyre, mert egy második osztályos fülkébe vitt, ahol két ágy volt. Rámutatott a felső ágyra, s a mutatást német szóval pecsételte meg. Az alsó ágyon már ott volt egy szürke felöltő kabát és egy jómódú kalap, de ember hozzá nem volt. Meg sem kérdezhettem, hogy vajon ki lehet az útítárs, mert a tengeri főrendező egy pillantás alatt odalett. Most azonban nem bántam, hogy egyedül maradtam, mert jól körülnézhettem legalább. Nem mondhatnám, hogy valami tágas lett volna a szállás, de a falak patyolatfehérek voltak, a padló nesztelen gumi, az ágy is tiszta, mint a patyolat. Az egyik sarokban mosdó pompázott fehéren, a másik oldalon pedig egy tojás alakú ablak, mely a tengerre szolgált. Odaállottam ehhez az ablakhoz, és nézni kezdtem a tengert, amelyen bóbitás kicsi hajók úszkáltak. S ahogy néztem, lassan örökönyyek jöttek a szemembe, mert először az Isten jutott eszembe, aki a gyümölcsöző és szenvedő föld mellé tengert is teremtett; s aztán pedig édesanyámra gondoltam, mint akkor a vonaton, amikor elindultam volt, hogy az országot lássam.

Könnyes és boldog mélázásomból egy tengeri ember riasztott fel, ki a kofferemet a fülkébe hozta. Elégszer láttam volt az eddigi világban, hogy aki úrnak érzi magát, ilyenkor pénzzel tiszteli meg a koffer szállítóját. S ha valamikor az életemben, akkor most én is úrnak érezhettem magamat, de akkorának, hogy egyenesen száz lejt adtam az embernek, ki ismerhette is a románok pénzét, mert nagyot hajolt, és megbecsüléssel távozott.

Aztán én is az ágyamra tettem a kalapot, és felmentem a tetőre, hadd lássam, micsoda világ van ott. Most már nem volt olyan nagy sürgés-forgás, mint kezdetben. Végig a fedélzeten, de különösen a korlátok mellett, megnyugodva állottak az emberek. Magam is követtem a tengeri utazók szokását, és szintén odaállottam a korlát mellé, de aztán eszembe jutott, hogy az írnok úrtól búcsút kéne vennem, s közben a jóságát is hangoztatnom, mert ki tudja, hogy visszafelé hogy lesz! Éppen javában kerestem, amikor háromszor egymás után elbődült a hajó, majd

utána felhangzott a zene. Éreztem, hogy alattam meg is mozdul lassan minden, ami volt, s ettől én olyan örömbe borultam, hogy abban a helyben, ahol éppen álltam, így kiáltottam fel:

- Ábel, tiéd a világ!

De mintha édesanyám a sírból vagy a legbölcsebb égi angyal megfogta volna a két karomat, egyszerre leejtettem azokat, és magamba estem. Úgy éreztem, hogy annak, aki hozzám ért abban a percben, még nagyobb és véghetetlenebb ereje van, mint együttvéve a tengernek és a földnek. Nem tudom, ki volt, és micsoda erő volt, de bizonyosan a teremtmény hatalomé volt, aki az embert még annál is többre teremtette, mint hogy Amerikába utazzék.

Odamentem lassan a korláthoz, és elborult szemekkel néztem a vizet, majd néztem az eget. Mind a kettő nagy volt és végtelen, nem haragudt, csak feküdt nagy nyugalomban, mintha az örökkévalóságot dicsérte volna. Sokáig ezt néztem, és közben könnyeimmel szaporítottam a vizet, amelyről azt mondotta volt nekem Kelemen pap, hogy sós és veszedelmes, mint a próféta sírása. S ahogy így álltam, s éppen fürdetett hátulról a nyugovó nap, egyszerre valakinek a kezét éreztem a vállamon. Odanéztem, s hát Győrfi látogatott meg engem. Nem is tudom, hogy miképpen történhetett, de menten megöleltem, és azt mondtam neki:

- Jaj, mindjárt meghasad a szívem!

Furcsán nézett reám, majd így szólt:

- Szerelem miatt megy Amerikába?

- Amiatt.

- S kit szeretett?

- Én a szabadságot.

Győrfi megölelt, és láttam, hogy kezdi megérteni repeső lelkemet. Azt mondotta, hogy furcsa fiú vagyok, de elég furcsa fiú ő is, mert szintén nagy dolgok állnak az ő háta megett is. Egyebek között egy szerelem is, mit tiltott személlyel üzött Déván, valaki olyan gyönyörűvel, aki szüzességi fogadalmat tett volt őt esztendővel azelőtt. Többet és közelebbit azonban erről nem beszélt, hanem nézni kezdte ő is a vizet, és akkorát sóhajtott, hogy szinte hullámot vert véle a tengeren.

Így töltöttük az időt, amíg lement a nap és feltűnt három csillag. Akkor elbúcsúztunk egymástól, és megfogadtuk, hogy holnap mind a ketten elbeszéljük titkos életünket. Az első lépcsőzetten együtt mentünk le, de neki még egy másikon is le kellett menni, hogy a harmadik osztályba jusson.

Én ez alkalommal sem találtam otthon az utazó társat, de alig időztem valamit, egyszerre megjelent. Közepes termetű és jócskán kövéredő úr volt, szürkülő nagy haja neki, és fekete, gazdag bajusza. Jóformán rám sem nézett, hanem parolát adott, és azt mondta:

- Leupold.

Én is megmondtam a nevemet neki, de többet egy szót sem beszéltünk. Azonban nem rajtam múlt a dolog, hanem ő rajta, ki öregebb létre nem akarta kezdeni a beszédet, hanem csak rendezgetett, s azután lefeküdt. Én is lefeküdtem, és reggelig aludtam a tengeri ringatásban.

Másnap Győrfivel töltöttem az időt, ki sok érdekes dolgot elbeszélt nekem. Én sem maradtam azonban adós, mert ha Győrfi valami nagyon furcsát mondott, akkor én még annál is furcsábbat mondtam. Amikor sötét estére értünk, s én aludni mentem, gondoltam is magamban, hogy ilyen hősi napom soha nem volt, mint a mai. El is aludtam nemsokára, mert a sok kitalálás után erősen kívántam a nyugalmat. Így arra sem emlékszem, hogy Leupold mikor jött haza, és

küszönt-e nekem, amikor lefeküdt. Azt sem tudom, hogy reggel köszönt-e, mert csak a helyét találtam, amikor felébredtem. Ezt a napot is Győrfivel töltöttem ismét, de nem olyan hősiezen, mint a tegnapit, mert estefelé kiértünk az óceánba, s ott nagy hullámok támadtak meg. A hajó is elvesztette uras nyugalma, és ingadozni kezdett, mint apám, amikor már benne volt a második házasságban. Ugyan nem lett volna nagy baj, ha csupán ingadozik, de lassankint úgy szédelgett a haragos tengeren, hogy támaszkodni szeretett volna, mint a borzasztó részeg ember. Mi Győrfivel ketten ott álltunk most is a korlát mellett, s lassankint érezni kezdtük, hogy a hajó minket is belé akar vinni a részegségbe. Igaz, hogy először titkoltuk egymás elől a kezdődő veszedelmet, de a titok nem sokáig tudott rejtve maradni. Elsőnek Győrfi adta meg magát, mert éppen amikor nyugodott a nap, borzasztó hangon így szólt:

- Ábel, én most meghalok!

Alig hajolt átal a korláton, hogy a tengert szaporítsa, már én is mondhattam volna neki, hogy úgyszintén meghalok, de még erre sem volt időm, olyan sürgősen kellett a példáját követnem. Úgy függöttünk órák hosszat ketten a korláton, mint a bőr, mit a tímárok száradni odavetnek; majd órák után annyi erőt is alig tudtunk elésznedni magunkból, hogy valamiképpen a fülkébe támolyogjunk.

Leupold már ott feküdt az ágyban, és újságot olvasott. Ahogy beléptem, mindjárt látta rajtam, hogy nagy bajban vagyok, mert így szólt:

- Beteg?

Intettem neki, hogy a haláloamat várom, mire ő többet nem szólt, hanem ismét az újságot olvasta. Nekem is minden vágyam az volt, hogy hamar lefeküdjem, de hogy miképpen telt el az éjszakám, azt csak én tudom, mert folyton a halált láttam magam előtt, amint egy üvegfal mögött ide és oda futkosott, hogy valamiképpen kiszabaduljon, és engemet az élők sorából kiirtson. Reggel mégis fel akartam kelni, hogy ne lássam többet az üvegfalat, se a mögötte levő irtózatot, de alig léptem le az ágyból, már odaugrott a guta, és azzal fenyegetett, hogy rögtön, de rögtön megüt engem, ha vissza nem búvok az ágyba. Nem volt mit tennem, visszafeküdtem és vártam az idő múlását. Délutánra mégis véltem annyi erőt magamban, hogy ismét felkeljek, és a Kelemen pap két könyvét, a németet és az angolt, a kufferből előkerítsem. Éppen a németet böngészttem, hogy mit kérdezhetnék este Leupoldtól, amikor egyszerre ő is bétámolygott. A tegnap megtanultam volt tőle, hogy ilyenkor mit kell mondani, és azt kérdeztem:

- Beteg?

Ahogy én a tegnap, éppen úgy intett ő is nekem, hogy a halálát várja.

Többet fel sem keltünk az ágyból, sem Leupold, sem én. Csak fogtuk az ágy fehér vasát, és nagyokat nyögtünk, mintha nagy és kövér boszorkányok táncoltak volna rajtunk. Nem tudtam, hogy meddig kell így szenvednünk a háborgó tengeren, de annyit gondoltam, hogy sok idő van még a megváltó földig. Azon kezdtem hát gondolkozni, hogy mit tudnék csinálni abban a beteg állapotban. S úgy határoztam, hogy a német könyvet fogom tanulmányozni, amikor van annyi erőm, s mindennap kikeresek valamit, amit estére kelve Leupoldtól megkérdezek.

- Maga milyen országból való? - kérdeztem elsőnek a következő napon.

- Lengyelországból - felelte.

Azután sokáig hallgatott: majd ő is megkérdezte:

- Hát maga?

- Én Romániából.

- Bumm! - mondta erre.

Láttam, hogy mi a szokása, s így aztán arra is felkészültem a könyvből, hogy a kérdésére meg tudjak felelni. Vártam hát a következő estét, s akkor így szóltam:

- Mi a foglalkozása?

- Kereskedő.

Ismét hallgatott sokáig; majd ő is megkérdezte:

- Hát magának?

- Semmi.

- Bumm! - mondta megint.

Gyanú támadt bennem, hogy Leupold nem is lehet lengyel, ha olyan jól meg tud mindenre németül felelni. Azt kérdeztem tehát a következő este:

- Maga milyen nemzet?

- Orosz.

Számolni kezdtem, hogy mennyi idő múlva szólal meg ismét. Éppen a kétszázharminchetet mondtam ki magamban, amikor végre megszólalt ismét:

- Hát maga?

- Én magyar.

- Bumm! - mondta ismét.

Magamban jót nevettem, hogy milyen kétfélek s mégis egyformák vagyunk, de most már valami olyant akartam kikeresni a könyvből, amire nem mondhatja, hogy bumm! Azt gondoltam jónak, ha meghatom őt ebben a nagy tengeri veszedelemben, s azt kérdeztem legközelebb tőle:

- Maga hisz-e Istenben?

- Most igen - felelte.

Rögtön számolni kezdtem utána, de Leupold most elsiette a dolgot, mert a kétszázötvennél már megszólalt:

- Hát maga?

- Szárazon és vízen.

- Bumm! - mondta ismét.

No várj, gondoltam, mert nekem többet nem mondod, hogy bumm! S ezt úgy gondoltam keresztülvinni, hogy elhatároztam: a következő este semmit sem fogok kérdezni tőle. El is jött nehezen a várt időszak, de én összeszorítottam a számat, nehogy kifusson rajta valami szó. Leupold várt egy jó darabig, de aztán fészkelődni kezdett. Én akkor sem szóltam, hanem vártam. Eltelt egy negyedóra, majd a másik negyed is telni kezdett.

Leupold mindjobban fészkelődött, majd hirtelen kiugrott az ágyból, odahajolt hozzám, a két kezét felemelte, és robbanás módjára mondta:

- Bumm!

Azután visszafeküdt szépen az ágyba.

A következő napon végig azon gondolkoztam, hogy most már mit csináljak. Végre pompás gondolatom támadt, s mielőtt elérkezett volna a bummogtató időszak, leszálltam az ágyból, nagyjából felöltöztem, és felmentem a tetőre. Azt hittem, hogy az erőtlenségtől és a szédüléstől minden pillantásban meghalok, de azért emberségesen vártam. A haláltól megmentett az a gondolat, hogy a Leupold bumma elől elvontam magamat. Már egy egész órával is elmúlt a veszedelmes idő, amikor visszamentem a fürkébe. Nevetős arccal néztem Leupoldra, de ő szomorúan és könnyekkel a szemében fogadott engem. Percekig nézett könnyes szemekkel, majd mondott is németül valamit. Nem értettem, hogy mit mond, s azért megkértem, hogy írja le nekem. Kérésemre szépen leírta, én pedig másnap megfejtettem a könyvből, amit írt. Ez volt a cédulán: „Csak a bumma tartotta bennem az életet, s maga azt is elvette tőlem.” Úgy megsajnáltam, hogy leszálltam az ágyból, és megfogtam a kezét; hátha vigasztalni tudnám. Leupold mind a két kezével megragadta az enyimet, és sírni kezdett. Erre nekem is úgy megnyílt a gyenge szívem, hogy leültem melléje, és hullani kezdtek a könnyeim.

Ma sem tudom, hogy és miképpen történt az egész, csak arra emlékszem, hogy sokáig így ültünk. Aztán ő arra kért engem, hogy menjek és feküdjem le. Én azt megtettem, és másnap megérkeztünk a New York-i kikötőbe. Mielőtt azonban megérkeztünk volna, Leupold átaladta nekem a címét, s ha jól ki tudtam venni, azt mondotta, hogy keressem fel, mert nagyon megszeretett engem. Én csupa melegséget éreztem magamban, és olyan buzgón bólogattam neki, mintha nem is őt láttam volna, hanem Blankát. S miután ezt így megfogadtam, a kezemnél fogva felvezetett a tetőre. Éppen jött fel a nap, és tűzpirosban úszott messze a tengeri víz. A hajó méltóságosan úszott a megcsendesült tengeren.

Mi ketten ott állottunk a hajó orrához közel, és szótlanul néztük, hogy a város égbe nyúló házai és felhőlikasztó tornyai miképpen közelednek.

Így álltunk végig, és egyet sem szóltunk.

S amikor a hajó egészen befutott a kikötőbe, és a reggeli napfényben az óriási város győzelmesen a magosba tört, Leupold felemelte a két kezét; és boldogan ezt kiáltotta:

- Bumma!

Második fejezet

Amikor Leupold a végső és legnagyobb bummot mondta, a zsivajgó emberek között mindjárt el is tűnt, mint a muszka kámfor.

Nem is láttam többet.

De ha elvesztettem, kit olyan igazán megszerettem, volt egyéb elég, amivel bételjék a természetem. Elsősorban a friss tüzes nap töltötte bé, ki a tengerből kelt fel a hátam mögött, s a víz színén, mint a világhír, sebesen vágtatott felém, hogy megmutassa nekem a várost. Másodsorban az a töméntelen ember, ki alul a kikötő földjén seregben várta a hajót, miközben szabad szemmel és messzelátóval mind felnézett reám, ki úgy állottam odafent a hajó fedelén, mint Noé valamikor az Ararát tetején. Mindegyik férfiúnak fehér színű és kemény szalmakalap volt a fején, mintha nem is vegyes emberek, hanem valami egyöntetű társaság jött volna ily korán a fogadásunkra.

Már sokáig nézegettem a szalmakalapos sereget, amikor eszembe jutott, hogy Kelemen pap mit mondott volt, a fogadásom ügyiben! Abban a percben megfürgésedett a szemem, s ahogy a távolság engedte, vizsgálni kezdtem az emberek ábrázatát, hogy a Kelemen pap rokona vajon melyik lehet! Sokáig tartott a szemelgetés, de mégsem volt kecsegtető, mert mindegyik inkább hasonlított a másikra, mint közölök valamelyik Kelemen papra.

Munkámnak nagy csöngetés vetett véget, mely a reggeli evéshez szólított. De most bezzeg jól és magának dolgozott a táplálkozó természet, nem úgy, mint tizenegy napon keresztül, a beteg és viharos tengeren. Meg is ettem mindent, ami előttem volt, s amit más serényebb ember el nem vett előlem.

Utána a katolikus kuffert s egyéb szerelékemet a tengeri hordár lehozta a harmadik osztályba, ahol mindnyájan felsorakoztunk. A tanács úgy szólt, hogy mindenki tartsa maga mellett a csomagot; de voltak sokan, akik nemcsak a csomagot, hanem a mormogást is maguk mellett tartották, amiért még mindig nem akartak leereszteni minket a hajóról. Én elég türelmes voltam, mert csak délfelé kezdtem a mormolást, de akkor meg is jelent mindjárt az amerikai csomagvizsgáló, két másik úrral kibővítvé. Lassan haladtak a kutató vizsgálatban, de amikor elérkeztek hozzám, a fővizsgáló azt kérdezte tőlem, hogy milyen nemzetbeli vagyok?

Egyszerre úgy éreztem, hogy a Kelemen pap száz angol szava nem az én fejemben van, hanem valami süketnéma intézetben. S hiába szégyeltem most már a dolgot, de én magyarul értettem a fővizsgáló kérdését, vagyis azt vettem ki belőle, hogy vattát és kést hoztam-e? Erre megráztam a fejemet, hogy egyiket sem hoztam, mire az első kísérő szólt hozzám, s azt már megértettem, mert németül azt kérdezte tőlem:

- Maga német?

Edmond éppen harmadiknak következett utánam s rögtön rámutattam, hogy ő a német. Most már vígabban kezdett menni a dolog, mert az Edmond személyében megtalálták a hozzám vezető fonalat. S szájról szájra kezdték adogatni nekem a kérdést, vagyis a fővamos a kísérőnek, a kísérő Edmondnak, Edmond pedig nekem; s amikor én megfeleltem, akkor vissza ezen az úton.

- Azt kérdezik, hogy milyen nemzetbeli vagy - mondta elsőnek Edmond.

- Világosítsd fel, hogy székely - feleltem neki.

A fővamos kutatni kezdett a kufferemben, majd Edmond ismét megszólalt:

- Azt kérdezik, hogy micsoda nemzet az a székel.
- Mondd meg neki, hogy magyar, csak még annál is jobb.

Edmond ezt megmondotta, mire a vámos segédje bólintott; s láttam, hogy máris új kérdést akar felvetni, de akkor a fővámos kihúzta a kufferem fenekéről azt a kicsi zacskót, amibe Kelemen pap a hazai földet tarisznyálta volt.

- Azt kérdezik, hogy mi van a zacskóban - szólott Edmond.
- Anyaföld a falumból - feleltem.

Erre a vámos és a két segédje nagyon megvizsgálták a földet, majd azt üzenték Edmond által, hogy Amerikában sokkal jobb a föld.

Amikor meghallottam, hogy az én földemet így lebecsülték, egyszerre különös forróság öntött el, és odaszóltam a szász testvéremhez:

- Mondd meg nekik, hogy ez a föld is termik télen-nyáron: egyszer búzát, s máskor gondolatot.

Mire elhangzott a szavam, a vámos már visszatette volt a zacskót, és éppen a következő utashoz lépett. Edmond pedig csúful nézett reám, és azt mondta:

- Nem vagyok én felfogadott tolmács, hogy neked minden tücskit és bogarát tovább beszéljem.

Nem feleltem semmit a szász testvéremnek, hanem azt gondoltam magamban: jól van, majd eljön az idő, amikor magam is meg tudom mondani, amit akarok. Szépen visszacsomagoltam hát mindent, s azután leültem a kufferemre. Egy kicsi idő múlva azon vettem észre magamat, hogy most már én vagyok a vámos, aki válogat és vizsgálódik a különböző gondolatok között. De valahogy másképpen jöttek a gondolataim, mint azelőtt! Mert amíg otthon voltam a szülői házban, vagy a változatos Hargitán, vagy a bonyolódott országban, addig csak játszadoztak a fejemben: kacskaringóztak, mint a tüneményes pisztráng, vagy cifrázva repültek, mint a fecske. Most azonban valahol a mélyben aludtak a pisztrángok, és elköltöztek a fecskék. Helyettük inkább vaddisznó törtetett az agyam bozótjában, vagy medve tapogatott félnivaló lábaival.

Nagyon meg voltam ijedve, mert a háborgató szellemek a lelkemet sem kímélték, hanem olyanná tették kicsiben, amilyen nagyban tizenegy napig volt a tenger! Fogtam erősen a Kelemen pap kufferjét a két kezemmel, s arra kértem az Istent, hogy rendeljen a lelkemnek valami csónakot, amelyen partra tudnék vergődni a viharos veszélyben. Az Úr meg is hallgatta fohászomat, mert elküldötte nekem a hit és a bizalom csónakját, két zászlóval ékesítve. Az egyik zászlóra ez volt ráírva: *Ábel, a szó meghalt*.

Tudtam jól, mit jelent az, hogy a szó meghalt. Azt jelentette biztosan, hogy én addigél szépen tudtam fortélyoskodni az engedelmes és játszi szavak segélyével, s nemegyszer olyan kedvezésekben is részesültem, amiben más nem részesedett. De most bé kellett látnom, hogy nem sokat értem ezekkel, a kedvezésekkel, mert íme most is hiába vergődtem a második osztályba: a vihar és a betegség éppen úgy elért ott is; mintha a harmadikon lettem volna.

A második zászlóra az volt írva, hogy: *A jó cselekedet mindenütt él*.

Tudtam, hogy mit példáz eme szó, mert azt jelentette biztosan, hogy jó cselekedetre van szüksége az embereknek és a világnak egyaránt, mivel nem az üres mondás idézi elő az általános testvériséget és a javulást, hanem az, ami jót és példamutatót cselekszünk!

S mire a két zászló titkát emígy megfejtettem, már indulhattunk is egy kisebb hajó felé, amelybe aztán berakódtunk. Itt én a kufferemre ültem, és nagy béketűréssel vártam, amíg egy szigetre megérkeztünk. Itt mindjárt tejet adtak nekünk, és melléje kicsi pogácsákat. A tej óriási és szép tiszta kannákban állott, a pogácsa pedig törökbúza lisztből lehetett, mert sárga volt a

színe és könnyen morzsálódott. Mindegyik kanna mellett egy hosszú kerek cső állott felülről lefelé, s abban a csőben tiszta új és szép papiros poharak voltak. Alul mindig kilógott egy a szájánál fogva, s aki inni akart, az kihúzott egyet, aztán odalépett az óriási kannához, amiből egy kis csapon keresztül teliengedte tejjel a poharat.

Én is kivettem magamnak egy papiros poharat, de hogy valami jót itt is cselekedjem, először nem a magam poharát engedtem teli, hanem egy másik emberét. Csakhogy amikor megtelt az idegen pohár, már odadugta a következő is a magáét. S azután megint a következő, s ismét a következő. Már azt hihették, hogy nekem a tej eresztéséért fizetés jár, mert egyik-másik háromszor és négyszer is jött, s csak eresztette velem a tejet. De én még akkor sem szóltam semmit, hanem azt gondoltam, hogy majd csak kifogy a kondérból a tej, s akkor maguktól is rámennek egy másikra. Az igaz, hogy ki is fogyott, de rólam nem feledkeztek meg, hanem a másik kannához is oda akartak állítani eregetőnek. Felesküdtém volt magamban az általános testvériségre, s nagy béketűrő is voltam, de ezt a megnyújtott szolgálatot mégis soknak találtam, mindjárt az elején. Úgy gondoltam tehát, hogy kezdetben ennyi elég lesz a jó cselekedetből, s nem állottam oda a második kondérhoz. Emiatt nagy zúgolódás támadt, s amikor pogácsát vettem s a poharamat a csap alá tartottam, az egyik ember félretaszított, a másik pedig kiütötte a poharat a kezemből. Nem baj, gondoltam, mert így lesz az emberből igazi ember. Felvettem szépen a poharat, és belédobtam a nádkosárba, mintha már ittam volna belőle. A pogácsát pedig megettem, és vártam, hogy mi lesz.

Nemsokára ismét sorba állítottak, és elindultunk egy hosszú és rengeteg épület felé. Az általános testvériségnek ismét vettem annyi hasznát, hogy a hosszú sornak annyira a végére kerültem, hogy utánam csak egy szomorú s nagy bajszos ember állott. Erről is hamar kitűnt, hogy magyar ember, mert ahogy mendegéltünk lassan a sorban, egyszerre megszólalt:

- Te éhesen maradtál, öcsém.

Meglepetten néztem vissza rá, mire ő elmondta, hogy mindent látott és mindent megfigyelt. Magyar voltomat pedig onnét tudta meg, hogy amikor kiütötték a poharat a kezemből, én felvettem, és azt mondtam: nem baj. Azt is elmondta egy kicsit később, hogy ő csupán azért került a sor végére, mert temetésen volt otthon, az olyan ember pedig, aki az anyját temette el, nem siet nagyon. Egészen felmelegedtem, hogy ismét hallottam magyar szót, és láttam egy becsületes magyar embert. Ő is elismerte bennem az érdemet, mert mindenre kitanított, amit abban a helyzetben tudnom kellett. Elsősorban azt kellett tudnom, hogy ismét orvosi vizsgára megyünk, de nagyon szigorú vizsgálatra. Egy óra múlva csakugyan látnom kellett, hogy mennyire igazat mondott! Mert pontosan hét vizsgán mentem keresztül! Legelőször a lábamot nézte meg egy orvos, aztán egy másik az apám örökségét rajtam. A harmadik a szívemet és a tüdőmet, a negyedik a két kezemet, az ötödik a fületem és a számat, a hatodik pedig a szememet vizsgálta meg. De az orvosi munkának a koronája a hetedik volt: s nemcsak azért, hogy akkor az eszemet vizsgálták meg, hanem főképpen azért, mert némi csekély dicsőséget a székelly nevezetnek is szereztem.

Vagyis úgy történt a dolog, hogy négyen voltak vizsgáztatók ennél a hetedik gátnál. Közölök az első egy fehér hajú és jóféle amerikai úr volt, a másik négy pedig itt is szófejtő ember, vagyis tolmács. Nagy szerencsémre a negyedik magyarul is tudott beszélni, s így nem veszett el semmi abból, amit a fehér hajú igazgató tőlem kérdezett. Elsőnek ő is azt kérdezte, hogy milyen nemzetbe való vagyok. Most már segítség nélkül is értettem a kérdést, és azt feleltem neki, hogy székelly. Amikor a szófejtő ezt kellő módon is megmondta neki, nagyon csodálkozott, mert odáig még nem hallott volt a székellyek létezéséről semmit. Én sem tudtam hamarjában, hogy magam vagyok-e a hibás, amiért székelly vagyok, vagy pedig az a hibás, aki nem hallott rólunk soha! De hát ezen nem akadtam el, hanem hamar és elég kurtán csak annyit

mondtam, hogy a székeleyek a legrégebb és a legeszesebb magyarok, de egyben a legárvábbak is, mert nem ülhetnek egyazon asztalnál a magyarokkal. Amikor ezt meghallotta az igazgató, nagy megértéssel bólintott, majd azt kérdezte tőlem, hogy tudok-e legalább egy szót angolul. Mivel a szomorú és bajszos ember megmondta volt, hogy itt mi fog következni, büszkén fel-emeltem a fejemet, és azt mondtam első angol szónak:

- Money, vagyis pénz.

Az igazgató ismét bólintott és azt kérdeztette, hogy még mit tudok. Én is csak erre vártam, mert magamban már megszerkesztettem volt valamit.

- A tenger nagy és a kenyér jó - mondtam, de már fel is emeltem az ujjamat, hogy most következik a legnagyobb, és hozzátettem: - Amerika nagy, mint a tenger; és jó, mint a kenyér.

A fehér hajú igazgató rögtön kivett egy szivart a zsebiből, és odanyújtotta nekem, hogy fogadjam el ajándékba. Én azt nemcsak elfogadtam, hanem szépen és angolul meg is köszöntem. Erre ő parolát adott nekem; annak az embernek pedig, aki az én magyar szavamat angolra fejtette, azt mondotta, hogy holnapra egy olyan angol könyvet kerítsen neki, amiből a székeleyek mivoltát meg lehet tanulni. Azt már nem tudom, hogy olyan könyvet tudtak-e találni valahol, mert egy életre elszakadtam tőlük, s néhány perc múlva már künn is voltam az utcán.

New Yorkban, magában a városban!

Együtt jött velem a szomorú és nagy bajszos magyar is, de az én figyelmemet úgy elvonta a robogó vonat, mely éppen a fejem fölött száguldott tova, hogy csak akkor vettem észre őt, amikor így szólt:

- Hát te most hova mégysz, öcsém?

- Én csak ide, Kelemen Gáspár bácsihoz - feleltem neki, mintha otthon lettem volna Csíksicsóban, abban a nagy káposztatermelő faluban.

- Akkor az Isten áldjon meg! - mondta, és elindult felfelé a falépcsőn, mely az emeletes vasúthoz vezette őt. Letettem a kuffert, hogy teljes odaadással nézhessek utána, mert úgy gondoltam, hogy soha többet az életben nem fogom látni. A feje volt az utolsó, amit a feljárat tetején továtünni láttam; aztán egyedül maradtam, és olyan nagy szabadságban, amilyent ritkán kóstol az ember.

A nagy izgalomtól remegni kezdtem, s kivált a horgasínam annyira reszketett, hogy már nem bírtam állani. Szépen leereszkedtem hát a kufferemre, s megpróbáltam összefogdosni a szememmel, amit láttam, és a fülemmel, amit hallottam. Egy kicsit kopott és füstös, de azért elég rendes házakat láttam. Némelyiknek a tetejével egyszint robogott tova az emeletes vasút, a másíknak az ablakai előtt. Az utca kövezett volt, és nagy forgalom bonyolódott rajta. Egymás után zörögtek a nagy teherautóbilok, megrakodva hordókkal, nagy ládákkal vagy másnemű szükséges portékákkal. Néha hatalmas szekerek is dőcögtek, szintén nehezen megrakva, s a szekerek előtt óriási és lassú mozgású lovak. Az emberek jó húsban és vidáman jöttek-mentek. A férfiak kemény szalmakalapban, s nagyon sokan csak amúgy ingben, de bőrszivarral a szájukban. Az asszonyemberek pedig éppen úgy ruházkodtak és lépegettek, akár valamelyik módos városban otthon. Hallani sem hallottam egyebet, csak a szekerek és a teherautóbilok nagy zörgésit, s egyszer-egyszer a hajók bömbölésit, mert a földet nem messze és felfelé végig, mindenütt a tengeri part szegélyezte.

Amikor megnéztem minden látnivalót, és meghallgattam minden hallanivalót, az volt az első gondolatom, hogy az egyszeregy itt is csak olyan, mint máshol. Elég nagy csalatkozással kellett ezt látnom, mert a Kelemen pap elbeszélései után s a magam nyughatatlan képzelete szerint azt

vártam volna, hogy a lovak hagyatéka helyett pénzt lássak az utcán; hogy tollas indiánok száguldozzanak, nagy harci lármákkal; hogy az emberek közül is repülni tudjon legalább néhány; hogy a házak tündéri nagy kastélyok legyenek, s hogy az asszony nép a világ gyönyörűsége.

Ahogy elgondolkoztam mindezekben, önkéntelenül így szóltam magamhoz:

- Ábel, itt is rengetegben leszel!

Megragadtam a kuffert, hogy nem hagyom magamat, s elindultam az utcán felfelé. Elsőnek egy mészárszék előtt haladtam el, minek az ajtajában a gazda, meztelen karokkal s csupán egy feszülő kötött ingben, ott állott nagy merészen. Mindjárt Edmond jutott eszembe, s azt gondoltam, hogy ez az amerikai, ez a pókhálós inges, nemcsak erősebb lehet a szásznál; hanem szükség esetén úgy belévetné őt a közeli tengerbe, hogy több tücsköt és bogarat nem kéne neki magyarból németre fejteni! Tovább egy olyan bolt elé érkeztem, minek a kirakatában ingek és kalapok voltak. Ott megálltam és letettem a kuffert, hogy jól megnézzem az amerikai gyártmányokat. Minden darab mellett egy szám állott, a szám előtt pedig egy paragrafus, ami kétszer által volt húzva, felülről lefelé. Mindjárt gondoltam, hogy ez dollárt jelenthet, de melléje azt is, hogy az ár mind törvényes ár, amiből alkudni nem lehet. Nagy örömmel nyúltam a zsebembe, hogy kivegyem azt a húsz dollárt, amit egy darabban Madarász adott volt nekem. Megvolt gyűrődés nélkül a pénz, és nyugtalanul mosolygott szembe velem, hogy visszahoztam a hazájába. S ha már kivettem, s ilyen nyughatatlan is volt, azt gondoltam, hogy végleg hazaeresztek belőle valamennyit, vagyis vásárolni fogok. Újból átvizsgáltam a kirakatot, s nagy örömmel állapítottam meg, hogy húsz dollár itt is nagy pénz, mert hiszen ötért jó kalapot akartak adni, s háromért jó inget. Mivel azonban kalapom és ingem volt nekem, valami egyéb szükséges dolgot kellett keresnem. Végre abban állapodtam meg, hogy nadrágszíjat fogok vásárolni, mert a hajón a nagy betegség miatt úgy lesoványodtam, hogy a nadrágom folytonosan le akart esni.

- No, most lesz, mi nem volt - mondtam magamban, s beléptem a boltba. Ott a kuffert letettem a földre, a kalapot levettem a fejemről, majd a kabátomat kigomboltam s úgy két lépésnyi távolságban a tulajdonos felé fordultam, hogy jól láthasson engem. Akkor a hasamot behúztam, mire a nadrágom úgy lefutott, hogy a csípőmön is alul került egy kicsit. A tulajdonos nagy nyugalommal és szó nélkül nézte, hogy vajon mit akarhatok itt eljátszani neki, de amikor láttam, hogy kitalálásból soha meg nem élne, megmutattam a derekamra, hogy nadrágszíjju kéne nekem. Ezt már nagyon jól megértette, és hamarosan ki is rakott a pultra ötöt, mind különbözőt. Kettő szürke színű volt, kettő sárga és az ötödik barna, mint a kávé. Ennek a kávészínűnek egy ezüst táblácskája volt elől a csatja felett, s az ezüst táblácskának a mezejébe pedig egy férfiúnak az arcképe volt belevésve. Mivel a kép olyan bátor és igazi embert mutatott, amilyen én is szerettem volna lenni, úgy megszerettem rögtön ezt a szíjat, hogy nem is kérdeztem az árát, hanem a derekamra kötöttem. Akkor odaadtam a húszdollárost a boltosnak, s amit visszaadott belőle, azt megszámlálás nélkül a zsebembe tettem. Közben azon gondolkoztam, hogy valamiképpen kitudakoljam, vajon kit ábrázol a kép. Ahogy eszembe jutott a szükséges három szó, hamar összeraktam, aztán az ezüst csatra mutattam a hasamon, és megkérdeztem:

- Ki ez?

- Washington! - mondta a boltos.

Ennél többet sem ő, sem pedig én nem beszéltünk. Csak amikor künn voltam, és megindultam ismét felfelé az utcán, akkor mondogattam magamban Washington, nehogy elfelejtsem. Már elég sokáig mehettem, amikor eszembe jutott, hogy a gyalog cipekedés semmiféle célhoz nem fog vezetni engem, hiszen ugyanazt látom végig, amit az első percekben láttam. Azon kezdtem

hát gondolkozni, hogy most már valahogy Kelemen Gáspár bácsihoz kéne mennem. De hogyan!? Ismét megálltam, és elővettem a cédulát, amire rá volt írva a cím. Körülnéztem, hogy nem látok-e rendőrt legalább, akinek az orra alá dugjam a cédulámat. De híre sem volt rendőrnek sehol. Akkor ismét körülnéztem, s hát éppen egy olyan hotel előtt állok, amely a bátor tengerészhez van címezve. A hotelekkel már elég ismeretes voltam, s így a bójáráthoz léptem, hogy egy cseppet azon bétékintsek, hátha valami biztatót látnék! Ez a bójárat mindjárt egy csarnokba vezetett, ahol kicsi asztalok álltak. Az egyik asztalnál három ember üldögélt, két szőke és egy barna. A két szőkének kemény szalmakalap volt a fején, a barna pedig kalap nélkül és a jobb tenyerébe könyökölve ült. Annak a barnának igen széles vállalai voltak, és nagy erős feje, melyről a fültre csapódott egyik felől a haj. Az orra egy kicsit lefelé nyúlt, mintha kérdezni akart volna valamit a szájától, melyet bajusz sem védett, hanem csak zárkózva hallgatott. A két szőke előtt semmi sem volt az asztalon, de a barna előtt ott állott egy üveg, félig valami piros itallal, melyet piros bornak kellett gyanítanom.

Már javában néztem őket, amikor mintha ezt mondta volna az egyik szőke:

- Ne búsulj, Miklós!

Jobban kihegyeztem a fületem, s a következő pillantásban már jól és biztosan hallottam, amint az erős barna így válaszolt:

- Búsul a hóhér!

Egyszerre elöntött a hazai melegség, és olyan bolond lettem, hogy nem tudtam, mit csináljak: nagyot kiáltok-e, vagy pedig odafussak, és megmondom, hogy én is magyar vagyok! Mindenképpen hazai szót szerettem volna én is virágozni, beléptem hát egyenesen a csarnokba, ott letettem keményen a katolikus kuffert, leültem egy szabad asztalhoz, és rácsaptam magyarosan:

- Veres bort ide!

Egyszerre felém fordult a két szőke is, de különösen a barna. S késedelem nélkül megjelent maga a tulajdonos is, aki mogorván és angol szavakkal azt kérdezte tőlem, hogy mit akarok?

Felnéztem rá és azt mondtam:

- Ha vatta van a füliben, vegye ki! S nekem hozzon olyan bort, amilyen azon a másik asztalon van!

A tulajdonos kegyesen lövellte reám a szemit, majd áttekintett a három magyarhoz. Nem volt azonban nagy szükség arra, hogy átaltekinsem, mert abban a percben már ott állott mellettem az erős barna fiú, puhán a buksi fejemre tette nagy tenyerét, és azt mondta:

- Kedves kölyök vagy, de mit akarsz?

- Hármot akarok - feleltem neki. - Először megmutatni, hogy nem vagyok kölyök. Másodszor, hogy maga üljön le ide mellém! Harmadszor pedig, hogy ez a csapláros hozzon nekem egy üveg veres bort, amit ketten igyunk meg!

Az erős fiatalember nevetésre fakadt, de olyan hangosan, hogy hullámozt belé a csarnok. Azután megveregette a vállamat, és így szólt:

- Olyan kedves vagy, hogy menten beteszlek a keblembe.

Erre én is rámosolyogtam, s hogy az első tételt bizonyítsam, azt mondtam neki:

- Egy nagy erős szászit szinte megöltem a vonaton.

Mihelyt ezeket a vitézi szavakat kiejtettem a számon, az öreg fiú abban a percben leült az asztalomhoz. Ezzel a második akaratom is teljesedett, de a harmadiknál már előugrott a bökkenő. Mert ahogy arra kértem őt, hogy az én nevemben és odavaló nyelven rendelje meg azt a bizonyos veres bort, komolyan felállt, s a másik asztaltól odahozta a látott üveget.

- Előbb ezt igyuk meg - mondta csendesen, s mindjárt átal is nyújtotta nekem. De bizony én az első korty után rögtön abbahagytam.

- No, nem ízlik a vörös bor? - kérdezte.

Másnak sem esnék jól, ha bor helyett festett cukros vizet itatnának véle, de mégis türtőztettem magam, s ha jót nem mondhattam, rosszat sem akartam szólni.

- Hát az a két szőke miféle ember? - kérdeztem.

- Azok szlovákok - mondta.

Erre hallgattunk egy ideig, majd az én barátom így szólt:

- Te most érkeztl?

- Én elég régen, mert a tegnap.

Nagy fejét megint a tenyerébe fektette, és azt felelte:

- Most már láthatod, hogy milyen világ van itten: bor helyett cukros vizet iszunk, s szlovákokkal barátkozunk.

Nehéz szomorúság volt a szavában, s talán bűnnek is eredtünk volna mindjárt, de a két szlovák átaljött hozzánk, és a borúból kitérített. Ugyanis az egyik megnézte közelről a fületem, s rögtön felkiáltott, hogy milyen zöld!

- Honnan jöttél? - kérdezte a másik.

- Erdélyből - feleltem.

Erre az én barátom megragadta az üveget, hogy a földhöz vágja, vagy talán kapaszkodjék belé. Úgy látszik, hogy mégiscsak kapaszkodni akart inkább, mert utána felállt, és azt mondta nekem, hogy menjek véle, s töltsen nála, vendég gyanánt, az éjszakát. Megmondtam neki, hogy én Kelemen Gáspár bácsihoz számítottam volt menni, de mivel oly lelkiből hívott, hajlamos lettem a vendégségre. Amikor felálltam, hogy indulni lehessen, legénykedésből egy kicsit fejebb húztam a nadrágomat, s abban a pillantásban az ujjaim elnevelték magukat, mert hozzáérték az új nadrágszíjjuhoz.

- Ki az a Washington? - tettem fel a kérdést.

- Washington nagy amerikai szabadságharcos volt, mint a magyaroknak Kossuth Lajos - mondta az egyik szlovák, mire a másik még többet akart tudni, és felfelé intett a hüvelykivel:

- Itt lakott.

Az öreg fiú sem Washingtonra, sem egyébre nem szólt semmit, hanem gyorsan fizetett, aztán felragadta a kuffereimet, s én alig győztem utána menni. Úgy megbecsült, hogy automobilt fogadott, s azon robogtunk legalább húsz percig. Éppen akkor gyűjtötták meg estére a lámpákat és a fényeket, de a nagy ragyogáson kívül egyebet a kocsiból nemigen láttam. Pedig ráértem volna a szemlélődésre, mert a barátom egyet sem szólt egész úton. Akkor sem, amikor megérkeztünk egy ötemeletes ház elé. Csak felragadta ismét a kuffert, s én mehettem utána. Lent a folyosón elévett egy kicsi kulcsot, azzal kinyitott valami vasajtót, s hát egy kuckóban

vagyunk a kofferrel együtt. Ott sem szólt semmit, hanem megnyomott egy gombot, mire felrepültünk az ötödik emeletre.

Efféle felfutón akkor közlekedtem először életemben, de nagyon kitűnő találmánynak tetszett. Szívesen indítványoztam volna, hogy repdessünk még egy kicsit, de nem lehetett, mert az én pártfogó barátom nagyon sietett, hogy békerüljünk a szobába.

- Ül le! - mondta ott.

Engedelmesen leültem és vártam; ő pedig egy könyvecskét vett elő a szekrényből, s azt előmbe tette.

- Ismered-e? - kérdezte.

Megnéztem a könyvecske fekete tábláját, melyen arany betűkkel ez állt: *Toldi*.

- Eddig még nem ismertem - feleltem, mire ő elkomolyodott és furcsán tekintett reám. Az ujjait is összeszorította, s mintha megremegett volna az a nagyerős ember.

- Hát miért kéne ismernem? - kérdeztem.

- Csak azért, mert én vagyok az a Toldi Miklós! - mondta.

- Miféle Toldi Miklós?

- Akit ebben a könyvben Arany János megírt!

Láttam, hogy az esze egy kicsit mámoros, de azt is láttam, hogy nagy vallomás hangzott el. Ugyanis az arcája egyszerre megenyhült, és olyan végzetlen örömben kezdett úszni, hogy én ahhoz hasonlót csak a szentek képein láttam. A szeme is, mely addigelé nyugalomban volt, és messze nézett céltalanul, egyszerre valahol partot talált, és kigyúlva ragyogott.

- Csodákkal van teli a világ, barátom! - mondta sóhajtván.

Még akkor sem tudtam, hogy mit kéne szólanom, csak bámultam rajta; jobban, mint Amerikán. Mert furcsa volt, és titokzatos.

Talán bolond, gondoltam magamban; s kértem az Istent, hogy szükség esetén legyen velünk.

- Hogy is hívnak téged? - kérdezte.

- Az én nevem Ábel - feleltem mosolyogva.

Erre füttyörészni kezdett Toldi, és ide-oda járt a szobában. Majd vidáman hozzáfogott, hogy asztalt terítsen, s akkor így szólt:

- Azért vannak a költők, hogy a vágyainkat teljesítsék. S ők teljesítik is, még mielőtt kimondanók.

Egyszerre úgy átragadott reám is az izgalom, hogy ültömben nem nyughattam, hanem felálltam, és tánclépésekkel járkáltam a szobában.

- Itt cigányok vannak-e? - kérdeztem.

- Van itt minden!

- De magyar cigányok, akik muzsikálnak?

- Az is van, ne búsulj.

Könnyű volt nem búsulni, mert gazdag és kíváncsi asztalt terített. Mindenféle felvágott hús volt egy tálban a fehér abroszon, nevetős kenyér, aranyló körték és még aranylóbb hosszúkás gyümölcsök, nyolc darab egy fűtön. Rögtön felismertem, hogy banánnak hívják azt a fűtös

gyümölcsöt, mert Kolozsváron láttam volt már olyant. De csak akkor tudtam meg, hogy sugár magas fákon s azon a földön is termik. Alig vártam, hogy a pusztítást meg lehessen kezdeni, mert reggel óta csak azt a pogácsát ettem, aminek az oldala mellől elütötték volt a tejes poharat.

- Úgy látom, nincs rossz megélhetés itt Amerikában - mondtam a végén.

- Nem lehet panaszkodni - felelte Toldi Miklós; de aztán mégis Erdélyről kezdett kérdezősködni. Elbeszéltem neki az ottvaló helyzetet, a nagy zűrzavarosságot, és a szegény emberek nagy szegénységét, s még a magam életit is elmondtam neki, árva apámmal, a Hargitával, a kolozsvári viszontagságokkal, valamint a hosszas utazásokkal a vonaton és a hajón. Toldi nyugalmas szeretettel hallgatott végig mindent, majd amikor látta, hogy már befejeztem, akkor így szólt:

- Ezt a te életedet is érdemes volna megírni.

Ahogy ezt kimondta, különös forróságot kezdtem a szívem körül és az agyamban érezni, mert az a titkos gondolat jutott eszembe, hogy hátha csakugyan megírnám egyszer a magam életit! De nem mondtam ki ezt a gondolatot, hanem sőt igyekeztem legjobban elrejtetni, s még takarót is vetni reá. A takaró az volt, hogy megkértem Toldi Miklóst: mondaná el nekem az ő életit! Nagy dolgot kérhettem tőle, mert a szeme újból kikötött azon a bizonyos parton. Egy ideig így gondolkozott, majd a kezibe vette a fekete táblájú könyvet, és felmutatta előttem.

- Ihol van! - mondta.

Már nagyon szerettem volna tudni, hogy mi van abban a Toldi-könyvben, de mielőtt kérdést tehettem volna ebben a dologban, ő felkelt az asztal mellől, odaállt a szoba közepibe, és azt mondta:

- Hallgasd meg hát az én életemet!

A könyvet a kezében tartotta, mint egy virágot, de sem ki nem nyitotta, sem belé nem nézett, hanem csak úgy fejből mondani kezdte, ami volt a könyvben. Ámulva néztem, hogy mibe fogott belé, de az ámulatom lassankint átalmant a csodálatba. Mert olyan szépet én beszédben sohasem hallottam! Mintha ott, a szemem láttára, egy folyó született volna! S mintha ott, a fülem hallatára, kezdett volna folyni! Először csendesen, mint békés időben valami csobogós Tisza, s azután hömpölyögve, sötét mormolással a mélyben, s mindig csak hömpölyögve.

Úgy hallgattam áradó szavait, mintha Mózes lettem volna, a Sinai-hegy alatt. Meg sem mozdultam hosszú időn keresztül, csak sóhajtottam egyet, amikor végre megtörölte a nagy szavaló a homlokát, és elhallgatott. Az ígézetnek azonban még akkor sem szakadt vége, mert a szavak továbbra is zümmögtek a csendben. Úgy zümmögtek, mint a méhek, kik engem csordultig telitöltöttek mézzel, akár az üres lépet szokás.

Toldi sem kérdezett semmit, hanem visszaroskadt a székbe, és a nagy fejét ismét a tenyerébe fektette, ahogy ott a szállodai csarnokban tette volt a két szőke szlovák tudós világában. De hát nem is neki kellett szólania abban a csendben, hanem nekem, s valami méltót! Odamentem hát a kufferemhez, kivettem belőle a hazai földet, és az asztalra helyeztem, mint valami oltár közepére.

- Ezt én most megosztom magával! - mondtam.

Toldi reám nézett, s azután a fehér zacskóra.

- Arany?! - kérdezte furcsán.

- Igen - feleltem neki. - Vagyis anyaföld, erdélyi anyaföld!

Toldi szó nélkül felállt, és egy műves tartóba belétette a földnek felit.

- Testvériesen osztottam meg - mondta. Többet nem szólt.

Én is csendesen és elmélázva néztem, hogy miképpen veti meg az ágyat: magának az egyik díványra, s nekem a másikra. Egy ideig még nem tudtam aludni, mert a gondolatok nagyon zajossá tették a lelkemet. Az utolsó, amire gondoltam, az volt, hogy milyen különös is az emberi sors, de legkivált a magyaré! Mert íme, nekem is ide kellett jönnöm, ilyen messze idegenbe, hogy megtaláljam Toldi Miklóst, s ő is megtaláljon engem!

Aztán úgy aludtam el, mint a templomban a madár.

Reggel pedig, amikor már okosan süttött a nap, és bolondul nyüzsögtek a nagy városban az emberek, azt mondta nekem nagy barátom:

- Gyere, most elviszlek oda, ahova a tegnap este akartál menni.

Amikor kiléptünk a másik szobába, amelyben íróasztal állott, s melynek a falai teli voltak aggatva nagy hirdetményes papirosokkal, nem állottam meg kérdés nélkül:

- Hát ez ki irodája?

- Ez az enyém - felelte.

- S mit dolgozik benne?

- Házhelyeket adok el; földet, amerikai földet.

Hirtelen visszanéztem reá, de ő megértette a dolgot, és mosolyogva így szólt:

- Ne félj, az erdélyit nem adom el.

Ismét kocsiba ültetett, s elvitt egészen addig a házig, ahova nekem bé kellett mennem. Ott azonban elbúcsúzott, és azt mondta, hogy a közeli napokban fel fog keresni.

Nevetve léptem bé a kapun, s még annak is örvendettem, hogy fából volt a lépcső, amelyen felfelé kellett röptenem a kuffert. Sárga és kicsi volt a ház, s csupán egyemeletes. Hamar megtaláltam hát az ajtót, amely ismét otthonba vezetett. Letettem künn az ajtó előtt a kuffert, és először kigondoltam, hogy mit fogok mondani. Aztán megnyomtam egy gombot, és hallottam, hogy megfelelő módon szól odabent a csengő. Néhány pillanat múlva kinyílt az ajtó, s egy szőke asszony jelent meg abban. Lehetett úgy negyvenöt esztendő, s a nagy kék szeme igen erőlködött, hogy jól megnézzon engem.

- Itt lakik-e mister Kelemen? - kérdeztem.

- Igen, miért keresi?

- Csak úgy eszembe jutott, hogy keressem - mondtam, majd minden tessékelés nélkül beléptem a kufferral együtt a szobába. Amit egyik Kelemenről hoztam, itt letettem a másiknál, aztán a kalapom után nyúltam, hogy illendően levegyem és szegre akasszam. De abban a pillantásban, amikor megemeltem a kalapot, egy rikácsoló hang szólalt meg háromszor egymás után:

- Halló! Halló! Halló!

Ijedten fordultam meg, s hát egy nagy zöld madár van a gázkályha felett, emeletes kalickába zárva.

- Hát ez micsoda beszélő madár? - kérdeztem.

- Papagáj - mondta az asszony.

- Cédulát húzatnak-e véle? - folytattam a beszédet.

- Nem.

- Hát?

- Beszél.

Nagy elismeréssel jegyeztem meg:

- Bőbeszédűbb még egyik-másik asszonynál is.

Erre nem válaszolt semmit, hanem még jobban reám meresztette a szemét. De hiába horgászott rajtam, mert a kalapomat mégis felakasztottam a szegre, s utána leültem az asztal mellé.

- Hát maga honnan jött? - kérdezte akkor.

- Csak innét, Csíkcsicsóból - mondtam.

Erre ő is leült rögtön a másik székre, s mintha orvosságot vett volna bé hirtelen, így szólt:

- Jajj!

- Jajgathat, mert nagyon beteg voltam a tengeren - feleltem mosolyogva.

S innét kezdve már vígan haladtunk, mert ő ennyiből is megtudta, hogy én ki vagyok. Kérte is sietősen az engedelmet, hogy nem ismert fel az első pillantásra, de hát a plébános úr azt írta rólam, hogy szolgalegény vagyok, s nem ilyen világi. Én szívesen megbocsátottam neki a botlást, kivált amikor megtudtam, hogy a Gáspár bácsi feleségét tisztelhetem benne. Ő pedig olyan nagyfokban kezdte gyakorolni a szívélyességet, hogy már hamarosan többet tudtam a családi körülményekről, mint bárki más a világon. Így többek között megtudtam, hogy őt Teréz néninek hívják, s jelenleg nincs munkája, mert egy varrodába járt, ahonnét kiesett. Gáspár bácsinak ellenben van munkája, s csak délután öt órakor fog hazajönni valami szabóműhelyből, ahol vasal, és egyebet semmit sem csinál. Különben jó egészségben vannak, de gyermekük nincsen, csak ez a kedves „Green Baby”.

- Miféle Grün Bébi? - kérdeztem tőle.

- Hát ez a papagáj! - mondta Teréz néni.

Ebből már láttam, hogy igen nagy becsülete van Grün Bébinek, s magamban el is határoztam, hogy jószágban és figyelmességben adósa nem maradok neki. Megkérdeztem, hogy mit eszik és hányszor iszik napjában, s általában mivel lehet a legjobban kedveskedni neki. Teréz néni elmagyarázott nekem mindent bőségesen; s mivel annyira megszerettem a papagájt, az asszony is úgy megszeretett engem, hogy elfutott a mézárszékbe és a zöldpiacra.

Amíg oda volt, és vásárolta az ünnepi ebédhez szükséges dolgokat, én is „Grün Bébi”-hez járultam, hogy véle igazi barátságot kösse. Azonban, hiába emelgettem előtte a kalapomat, mert nem köszönt vissza. Hanem csak oldalra billentette egy kicsit a fejét, s csak nézett, vizsgált és kutatózott engem, mint a hajón a vámos, és a szigeten a sok orvos. Mivel én sem akartam hagyni magamat, bátran a szemibe néztem. Sokáig állott emígy a csata, de végül mégis ő kapta el a fejét. Utána rögtön pottyantott egyet, és felugrott az emeleti lécre. A pottyantásból megértettem a döntést; s meg az emeletre való felugrásból is azt, hogy kettőnk közül ő kíván ebben a házban a magasabb személyiség lenni. Beléegyeztem, hogy legyen úgy mind a kettő; s utána a lakást vettem szemügyre.

Azon a jelen szobán kívül, amely konyhának és tartózkodási helynek mutatkozott, még két másik szobát fedeztem fel. Az egyik kicsi volt és benne szép rezes ágy. A másik már nagy és kétablakos. Mind a két ablak az útra nézett, mely rettentő széles volt. Olyan széles, hogy

három bőséges részre lehetett tagolni. Az innétső részen minden és mindenki csak felfelé közlekedett: az emberek a járdán, a nagy szekerek és a motorok a tágas úton. A túlsó részen pedig ugyanazok lefelé. És a kettő között, óriási vasgerendák tetején, az emeleti vasút uralkodott és vezetett kigyózva, ameddig ellátott a szem. Ennek a vasútnak is két oldala volt, mint alól az útnak: az egyiken felfelé robogtak a vonatok, a másikon pedig lefelé. Minden percben elviharzott egy-egy szélvészkesz vonat, s olyankor rengett az út és mozgott a ház!

S ahogy ott álltam az ablakban, s néztem az ádáz életet, apránként úgy beléhabarodtam a folyó küszködésbe, hogy észre sem vettem, amikor Teréz néni hazajött. Csak arra riadtam fel, hogy megszólalt a hátam megett:

- Hát mit csinált a „Green Baby”?

- Egészségesen viselte magát - feleltem.

- Mondott-e valamit?

- Hogyne! Megkérdezte, hogy mit eszünk ebédre.

Paradicsomlevest ettünk, zöld fuszujkát sült disznóhússal, és banán gyümölcsöt. Olyan jól és hazai módon készítette el Teréz néni az étket, hogy utána eszembe jutott a szivar is. Kivettem hát a zsebemből, és nagy gyöngédséggel a három ujjam közi fogtam, hogy jól megnézzem, mielőtt füstnek ereszteném. Szép piros gyűrű volt a derekán; a gyűrű közepén pedig a neve a szivarnak, vagyis „Manuel”.

Láttam, Teréz néninek nem tetszett, hogy én szivarra akarok vetemedni.

- Hát az ugyan mi? - kérdezte.

Ránéztem a papagájra, majd utána a szivarra, s így feleltem:

- Manuel.

A Teréz néni arcán egy rándulás futott végig, de én a ráncát hamar kisimítottam, mert először a szivar eredetét elmeséltem, másodszor visszatettem a zsebembe, harmadszor pedig felfogadtam, hogy soha el nem füstölöm, hanem haza fogom majd vinni Kelemen papnak. Ez a házi fordulat annyira elhajtotta fejünk felül a báránnyelűket, hogy Teréz néni helyet jelölt ki nekem a kétaablakos szobában, és anyásan segített abban is, hogy minden elérkezjen a csomagból, és otthonos helyre tevődjék. Olyan örvendező volt, hogy öt óra felé még el is bújtatott engem, hogy a hazatérő Gáspár bácsival tréfát űzhessen. Ott kucorogtam a középső kicsi szobában, az ágy fejénél, amikor hármat köszönt a papagáj.

Teréz néni rögtön úgy kezdett játékból reszketni, mint a nyárfalevél. A nagy kérdezősködésre csak annyit tudott kinyögni, hogy valami rejtőzik az ágy alatt, de ő nem merte megnézni. Gáspár bácsi sokkal bátrabb volt, mert felragadott egy széket, és azzal közeledett az ágyhoz. Amikor azonban, ott az ágy alatt, én medve módjára morogni kezdtem, akkor ő is megtorpant, és így kiáltott:

- Ki az?

- A Hargita szelleme! - feleltem vészesen.

Teréz néni erre kuncogni kezdett, én pedig előugrottam az ágy fejtől, haptákba vágtam magam és azt mondtam:

- Itt látható egy Ábel!

Gáspár bácsi megölelt, és azt kérdezte tőlem, hogy miképpen van az, hogy a hajó tegnap érkezett meg, én pedig ma! Megmondtam neki, hogy én sem voltam restebb a hajónál, de a tegnap este egy magyar ember a pártfogásába vett, és nagy szívélyességgel elvitt magához, hogy meghálasson. Amikor meg is neveztem, hogy Toldi Miklósnak hívták az illetőt, akkor Gáspár bácsi nagyot nevetett, és így szólt:

- Halljunk oda!

Azért mondotta, hogy halljunk oda, mert jól ismerte azt a délibábos embert. Legalább egy félóraig folyton róla beszélt, aki tizenhárom esztendővel azelőtt szökött ki Amerikába, nagyon kalandos módon. Itt aztán az a bogara lett, hogy ő az a megénekelt Toldi Miklós; de lehet is valami benne, mert erős, mint Kinizsi Pál, s mégis lágy szívű, mint a rónasági nyári alkonyat.

Nagy gyönyörködéssel néztem Gáspár bácsit, mialatt ezeket beszélte. Szép barna ember volt, őszbe forduló fekete hajjal, és olyan urason öltözve, hogy a szem nevetett rajta. S melléje még olyan embernek is látszott, aki nemcsak az egyszeregyet tudja, hanem a kivonást is. Engemet igazi szeretettel melegített a hajlékához, de én is melegítettem őt, mert a hazai életet mind elbeszéltem neki, sokkal bőségesebben, mint Toldi Miklósnak. Különösen Kelemen papot forgattam sokat a szóban, s még azt is elmeséltem róla, hogy egyszer elszakadt volt a reverendája, amikor Bolha kutyámmal játszott.

A szívem kosarából, mint a jó illatú gyümölcsöt, addig s addig szedegettem elő az otthoni híreket, amíg könnyezni kezdtek torkomban a szavak, majd a szavak után én magam is, utánam pedig Teréz néni; s mivel más immár nem volt, utoljára Gáspár bácsi is megadta magát a hazaszeretetnek. Később azonban, amikor kitisztultunk, mint eső után az ég, annál nagyobb lett a kedvünk. Jól vacsoráztunk, utána pedig karon fogott Gáspár bácsi, hogy megsétáltasson a városban. Végigmentünk a 14. utcán, amely nem messze volt onnét. Lassan és szótalánul haladtunk, hogy a szemem ott legelhessen, ahol a legjobban esik neki. Az egész úton csak kétszer szólalt meg Gáspár bácsi. Először akkor, amikor megmutatta nekem a városházát, amely nagy komoly épület volt; másodszor pedig csak az út végén, amikor elérkeztünk a Broadway-ig, s ott megállottunk a nagy fényözönben.

- No, Ábel, hogy tetszik? - kérdezte.

- Itt lehet pénz elég! - mondtam.

- Miről gondolsz? - kérdezte.

- Én arról, hogy ingyen csak a csillagok égnak.

Gáspár bácsinak nem nagyon tetszett, hogy én rögtön számadást csináltam. Inkább azt várta volna, hogy ógassak a csodálat miatt, és úgy dicsérjek mindent, mintha egyenesen az övé volna, amit látok. Meg is mondta nekem, hogy ne bánjam azt a pénzt, amit elenyésztenek a fények, mert nem nekem kell megfizetni! De azt se nézzem, hogy más fizet-e érte, vagy nem fizet, csak egyedül azt mondjam meg neki, hogy ilyen ragyogást láttam-e már az életben valahol? Tudhatta volna, hogy nem láttam, mert különben már rég megmondtam volna. De nem szóltam semmit a kedve ellen, hanem szemlélni kezdtem újból a fényes világot, mintha nagyon igazságos akarnék lenni. Közben azonban arra gondoltam, hogy lám: nemcsak mi uralkodunk a világon, hanem a világ is uralkodik rajtunk. Vagyis hiába hirdetik a papok, hogy az Isten a maga képére teremtette az embert, mert ebbe belészól a változatos élet is: az egyikből Leupoldot csinál, a másikkól délibábos Toldit, s Kelemen Gáspárból pedig amerikai.

És vajon belőlem mit?

- No, Ábel, hát mit mondasz? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Nem tudom, mit mondjak - feleltem -, mert ez a fényes világ olyan szép, hogy legyőzi az embert.

Erre büszkén és boldogsággal mosolygott reám, és jutalmul, hogy ilyen szépen megdicsértem a várost, ezeket mondta:

- Ne búsulj, Ábel, mert az én házámban bármeddig meglehetsz, s ott nem lesz rossz dolgod: Teréz néni majd jó ágyat vet neked, s elgondoz téged. Én pedig ellátlak hasznos tanácsokkal, s munkát keresek a számodra, hogy boldogulj.

Látván, hogy benne is igazi Kelemen szív lakik, hálás szavakat rebesgettem. De megmondtam azt is, hogy ingyen semmit sem kívánok, mert nem a munka elől jöttem ilyen messze, hanem éppen ellenkezőleg! Gáspár bácsi megdicsérte dolgozó szándékomat, majd azt kérdezte, hogy jelenleg mennyi pénzem van. Bévallottam neki, hogy a nadrágszíju után tizenhét és fél dollár maradt fenn, mire megcsavargatta a fejét és összesen egy hetet jósolt a pénzemnek. Nem tudtam, hogy ilyen hamar hol szerzett új gazdát az én pénzemnek, de nem kérdeztem semmit, hanem engedelmesen mentem az oldala mellett hazafelé, s amit csak lehetett, mindent megdicsértem.

Otthon a nagyszobában és egy széles díványra az ágyat már megvetette volt Teréz néni, de éjfél után egy óráig csak forgolódtam. Egyrészt a gondolataim csapkodtak, mint a szélben a láng; másrészt pedig a megvadult vonatok robogtak el minden percben a két ablak felett. Reggel egy kicsit zavarodott is voltam, de lassankint ember lettem ismét. Két ízben sétálni is elmentem. Egyszer lefelé, ahol óriási piacot találtam, nagy csigarakásokkal és akkora nagy harcsákkal és cápákkal is, hogy szörnyűség! Rengeteg gyümölcsöt és zöldséget is árultak, de igen egyebet is, ami csak termik a fákon, a földön, a föld alatt és a vízben. Másodszor a 14. utcába mentem ismét, ahol nagy emeleti ablakok mögött, legalább két helyen, szólt a recsegős muzsika, és állott a tánc. A táncolók tetőtől talpig kilátszottak az ablakon keresztül az útra, s én örömmel néztem őket, mert jólesett, hogy nem mindenki gyászolja örökös munkával Ádámot és Évát, hanem vannak, akik utánozzák is őket. Mint a tavaszi jó szagból a mezei bohókás állat, én is úgy szippantottam jó nagyokat a vidámságból és a táncoló leányok hajlamaiból. S amikor egy nappali színház előtt megláttam egy óriási táblát is, amelyre gyönyörű és kecsegtető leány volt kifestve, akkor már el voltam olvadva, s el velem együtt egy teljes dollár!

Mert jegyet vettem és bémentem a színházba.

Először egy fiatalember énekelt, amiből semmit sem értettem. Aztán egy lenge szőke leány, amiből már értettem valamit, mert az ének végén csókot dobott nekünk. Utána egy néger jelent meg, aki szintén énekbe fogott. Nagyon furcsán és vérmozdító módon énekelt; majd az ének közepén egyszerre felszívott, mint a vércse, s abban a pillantásban kecskebukát vetett. Az emberek, akik kalappal a fejükön ültek vagy álltak, s még szivaroztak is, harsányan kacagtak a mutatványos négeren. Később, amikor az egy mellé még jött egy másik néger is, s amikor ketten énekeltek s úgyszintén ketten vetették a kecskebukát, akkor még jobban kacagott mindenki. S így folytatódott a mulatság sokáig, mert mindegyre szaporodtunk egy-egy négerrel. A végén már heten voltak, s heten énekeltek és kecskebukáztak, de olyan egyszerre, mint a fekete villámcsapás! A nagy mulatságban már meg is felejtkeztem a táblára kifestett csábos nőről, amikor a feketék után nagy csend lett, és mindenki megigazította a nadrágszíját. Látván, hogy itt valamire erősen fel kell készülni, én is fejebb húztam a Washington arcképit a hasamon. S erre már ki is rebbent a szemünk elé a táncoló leány. De nem olyan volt, mint a táblán, hanem ezerszer szebb és csábosabb is. Ahogy táncolni kezdett, lassan teletöltötte delejes áramlással a levegőt, s még a legyek is leszálltak a falakra, s úgy nézték őt!

Amikor kijöttem a végén, fátyolon keresztül láttam az embereket. Egyenesen és lehajtott fejjel mentem hazafelé; először csendesen és elgondolkozva mentem, aztán zavaros gondolatokkal és gyorsabban, s még azután gondolatok nélkül és a leggyorsabban.

- Hol voltál, Ábel? - kérdezte Teréz néni.

- Ismét megnéztem a piacot - feleltem neki.

- Hát most láttál-e cápát?

- Most egy aranyhalat láttam.

Teréz néni meg volt elégedve a felelettel, én pedig bementem a nagyszobába és ledőltem a díványra. Nagy rendetlenségben kavargtak a gondolataim, s a rügyeim áradással fenyegették. Felfogadtam magamban, hogy többet nem teszem bé a lábamat abba a színházba. Vagy ha bé is teszem, akkor csak ama időpontig maradok, amikor az emberek igazgatni kezdik a nadrágszíjat. Ez a fogadalom helyrehozott egy kicsit, s mivel Gáspár bácsi is éppen hazajött, újabb kirándulásra kezdtünk készülni.

Fél nyolckor indultunk el nagy összetartásban, s egymást dicsérgettük. De csak az út elején, végig a 14. utcán, mert amikor kiérkeztünk a Broadway-ra, s azon felfelé kezdtünk menni, akkor Gáspár bácsi azt mondta, hogy most egyet se szóljak, hanem csak bámuljak, mintha a testem mindenütt teli volna szemmel. Én nem is beszéltem többet, hanem csak nézegettem jobbra és balra, de a legtöbbet mégis felfelé. Már mehettünk volt egy félórát, amikor Gáspár bácsi így szólt:

- Itt álljunk meg!

Éppen két széles út futott azon a helyen össze, s a kettő között, az összefutás sarkában, egy óriási ház magasodott az égbe fel. S a két út lapításában olyan hegyes volt annak a háznak az egyik sarka, fel egészen a felhőig, hogy nappal a napfényt és a szelet, ilyenkor este pedig a fényt és az ember látását úgy kettőbe vágta, mint egy kés, mely a föld és az ég között van kifeszítve! S körülötte, de kivált véle szemben, ahol a két út már egybeszakadva folytatódott, a földön, a föld felett és a magosban és mindenütt tündöklött a fény. Egyszer itt aludt el, máskor meg amott, hogy a következő pillantásban nagyobb vakítással gyúlhasson ki. Az egyik ház tetején szopogatásra való cukrot hirdettek a lángbetűk, a másiknak a tetején pedig kicsi piros rudacskát, amivel a nők fessék a szájukat. De a legnagyobb és a legmagosabban szikrázó fénybeszéd az volt, ahol egy szép fiatalember beretválkozott, pengés szerkezettel s a mennyek kapujában!

Elnéztem sokáig a káprázatot, s amikor éreztem, hogy több csodálatot már nem tudok magamba fogadni, akkor egyszerre eszembe jutott édesapám, s az a gondolat hasított végig a szívemen, hogy ezt neki nem tudom megmutatni soha! Annyira rám sújtott ez a gondolat, hogy először teli lett könnyekkel a szemem, azután pedig meg kellett ragadnom a Gáspár bácsi karját, hogy el ne essem.

- Elszédültél? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Apám jutott eszembe... - vallottam meg neki az igazat, mire átölelte a vállamat, és azt mondta, hogy ne búsuljak, mert ő is sokszor érezte és érzi, hogy mit jelent az ember életiben az anya és az apa.

- Az én anyám meghalt... - mondtam neki csendesen.

- Az enyim is meghalt, mind a két szülöm - felelte ő.

Erre sokáig hallgattunk, majd megerősítettem magam, sóhajtottam egyet, felnéztem Gáspár bácsira, és így szóltam:

- Tudja-e, hogy erre a mennyországra mit mondana apám?

- Mit?

- Azt mondaná, hogy eléggé pislákol.

Nevettem is azon, hogy mit mondana apám, de könnyes szemmel nevettem. Gáspár bácsi is nevetett, biztosan igaz szívből, de azért is talán, hogy vigasztaljon engemet, és lássam, hogy megosztja velem a mennyei fényben a hazai könnyeket.

Így indultunk el visszafelé, s nem beszéltünk egészen hazáig semmit. Otthon megnéztem a fehér zacskóban a földet, és kértem az Istent, hogy az én földemnek becsületet szerezhessen ebben a ragyogó és véghetetlen országban is.

Azután mindjárt le akartam feküdni, de Gáspár bácsiék magukhoz hívtak, hogy a jövődőt illetően egy kicsit beszéljünk. Engem azonban az a sok minden, amit a nap folyamán láttam, de különösen a táncoló leány s a múlhatatlan fény, úgy kifárasztottak volt, hogy a beszélgetés még javában meg sem indult, már bóbiskolni kezdtem. Engedelmesen belátták, hogy csak áment tudok mondani, s szépen lefektettek.

Reggel nehezen keltem fel, mert a tagjaim nem kívántak fickándozni, mint máskor. Az a furcsa gondolat keringett folyton a fejemben, hogy nem is igaz ez az egész Amerika, csak egyedül az igaz, hogy szép és kies erdélyi hazámat elvesztettem. Nagyon szomorú és nehéz volt a lelkem, s a kávé is nagy merengések között ittam meg. Teréz néni észrevette rossz állapotomat, és azzal vigasztalt, hogy ezen mindenkinek átal kell esni, aki Amerikába jön. Mert egyrészt óriási világ ez, ami hajszos életivel és tündökléseivel először meglapítja az embert; másrészt a levegő is egészen más, mivel itt három oldalról tenger környékezi a várost. Helyénvaló és okos beszédjével öntött annyi kedvet belém, hogy apámat és a többi otthon maradt jótevőmet magam elé idézzem, és előttük amerikai szószóló legyek. Ki is jelentettem Teréz néninek, hogy most nagy levélírás lesz, mert annyi levelet fogok írni, hogy Csíkcsicsóban és Kolozsváron a levélhordók egyedül nekem fognak dolgozni. Teréz néni azt mondta, hogy ők is üdvözlétüket küldik mindenkinek, ismeretlenül is; azonkívül pedig azt is megírhatom, hogy hétfőtől kezdve, ami holnapután lesz, már dolgozni is fogok, és hetenkint legalább húsz dollár fizetésem lesz. Ebből megértettem, hogy ő és Gáspár bácsi már elterveztek velem kapcsolatosan valamit. De nem kérdezősködtem, hanem leszaladtam a boltba, s tíz perc múlva már egy paksaméta levélpapírossal és kopertával tértem haza.

- Hogy kérted? - csodálkozott Teréz néni.

- Ahogy kell! - feleltem neki. - Még azt is megkérdezték, hogy Amerikának melyik részén születtem!

Teréz néni jókedviben bátor vállalkozónak nevezett engem, de a levelekben csakugyan az voltam, mert legalább kormányzó legyen, aki úgy ismerje és dicsérje Amerikát, ahogy én ismertem és dicsértem azokban a levelekben! Először s leghosszabban édesapámnak írtam, s abban a levélben minden benne volt, ami addig velem történt, s amit addig láttam; de benne még az is, ami történhetett volna, vagy amit láthattam volna. Utána a papnak írtam, de abban a levélben már nem én voltam a nagy hős és a nagy hatalmas, hanem maga az Isten, ki szárazon és vízen egyformán vigyáz az emberekre, és véghetetlen türelmében még azt is elnézi, hogy az emberek égbe nyúló tornyos házakat építsenek, s eme házak tetejéről olyan vakító fényeket bocsássanak széjjel, amelyek miatt a csillagok szóhoz sem tudnak jutni. A harmadik címzett Garmada úr volt, akinek megköszöntem a bizonyítványt, s akit kecsegtettem, hogy úgyszintén

szaladjon átal ebbe az országba. Mindezek a levelek jól és szabályosan íródtak, de amikor hozzáfogtam a negyedikhez, amellyel Blanka kisasszonyt akartam megtisztelni, akkor morolás keletkezett valahol a mélyben, majd egyszerre kitört bennem a vihar! S abban a viharban úgy kezdett hánykolódni a szívem, mint egy kis csónak a haragos tengeren. S ahogy néztem a csónakot, hát nem Blanka van abban, hanem a színházi táncoló leány. De abban a percben, ahogy ezt felfedeztem, le is tettem a pennát. Messze néztem, és úgy gondoltam Blankára, mint a sok csillag közül a legszebbikre, amelyet szintén elhomályosított a nagyvárosi nagy fény.

Éppen az államat feltámasztva és javában gondolkoztam az érzés és a gondolat hullámsámain, amikor Gáspár bácsi hazaérkezett a munkából. A szombatnak lehetett köszönni, hogy már délben visszanyertük őt; s talán valami elmaradt püspöknek azt az ebédet, amit Teréz néni készített. Lakoma után könnyen beléegyezik az ember mindenbe, s így nekem sem kellett kétszer mondani, hogy jó volna valami munkásruhát vásárolni. Hamar felugrottam, és késznek nyilatkoztam még arra is, hogy esőtartót vagy kemény szalmakalapot vegyünk. Gáspár bácsinak is jókedve volt, s mindjárt az első boltban egy olyan munkásruhát választott ki az én számomra, amely sárga volt, s amibe úgy kellett belébújni, mint valami zsákba. Ezt hazavittük, s otthon belé is bújtam, hogy a próba meglegyen. Még Grün Bébi is kacagott rajtam, amikor sárgán és gurulósan végig sétáltam a szobákon, s néha táncba kezdtem, mint a furulyaszóra otthon a medve.

Amikor emígy kimulattuk magunkat, Gáspár bácsi ismét magához vett engem, és azt mondotta, hogy megmutatja nekem azt a helyet, ahol a város keletkezett, s ahol jelenleg mindenféle ázsiai népek laknak, nemkülönben más furcsa népek is. Jól indult az út, mert a háztól nem messze felmentünk az emeleti vasútra, s ott egy csillagos forgón keresztül, amely öt centért mindenkinek fordult egyet, elértük azt az ádáz vonatot, amelyik az ablakom felett szokott elrobogni. Így, benne ülve, sokkal élvezetesebb volt, mert nagy győzelemérzés a föld felett száguldani s közben békukkantani a házak tömérdek ablakain, amelyek csak megvillantak, s rögtön úgy elmaradtak, mint a megvadult órán a percek.

A robogás alatt sokáig nem szóltam, mert a szemem egészen leigázta a nyelvemet. S az nem is volt csoda, mert külvilági dolgokon kívül bent a vonatban is talált magának eleget a szem. Így például az utasokat, akik jómódú komolysággal jöttek-mentek, s főleg újságot olvastak, mintha nagy tudósok lettek volna, vagy pedig róluk szólott volna az újság. Még a leányoktól sem maradott el az újság, de azok csak két-három sort olvastak; s utána legalább tíz sornyt nézték magukat a tükörben. Ez nekem olyan kedvesen tetszett, hogy egyenesen tükör szerettem volna lenni, ami nekik sem ártott volna, mert hol van az a tükör, amelyik szebbet tudott volna mutatni, mint én!

- Miért mosolyogsz, Ábel? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Éppen a házasságon gondolkozom - feleltem neki, mire ő nagyon komolyra változott, és halk szóval arra intett, hogy csak vigyázattal nézzem a nőket.

- Hát nézni sem szabad őket? - kérdeztem.

- Igen, de csak véletlenül.

Egyszerre nevetni kezdtem, mert a kolozsvári zegzugos szerelem jutott eszembe.

- Blankát is nemegyszer véletlenül kellett néznom! - mondtam, mire Gáspár bácsi kérdezősködni kezdett Blanka felől, én pedig nem titkoltam ebben az új világban a régit. Azonban a kitűzött célunk belészólt az elbeszélésembe, mert jóformán még a Blanka természetét sem tudtam annak érdeme szerint lefesteni, amikor megérkeztünk a kívánt állomásra. Serényen kiugrottunk a vonatból, s egy falépcsőn elindultunk lefelé. Lent megállott Gáspár bácsi, és azt kérdezte

tőlem, hogy ismerem-e a környéket. Szerettem volna ismerni, de mégsem ismertem. Erre egy hatalmas és vörös épület felé mutatott, és azt mondotta, hogy ott érkeztem meg. Megint körülnéztem tehát, majd így szóltam:

- Két dolgot kell mondanom.

- No, mit?

- Először azt, hogy én eskü alatt is vallhatnám, miszerint ezen a helyen sohasem jártam. Másodszor pedig azt, hogy maga a legnagyobb tudós, mert eddigelé még senki sem akadt, aki nálamnál jobban tudta volna, hogy én hol érkeztem meg valahova.

Gáspár bácsi megveregette köszönet fejében a vállamat, és azt mondotta, hogy menjünk, mert várnak az érdekes dolgok. Megemlítettem neki, hogy nem volna-e helyes, ha előbb betérnénk abba a vendégfogadóba, ahol én Toldi Miklóst megtaláltam volt. Mivel láttam, hogy nem könnyen hajlik a szavamra, még azt is hozzátettem, hogy abban a fogadóban két tudós szlovákot is találtam; s azért tudósok, mert mindent tudtak Washingtonról is. Gáspár bácsi legyintett, és azt felelte, hogy a szlovákok mellette bújjanak el, mert ő azt a házat is meg tudja mutatni nekem, ahol Washington született; s meg azt a másikat is, ahol lakott. Boldog voltam a nagy hír hallatára, és megígérttem, hogy jól megnézem mind a két házat, ha megmutatja nekem. Ezzel aztán el is indultunk, de nem a Washington háza felé, hanem a város legdélibb részére, amelyet itt Battery néven neveznek. Sok zezugos utcán kellett keresztül mennünk, amíg el-érkeztünk abba a részbe. Egészen a víz partjáig vezetett Gáspár bácsi, ott aztán visszafordított engem, s magyarázni kezdett.

Elmondotta, hogy azon a részen, vagy egy kicsit feljebb, kezdtek volt valamikor építeni a várost. S nem is olyan régen, mert csak háromszáz és kilenc esztendővel azelőtt. Vagyis úgy történt a dolog, hogy valami „Tigris” nevű kis hajócskát sodortak oda a tengerről a viharos hullámok, s az a „Tigris” ott valahogy tüzet fogott, és égni kezdett. Hárman voltak a hajón, valami Adrián nevű és két társa. Szerencsésen mind a hárman kiszabadultak az égő hajóból, partra vergődtek s házat építettek. Aztán a többi emberek, jórészt tengeri kalandosok, s más nyughatatlanok, jöni kezdtek egymás után, és ott mind házat építettek. S el lehet gondolni, hogy milyen nagy rajzás indult meg, mert ezelőtt háromszáz esztendővel, vagyis a legelső ház épülése után kilencel, csupán kétszázhetven lakosa volt az egész városnak, ma pedig hatmillió is felül van.

- Hát maga honnét tudja ezeket?! - kérdeztem.

Gáspár bácsi azt válaszolta nekem, hogy ő már huszonhét esztendeje van Amerikában, bójárta az egész országot, nagy kalandozásokat tett benne, sőt egy ízben két barátjával gyalogosan vándorolt keresztül az Egyesült Államokon, a Csendes-tenger partjától az Atlanti-tenger partjáig, amely akkora terület, hogy a leggyorsabb vonat is öt nap alatt robogja keresztül!

Ránéztem a lábára, hadd csodáljam meg, mind a kettőt. Ő azonban ezt nem vette észre, mert csak a levegőbe nézett, hol az elmúlt változatos életét láthatta bizonyosan. Nem akartam szóval felriasztani, inkább a mozgalmas tengeri vizet s majd a várost szemlélgettem. S lehet gondolni, hogy közben miféle dolgok járhattak a fejemben, és mifélék tornyosultak ott fel, mert egyszerre a kalapomat a földhöz vágtam, és így kiáltottam fel:

- Azt a kutya-fáját! Hát alapítsunk mi ketten is egy ilyen várost!

Gáspár bácsi jót nevetett az én városalapításomon, majd így szólt:

- Gyere, mert még nem is tudod, hogy milyen.

S ahogy mondta, el is indultunk ketten. Ő volt a miniszter, én pedig úgy lépkedtem mellette, mint az amerikai király, aki elékerült végre a bujdosásból. Először tekervényes utcákon haladtunk keresztül, aztán pedig kikergettünk egy forgalmas és nagy útra. Ott Gáspár bácsi megállt, és dagadó mellel, mint valóban egy miniszter, így szólt:

- Ez a „Wall Street!”

Megvárta, hogy jól körülnézzek, s akkor elmondta, hogy az utca, melyet látunk, a legnagyobb hatalom a világon, vagyis a pénz hazája. Ott uralkodnak az amerikai angolok, pedig valamikor a hollandusok építették, és éppen az angolok ellen. Én nem bántam, hogy kik építették és kik ellen, csak néztem szigorúan az óriási templomos palotákat, s magamban azt gondoltam, hogy így kívülről szép és leigázó minden, de nagy bűnök lehetnek belől, mert ahol sok a pénz, ott legyenek helyett ördögök duruzsolnak. Ezekről a gondolataimról azonban Gáspár bácsinak nem szóltam, hanem kimérve és okosan mentem mellette, és úgy tettem, mintha nagy meglepésemre szolgálna minden. Tetszett is neki, hogy milyen kedvezően viselkedem, s jutalmul egy olyan utcába fordított bém, melyet egy régi hollandusnak William nevű lováról neveztek volt el. Mégpedig azért, mert az istenfő hollandus, aki már jól meggazdagodott volt azelőtt, minden áldott nap ezen a lovon járt el a templomba. Ennyiből is könnyű volt látni, hogy nem akármilyen utca az a William utca! De amikor Gáspár bácsi azt a házat is megmutatta, amelyikben Washington született, akkor nem cseréltem volna el még a bankárok utcájával sem.

William után azt a helyet kerestük fel, ahol az amerikai szabadságharc megindulásakor az első vér kicsordult. Valami lengyelt igazítottak ott el a „Liberty boy”-ok, vagyis a szabadságos fiúk. Azon a környéken most is sok embert el lehetett volna igazítani; mert olyan kavargó és zordon lakosságot, mint ottan, sehol nem láttam soha. Azt mondta Gáspár bácsi, hogy mind ázsiai népek azok: arabok és szíriai félelmesek, jámbor mohamedánok és ráérő törökök.

- Én tisztelem őket - mondtam -, de menjünk valami kecsgetetőbb helyre.

- Jól van, akkor elmegyünk a Paradicsom alléba! - szólott Gáspár bácsi, s mindjárt sebesebben kezdte szedegetni a lábát. Ebből gondoltam, hogy rossz hely nem lehet a Paradicsom allé, de nem kérdeztem semmit, hanem mentem. Egyszer aztán megállt Gáspár bácsi, egy utcán végigmutatott, és azt mondta:

- Hát ez az!

- Micsoda?

- A „Paradicsom Lugas”. Ahol a mocsári lányok tanyázni szoktak. Különösen a régebbi időben.

Jó, hogy odatette a régebbi időt; mert nem éreztem semmi paradicsom illatot, se nem láttam mocsári leányt, még egy akkorát sem, mint Grün Bébi otthon. De hát ott is hagytuk hamarosan az egész Paradicsom allét, s elmentünk arra a környékre, ahol a rablók szoktak tanyázni. Úgy látszik azonban, hogy ők is inkább a régebbi időben, mert sem meg nem akasztott minket senki, sem a pénzünket el nem vették.

Ilyenformán, eme utunk alkalmával, nem tudtunk nevezetes emberek lenni, pedig a rablók környékéről még a kínaiak városába is elmentünk, s el a görögökhöz, s majd az olaszokhoz. Egész estig és megállás nélkül tekeregtünk, de lett is eredménye, mert estére már teljesen megzavarodtam. Valósággal összefutott az eszem, mint a tej.

Otthon elmondtuk Teréz néninek az egész nap történetét; ő pedig azzal a hírrel szolgált, hogy amíg odavoltunk a felfedező útra, eddig nálunk járt Toldi Miklós és azt mondotta, hogy másnap menjünk el kirándulásra a Central Parkba.

Hát másnap csakugyan elmentünk a kirándulásra, s vittünk magunkkal mindenféle jó edelt, és háromféle színben festett italt is. Rajtunk kívül ott volt Toldinak egy Zsuzsi nevű ismerőse, ki magányos asszony volt, és olyan játszi természetű, hogy azt szerette volna, ha egész nap kergetem. Hely a kergetésre volt is bőven, mert olyan nagyra terjedt a park, hogy nálunk odahaza vármegyét csináltak volna belőle. A sok játékon és élvezeten kívül, melyből az elsőt az asszony s a másikat a természet nyújtotta, abban a nevezetes dologban is részesültem, hogy Gáspár bácsi és Toldi feladták nekem az amerikai keresztséget. Vagyis elhatározták ketten, hogy másnap reggel hét órakor munkába fogok menni! Úgy egyeztek, hogy mind a ketten velem jönnek majd, mint jó keresztapákhoz talál. Én nem is ellenkeztem velük, csupán azt kérdeztem meg, hogy miféle munkát akarnak dolgoztatni velem. Erre az egyik mosolygott, s a másik utánozta őt. Később annyit mégis mondtak, hogy könnyű és érdekes munkát fogok végezni. Szó nélkül hagytam, hadd heverésszenek a titkuk ártatlan verőfényén, ha már nem volt elég jó nekik a nyári nap. Este azonban, mialatt nyugtalanul az ágyban feküdtem, megváltozott bennem az időjárás: a nap elborult, minden égtáj felől felhők rohantak elő, s egymásra tornyosultak, aztán záporban eredtek meg a gondolataim, és a villámok is csapkodni kezdtek mindenüvé, ahol bármiféle dolgozóházat véltem képzeletben.

Így nem csoda, hogy másnap, amikor meglepte a nagy zajgó várost a reggel, akkor én még lent voltam valami mély pincében, az álom foglya gyanánt. Gáspár bácsi nehezen is tudott felébreszteni, pedig a fületem is birizgálta egy zöld tollúval, amit Grün Bébi akkor éjjel vedlett el. Végre Teréz nénivel együtt támasztottak fel. Amikor azonban egészen létrejöttem, leszakasztottam az álom virágát, s így szóltam:

- Tegnap hiába titkolóztak, mert én megálmodtam, hogy mit akarnak dolgoztatni velem!

- No, mit?

- Azt, hogy a tegnapi asszonyt reggeltől estig kergessem a Parkban.

Nagyon jót nevettek azon, hogy micsoda munkát álmodtam magamnak, s még Toldinak is elmondták, amikor megérkezett. Én már akkor öltözetemben készen voltam, s éppen a reggeli kávé megivásával foglalkoztam. Amíg ropogtattam a jó amerikai zsemlet, azalatt Teréz néni engemet tarisnyált. Először ugyan nem tudtam, hogy mi célból működik, csak azt láttam, hogy két darab sült húst belé tett két zsemle közé, azok mellé pedig egy nagy zöldpaprikát és egy körtét. Aztán az egészet papirosba csomagolta, azt a csomagot pedig ügyesen bébugyelálta az én sárga munkásruhámba.

- Mehet a munkás! - mondta, s az egész csomagot előmbre tette az asztalra. Észrevehették talán, hogy én kérdőleg tekintek a munkásruhára, s úgyszintén annak közepe felé, mert együttesen kioktattak, hogy a ruhát majd a helyszínen fel fogom venni, az eleséget pedig tizenkét órakor megeszem. De nem előbb és nem utóbb, mert az a leghelyesebb s egyben általános szokás is. Engedelmesen megígértem, hogy mindent úgy teszek, ahogy mindenki más. Aztán felálltam az asztaltól, az összecsbolygatott munkásruhát a hónom alá csaptam, s így szóltam:

- Vigyázz munka, mert Ábel indul!

Teréz néni sok szerencsét és pénzt kívánt nekem, s még búcsúzóul meg is csókolt, mintha egyenesen hittérítőnek indultam volna. Én is búcsút vettem tőle, ahogy istenfélő és munkaszerető atyafihoz illik, s azután elindultunk hárman, hogy a szabadságharcot visszacsináljuk.

Most is az emeletes vasútra mentünk, de nem az innétső oldalon, hanem a túlsón, mert felfelé kellett robognunk. A tegnapelőtt már kitapasztaltuk volt lefelé az utat, a sok zezzugos utcát és az embereket, s éppen azért szívesen vettem, hogy ellenkező irányba mehetünk. Rengeteg

sokan torlódtak a vonaton, az enyimhez hasonló csomagokkal, kicsi szerszámos ládikákkal, vagy más különböző táskákkal. Nagy türelemmel és megadással lapultunk a kocsi közepén; s ha nem akartuk is, testvériesen szagoltuk egymást. Toldi egy fogantyúba kapaszkodott, s mivel úgy még jobban kimagaslott az emberek közül, egészen olyan volt, mint ősszel egy tölgyfa. Gáspár bácsi szorosan mellettem feszített, és folyton arra intett engem, hogy mindent jól figyeljek meg, s különösen pedig az utat, mert munka után egyedül kell hazajönnöm.

Talán egy negyedórát is robogtunk emígy, amikor kiszálltunk, és villamoskocsiba ültünk. Itt is tömötten voltak a munkába sietők, de én nem őket ügyeltem, hanem az utat. S nehogy elunjuk magunkat, már nem felfelé villanyoztunk, hanem keresztül a város nyugati része felé. Úgy tíz perc múlva erről a járgányról is leszálltunk, és gyalog indultunk tovább. Gáspár bácsi jobbról, Toldi balról, én pedig közből, mint a mag. Ők nem szóltak semmit, s én is elgondolkozva törekedtem közöttük előre. S Isten bocsássa meg a gyarlóságomat, de amint így mendegéltünk, nekem a Kálvária jutott eszembe, s azt gondoltam, hogy íme: két nagy lator ki tudja miféle munkára visz egy ártatlant!

- Mi jár az eszedben? - kérdezte Gáspár bácsi.

Megijedtem, hogy talán belém látott, s azért nem akartam egészen hazudni.

- Azon gondolkozáim - feleltem neki -, hogy vajon itt New Yorkban mennyiért lehetne egy jó csikót venni?

Erre a kérdésre Toldi olyan hangot hallatott, mintha egy szőre szálát húztam volna ki, de akkora szakértelemmel, hogy az jól is essék neki, ne csak fájjon. Gáspár bácsi azonban verőfényesen nevetett, és azt mondta:

- Azt nem tudom, hogy venni mennyiért lehetne, de hogy eladni milyen áron lehet, azt nemsokára meg fogom mondani.

Jól megértettem, hogy itt egy Ábel nevű csikó eladásáról van szó, de azért se nem nyerítettem, se nem rúgtam, hanem engedelmesen mentem. Már a tengert is látni kezdtük, annyira eljöttünk volt nyugatra, s ott a vízparton felfelé fordított engem a két jártas ember. Aztán elhagytunk egy utcát, s elértük a másodikat. S annak az utcának a végső háza előtt hát ők bé akarnak menni az ajtón.

- Egy percre álljon meg! - szoltam hamar. - Mert nekem olyan szokásom van, hogy még a templomot is megnézem, mielőtt bémegyek abba.

Szívesen megvárták, hogy én is megnézzem, amit nem volt érdemes megnézni, mert egyfelől nagyon régi háznak látszott a ház, másfelől pedig a palotáknak még a hírét sem hallotta nyilván. S ha nem sérteném meg, omladozott is. Egyébként a színe sárga lehetett valamikor, ellenben az időjárás, amely azon a tájon esőkben és szelekben igen bővelkedik, egészen kiforgatta a sárga színéből, ahogy bizonyosan kiforgatta volna a fehérből vagy a pirosból is. Érdekesnek azért bámulatos ház volt, mert valójában csak az emeleten kezdődött, vagyis a magas emeleten alól csupán ablaktalan falak állottak. De ami alól hiányzott, felül bőségesen kipótólódott, mert ott már a fal helyett is ablak volt mindenütt.

- No, mehetünk, ha nem félünk! - mondtam.

Elöl Gáspár bácsi ment, aki már őserdőkben is járt, s utána Toldi Miklós. Mellettük és a hátuk mögött én csak ráadásnak tűntem, s el is futhattam volna visszafelé, ha az élet és a becsület mindig megengedné a játékot. Nagy és rozoga faajtón hatoltunk az épületbe. S ahogy beléptünk, abban a pillantásban már kezdődött is a munka, mert mindjárt az ajtónál egy óriási falépcső tornyosult elénk, s azon nekünk fel kellett mennünk a messze emeletre. Szürke és

málladozó falak között vezetett felfelé a falépcső, de azt, hogy vezetni tudott, egyedül a villanynak köszönhettem, amely messze fent, a ránc boruló falba furakodva, úgy világított. S ahogy otthon a padlásra vezető lajtorják tetején, úgy annak a lépcsőnek is a végén egy nyílás tátongott, amelyen keresztül ki lehetett jutni valahova. Nagy nyikorgás között haladtunk egymás mögött felfelé, s amikor Gáspár bácsi s majd utána Toldi is felbújhatott a nyíláson, én hirtelen behunytam a szememet, s a két kezemet felfelé nyújtottam.

- Legyenek szívesek, húzzanak fel! - mondtam.

Ők megfogták ketten a két kezemet, s a következő pillantásban már éreztem, hogy jól állok a talpamon. Akkor kinyitottam a szememet, de jól és nagyra, hogy vajon mit látok!

- Bumm! - mondtam hirtelen, mert ott egyebet csakugyan nem lehetett mondani. Szegény Leupold is bizonyosan akkor tanulta volt meg a bummogatást, amikor ide feljött és meglátta, amit én abban az első pillantásban láttam: magát a poklot, vagy annak legalábbis egy fiókját, működés közben! De mire is lehetett volna pokolnál egyébre gondolni, amikor egyszerre és hirtelen egy óriási műhely tárult a szemem elé, teli millió darab ócskavas darabbal, itt elszórva a földön, s amott rakásokban; s a terem közepén pedig négy magas és sötét ember, derékig meztelenül, a kezükben óriási vasrúd és vaskanál, előttük pedig irtó heves tűz fölött két forrongó hatalmas üst, melyet a vasrúddal és a vaskanállal kevergettek, miközben csorgott a sötét bőrükön lefelé a verejték, mint a pirított rozskenyérről a megolvadt zsír!

- Adjanak valamit, hogy fogantozzam meg! - mondtam a nagy meglepetésben, mire Gáspár bácsi, ki szorgalmasan figyelt addig is engem, egyszerre kacagásra fakadott. De nem tudta Toldi sem megállani nevetés nélkül, annyira megrökönyödve néztem a négy félmeztelen embert és a furcsa műhelyt.

- S hát ez mi, ha most már szabad tudni? - kérdeztem.

- Foundry! - felelte Gáspár bácsi, mire Toldi is a segítségemre jött, és felvilágosított arról, hogy a foundry olyan műhelyt jelent, ahol vasat és rezet öntenek, vagyis a sok ócskavasat és miegymást megolvasztják és kíváncsú formákba öntik. Így már kezdtem érteni a dolgot, s egy kicsit meg is nyugodtam.

Kezdtam is széjjeltekinteni.

A tömör ócskavason és a négy belzebubos munkáson kívül már egyebet is megláttam. Mindenekelőtt a többi dolgozókat, akik különböző és titokzatos elfoglaltságban voltak, jórészt olyan munkásruhákban, amelyek az enyimmal rokonságban állottak. Továbbá az is a szemembe tűnt, hogy a nagy műhelyterem közepén, egészen a hátulsó falig, valami építmény állott, amelynek sok bejárata volt, s amelyben ki tudja miféle gépek erősen zúgtak és zakatoltak. Ez a belső építmény, amit óriási kemencének is nézhettem volna, nemcsak a szíve lehetett a vasöntő vállalkozásnak, hanem a helyet is jócskán elvette, vagyis az egész műhelyt három szárnyra szakasztotta, mintha maga az ördögök fejedelme egy nyomtatott nagy U betűt írt volna ide.

Miközben ezeket szemléltem, már félig otthonosan, Gáspár bácsi valahova odalett. Toldi pedig csak állt mellettem, s keresztül nézett a levegőn és a falakon.

- Maga mindig ilyen sokat beszél? - kérdeztem tőle.

Szelíden reám nézett, majd elmosolyodott, és azt mondta:

- Hát én a múltkor elhasználtam a szavakat. Azon az éjszakán, amikor elmondtam neked a *Toldi*-t. Talán nemsokára eljön egy másik éjszaka is, amikor ismét sokat fogok beszélni, mert a *Toldi szerelmé*-t is szeretném elmondani neked.

Szavai alatt mintha félhomályos templom kezdett volna borongani felettem. Valami vidámítót szerettem volna hát mondani, hogy rajta keresztül segítek magamon is, de akkor ismét feltűnt Gáspár bácsi, s nem egyedül. Egy úri ember személyében a tulajdonost hozta magával, de bátran állíthatom, hogy úgy úri embernek, mint tulajdonosnak egyaránt különös volt az a férfiú. Mert először is a nadrágján felül csak egy pókhálós inget viselt, mely a csontos és gyapjas mellére kegyetlenül ráfeszült, viszont ujjja egy szikra sem volt. Másodszor pedig a növése vékonyra sikerült, ellenben olyan magasra, hogy a fejét keresni kellett.

Mesés nagy lábaival egy pillantás alatt ott termett mellettem, de jóformán reám sem nézett, hanem csak kezét fogott velem, és azt mondta:

- Dávid.

No várj, gondoltam magamban, mert te mindjárt reám nézel.

- Góliát! - feleltem neki.

A célomat annyira elértem, hogy nemcsak a Dávid úr szeme pattant reám, hanem a Gáspár bácsié és a Toldié is.

- Csakugyan úgy hívják? - kérdezte szúrósan a tulajdonos, mire én is komoly férfiúvá változtam át, és azt mondtam:

- Bocsánat, mister Dávid, de tegnap este, egészen éjfélig, a Bibliát olvastam, minek folytán most összeცseréltem Góliátot és Ábelt.

Dávid úr elhitte nekem a dolgot, és azt kérdezte:

- Mit dolgozott eddig?

- Voltam kovácsműhelyben is eleget - feleltem neki -, de éppen ilyenben, mint ez, még nem dolgoztam.

- Rendben van, most fog! - mondotta kurtán Dávid úr; majd odafordult gyorsan Gáspár bácsihoz és így szólt: - Legfeljebb tizennyolcat fizethetek.

Gáspár bácsi megbólintotta a fejét, amiből láttam, hogy eldöntötte a dolgot. De aztán mégis eszébe jutott, hogy esetleg nekem is lehet valami szavam a tizennyolchoz, és megkérdezte:

- Hetenkint tizennyolc dollárt fog neked Dávid úr fizetni, jó lesz-e?

Mosolyogtam, és kedvesen azt feleltem:

- Ha tizennyolcat ér a csikó, miért szöktetnők feljebb az árát!

Így a vásár létre is jött, minek következtében Gáspár bácsi köszönetet mondott a tulajdonosnak, nekem pedig „Isten veled, Ábel”-t. Aztán Toldival együtt eltávozott. Én még utánuk sem nézhettem, mert Dávid is egy kurta szóval felragadott, s ahogy a szél néha egyes virágokat tovalebblent, ő is úgy röpített magával engem. Egyenesen átvitt a túlsó szárnyra, ott egy szőke fiúnak békéltetett, s azt mondta neki, hogy rendezzen el engem, és tanítson ki mindazon dologra, amit ő csinál, a szőke. Ezzel ott is hagyott a fiú mellett, kinek az első jó tulajdonsága az volt, hogy magyar volt.

- Maga mikor jött Amerikába? - kérdezte tőlem.

Mivel már addig is többször tapasztaltam, hogy Amerikába frissen jönni nem tanácsos, így feleltem:

- Olyan rég, hogy már vissza is mehetnék.

- S mit dolgozott eddig?

- Tanulmányoztam a város alapítását; nemkülönben a fejlődését, amelyet háromezren keresztül megtett. Továbbá tanulmányoztam a lakosait, s dolgoztam odalent a „Paradise Alley”-ban.

A szőke fiatalember, kit Vilmosnak hívtak s Bereg vármegyéből való volt, hunyorogva nézett szavaim közben. Láttam rajta, hogy a tudományom miatt hunyorog; s nyilván a Paradicsom Lugasban bétöltött munkámról is azért nem kérdezősködött, hogy viszont én se vizsgáztassam őt a város történetéről. Ilyenformán megmértük egymást mindjárt az első percekben, és nem emelkedett közöttünk semmi rangbéli fal.

Beszéd helyett tehát magát a munkát kezdtem nézni, s azt érdemes is volt. Mert végig a fal mellett egy nagyon hosszú asztal állott, az asztal mellett pedig, a falnak fordulva, kilenc ember dolgozott, egymástól egy-egy lépés távolságra. Mindegyik előtt fent az asztalon halom tornyosult, amely földből és homoklisztből lehetett keverve. Inkább sárga, mint barna színt adott, és nedvességiben annyira tapadt, hogy ha az ember a markába vett belőle és összeszorította, akkor egy darabban tehetette le, és az ujjai nyomát is nézhette rajta. S azok mellett a halmok mellett fából való szerkezet is volt mindenkinek a keze alatt, s nemkülönben egy vonalzó. A fából való szerkezet két darabból állott, amelyek testvérek voltak, vagy inkább házastársak, hogy találjanak egymásra. Az egyiknek is, a másiknak is árok volt a közepében, s az árok különböző formákat játszott: volt olyan, amelyik kilincsformát, a másik valami kulcsnak a formáját, a harmadik fogantyúformát, s így tovább. A munkások ezeket az árkokat megtöltötték tapadós, fővenyes földdel, aztán testvérfát testvérfára borítottak, majd a földből emígy kialakult formát oly ügyesen vették ki és tették az asztalra, hogy abból egy szikra vagy egy morzsa is le nem mállott.

- Némely munkához ész kell, ehhez ellenben ügyes kéz - mondtam Vilmosnak, amikor megnéztem jól a teendőt. Erre ő azt válaszolta, hogy majd meglátom, miszerint ész nélkül ezt sem lehet csinálni. Nem ellenkertem véle, hanem azt a kitalált dolgot meséltem el, hogy amikor utaztam a hajón, akkor utazott ott egy Bereg megyei ember is, aki olyan okos volt, hogy azóta biztosan meg is bolondult. Nagyon tetszett Vilmosnak, hogy a vármegyéjén keresztül is megdicsértem őt, s odavezetett egy szekrényhez, amely üres volt.

- Itt lehet tartani a ruhát és a szerszámokat - mondta.

A további útmutatás szerint levettem a hazai ruhámat, felakasztottam abban a szekrényben, majd magamra vettem a sárgát, és munkához láttam. De csak akkor jöttem reá, hogy a szám milyen könnyen járt az előbb, mert bizony a kilincs mintáját szakértelemmel megcsinálni és sérelem nélkül az árokból ki is venni, nem volt könnyű dolog. Egyiket a másik után rontottam el, pedig mindenki elhiheti, hogy törekedtem az eredményre. A nagy igyekezetben aztán a délelőzideje is hamar érkezett. De én még egyetlen alkalmas mintát sem tudtam az időre csinálni!

- Hagyja abba, majd egy órákor folytatjuk! - mondta Vilmos.

Abbahagytam a munkát, de nem szóltam semmit, hanem szomorúan lógattam a fejemet. S közben arra kértem az Istent, hogy Dávid úr oda ne jöjjön. De maga az Úr is elhagyott engem azon a hétfői napon, mert éppen a zsemle végire odajött a főnök, és így szólt:

- No, Góliát, hogy megy a munka?

- Igazán Góliát vagyok, Dávid úr - mondtam neki -, mert a kicsinek látszó munka legyőzött.

Sohasem felejttem el a Dávid úr enyhességét, mert töredelmes szavamra megveregette a vállamat, és azt mondotta, hogy ne bánkódjam semmit, mert ő az életiben még nem talált olyan embert, aki a formázásban az első napon sikerrel működhetett volna. Ez megvigasztalt egy kicsit, de egészen mégsem, mert uralkodott rajtam az a rossz természetem, hogy ne csak olyan legyek, mint a többi emberek, hanem azoknál példásabb. Vilmos is meleg szavakat keresett az én felderítésekre, de csak a zsemle erejéig tudott megvigasztalni, mert a körtét nem fordítottam élvezetemre.

Délebed után kimentünk az utcára, hogy a külső élet figyelésével töltsük az időt. Arra kértem Vilmost, hogy jöjjön el velem egészen a víz partjára, mert szeretnék ott leülni, hogy ültömből nézzem a vizet. El is jött szívesen velem, s hogy teljes odaadással nézhessem a nyugalmas rengeteg vizet, még le is ült mellém. S úgy látszik, ő is rájött arra, hogy nem rossz gondolatban a vízzel együtt ringani, és a hullámok által üzeni annak, aki a világban kedves nekünk, mert elmerengve és szó nélkül üldögélt.

Csak akkor szólalt meg, amikor felálltunk, hogy visszamenjünk és folytassuk a munkát.

- Maga szeret-e itt Amerikában?

- Egyformán szeretjük - feleltem neki.

Értett engem, s így nem is kellett magyarázkodnom, hanem teljes figyelemmel ismét annak láthattam neki, hogy a kilincs formáját sikerítsem. S addig-addig törekedtem és babusgattam a tapadós földet, amíg három óra negyvenhárom perckor sikerült is az első. Volt ott a műhely falán egy óra, s azon néztem meg az időt. Utána ugrálni kezdtem örömben, majd pedig táncra perdítettem Vilmost, és hirtelen olyan forgást vittünk végbe, hogy a szerszámok is illegetni kezdték magukat az asztalon. A munkások pedig mind odagyűltek, mert a teremnek mind a három szárnyán végigszágulzott egy pillantás alatt a hír:

- A magyarok táncolnak!

Csupán a négy sötét bőrű maradt az üstök mellett, mord szótlansággal, mintha nem is a virágos föld termette volna őket. Ez annyira különös volt nekem, hogy megkérdeztem:

- Hát azok a sötétek miféle emberek?

- Filippiek - felelte Vilmos; s tovább is akarta folytatni róluk a beszédet, de akkor Dávid úr odatoppant, és megkérdezte, hogy miféle mulatság van, és miért? Megmondtam neki, hogy miféle nagy dolog történt, s megmutattam az eredményt is. Erre a tulajdonos a vállamra tette a kezét, és azt mondta:

- All right, boy!

A nagy dicséretre hozzá is fogtam rögtön, hogy a dicsőséget folytassam, de akkor a szerencse ment el táncot járni, s nem én. Négy órakor pedig letettük a munkát, visszaöltöztünk szabad embernek, s néhány perc alatt úgy elszéledtünk különböző irányokba, mintha csak álmunkban láttuk volna, hogy halványan együtt voltunk.

Amikor hazaértem, még csak Teréz néni volt otthon. Azonban ő egyedül is elégnék mutatkozott arra, hogy a formázó mestert nagy figyelemmel és kíváncsisággal lehessen fogadni. Még Grün Bébit is megintette, hogy ne hallózzon abban a felséges percben, majd nagyra nyitotta a szemit, és megkérdezte:

- Na?!

- Dikhálé moj! - feleltem neki, de amikor láttam, hogy nem tudja folytatni a beszédet, megsajnáltam, és barátságosan kezdtem nevetni. Aztán vallomást is tettem, hogy csupán az igazság kedvéért válaszoltam cigányul neki, mert az a munka, amit én csináltam, semmi egyéb, mint finom amerikai vályogvetés. Leültem az asztal mellé, és szépen elmagyaráztam mindent. Amikor már a vége felé jártam a magyarázatnak, Gáspár bácsi is megérkezett, s kezddhettem előről az egészet. Neki már rövidebben meséltem el a napot, s a főhangot a filippeusokra tettem, mert azokról mindent szerettem volna tudni. S Gáspár bácsi nem is beszélt egészen vacsoráig egyébről, csak a filippeusokról, akik attól a szigettől kapták a nevüket, ahonét származnak. Szeretik őket, mert nagyon szép növésű emberek, s amellet bátrak is, mint a tigris.

Este lefekvés után még sokáig gondolkoztam, s leginkább a filippeusokról. S nem tudom, hogy az emberszeretet miatt-e vagy azért, mert immár jól benne voltam a legénykorban, de nagyon szerettem volna egy leányt is látni arról a forró szigetről.

Láttam is álmomban.

De azon a napon, bent a műhelyben is, sokkal csendesebb voltam, mint az elsőn. Még az sem tudott felvidítani, hogy már a harmadik próbálkozásra jó formát csináltam, s hogy később már csak egyet-egyet rontottam el.

- Maga mért olyan szomorú? - kérdezte Vilmos, amikor délben ott ültünk ismét a nagy mormoló víznek a partján. Ránéztem, és megráztam a fejemet, mire ő azt mondotta, hogy hozzá bizalommal lehetek, mert teljesen árva fiú, minek folytán nagyon ismeri az élet szomorúbb oldalát. Jólesett a Vilmos embersége, de mégsem tudtam válaszolni neki, hanem csak ránéztem és bólogattam. S éreztem, hogy egyszerre megnedvesedik a szemem, de teli lett könnyel az övé is. Aztán elvettük egymástól a tekintetünket, és a szemünk hálóját a vízre vetettük. Nem tudom, hogy a Vilmos hálójában hány aranyhal ficáinkolt, de az enyimben Blanka.

Magyar természetünkkel talán estig is elültünk volna ott, édes szótlanságban, de hívott a kötelesség, vagy inkább a dollár. Csendesen és sikeresen folytattam a munkát, s úgy folytattam egész héten keresztül. Egy kicsi fodrozás a lelkemben csak szombaton délben keletkezett, amikor megkaptam az első keresetemet, a tizennyolc dollárt. Dajkáló kézzel vettem ki a tízes bankót és a négy kettőt a kopertából, s még hízelkedtem is nekik, ahogy a kicsi gyermekeknek szokás. Amint azonban megforgattam és elnézegettem, lassankint az örömöm is elindult valami lejtőn, s hamarosan már a levegőben révedezett a szemem, és azt kérdeztem magamtól:

- Hát Ábel, miféle örömet rejt magában a pénz?!

Azért valamit mégis rejtett, mert amikor a heti tartásdíj árában Gáspár bácsiéknak megadtam a tíz dollárt, az után nemcsak az ételem és az aluvásom esett jobban, hanem a lépésem is. Egy kettős jegyű dollárt pedig levélbe zártam, hogy elküldjem apámnak. Nem tudom, hogy más ember mennyi idő alatt tud feladni egy levelet, de én az apámnak szólót olyan körülményesen találtam feladni, hogy csak este hétkor kerültem haza. Amint nagy bűnbánattal mendegéltem fel a lépcsőn, az jutott eszembe, hogy Istenem; milyen jó volna, ha az ember legalább két személyből állana! Mert akkor az egyik mindig csinálhatná a jót, a másik pedig tehetne egyebet.

- Hol voltál? - kérdezte Gáspár bácsi.

Ártatlan arcot mutattam, és egy nagy sóhajlás után így feleltem:

- Sokszor van úgy, hogy valami hatalom vagy láthatatlan bölcs kérdéseket tesz fel az embernek. Azt kell mondanom, hogy így jártam én is, mert amikor feladtam a levelet, s kijöttem a postáról, egyszerre a következő kérdés állott előttem: „Hát te fiú, hogyan tudhat valaki megszabadulni egy fogadalomtól, amit már megtett?” S attól a perctől kezdve, hogy ez a kérdés előttem megjelent, én se nem láttam, se nem hallottam, hanem csak mentem, és azon gondolkodtam, hogy valamiképpen megfejtsem. Egy órát mentem, a többit ültem, de a végén mégis megfejtettem!

Gáspár bácsi nagy figyelemmel hallgatott, mert szeretett mindenféle tudományt.

- S hogyan fejtetted meg? - kérdezte.

- Én bizony fifikával - feleltem neki. - Vagyis úgy, hogy megfogtam gondolatban az időt, és megfordítottam. Mégpedig úgy fordítottam meg, hogy ami addig volt, az a fogadalommal együtt előmbé kerüljön, vagyis a jövőbe. A jövőt pedig senki sem tudhatja, csak az Isten.

Gáspár bácsi nagyon elgondolkozott, majd azt mondta:

- De akkor a múltat sem tudhatjuk, mert az a jövőből került oda!

- Éppen ez a jó benne! - feleltem neki. - Mert akkor a fogadalom ugyanvalóst elveszett!

Egyszerre nagyot kacagtunk mind a ketten, de Teréz néni is erősen örvendhetett, mert így szólt:

- Jó, hogy a végire értetek, mielőtt megbolondultatok volna.

Úgy néztünk össze Gáspár bácsival, hogy abban benne volt, miszerint az efféle magas gondolkozás nem az asszonyembereknek való. De azért mi sem folytattuk tovább az idővel való kegyetlenkedést, hanem helyet engedtünk a vacsorának. Vacsora után pedig elmentünk mind a hárman a tízcentes moziba, ahol egy amerikai hős fiút mutattak, kinek két nagy dolog állott a tulajdonában: először egy gyönyörű leány, aki hagyta, hogy a fiú elrabolja; másodszor pedig egy még gyönyörűbb paripa, ki előtt a természet sem tudott akadályt emelni. Nagyon tetszett nekem, hogy milyen bátor a fiú, igaz viszont, hogy a derekán az öv teli volt aggatva pisztolyokkal. De csinált is bajt eleget, mert nemcsak a képen lőtt le mindenkit, aki az útjába került, hanem nálunk a családban is megbontotta a békességet. Gáspár bácsi ugyanis annyira lelkesedett érte, mintha személyes jó barátja lett volna; ellenben Teréz néni sem az emberirtó sok lövöldözést nem szerette, sem pedig az ura nagy meghódolását. Emiatt aztán úgy összevesztek, hogy hazafelé egyik sem akart a másikkal menni. S mivel én sem tudtam, hogy most már melyikkel tartsak, úgy rendeztem a dolgot, hogy libasorban menjünk: vagyis elől Teréz néni ment, utána én, s harmadiknak Gáspár bácsi. Azt hittem, hogy otthon sem fognak kitalálni a moziból, de Grün Bébit annyira szerették, hogy felette mégis összebékültek.

Rajtam azonban csak akkor vett erőt igazában a nyugtalanság, amikor előntötte a házat a családi béke. Duzzogva nézegettem körül, és szerettem volna valami csúnyát mondani a papagájnak, bár csak egy oktalan állat volt. Megpróbáltam azt is, hogy leüljek az asztal mellé és kitaláljak valamit, amiről folyjon a beszéd. De olyan kínzó és rettenetes dolgok jutottak eszembe, mint például az, hogy hármunk közül melyiket kéne ócskavas módjára megolvasztani? Nagyon megijedtem, mert eddigelé sohasem született efféle gondolat bennem. Hamar felkeltem az asztal mellől, és a szobákat kezdtem járni hogy az ördögök ne tudják olyan könnyen a lelkembe vetni a horgot. Azon szerettem volna gondolkozni, hogy vajon mi ösztökélheti kedves agyamat az ilyen bolondos rosszra, de a felelet valahol nagyon mélyen lehetett, s talán olyan írással is, amelyet én még nem értettem. Annyit sejteni véltem, mégis, hogy ez az új és különös világ, mennyei fényével és poklos műhelyeivel, annyiféle emberével, pénzével és táncos leányaival s egyáltalában minden fenyegető rosszával és elkábító tün-

dökléseivel: körülfogják a lelkemet, mint a kegyetlen vadászok a tisztást, ahol szelíd őzet akarnak löni, de legalábbis nyulat!

Úgy gondoltam, hogy az lesz a legjobb, ha az ágyba menekülök. De mintha a kárhozat szélén feküdtem volna ott is, egyre és mind egyre jöttek a rossz gondolatok. Ha megöltem nagy nehezen az egyiket, mint Szent György a sárkányt, akkor hét másik sárkány lett annak a fekete vériből. A végén már nem volt mit tennem, felkeltem és a vízvezetéknél a fejemre eresztettem a vizet. Ez meg is nyugtatott egy kicsit, s éjfél felé el is tudtam aludni.

Másnap ismét kirándulásra akartak csábítani, de én azt feleltem nekik, hogy jól van: vigyenek el a Hargitára, mert arra az egy helyre szívesen kirándulok. Mivel azonban oda nem akartak elvinni, inkább elővettem a Kelemen pap angol könyvét, és egész nap azt tanulmányoztam. S estére kelve hiába zúgtak és kavargtak az angol szavak a fejemben, mert összeszorítottam az akaratomat, és azt mondtam magamnak:

- Mostantól kezdve mindennap egy órát fogsz tanulni! S ha nem, akkor lenyúzzom a bőrödöt!

Szerencsére nem kellett a magam hóhérává lennem, mert elég jól bétöltöttem a parancsot. De sohasem tudhatja az ember, hogy melyik úton közeledik feléje a szerencsétlenség, mert lám: mialatt az eszem lámpásával elakadás nélkül haladtam a tudás útján, rémítő és ködös céltalanság ereszkedett reám.

- Ábel, hát ez mindig így lesz?! - kérdeztem magamtól. - Mindig csak ezt a kilincsformát fogod gyúrni és csinálni, reggeltől estig, egyiket a másik után, egy helyben állva örökösen?! Hát annak való ez, aki embernek érzi magát!? Tizennyolc dollárért hat napig egy helyben állni, és mindig azt csinálni!?

Felelj!

Egy hétig gondolkoztam a feleleten, de akkor odamentem a tulajdonoshoz, és azt mondtam neki:

- Dávid úr! Én nem vagyok tudós, de mégis van valami, amit biztosan tudok.

Dávid úr meglepődve nézett rám.

- Mit? - kérdezte.

- Azt, hogy ez a munka, amit csinálok, tovább nem nekem való.

- El akar menni?

- Nem akarok elmenni.

- Hát?

- Valami mást akarok dolgozni.

Tetszett neki, hogy csak a fele vagyok, mint ő, de véle mégis a Góliát nyelvén beszélek. Azt felelte, hogy vasárnap estig még gondolkozzam, hétfőn pedig mondjam meg, hogy mit akarok dolgozni.

Szót fogadtam neki, s hétfőn azt mondtam:

- Az egyik filippeusnak a helyére szeretnék állni.

Dávid úr nagyon elgondolkozott:

- Az nehéz lesz - felelte.

- Éppen azért! - mondtam én.

Több egy szó sem esett, hanem az egyik filippeust a helyemre állította, engemet pedig az olvasztás mellé. Néhány szóval elmagyarázta, hogy ott miképpen kell az üsttel, a szerszámokkal és az olvadó vassal bánni, de legfőképpen azt, hogy miképpen kell a két karomra, a két lábamra, vagyis az életemre vigyáznom. Végül pedig megkérdezte, hogy szerencsétlenség esetére biztosítva vagyok-e.

Hallottam volt már, hogy Amerikában mindenki fut a maga becses életét biztosítani, nehogy a balszerencse ingyen legyen, de az én természetem ezt a gondot nem állhatta, s azért így feleltem:

- Igen.

- Melyik társaságnál?

Felfelé mutattam a hüvelykujjommal, és azt mondtam:

- A mennyeinél!

Dávid úr úgy nézett reám, mint aki a mennyei biztosító intézetet nem ismeri. Én sem akartam megmagyarázni neki, hogy pedig az a legrégibb és a legjobb, hanem a munkához láttam. Legelsőbben félretettem az otthoni szemérmességemet, és derékig meztelenre vetkőztem. Aztán a kezembe vettem az edzett vaskanalat és a vasrudat, hogy mindenre készen legyek, amit a szükség magával hoz. A három filippeus, de különösen az, amelyikkel együstös voltam, nagyon idegenkedve nézett reám. A tűz azonban nem nézett olyan idegenkedéssel, hanem ellenkezőleg: minden olvasztó és perzselő hevét reám bocsátotta, s rövidesen úgy verejtékbe borított, mint a rózsát a piros nyári hajnal. De nemcsak az izzadság vert ki és csorgott rajtam lefelé, hanem a vérem is megforrósodott, mint a lobogó üstben a vas; s még a húsom is izzott, mint a fiatal fa, s izzottak a belső szerveim is.

De azért akaratosan álltam a poklot, és lankadás nélkül végeztem a munkát. Csak titokban esdtem az Istent, hogy hozza el már a délt.

Végre el is következett a délebed ideje, amikor megtöröltem a testemet egy kendővel, magamra kaptam az ingemet és odaszóltam Vilmosnak:

- No, repüljünk a tengerpartra!

Ámbár szokásunk volt, hogy mindennap odamenjünk a déli időben, azon a napon mégis szokatlan boldogsággal jött Vilmos. Folyton rajtam csüngött a szeme is, olyan nagy hősnek tekintett. Meg is kérdezte tőlem, hogy nehéz munka-e?

- Van nehezebb is - feleltem.

- Például?

- Például hűséges szeretőt találni - mondtam.

Eltaláltam jól a szót, mert Vilmos azt felelte; hogy teljesen igazam van, mert a világon semmi sincsen olyan nehéz, mint hűséges szeretőt találni. Utána el is gondolkozott, s nagyon nézte a vizet. A víznézésben én is segítettam neki, de nem sokáig, mert a nagy fáradtság miatt a szemem pillája szállani kezdett lefelé.

Vilmos ébresztett fel, amikor eljött a munka ideje.

Ismét megacéloztam minden erőmet, hogy se magam előtt, se pedig különösen a filippeusok előtt szegényben ne maradjak. Valahogy el is telt négyig az idő, s akkor bevégeztem a munkát, amelyben semmi hiba nem történt egész nap. De amikor a helyükre tehettem a szerszámokat, akkor engemet is helyre tehetett volna bárki, mert egyszerre összeroppantam, és úgy kiütt a

fáradtság és a meleg kábulat rajtam, hogy megálltam, és nem tudtam mozdulni. A szemem világa is annyira elhomályosodott, hogy csak valami óriást láttam imbolyogni felém.

- No, mi van? - kérdezte az óriás.

Annyi világossága az agyamnak még volt, hogy az óriásban, a hangja után, megismerjem Dávid urat; s még annyi is, hogy neki így feleljek:

- Tisztelje mindenki a filippeusokat!

Amióta ott dolgoztam, most először láttam, hogy Dávid úr elnevette magát. S nevettek azok a munkások is, akik magyarul értettek; de sőt valaki a filippeusoknak is megmondotta, hogy én rájuk nézve micsoda kedvező dolgot feleltem, de azoknak az arcán semmi változás nem történt. Irigyeltem is emiatt a kávészínű embereket, de jobban irigyeltem azokat, akik már otthon ágyban feketnek.

Vilmos, kinek jószívűségét emlékebe tettem, segített nekem az öltözködésben, és a recsegő lépcsőn lefelé menet is vigyázott reám. Lent az utcán egy automobilt fogadtam, és abba beléültünk mind a ketten. Először hazavittem őt, s azután hazavittem magamat. Amikor kiszálltam otthon a ház előtt, már tűzben égtem tetőtől talpig. Az arcom is beszélhetett erről a tűzről, mert ahogy beléptem, Teréz néni így kiáltott fel:

- Ábel, mit csináltál?

- Dolgoztam - feleltem csendesen.

Aztán bétámolyogtam a belső szobába, és vetkőzni kezdtem. Teréz néni látván, hogy paplan alá törekszem, egy pillantás alatt ágyat vetett nekem. Aztán a vetkőzésben is segítségemre sietett, de amikor lekerült rólam az ing, akkor összezsapta a két kezét, és sírni kezdett. Éppen közel volt a tükör, s abban megnéztem, hogy mit sirat rajtam, de magam is elszörnyedtem, mert valóságos pecsenyés vörösben szenvedett egész felsőtestem. Ha lett volna annyi erőm, én is jajonghattam volna. Így azonban csak az őszi levél sorsát ismertem, aki zokszó nélkül és csendes megadással nyugalomra hull és hallgat. Onnét az ágyból, az első percekben, még mintha valami káprázatot láttam volna, de aztán azok is elfogytak. Én pedig elsüllyedtem, mint a forró vízben a tojás.

Amikor felébredtem, már másnap volt, és dél felé járt az idő. Bágyadt és erőtlen voltam ugyan, de azért csapkodni kezdtem a szemem pillájával, mint a madár, akinek az élete még kedves. Annyit hamarosan ki is vettem, hogy két ember ül a szobában, a díványtól nem messze. Ébresztőleg néztek engemet és mosolyogtak, amitől úgy kinyíltam hamarosan, hogy az egyikben Gáspár bácsit s a másikban Toldit fel is ismertem.

- Kettő egy pár - mondtam rájuk nevetve.

Mindjárt felálltak, és odajöttek hozzám. Gáspár bácsi a homlokomra tette a tenyerét, Toldi pedig a kezemet fogta meg.

- No, nincsen semmi baj - mondták.

Nem szóltam erre semmit, de gondoltam, hogy az este és az éjszaka nagy baj lehetett, ha most nincsen semmi. S igazam is volt, mert Gáspár bácsi aztán kivallotta, hogy este orvost hívtak volt az ágyam mellé. Az orvos tüzességem ellen oltást adott nekem, aztán olajat rendelt, hogy azzal kenegessem a testemet; azonkívül pedig nagy vigyázatot és nyugalmat ajánlott.

Az olajjal Teréz néni kenegetett, én pedig a bőrömet kezdtem vedleni, mint a gyík. Szerencsére a természetem is olyan volt, mint a Blankáé; vagyis az örömet és az életet jobban szerette, mint a betegséget. Így aztán szombaton már felkeltem az ágyból, hétfőn pedig ismét megjelentem a műhelyben.

Dávid úr eléggé sajnálkozott rajtam, de a betegség miatt a hibát teljesen reám akasztotta. Ellenben a pénzt, ami betegség nélkül járt volna nekem, megtartotta magának. A többi emberek is örömmel vették a visszatérésemet, csupán a filippeus mondott valami olyant, amiről éreztem, hogy nem lehet kedvező. Oda is fordultam Vilmoshoz, hogy fejtené meg nekem a filippeust.

- Azt mondja, hogy a fehér nem ember - mondta Vilmos.

Nagyon elszomorodtam, és magam elé néztem. S elgondoltam magamban, hogy egy egész napra megmentettem a filippeust a legnehezebb munkától és a tűz égetésétől, miáltal magamnak betegséget és pénzbeli veszteséget szereztem. Szóval emberségesen viseltem magam, és jót cselekedtem. Mindezt pedig most azt a hálát kaptam, hogy akiért a jót cselekedtem, így szólt: „A fehér nem ember!”

No, nem baj.

De hát később is, ismét és ismét a hálátlan filippeus beszéde jutott eszembe. Hát jól van, gondoltam magamban, majd én megmutatom, hogy ha testben gyenge is vagyok, de lélekben én fogok legyőzni mindenkit!

Sokat gondolkoztam azon, hogy mit és hogyan cselekedjem a lélek győzelmére; s néhány nap múlva meg is volt a tervem. Elmentem egy nagy asztalosgyárba és ott két lapos fát csináltattam magamnak, négyszögletűt. Aztán vésőt is vettem és hazamentem. Otthon mind a két fára csillagot rajzoltam ki, és azt a csillagot ügyesen kivéstem, hogy találjon egymásra a kettő, akár a műhelybeli két fán a kilincsnek az árka. Szombatra már készen is voltam a két titkos fával, és boldogan vittem magammal. Ott a műhelyben sem szóltam senkinek, még magának Vilmosnak sem, hanem amikor nekiálltunk a munkának, akkor én félretoltam a kilincses két fát és gyöngéd kezekkel magam elé tettem a két csillagost.

A szerencse és az akarat egyaránt kedvezett, mert nemsokára sikeresen állott előttem az első csillag. Örömben ugrottam is egy nagyot. Erre odanézett Vilmos és elszörnyedve kérdezte:

- Hát maga mit csinál?

- Ami az égen van - feleltem neki.

Néhány perc alatt az egész műhelyben híre futott a csillagnak, és sokan jöttek hozzám, hogy megnézzék a munkámat és csodálkozzanak rajtam. De nem örvendettek és lelkesedtek, hanem megvetéssel tekintettek reám. Valamelyik Dávid úrhoz is elfutott, mire a hosszú ember úgy sietett felém, mintha megöltem volna valakit.

- Maga mit csinál? - kérdezte.

- Csillagot - feleltem.

Nem is tudott hamarjában szólani erre, hanem megfogta két kézzel a fejét, és forogni kezdett, mintha az ő csillagát szakasztottam volna le az égből.

Végül ismét reám nézett, és így szólt:

- Hát magának ki mondta, hogy csillagot csináljon?

Hirtelen átfutott az agyamon, hogy ki kéne kerülnöm a fenyegető veszedelmet, de a belsőmben acéllá változott akkor valami, és azt mondtam:

- A lélek!

Dávid úr egyet sem szólott többet, hanem elment, és nemsokára egy borítékkal tért vissza hozzám. A borítékot, amiben a heti fizetésem volt, átnyújtotta nekem, és harag nélkül csak ennyit mondott:

- Nem gyártunk csillagot. Elmehet!

Tíz perc múlva már kint voltam a ház előtt, s ott megálltam, hogy gondolkozzam. Azonban nem jött semmiféle gondolatom, ami a jelent meg tudta volna magyarázni, vagy a jövőbe vetett volna reményt. Csak álltam és mosolyogtam, mialatt fényesen nevetett vissza reám a csillagok apja, a nap.

Harmadik fejezet

Ilyenformán a szabadság, amelynek hű és nagy barátja voltam mindig, ismét átalvehette felettem az uralmat. Nem tudtam azonban úgy örvendezni neki, mint máskor, mert egyrészt a Dávid úr akaratából szakadt a nyakamba, másrészt pedig csak húsz dollárom volt. A szabadság pedig itt nem tudott a természet kincseivel táplálkozni, mint valamikor a Hargitán, hanem egyedül csak pénzzel. S ha már így volt, a zűrzavaros álldogálás után arra biztattam magamat, hogy új munkát kéne keresnem, de tüstént!

Fontolás alá is vettem ezt a helybéli okos gondolatot, de egy negyedóra múlva mégis úgy döntöttem, hogy még két napot a hazai okosságoknak szentelek. Egyenesen a lakásunk felé vettem hát az utamat. Otthon az ajtót zárva találtam, de szerencsére nekem is adtak volt egy kicsi lapos kulcsot, amivel kinyitottam. Ledobtam a munkásruhát az asztalra, mint a kicsapott diák a könyvet; majd a kalapom után nyúltam, hogy azt is elvessem magamtól. De abban a pillanatban megszólalt Grün Bébi, aki nemcsak három hallót kiáltott, hanem csúfondárosan kacagni is kezdett. Olyan kedvemben voltam, hogy még ma is, ha él ugyan valahol, a fogoly-madarak istenének hálát adhat azért a levélért, amit az ő kacagásával egy időben megpillantottam az asztalon. Mert a levél hazai volt, és apám írta, s egyszerre úgy felkeltette bennem az otthoni életet, nemkülönben a fiúi és az emberi érzelmeket, hogy gyorsan bementem a nagyszobába, ott leültem a díványra, és nekiláttam a becses élvezetnek. Olyan jól kezdődött a levél, mintha Dávid úr csak azért bocsátott volna el engem a műhelyből, hogy mindjárt elolvassam. Benne volt minden, amire vágyódott a szívem és a lelkem: a jó egészség, a csendben és a békességben való éledgélés, az irántam megnyilvánuló hő szeretet; s legfőképpen az, hogy Zsuzsika néni csak hír szerint él a világon.

De ahogy néha hirtelenséggel ugrik elő a szerencsétlenség, annak a levélnek a végén is úgy lepett meg egyszerre valami. A szívem nagyot dobbant, s azután mintha belém vágta volna a karmait valami hazai sas. Meg kellett állanom az olvasásban, hogy a tenyerembe támasszam a homlokomat. Egy ideig így szenvedtem, aztán ismét összegyűjtöttem az erőmet, hogy újból el tudjam olvasni az apám híradását, amely Bolháról szólt, és emígy:

„Továbbá nem is kéne megírjam neked olyan messze, hogy amikor elmentél, Bolha az egyetlen szemével és a jó szimatjával folytonosan keresett téged, de osztán most már nem keres szegén, mert három napja nem került elé, s bizonyosan azért nem, mert erősen lefeküdt valahova...”

A másodszori elolvasás után már nemcsak az egyik, hanem mind a két tenyerembe fektettem belé a fejemet. Későbbben gondolkozni is próbáltam, s azt találgattam, hogy vajon helyesen cselekedett-e apám, amikor Bolháról megírta a valót! Ha nem tette volna papirosra a gyászhiért, vagy valami ártatlant hazudott volna, akkor én a csillag örömeiben úsznám. Így ellenben a Dávid úr cselekedete csak egy légycsípés az otthoni fájdalomhoz képest. Mégis jobb így, azt akartam elhíttetni magammal, mert inkább uralkodjék, szenvedés árán is, az igazság, mint akármilyen örömmek a fényében a valótlan dolog!

Keserves lecke volt, de arra az egyre nagyon jó, hogy az igazság kimondását szabálynak állítsam fel. S ahogy ezt a szabályt álltában éppen egyengettem, Teréz néni is hazaérkezett. Mindjárt meglátta a munkásruhámat az asztalon, s egyenesen béjött hozzám a szobába. A két kitágult szeme megint olyan volt, mint amikor legelőször láttuk volt egymást. Úgy kérdezte meg:

- Az Isten szerelmire, tán nem dobtak ki a műhelyből?

Ránéztem s ahogy láttam azt a túlságba esett arcát, egyszerre az a gondolatom támadt, hogy amiképpen apám közölte velem a Bolhával való szomorú esetet, éppen úgy fogom én is Teréz nénivel tudatni a magam történetét. Felemeltem hát az ujjamat, hogy most mindjárt megtudja az igazat; s hamar papirost kerestem, és arra ráírtam a következőt:

„Nem is kéne tán levélbe írnom, ilyen közelre, hogy amikor én bementem abba az öntőműhelybe, a két karommal és emberi lelkeimmel buzgón kerestem az igazán érdemes munkát, de amikor megtaláltam, vagyis kilincs helyett csillagot csináltam, akkor Dávid úr emberből kilincssé változott. S mint kilincs, egy olyan ajtóra került, amely előttem megnyílt a csillanok felé.”

Szorosan figyeltem Teréz nénit, mialatt olvasta a leveletem, de ha én kétszer olvastam el az apámét, ő legalább négyszer az enyimet. S még akkor sem tudta bizonyosan, hogy valójában mi történt. Csak annyit láttam az arcán, hogy egyet gyanít: mégpedig azt, hogy én azért kerültem haza az öntödéből, mert megbolondultam. Azonban nem mondta ki a gondolatát, mint ahogy az igazság megkívánta volna, hanem csak annyit szólt:

- Biztosan megint lázad van.

- Nekem?

- Neked-neked: s azért nem tudsz rendesen gondolkozni.

Elnevettem magam, és így feleltem:

- Az eddigi életemben sokszor volt úgy, hogy nem gondolkoztam rendesen. De éppen az előbb határoztam el, hogy mostantól kezdve nemcsak gondolkozni fogok rendesen, hanem cselekedni is!

Ez a vallomás még nagyobb gyanút ébresztett Teréz néniben: s egy kicsit félve és tartózkodva, nehogy megharapjam, odajött hozzám, s a homlokomra tette a kezét, hogy a lázamat megtapasztalja. Mivel bárány módjára viselkedtem, jó ideig ott tartotta a kezét, aztán csalódott arcot mutatott, és azt mondta:

- Neked nincs semmi bajod!

- Ebben egyetértünk - feleltem.

Többet nem szólt, hanem kiment a konyhás szobába, hogy a húst és a zöldséget, amit az előbb hozott volt, elkészítse szombati délebedre, mely a heti munka után lakoma gyanánt is szokott szerepelni. Én is utána mentem, s az asztaltól egy kicsit távolabb, hogy ne legyek a lába alatt, szépen leültem.

Vártam, hogy miképpen fogja ismét elkezdni a beszédet. Türelmem volt bőségesen: s ez a bőséges türelem most éppen hasznos és szükséges volt, mert Teréz néni sokáig nem tudta kitalálni, hogy mit beszéljen. Végül mégis annyira gyötörte a csend, hogy azt kérdezte:

- A melleden és a hátadon a bőr még hámlik-e?

- A régi bőrömmel nem törődöm - feleltem neki -, de az új nagyon szépen fejlődik.

Erre nem mondott semmit, de talán azért nem, mert hirtelen eszibe jutott a levél, amit ő tett volt az asztalra. Rögtön meg is állt a munkában, és így szólt:

- Igen, a levél! Szinte el is felejtettem.

Sóhajtottam, és azt mondtam:

- Bár én is el tudnám felejtani.

Ijedős kérdésére elmondtam, hogy a levélben mi volt. Őt is eléggé elszomorította a gyász hír, de közlőrlől sem annyira, mintha hazament volna Csíksicsóba, s én Amerikából ugyanazt írtam volna Grün Bébiről, amit édesapám írt nekem Bolháról. De jólesett az a kicsi részvétel is, amit mutatott. Hálából nagyon szívesen lementem a boltba, hogy az ebédhez kenyeret vásárolok. Aztán sok időnk már nem is volt, amit ketten és nehezen öröljünk, mert Gáspár bácsi hazajött.

- No, mi újság? - kérdezte jókedvűen tőlünk.

Én nem feleltem, hadd lássam, Teréz néni mit mond.

- Majd Ábel megmondja - szólott is mindjárt.

Gáspár bácsi rám nézett, hogy beszéljek, de én beszéd nélkül akartam véle is tudatni a kétféle hírt. Vagyis odaadtam neki először az apám levelét; s ezután oda azt a másikat, amelyet a Dávid úr szomorú működéséről az előbb szerkesztettem.

- Ne búsulj, mert tavasz farkán minden kutya el szokott tekeregni - mondta az első levélre. S ennél jobbat nem is mondhatott volna, mert erről eszembe jutott a román bakter Zsemle kutyája, akivel Bolha szintén ilyen időszakban tette volt meg a bonyodalmas mezei sétát. S mialatt magamban egy új és még a réginél is csábítóbb Zsemlét okoltam a Bolha eltűnése miatt, azalatt Gáspár bácsi a másik írást is elolvasta, és így szólt:

- A múlt héten észrevettem, hogy azzal a két fával mesterkedel, de nem akartam szólani.

Ebből megértettem, hogy még azt is tudja, amit én nem tettem belé az írásba, s magamban így sóhajtottam fel: hej, azért a férfiú mégis eszesebb egyén! De nemcsak sóhajtottam, hanem a Bolha szükséges tekergése dolgában és a Gáspár bácsi eszes bölcsessége alatt annyira megnyugodtam, hogy az étvágyam is egyszeriben talpra állott.

Amikor befejeztük az ebédet, a belső szobába csaltam Gáspár bácsit, és ott feltettem neki a kérdést:

- Most mit tanácsol az öntöde helyibe?

- Tanulj valami mesterséget -, felelte rögtön, majd hozzátette: - Melyik mesterséghez volna hajlamod és kedved?

Erre ránéztem, s mint egy bíró, bátran kijelentettem:

- Hajlamom és kedvem egyikhez sincs.

Ahogy ezt kimondtam, a Gáspár bácsi arcáján váratlanul megfeszültek a vonások, majd felállott, és öszövétségi tekintettel így szólt:

- Sem apád nem vagyok, sem rokonod!

Abban a pillantásban éreztem, hogy az igaz gondolat miatt és az őszinte szavak miatt kaptam ezt a kitagadást. Éppen azért nem az volt az első, hogy megijedjek, hanem mindenkifelett az, hogy az igazságért és az őszinteségért bátran szenvedni fogok. Még akkor is igen, ha csupán egyetlen csepp az én igazságom, és egy egész tenger a szenvedés, ami érte kijár. Ülve maradtam tehát, és mosolyogva csak ennyit válaszoltam:

- Az igaz, hogy se nem apám maga, se nem rokonom, de mégis van egy nagy dolog, amiben életünk végéig egyek vagyunk.

Már benne volt a nadrágja zsebiben a Gáspár bácsi két keze, s ki is ütötte darabosan a szövetet, mintha ökölbe lett volna szorítva.

- Mi az? - kérdezte.

- Az, hogy székeleyek vagyunk.

Csúnyán nevetett, és rögtön azt mondta:

- Köpöm rá!

Úgy ért a felelet, ahogy dúsgazdagot érheti az az ütés, amellyel egy pillantás alatt szegénnyé varázsolja őt valaki. De hát én szegény gyanánt is szelíden néztem reá, és így szóltam:

- A köpést nem ellenzem, de úgy találom, hogy elkésett véle. Mert látja, azok a gazdag amerikai emberek, akik a bankok utcájában uralkodnak, sokkal jobban tudták, hogy mikor kell köpni, mint maga.

- Ezt nem értem - felelte Gáspár bácsi.

Csakugyan láttam, hogy megzavarodott egy kicsit a szavaim miatt. Intettem hát neki, hogy üljön egy kicsit le. Mivel nagyon értelmes volt, és szeretett tudni mindent, készséggel visszaült a székre. Akkor én is feléje fordultam, és még szelídebben mondtam neki:

- Hát hallgasson ide, Gáspár bácsi! Amikor én otthon az országban jártam, s amikor külszörzágokon keresztül ide eljöttem, örökké csak azt láttam, hogy csakugyan nem a legjobb székeleynek s egyáltalában magyarnak lenni. Mert kicsi nép az: sokkal kisebb, mint ahogy az esze és az embersége után megérdemelné. No, most már: én arra gondoltam az előbb, hogy ezek a gazdag amerikaiak, valamint a hatalmas angolok s más nagy népek fiai, ezek mind előre tudhatták, hogy nem lesz jó székeleynek születni, s éppen azért már a születésük előtt köptek a székelységre. Mi ellenben nem voltunk ilyen okosak és előrelátó emberek, hanem azt mondtuk, hogy lesz ami lesz; és az lett, hogy székeleynek születünk. Vagyis mi ebből a tanulság? Az a tanulság, hogy mindent idejében és okosan kell csinálni, még a köpködés tekintetében is!

Amikor ennyit elmondtam, szépen elhallgattam, és figyeltem Gáspár bácsit. Töredelmesen a földet nézte. Hagytam, hogy gondolkozzék, mert nagyon furdalt a kíváncsiság az ő válaszát illetőleg. Percek teltek belé, amíg végre felemelte a fejét, és rám tekintett. Abban a pillantásban odamentem hozzá, és a fejét magamhoz öleltem. Aztán halkan és megindultan azt mondtam neki:

- Nem kell szólni semmit, mert többet tudok, mintha mondana valamit.

Nem is szólt semmit, hanem átölelte a derekamat. Én pedig éreztem, hogy aki az előbb csak könnyes szemekkel nézett rám, s aki még azelőtt köpött a székelységre: az most menedéket keres nálam, hogy az én oldalamon bánatot tartson.

Sokáig így álltam mellette, aki se apám nem volt, se rokonom. S közben azon gondolkoztam, hogy vajon mit mondhatnék neki, valami vigasztalót és nagyon szépet. Végre úgy éreztem, hogy meg is találtam az érdekes szavakat. Megsimogattam hát a fejét, amely már nagyon deresen játszott, s azt mondtam neki:

- Egy cseppet sem kell búsulni, mert ha valaki mégis elvenné tőlünk a mi székelységünket, akkor is maradna valami, amiben örökké egyek lehetünk. Ez pedig semmi egyéb, mint az a nagy dolog, hogy mind a ketten emberek vagyunk.

Úgy nézett reám, mintha a legnagyobb titkát takartam volna ki.

- Azért vagyok ilyen szegény... - mondta.

Elhittem neki, hogy az emberség útján szerezte a szegénységét, de vigasztalásul azt is hozzátettem, hogy a szegény ember legalább könnyebben mozog. Lám, most is itt van ez a szombat délután, s csinálhatnánk valami jót.

- Mit tanácsolsz? - kérdezte tőlem, és tréfásan nevetett, mint aki visszaadta nekem a kérdést. De ha visszaadta, én meg is tartottam magamnak, s valami huncut ördög helyett azt mondtam neki:

- Jöjjön, elviszem a 14. utcába!

Olyan kedve lett egyszeribe, hogy még rajtam is túltett. Teréz néninek azt mondtuk, hogy csak megjárjuk egy kicsit magunkat, s talán megnézzük a piacot, ahol cápát és zöldséget egyformán árulnak. Nagyon jókedvűen mentünk, s bár Gáspár bácsi nem kérdezte tőlem, hogy mi a szándékom, én mégis fitogtatni kezdtem a célt.

- Itt a környéken nincs-e valami jó színház? - kérdeztem tőle, amikor befordultunk a 14. utcába. Hanem a kérdéssel egy időben az arcát is megnéztem, s arról rögtön látni lehetett, hogy van bizony itt valahol színház, s nem is akármilyen! De a beszédet nem siette el, hanem még egyszer meggondolta jól, hogy mit mondjon és mit cselekedjék. A nagy barátságunk azonban, ami a székelység kérdésiben létesült, legyőzte minden aggodalmát.

- Nem messze van egy jó színház - mondta -, de Teréz néni agyonüt minket.

- Mért ütne agyon? - csodálkoztam.

- Azért, mert egy olyan lány is van ott, aki szinte meztelenül táncol.

Egyszerre megálltam, mintha nagyon meglepődtem volna.

- Hát mi amiatt nem vagyunk hibásak.

Ebben Gáspár bácsi is egyetértett velem; de egyet azzal az ígéretemmel is, hogy én egy szót sem fogok Teréz néninek szólani. Ilyenformán tehát semmi akadály nem állott előttünk, s bementünk a színházba. Nagyon vidáman éreztük magunkot, s én különösen olyan élvezetesen, mintha soha életemben nem lettem volna afféle színházban.

Még akkor is nevettem, amikor kijöttünk.

- Jól táncol Fifi, ugye? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Jobban, mint a gondolat az ember fejében - feleltem.

Pedig a gondolat is elég jól táncolt az én fejemben, mert nemsokára megálltam a járda közepén, s mint aki a világ legnagyobb kérdésit teszi fel, azt mondtam:

- Hát Gáspár bácsi, hogyan tudhat valaki megszegni fogadalmat, amit már egyszer megtett?

Úgy nézett reám, mint aki egyáltalában nem érti a dolgot. Erre megfogtam a sétapálcáját, magam elé tartottam vízszintesen, majd a pálcá középre tettem a jobbik mutatóujjamat, és azt mondtam:

- Ettől balra van a múlt, s ettől jobbra van a jövő. Most már mit kell nekünk a pálcával csinálni, ha azt akarjuk, hogy a múlt a jövőbe kerüljön?

- Megfordítjuk! - mondta nevetve.

Olyan harsányan és helytelenül mulattunk a Teréz néni háta mögött, hogy más csendesebb országban rendőrt is vonzottunk volna oda. Ott azonban kedvünk szerint mehettünk egészen a kapuig, ahol a pálcá egyszerre visszafordult, és szigorúan mutatta az egyenes utat. Az ajtó előtt mégis megálltam, és elkomolyodva néztem magam elé:

- No, mi baj van? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Nincs semmi baj - mondtam. - De lehet, hogy lesz, mert én senkinek sem akarok hazudni.

Gáspár bácsi nagyon megijedt, hogy el talál repülni a családi békesség madara; s megindítóan kért engemet, hogy a dologról még akkor se szóljak, ha tüzes vassal találnának égetni, mint Dózsa Györgyöt. S főképpen azért ne szóljak, mert akkor Teréz néni megtudja, hogy ő máskor is abba a színházba szokott járni a tüdejét szellőztetni.

Hát esendő voltam, s megígértem.

Teréz néni már mozgósított volt; amikor beléptünk a házba.

- Na, ez igazán nagyon szép! - mondta.

- Mit találsz olyan szépnek! - kérdezte Gáspár bácsi.

- Azt, hogy fél napokig kóboroltok valahol.

Hát erre Gáspár bácsi olyan szánalmasnak mutatta magát, hogy szinte papot lehetett volna hívni hozzá. S azzal a szánalmas megadással azt válaszolta, hogy Teréz nénivel már huszonegy esztendeje él örökösen együtt, s annyi idő alatt végre meg lehetne érteni, hogy a rossz tüdeje levegőt kíván. Hallgatagságomban én is olyan megesett voltam, mintha egész úton egyebet sem csináltam volna, csak folyton a levegőt hajtottam volna a Gáspár bácsi szegény tüdejére. Valóban úgy tetszett, hogy a szűzigazságot beszéljük, vagyis diadalra vittük az ellenkezőjét.

Így aztán a vacsora is jól és békességben folyt, olyan bárányok voltunk.

Másnap ismét kirándultunk, de Toldi helyett és a szaladó asszony helyett Teréz néninek egy rokona volt szaporítónak velünk. Ez egy nagy bajszos ember volt, és olyan zord egész nap, mintha kicsi korától kezdve ágyúöntéssel foglalkozott volna. De szaporítani jól szaporított, mert magával hozta a feleségit, egy rózsás bőrű asszonyt, aki éppen úgy szerette a heverészést, mint a minapi asszony az üldöztetést. S ráadásul ott volt még a kilencesztendő leánykájok is, vagy jobban mondva nem ott volt, hanem folytonosan valamelyik fán.

Amikor hazafelé jöttünk, mindnyájan azt mondtuk, hogy nagyon jól éreztük ugyan magunkat, de azért többet soha nem fogunk kirándulni, nehogy a természet annyira rabul ejtsen, hogy aztán házban megmaradni ne is tudjunk.

S amilyen erősen csak különbözhetik az egyik ember a másiktól, úgy különbözött attól a naptól a következő nap. Mert reggel hat órakor Gáspár bácsi már búcsút mondatott velem az ágyinak. Hamar kiderült az is, hogy nem cél nélkül cselekedett, mert az egyik amerikai újság már kiterítve feküdt az asztalon. A kávé mellől csak fél szemmel tekintettem az újságra, mert sejtettem, hogy az én kegyetlen felriasztásom abban lehet megírva. Sandítva láttam is, hogy legalább nyolc-tíz lepedőoldal úgy teli van apró betűkkel, mint a húsvéti kalács mákkal.

- Annyit mit tudtak írni? - kérdeztem.

- Munkásokat keresnek.

- Ábel nevűt igen-e?

- Igen.

- S miféle munkásnak?

- Kőművesnek.

Abban a pillantásban az jutott eszembe, hogy mégis nagy igazság rejlik a magyarok szokásában, miszerint evés közben nem beszélnek. Hát én követtem ezt a szokást, s csak a kávé után jegyeztem meg:

- Amerikában nem jól tudják a Bibliát.

- Hát miért?

- Azért, mert Ábel mindig pásztor volt, s nem kőműves.

- Haj, barátom! - mondta Gáspár bácsi. - A Biblia óta nagyot változott a világ, mert láthattad, hogy Dávidnak is micsoda műhelye van, pedig valamikor ő is király volt.

Jobbnak láttam, ha inkább elindulunk, s megyünk, mint hogy valaki Dávidot emlegetse. Magamhoz ragadtam tehát ismét a munkásruhát, s Gáspár bácsi is magához az útmutató újságot. De nem mentünk olyan nagy és kövér lélekkel, mint annak idején az öntödébe, hanem azért kőműves legyen, aki méltóbban tudjon menni.

S amit jól kezdtünk, elég jól folytattuk, mert Gáspár bácsi kitanított, hogy amerikai általános szokás szerint, a mesteremberek világában, először mindenki csak a szájával tudja a mesterseget. Azután pedig, ahogy munkába áll és dolgozik, a kezével és az eszével is megtanulja. Hát ez előttem elég furcsa szokásnak látszott, de nem helytelennek. Éppen ezért nem is zavartam a jártasságában, hanem csak arra az egyre kértem, hogy kétszer mégse mondja, hogy én kitanult kőműves vagyok, mert az emberek kettőre nehezen hisznek abban, amit egyre lehetségesnek tartanak.

- Ez nem is szerelem, hogy kétszer kelljen mondani! - felelte Gáspár bácsi, majd néhány lépéssel tovább levezetett a földalatti vasúthoz. Ott pedig, amikor elértük a gyönyörű lépcsőzetnek a száját, már olyan forgalmi áradatba kerültünk, hogy Gáspár bácsi jónak látta megragadni a kezemet. S miközben így vezetett a gyors és kegyetlen hömpölygésben lefelé, nekem az jutott eszembe, hogy bizonyosan béíratni viszen az első elemi iskolába. Ezt a gondolatomat néhány pillantás alatt legázolták az emberek, s talán engemet is legázoltak volna, ha ésszel és erővel nem ügyeskedem.

De ügyeskedtem.

Hanem lent a vonagnál is olyan sokan voltunk, hogy amikor a kocsiját a gombnyomásra széjjelfutott, húszan és huszonötön gyúródtunk bé oda, ahova már egyetlenegy sem fért azelőtt. S bár úgy éreztem, hogy a fél napszámot abban a gyúródásban már ledolgoztam, mégsem nyitottam semmi illetlen szóra a számát, hanem a Gáspár bácsi hátához odalapulva, csak ennyit mondtam:

- A tatároknak itt van a legrosszabb hírük, a földalatti vasútnál.

- Azt miért mondd? - súgta Gáspár bácsi.

- Én azért, mert különben ilyen futást véghezvinni nem tudnának az emberek.

Ezen mind a ketten tartósan neveltünk, pedig a kiszállásunk sem volt játék. Hanem gyalogolni onnét nem sokat kellett, mert amikor arra gondoltam, hogy most már elég jól kezdtünk menni, akkor egy háromemeletes ház előtt Gáspár bácsi megállott. Láttam, hogy egészen új a ház, s még ablakok sincsenek rajta. De egy perc múlva már azt sem láttam, mert bementünk egy földszinti hatalmas terembe. Ott legalább harminc embert találtunk, mind nekiöltözve a kőműves munkának, és vakolatos ábrázattal. Azonkívül két nagy halomban teli zsákokat, s úgyszintén szabadon púposodó nagy cementdombokat és homokrakásokat, amelyeknél már kotyvasztották a maltet.

Gáspár bácsi kérdezett az egyik munkástól valamit, majd egyenesen odavitt egy fehér köpenyes emberhez, akit jó húsból találtunk, és nagyon barna színben. Ennek elhazudta a terv szerinti hazugságot, hogy én nagy kőműves mester voltam otthon. S elég eredményesen, mert a következő percben, húsz dollár heti fizetéssel már fel voltam véve kőművesnek. S ahogy ez nagy hirtelenséggel megtörtént, a munkavezető már ott is hagyott minket.

- Most hamar vedd fel a munkásruhádat! - tanított Gáspár bácsi. - S a többi magától fog jönni. Csak éppen arra ügyelj, hogy a tudatlanságodat el ne áruld. Vagyis akármiféle munkához állítanak, előbb jól nézd meg, hogy a többi mit csinál, s akkor te is csináld ugyanazt.

Egyet sem szoltam a tanításra, csupán a fejemmel integettem. De csak én tudtam, hogy mire. Gáspár bácsi nagyon örvendezett, hogy könnyedén nagy kőművest csinált belőlem, a vállamat megveregette, és eltávozott.

S ha már elment, én is megadtam magamat, vagyis belébújtam a munkásruhába, és késedelem nélkül odamentem a fehér köpenyeges munkavezetőhöz:

- Mit dolgozhatom? - kérdeztem tőle.

Nem szolott semmit, hanem egy nagy cementrakáshoz vezetett, ahol három ember már működött. Amikor odaértünk, lapátot adott a kezembe, az oldalam mellé pedig egy öntözőkannát tett, aminek hosszú csöve volt, bóbítás szűrővel a tetején. A lapátot nagy szakértelemmel kipróbáltam, hogy nem húz-e jobbra, vagy balra a feje. S amikor láttam, hogy ebben hibát nem lehet találni, akkor még nagyobb szakértelemmel belészúrtam a cementrakásba. Akkor azonban megálltam, s odanéztem, hogy a többiek mit csinálnak. Ketten a cementet kotyvasztották egy négyszögletű vályúba, a harmadik pedig előbb egy kicsi homokot s azután valamivel több cementet eresztett a lapátjával a kotyvalékba. Józan eszemmel rögtön azt gondoltam, hogy ha az egyik sűríti a kotyvalékot, akkor én hígítani fogom. Hagytam tehát a lapátot, s helyette az öntözőt ragadtam fel. Nem tétováztam semmit, hanem megdöjtöttem a kannát, hogy a szűrőn keresztül vizet eresszek a készülő vakolatba. Az akaratomat azonban nem tudtam végrehajtani, mert a munkavezető, aki elejétől kezdve ott állott és engemet lesett, hirtelen megragadta a karomat, és reám szolt:

- Volt maga kőműves?

Rögtön megértettem a kérdést, és azt feleltem:

- Voltam!

- Hol?

- Otthon.

A három munkás jóízűen nevetett, s én is mosolyogtam. A fehér köpenyeges azonban se nem nevetett, se nem mosolygott, hanem az öntözőt kivette a kezemből. Aztán elment, és egy perc múlva úgy tért vissza, hogy a kabátomat a kezében lógatta. Amikor közel ért hozzám, átnyújtotta a kabátot, s néma tisztelettel szalutált nekem. Megértettem, hogy nem Ábelnek szol a nagy megtiszteltetés, hanem a kőművesnek: s éppen ezért a cementrakás oldalába a lapáttal egy nagy keresztet rajzoltam feleletül. Aztán gyorsan levettem a munkásruhát, s magamra vettem a rendes kabátot. Amikor emígy készen voltam, ránéztem a munkavezetőre, és azt mondtam neki:

- Aztán máskor is ide jövök vetközni.

Utána mélyen meghajoltam, és abban a mély meghajlásban távolodni kezdtem háttal kifelé, mintha egy érsektől venném a búcsút. Mindenki engemet nézett, én pedig gondolatban felajánlottam nekik az emlékemet, hogy azt falazzák bé, mint a mesében a dévai tizenkét kőműves a Kelemen feleségét.

Egy félóra sem telt belé, s már otthon voltam. Szegény Gáspár bácsi, aki becsülettel tett eleget a hasznos hazugságnak, örömben sétára foghatta a dolgot, mert a hazaérkezésben megelőztem. S mivel Teréz néni sem volt otthon, magammal kellett elkezdenem a barátkozást. S

nem is kezdtem rosszul, mert elővettem az eleséget, amit délebedre a kőművesekhez elvittem volt, azt magam elé rendeztem az asztalra, és nekiültem. Éppen javában lakmároztam, amikor Gáspár bácsi kinyitotta az ajtót. Úgy megriadt tőlem, mintha egy táplálkozó szellemet pillantott volna meg.

- Hát ez mi az istennyila! - kiáltott fel.

Mosolyogtam, és azt feleltem:

- Vakolok.

Leült mellém, és olyan mohón kezdett kérdezősködni, mintha esztendőik óta nem láttuk volna egymást. Nem hazudtam neki, sem hasznosat, sem haszontalant; hanem megvallottam mindent, ahogy volt. Nagyon csodálkozott rajtam, és azt mondta, hogy fel nem foghatja, miért változtam én annyira meg, amióta dolgoznom kéne. Mert amikor megérkeztem, akkor nagyon jóra való és alkalmazkodó természetet látott bennem, mostanában pedig mindent elrontok azzal a szokásommal, hogy folyton és szükségtelenül igazat beszélek. Azt válaszoltam neki, hogy az igazat sohasem lehet szükségtelenül beszélni, mint ahogy a napra sem lehet azt mondani soha, hogy szükségtelen volna a ragyogása.

Nem kellett sok idő, s már Gáspár bácsi ismét úgy állott velem szemben, mint a múltkor. Haragjában azzal fenyegetett, hogy többet sem útmutatóm nem lesz, sem pedig székelj elnőzőm, ha minden javamra kigondolt tervezetét elrontom, s a tetejében még hamarabb hazajövök a munkából, mint ő, aki oda elvitt!

Magamban elismertem, hogy a közönséges felfogás neki adna igazat, de ha abban a percben Isten lehettem volna, vagy legalább olyan hatalmas ember, mint amilyen Attila volt, akkor a közönséges felfogásnak jaj lett volna! Így azonban beláttam, hogy csak egy szegény és ismeretlen ember vagyok, s hozzá még olyan nemzetbe való is, amely nemzetet Amerikában nem ismernek. Nyeltem egyet, de keserűt; majd azután úgy szóltam:

- Hát jól van, Gáspár bácsi! Borítsuk feledésbe a múltat, s vegyük elé ismét a jövőndőt. Vagyis mit tanácsol nekem?

- Én azt tanácsolom, hogy tanulj valami mesterséget.

Láttam, hogy nem valami változatos a tanácsadásban, de nem akartam újból búsítani, hanem azt mondtam:

- De mégis, miféle mesterséget?

- Akármifélét!

Sorra vettük a mesterségeket, de nemcsak a nagyját, hanem minden felfoghatót. Így érkeztünk el a motorvezetés tudományához, amelyre vonatkozólag azt találtam mondani:

- No látja-e, az nem volna rossz!

- Rendben van! - felelte Gáspár bácsi, s örömben ráütött az asztalra. - Többet egy szót se beszéljünk, hanem holnap reggel kikeresünk egy hirdetést. S el is viszlek mindjárt, hogy kezdjenek kioktatni. Néhány hét alatt úgy megtanulod a sofőrséget, hogy bátran kereshetünk valahol alkalmazást.

S csakugyan nem is beszélünk többet a motorvezetés tudományáról, csak éppen a hazaérkező Teréz nénit avattuk még belé a dologba. Ő is helyesnek találta, amit a két férfiú elvégezett, s a napnak még hátralevő részében a házi békességet szolgáltuk.

Ha valaki másnap reggel hat órakor keresett volna, már ismét nem az ágyban talált volna meg, hanem az asztal mellett. Gáspár bácsi buzgón misézett a kiterített újság fölött, Teréz néni pedig reggeli pongyolaságban bámulta a legújabb motorvezető megszületését. A hirdetésekben hiba nem volt, mert annyi iskola ajánlkozott az én kitanításomra, hogy az ember nem tudta, melyiket volna a legjobb választani. A szabadság szó édes hangzatossága miatt végül mégis úgy állapotunk meg, hogy annál az iskolánál maradunk, amelyet egy bizonyos Szabadság Garázs hirdetett.

- Nosza, rajta! - mondta Gáspár bácsi; s úgy ugrottunk fel, mint a jó katonák a trombitaszóra.

Délebedre ismét magammal vittem az eleséget, s magammal a munkásruhát is, hogy a szorgos tanulás közben bátran tudhassak mocskolódni. Vidáman és nagy reményekkel indultunk el, de amikor láttam, hogy a tegnapi helyen törekszünk a földalatti vasúthoz, akkor rossz sejtelmek kezdtek csapkodni bennem a reményt. Erről azonban nem szóltam Gáspár bácsinak semmit, hanem derűsen lapultam a fergeteges vonatban, s magam is inkább a föld alatti hideg zúgást hallgattam, mint a rossz szellemek sugdolózásait. Lassankint ülőhelyünk is támadt, mert egy idő múlva nagy fűrtökben kezdtek kiszálldosni az emberek. Amikor odáig robogtunk, ahol a föld alól elébújt a vonat, már csak kevesen voltunk. Aztán már csak ketten maradtunk, de mi elég konokul, mert a végső állomásig nem szabadult tőlünk a kocsi.

Ott jobb kéz felé egy széles és gyönyörű utat találtunk, amelyen halk és hirtelen sikongásokkal úgy suhantak az autók, mint valami nagy halak, amikor versenyt úsznak a sík víz tetején. Mi is azon az úton indultunk el, mégpedig a közepén, mivel az autók a két szélén futkorásztak. Itt-ott házakat láttunk, jórészt palotásokat, különben pedig szelíd domborulatú mezőket, melyeknek sem a búza, sem másféle termés hasznát nem vette, mert terméketlenül és kihalva szikkadtak a nagy hőségben. Amikor ezt látnom és nézmem kellett, nagyon elgondolkoztam azon, hogy micsoda különös nép is ez az ittvaló: óriási nagy várost épített, a házakat a felhőkig rakta, megduzzasztotta a fényeket és a munkát; ellenben az örök és termő anyaföldet kitette a mostoha sorsnak.

Ahogy mendegéltünk az úton, úgy elgondolkoztam ezen, hogy a fejemet is csavargatni kezdtem.

- Mi nem tetszik? - kérdezte Gáspár bácsi.

Rámutatam a földekre, és azt mondtam:

- Én nem tudom, mit keresünk ezen a pusztán földön.

Gáspár bácsi körülnézett, majd így felelt:

- Én megmondom, mit keresünk.

- Mit?

- A Szabadság Garázst.

Nagy ember létire olyan könnyen megfelelt, hogy először megcsodáltam őt, s azután így szóltam:

- Maga olyan okos, hogy máskor is kérdezni fogok effélett.

Szegényes és vergődő szavaimban fullánkot láthatott, mert hirtelen megállt az út közepén. Utána reám eresztette, mint két vércsét, a parázsló két szemét, majd a helyes viselkedésről és a megélhetés szabályairól olyan előadást kanyarított, hogy lehajtottam a fejemet, és abban a kis tengersizemben, mely a lelkem mélyén a könnyeimből összegyűlt, fájdalommal néztem

szerencsétlen életemet. Nem is válaszoltam semmit neki, hanem amikor kibeszélte magát; engedelmesen és szótlanul tovább mentem az oldala mellett.

Nemsokára meg is találtuk az illető garázst, s oda bementünk. Óriási és fából épített színt találtunk, benne öt-hat kiszolgált motorkocsival, számtalan kerékkel és rengeteg olyan ócska dologgal, amelyek egyik-másik felboncolt kocsinak az alkotórészei lehettek. Künn a szín előtt is állott két kocsi: az egyik nagyon mocskosan, a másik pedig boncolás alatt. S mindezekhez hat ember járult: négy a szín előtt félig-meddig munkában, kettő pedig bent a színben.

- Hol van a gazda? - kérdezte Gáspár bácsi.

Erre az egyik nagyot kiáltott, s ha jól emlékszem, valami Bingál is volt a kiáltásban. Az eredményre már sokkal jobban emlékszem, mert azóta is magam előtt látom azt az embert, aki a színből előjött a kiáltásra. Közepes termetű és vastag ember volt, olajszerű bőre neki, sok napos sűrű sörtéssel a duzzadt arcán és rendetlen fekete hajjal a nagy kerek fején. Két fekete szeme domborúan kiállott a medréből, és olyan bővölös volt, mint némely különös állaté.

Egyenesen odajött hozzánk, és azt kérdezte, hogy mit akarunk. Erre Gáspár bácsi elmondta neki, hogy mi járatban vagyunk; s megérdeklődte azt is, hogy mennyi időbe és mennyi pénzbe kerül az én kioktatásom. Az időre nézve azt felelte a szőrös főnök, hogy nem tudja megmondani, mert a körülmény fogja meghatározni. Vagyis az a körülmény, hogy én egészen buta vagyok-e, vagy csak félig! A pénzt ellenben megmondhatja pontosan, mert kereken hatvan dollár kell neki, akár egy hét alatt tanulom meg a mesterséget, akár két hónap alatt.

Darabosan és lassan folyt ez a beszéd; vagyis olyan sokáig gyötörtük hárman a szavakat, hogy a végén obsitot érdemeltünk volna, mint a kiszolgált katonák. S eredményt is csak annyit értünk el, hogy ő tanítani fog, ameddig kell, mi viszont nem egy összegben gyarapítjuk öt hatvan dollárral, hanem a jelen naptól kezdve, s ki tudja meddig, mindennap két dollárt fogunk fizetni. Az első kettőt Gáspár bácsi mindjárt oda is adta neki; azután pedig félrevont engemet, hogy a nagy tanítás előtt az ábécés könyvet nekem is átadja.

- No, mit szólsz?

- Én azt - mondtam neki -, hogy ha meghalni is apróhirdetés útján találunk, akkor bizonyosan elkárhozunk.

A szeme sarkából igazat adott nekem, de egyébként a bölcselkedésnek nem látta idejét.

- A megegyezéshez mit szólsz? - folytatta.

- Én helyeslem.

- No, ha helyesled, akkor nyitva legyen a szemed, és úgy igyekezzél, hogy két hét alatt mindent tudj. Neked jó felfogó képességed van, s a szorgalmat is vedd elé! Ügyelj azonban magadra, mert úgy nézem, hogy a főnök szíriai származás. Megértetted-e?

Amikor hallotta, hogy nemcsak megértettem, hanem magam is pontosan úgy gondolkozom, akkor meglegedés látszott az arcán. Távozni is úgy távozott el, mint akinek valamikor nagyon jól sikerült a számár háttára rárajzolni a keresztet.

Hanem eléggé komolyan vettem én is a dolgot, mert sietve magamra öltöttem a munkásruhát, aztán odamentem a szőrös főnökhöz, és azt mondtam:

- Van-e könyve is a tanításhoz?

A szíriai úgy nézett reám, hogy abból az emberevők tekintetét rögtön megismertem. Már éppen a számra is haragudni akartam, amiért szólni mertem, de akkor jót köpött a főnök, és azt mondta:

- Ez van!

Utána megragadta a karomat, kivitt a szín elé, ott egy sártakarító szerszámot s egy kefét adott a kezembe, majd ráigazított egy hosszú gumicsőre, melynek az egyik vége víz szívására volt felszerelve, a másik vége pedig olyan erősen és messze fecskendezte a vizet, hogy valahol a közelben még egy szivárvány is jól érezhette volna magát. Egy kicsi idő múlva azzal a fecskendővel már fűrésztöttem egy kocsit, amely hetek óta ott állhatott, mert hiszen a sár és a mocskok úgy reá volt száradva, mint a székely népre a szegénység. Nem is tudtam felfogni, hogy azon a környéken, ahol jó utak mutatkoztak, miképpen lehetett úgy bémocskolni. De akárhogy csinálta valaki, nekem addig kellett a kocsit fecskendeznem, amíg jól megázott rajta a sár.

Közben a nap egyre jobban ontotta a hőséget, s rajtam egyre jobban gyöngyözött a verejték! S megállni mégsem lehetett, mert a szíriai folyton lesett engem, s még akkor is fel akart akasztani a szemivel, amikor teljes odaadással dolgoztam. Néha megmozdult bennem valami olyan érzés, ami nyilván a háborúkat szokta előidézni.

Aztán megfordult, és kezdett lefelé menni a nap. S ahogy egyre ment lefelé, bennem is mindjobban hanyatlott a keresztényi béketűrés. Főképpen az a gondolat vicsorgatta bennem a fogát, hogy én még fizettem is azért, hogy egész nap olyan munkát dolgozhassam, ami nem tartozik a motorvezetés tudományához! S mint a felhők, amikor addig gyűrődnek, amíg a villámlást és a dörgést ki nem adják, az én igaz gondolataim is addig füstölögtek, amíg végre fellobbant bennem a láng. Abban a percben levettem a munkásruhát, derékig jól megmosdottam, felöltöztem, és szó nélkül indulni akartam.

A szíriai jól látta a szándékomat, de csak akkor szánta beszédre magát, amikor már indulóban voltam.

- Maga hova megy? - kiáltott reám.

- Megyek haza - feleltem csendesen.

- Miért?

- Azért, hogy ne legyek itt.

Többet nem kérdezett semmit, de nem is igen volt kitől, mert könnyörtelenül eljöttem.

- No, mit tanultál? - kérdezte otthon Gáspár bácsi tőlem.

- Egész nap dolgoztattott - mondtam.

- Mit?

- Fűrésztöttem a kocsikat, és vakartam őket.

Gáspár bácsinak nagyon szigorú lett egyszerre az arca, és maga elé nézett. Aztán felkelt az asztaltól, zsebre dugta a két kezét, és háromszor végigsétált a szobában. Aztán megállt; és azt mondta:

- Holnap reggel veled megyek. Majd én megtanítom őt!

Teréz néni nagyon megijedt, hogy valami véres és nagy baj lesz a dologból. Először elsápadt, aztán izgett és mozgott, majd kérlelni kezdte Gáspár bácsit, hogy inkább keressen más helyet nekem, de ne menjen a szíriai közelibe. Gáspár bácsi hallgatta egy ideig a tanácsos szavakat, de aztán mégis kijelentette, hogy nincs kegyelem a szőrös szíriai fajzatnak! De közben én figyeltem az arcát, és jól láttam, hogy valami más gondolat is settenkedik ott. Később, amikor Teréz néni elment a nagybajuszos rokonához, akkor fel is tettem a kérdést:

- Miféle dolog jutott magának eszibe az előbb?
- Mikor az előbb?
- Amikor látta, hogy Teréz néni nagyon meg van ijedve.

Gáspár bácsi elnevette magát, és azt mondta:

- Jól van, neked megmondom, hogy mi jutott eszembe. Hallgass ide! Teréz néni már huszonegy esztendeje a feleségem, s ennyi idő alatt sohasem tudtam valami olyant csinálni, amivel meg tudtam volna ijeszteni. Pedig sokszor nagyon kellett volna! De végre most itt van ez az áldott szíriai; s láttad, ugye, hogy mennyire megijedt?

- De még hogy! - segítettem neki.

- No, már most - folytatta Gáspár bácsi: - ez nem két dollárt ér nekem, hanem aranyat. Mert ugyanis, ha Teréz nénidet bármikor meg akarom ijeszteni, akkor csak annyit fogok mondani, hogy most el kell mennem, mert közötttem és egy szíriai ember között holmi félreértés támadt, s azt el kell igazítanom. S a megijesztés annál biztosabb lesz, minél nagyobb benne a félelem. A félelmet pedig úgy fogjuk még nagyobbra fokozni, hogy holnap reggel titokban egy kést is magamhoz veszek, hogy azzal induljak a garázsba. Te legyél ügyes, és gondoskodjál arról, hogy Teréz nénid a kést még az indulás előtt megtalálja a zsebemben. Érted-e?

- A kést igen.

- Hát mit nem értesz?

- Azt, hogy velem most már mi lesz!

Gáspár bácsi bélátta, hogy ezzel is törődni kell valamit; s gondolkozni kezdett, hogy velem csakugyan mi legyen. Azt találta ki, hogy ő a kés miatt a Teréz néni könyörgésire otthon fog maradni reggel. De munkásruhát én se vigyek, csak délebedet. Azért ne vigyek munkásruhát, hogy engemet a szíriai ne tudjon dolgoztatni. Ha azonban így is kényszerítene valamire, akkor mondjak búcsút neki, és jöjjenek haza, mert kitalálunk ismét valamit.

Úgy aludtam ezzel a gondolattal, mint a gyermek. De volt is reggel kedvem és bőséges erőm a játékra, ami úgy kezdődött, hogy kávézás közben odasúgtam Teréz néninek:

- Ügyeljen, mert Gáspár bácsi erősen dugdosott a zsebiben valamit!

Éppen a belső szobában időzött akkor a dugdosó, s így Teréz néni rögtön a kabát zsebibe nyúlt, és kihúzta onnét a kést. Könnyű volt, mert a kabát az egyik szék támláján nyugodott, a kés pedig fehér papirosba volt belécsomagolva, s úgy kiállott a zsebből, hogy egészen a hónaljáig ért. Amikor kitekergette a papirosból, az arcját egészen elöntötte a falak színe, mert nemcsak a legnagyobb házi kést látta viszont, hanem még ki is volt az feneve keményen.

- Induljunk, mert engem a szíriai megöl a késedelem miatt! - szóltam bé a szobába, amikor Teréz néni már eldughatta magának a kést.

- Nosza hát, rajta akkor! - jött ki Gáspár bácsi; s mint egy szabadságharcos, felöltötte elszántan a kabátját, majd ahogy olyankor szokás, odatapintott a kabát két zsebéhez, s abban a pillantásban rámeredt Teréz nénire.

- Te innét kivettél valamit, Teréz! - mondta keményen.

- Csak neked tettem jót véle.

- Nekem ne akarj jót, hanem add vissza azt a kést!

- Elment az eszed? A Sing-Singbe akarsz kerülni?

- Ha oda is, de add vissza azt a kést!

Teréz néni már nem bírta tovább, hanem lerogyott a székre, ráborult az asztalra, és keservesen sírni kezdett. Erre Gáspár bácsi látván, hogy a végső diadalt már csak le kell aratni, leült ő is a másik székre, és azt mondta:

- Ábel, te mehetsz, mert én kés nélkül nem megyek!

Intett is nekem, hogy menjek bátran. Én sóhajtottam egyet, majd elindultam, és másfél óra múlva már megérkeztem a garázsba. Ott jó reggelt köszöntem a szíriai Surgyélánnak, de ő nem köszönt nekem, hanem felém nyújtotta a markát, és azt mondta:

- Két dollár!

Gondoltam, odaadom neki a tandíjat, hátha mégis tanítani fog. Mindjárt és nagyot csalódtam azonban, mert pontosan úgy volt, ahogy tegnap. Vagyis megragadta a karomat, és kivitt a garázs élé. Csak most láttam meg, hogy a tegnapi kocsi helyén egy másik áll, de az is éppen olyan mocskosan! Egyszerre úgy előntött a harag, hogy kirántottam a karomat a szíriai keziből, szembefordultam véle, és azt mondtam:

- Mit akar?

- Tegye, amit tegnap!

- Nagyon egyforma lenne - mondtam.

Erre nem szólt a szőrös, hanem sarkon fordult, és bement a garázsba. Én még álltam egy darabig és azon gondolkoztam, hogy mit tudjak csinálni. Nagyon jó dolgot találtam ki, mert levettem a kabátomat, aztán egy kicsit félrebb mentem, ahol tiszta volt a föld, majd ott leterítettem, és haslag szépen ráfeküdtem. Onnét pedig boldogan néztem a világot, amely nemcsak kék égből, ragyogó napból, szíriai főnökből és dolgozó munkásokból állott immár, hanem belőlem is!

Egyik-másik munkás epedve tekintett reám, de aztán mégis tovább folytatta a dolgát. Egy kicsit később maga a szíriai is kijött, hogy megnézzé: vajon jól és rendesen csinálom-e a fűrésztést? Amikor meglátta, hogy derűsen heverészek a földön, akkor villámlott egyet a szeme, de nem szólt, hanem sarkon fordult, és úgy bement a garázsba, hogy mérgiben szinte kiütötte túlfelől a falat. Utána még nevezetesebb dolog történt, mert az egyik szőke fiú, aki a szín előtt és egy kicsi műhelypadon vasat reszelt, szintén meggondolta magát, odajött hozzám, és szó nélkül mellém heveredett. Néhány perc múlva a példámat még ketten követték, akik úgyszintén tanuló fiúk voltak. Feküdni is szép sorjában feküdtünk, ahogy az iskola és a rendszabály megkívánja. Néha egymásra neveltünk, de különben csendben voltunk.

Ha én a szíriai helyében lettem volna, számba sem vettem volna magunkat, hanem az idő folyására bíztam volna mindent. Benne azonban nem volt ilyen nagy nyugalom, mert vad szemforgatással kijött hozzánk, s ott előttünk megállt.

- Maguk mit csinálnak? - kérdezte.

A társaim mind reám néztek, s abból megértettem, hogy nekem kell szólanom először.

- Tanuljuk az autóvezetést - mondtam.

Erre a szőke fiú még nálamnál is nagyobb bátorságot vett, és a jobb kezével tölcseért formált a szája elé:

- Tu-tu! - folytatta.

A többiek is sorjában mind tutulni kezdtek.

Úgy reszketett mérgiben a szíriai, hogy nem csodálkoztam volna, ha abban a pillanatban elékap egy revolvért, és egymás után kiereszt belőle négyet. De vagy nem volt puskája neki, vagy a bátorsága csak a nyomorgatásig terjedt, mert ismét sarkon fordult, és bement a garázsba. Mi boldogok voltunk, s tovább heverésztünk. A beszéd is megindult közöttünk, s olyan szívélyességgel felelgettünk egymásnak, mintha testvérek lettünk volna. Az egyik kihirdette, hogy az összetartásban van az erő; a másik pedig azt indítványozta, hogy a jövőben is, bármi adja elé magát, feküdjünk le a földre. A titkos jelre vonatkozólag is megállapodtunk: vagyis kimondottuk, hogy abban a percben, amikor a szőke fiúnak a száján felhangzik a jövőben a „tutu”, akkor mind a négyen összefutunk, és hasra vetjük magunkat a földön.

Mialatt megkötöttük emígy a szövetséget, a szíriai főnök is elhatározta magát valamire. Volt neki ugyanis egy hűséges embere, s annak a segítségével egy régi kocsit taszított ki a garázs elé. Ott aztán addig mozgatták, kínozták és szuszogtatták, amíg a motor csakugyan zakatolni kezdett. Akkor nagy böszén odajött ismét a szíriai hozzánk, és azt mondta:

- Gyerünk autót vezetni!

Azt hittük, hogy rosszul halljuk a szót, és összenéztünk. A főnök azonban reám mutatott, és megismételte:

- Gyerünk autót vezetni!

Többet nem kérttem magamat, hanem felugrottam. Utánam a többiek is mind talpra álltak, hogy végre megtanulják az autóvezetés tudományát. De a szíriai intett nekik, hogy heveredjenek vissza, mert egyszerre csak egyet lehet tanítani. Szóval is kihirdette, hogy először engemet kíván oktatásra fogni, s azután egyenkint és sorjában a többit. Mialatt tudatta velünk ezt a szándékát, nekem hirtelen az jutott eszembe, hogy vajon nemcsak arra való-e az ő terve, hogy ilyenformán és egyenkint eligazítson minket! Hamar számadást vettem a bátorságommal s úgy döntöttem, hogy a legbátrabbak is az Isten keziben vannak. Felvettem hát a kabátomat, bégomboltam rendesen, majd a kalapomat jobban a fejembe húztam, és azt mondtam:

- Menjünk!

Először a szíriai foglalta el a helyit: jobbról, a kormányzókerék mögött. Aztán maga mellé ültetett engem, mire az ő hűséges embere bécsapta az ajtót. A következő percben már künn voltunk az úton, s ott nem a város felé indultunk, hanem éppen ellenkező irányba. Amilyen réGINEK és rossznak tetszett eleinte a kocsi, a futásban úgy megújult és megjavult éppen. Nagy száguldásban szeltük a levegőt, és fogyasztottuk az utat. Nemsokára künn voltunk egészen a mezőn, ahol sem házak nem voltak már, sem emberek nem jártak, csupán egy-egy autó suhant el néha a másik útszélén.

S a vad szíriai még mindig száguldott velem!

Egyre sűrűbben és nagyobb szeretettel emlegettem magamban az Istent, de fennhangon semmit sem mertem szólni. Csak néha-néha odanéztam az ajtóra, hogy szükség esetén miképpen tudnám jól és hamar kinyitni! Lehet, hogy tudtam volna, de az is lehet, hogy nem. S mintha maga a szíriai sem lett volna bizonyos abban, hogy mit cselekedjék, egyszerre lassítani kezdett, majd átkanyarodott az út másik oldalára, és ott megállította az autót.

- Szálljon ki! - mondta.

Szépen kiszálltam, s a két lábamat egy kicsit széjjelvettem, hogy ne lehessen könnyen feldönteni engemet, ha esetleg földi párviadal következne. Nagyon megkönnyebbültem azonban, amikor viadal helyett ismét megszólalt a szőrös mester:

- Üljön fel!

Úgy ültetett fel, hogy én kerüljek a kormányzókerék mellé, ő pedig a szabad ülésre. Az első percben azt hittem, hogy már el is közelgett a vizsga, s nekem helyesen és baj nélkül kell vezetnem az autót; de aztán elmúlt ez a keserű pohár, mert a szíriai magyarázni kezdett. Megmutatta, hogy melyik a gáznyomó s melyik a fékező; hogy a sebességváltót hogyan kell a megindulásnál hátrahúzni és oldalt nyomni, majd ismét egyenesbe, s onnét vissza előre! Szemléltette azt is, hogy a kormányzókeréket miképpen kell jó erősen fogni, s annak a forgatásával hogyan kell az autót jobbra vagy balra, vagy egyenesen előre vezetni.

Az első megindulás nagyon jól sikerült, s bár a javát ő mesterkedte, én mégis boldog voltam. Menni is elég jól mentünk, de amikor parancsolgatni kezdett, hogy most jobbra, most balra, most előre, akkor összezavarodtam. De megzavarodott a kocsis is, mert sem jobbra, sem balra, sem előre nem akart menni, hanem egybevette mind a három irányt és úgy kóválygott. Emiatt aztán nagyot ordított reám a szőrös mester, és megállást parancsolt. Amikor azonban ijedtségemben már sem vezetni, sem megállni nem tudtam, akkor odanyomott durván az ajtóhoz, majd megállította maga az autót. Mérgiben nagyokat fűjt, majd ismét következett a magyarázat, utána pedig az indítás és a vezetés.

Ötször egymás után. S mindegyik esetben nagyobb kiáltott reám, és jobban odalapított az ajtóhoz. A sűrű kínzás és a szidalmazás miatt már bennem is annyira felgyúlt a méreg, hogy felfogadtam magamban: nohát, ha egyszer majd valaki agyonüti ezt a szíriait, s amiatt felakasztják és eltemetik az illetőt, akkor én virágot viszek annak a sírjára! Azt hittem, hogy ezzel a fogadalommal bé is fejeztük azon napra az iskolát, vagyis visszaállunk a garázs elé. Az élet könyvében azonban nem úgy volt megírva, mert a hazatérés helyett ereszkedni kezdtünk a város felé. Egy ideig botladoztunk, ahogy lehetett, de aztán egyszerre elérkeztünk arra a helyre, ahol a sofőrségem ma is nyugszik. Az történt ugyanis, hogy egy kicsi hiba miatt az a szőrös goromba úgy rávágott az öklével a kezemre, amely a kormányzókeréken nyugodott, hogy fájdalommban nagyot kellett kiáltanom. S valamit csinált utána, az autó abban a pillanatban megállt. Ránéztem, és kiáltottam egyet:

- Szálljon ki!

A kiáltás mellé a tekintetem sem lehetett valami bárányos, mert a nagy vitéz rögtön kiszállt, és engemet is kiengedett. S mihelyt földet érhetett a lábam, minden szó nélkül elindultam rögtön a város felé.

- Hova megy? - kiáltotta utánam.

- Megyek Szíriába! - feleltem.

Már jót haladtam volt, amikor hallottam, hogy a hátam mögött zúg a motor. Visszanéztem, s hát a híres főnök poroz utánam az autóval! Tudtam abban a pillantásban, hogy üldözés történik; futni kezdtem tehát, ahogy csak tudtam. Annyi eszem volt, hogy cikcakkosan fussak, de ő mégis mindig a nyomomban volt az autójával!

S ha nem ott, akkor mellettem!

Így kergetett egy jó darabig, s nem tudtam, hogy hova és merre legyek el! Már nem láttam egyéb jövődőt magamnak, mint azt, hogy megálljak, és megadjam magamat. De akkor, mintha mentőangyal sügta volna, hirtelen jó gondolatom támadt: s a következő percben átugrottam az árkon s a girbe-görbe mezőkön folytattam a futást, mint a nyúl. Amikor úgy gondoltam, hogy már elég nagy távolságra vagyok, megálltam, és visszanéztem.

A szíriai ott állott az úton, és a nagy fekete öklével fenyegetett. Én nem fenyegettem vissza, hanem tovább mentem a mezőkön, később pedig visszakanyarodtam az útra.

Egy óra múlva már bent voltam a városban, és közeledtem a szállásom felé. Azon gondolkoztam, hogy vajon mit csináljak! A legegyszerűsebb út az lett volna, ha egyenesen bémegyek és mindent elmondok, ahogy volt. De tudtam, hogy egyrészt szigorú prédikációt fogok hallani ismét; másrészt pedig Gáspár bácsi is elveszti azt az ijesztő hatalmat, amit a szíriainak lehet köszönni. Úgy határoztam tehát, hogy nem fogok hazamenni, hanem délután ötig eltöltöm valahogy az időt. Nekiindultam hát, és céltalanul kezdtem járni az utcákat. Bolyongásomban elvetődtem egy parkba is, ahol leültem és pihentem. Rajtam kívül még sokan szaradtak a napon, jórészt mind szegény és megkopott emberek. Egy kicsi vidámságot csak a játszadozó gyermekek okoztak, valamint a fürgé verebek, akik nagyon bátran viselték magukat.

Volt időm arra, hogy sokáig elnézzem az embereket, nemkülönben mindazt, amit látni lehetett. A szemem és az értelmem mindenbe belékapaszkodott, pedig nagyon jól tudtam, hogy a szemlélgetés helyett magamba kéne tekintenem. Bé egészen a lelkem mélyébe, hogy ott a gyávaság és a hazugság ördögének a tojásait megkeressem és kegyetlenül kidobáljam. S bé egészen az én emberi természetem völgyébe, hogy onnét a ködöt, amely minden cselekedetemre és jó szándékomra rátelepszik, a hitnek és a bátor elszánásnak a fényével kiűzzem.

A kezem ökölbe szorult, és azt mondtam:

- Most ezt megcselekszem!

Éppen akkor egy ember csoszogott felém, a hátán nagy kosár volt, és a keziben perces rúd. Ahogy megláttam, egyszerre nagy úr lett a hasam, és reám parancsolt, hogy legalább egy perecet és két kiflit áldozzak fel neki. Ezeket meg is vásároltam, aztán a magamba tekintésnek szabadságot adtam, amíg a táplálkozást lefolytatom. Már éppen az utolsó kiflinél tartottam, amikor lassú járással és lehajtott fejjel arrafelé jött egy öregebb ember. Nem sokat vigyázkodott, hanem leült mellém a padra és egy újságot vett elő, hogy abból olvasson. Ahogy kinyitotta az újságot, szinte az ölibe ültem örömben, mert a hírlapja magyarul volt írva. Valahogy észre is vette a csillámlásomat, mert felém fordította a fejét, és azt mondta:

- Úgy látom, maga is magyar.

Nem titkoltam előtte magamat, s jóízűen elbeszélgettünk mind a két világról: az otthoniról és az amerikairól. Elég bölcsen kószáló ember volt, s azt mondotta, hogy a maga idejében szépen tudott hegedülni. Azonban az igazság és az emberi jólét előmozdítása nem nagyon sarkallta, mert úgy okoskodott, hogy sem igazság nincsen ebben a földi életben, sem pedig jólét az érdekesek számára. Azt feleltem neki, hogy ha az emberiség valami szót kitalál, akkor annak a szónak mégis takarnia kell valamit. Ennélfogva az igazság és a jólét csakis olyan dolgot rejtegethet, amelynek lennie kell, amelyért küzdeni emberhez méltó lehet. Az öreg mosolygott hívő szavaimra, és azt mondotta, hogy ezekről a dolgokról jelenleg többet nem beszél, hanem egy esztendő múlva jöjjenek el erre a padra, s akkor mondjam meg neki, hogy kinek volt igaza! Olyan furcsa volt ez a kitalálása, hogy jóformán meg sem tudtam gondolni a dolgot, hanem vaktában megígértem neki, hogy mához egy esztendőre s pontosan ebben az időben itt leszek. Ezzel bé is fejeztük a barátságot; s az ember, kinek még a nevét sem tudtam, lassú léptekkel eltávozott. De ajándékuul otthagytam az újságot s én abból sok érdekes dolgot olvastam. Így többek között egy olyan bűnöséről volt tudósítás benne, aki valahogy kiszökött a Sing-Sing börtönből, de a lelkiismerete annyira furdalta, hogy ismét visszament a tömlöcbe. Amikor elolvastam ezt a történetet, azon kezdtem gondolkozni, hogy vajon én visszamennék-e. Nehezen tudtam ebben a dologban dönteni, de a végén mégis úgy határoztam, hogy az első szökés után bizonyosan visszamennék, de csak azért, hogy másodszor is elszökjem.

Elmondhatnék még három történetet is, amit ugyancsak abban az újságban olvastam, de a három történet helyett inkább azt a negyediket mondom el, amibe engemet kevert belé az újság.

Úgy kezdődött a dolog, hogy amikor végigolvastam az újságot, akkor észrevettem, hogy: né-né, hiszen abban is vannak apróhirdetések! Egyszeriben az jutott eszembe, hogy hátha jó volnék valakinek én is! Nagy figyelemmel kezdtem olvasni a hirdetményeket, s akadt három is, ami kínálta magát. Az egyikben fodrásztanulónak kerestek ügyes fiatalembert, de ezt hátul tartottam; mert a fodrászat babra tudománya nem nagyon felelt meg a természetemnek. A másik hirdetésben pincérnek való fiút keresett valami magyar vendéglő, de az sem lelkesített erősen. A harmadik már urasabb dolog volt, mert az úgy szólt, hogy a Fenyő Bankház keres mindenre alkalmas, tanult, értelmes fiatalembert. No, én elhatároztam, hogy a Fenyő Bankháznál szerencsét fogok próbálni. Megnéztem jól a címet, s mindjárt el is indultam. Odamentem egy rendőrhöz, aki elmutogatta nekem az irányt. Menet közben azon gondolkoztam, hogy vajon mi is indított engemet arra, hogy egy Bankházba induljak, mintha ott éppen engemet várnának!

Valami nagy palota lehet bizonyosan az a Bankház, szépen kivilágítva és urason bebútorozva. Talán ez csábítana engem? Azt kellett felelnem, hogy nem a palota csábít, se nem a pénz. Hát akkor mi? Istenem, olyan furcsa s mégis olyan kedves dolog volt, ami engem csábított, hogy szinte resteltem is megmondani. Vagy talán nem furcsa s egyben nem a legkedvesebb, ha az ember rögtön megtelik vággyal és melegséggel, amikor olvassa, hogy: Fenyő! Fenyő, mint a Hargita óriási nagy fenyői, amelyeket olyan nagy csodálattal néztem mindig, s amelyeket olyan nagy vágyakozással szerettem volna nézni ismét!

Hát igen, a fenyőben volt tehát az én választásom titka.

Egy negyedóra múlva olyan városrészbe kerültem, ahol az utcák csupa mocskos és különös gyermekekkel voltak teli. Némelyiknek hosszú és göndörített haja volt, és külön egy tincs karikázott lefelé a füle mellett. Nagyon bámultak engem. Ha lett volna cukrom, szívesen adtam volna nekik, de cukor nélkül tovább mentem, hogy a bankházat megkeressem. Nemsokára úgy tetszett, mintha meg is találtam volna, mert egy kicsi boltnak az ablaka felett ezt az írást pillantottam meg: „Fenyő Bankház”.

- Hát ez lehetséges volna?! - mondtam magamban.

Átmentem az út túlsó oldalára, hogy onnét jobban megnézzem a Bankházat. De ott is csóválgatnom kellett a fejemet, mert a Bankház onnét nézve is csupán kicsi bolt volt; s nem is városi kicsi bolt, hanem inkább falusi! Fölötte volt ugyan még egy emelet, de ott az egyik ablakban kövér asszonyt pillantottam meg, akinek rettentő sok kibomlott haja volt; a másik ablakban pedig egy szakállas embert, akinek viszont a fején egy szikra haja sem volt. Könnyen ki lehetett találni, hogy ezek nem tartoznak a Bankházhoz, csak felette laknak, mint a jó szerencse.

- Ha így van, így van! - mondtam ismét magamban, aztán visszamentem a Bankház ablakához. Ott egy nagy kép állott az üveg mellett, s valami füstölgő hajót ábrázolt. Lent a kirakat fenekén különböző bankók heverték, amit én nagy örömmel láttam, mert azt mutatta, hogy valami pénz mégis van abban a bankocskában.

Rendbe szedtem egy kicsit a ruhámat, és beléptem az ajtón. Illedelmesen jó napot köszöntem, de elég halkan, mert a helyiség is csak akkora volt, hogy három lépéssel már a pult előtt állottam. Egy nagy orrú fiatalember, aki a pult mögött ült egy kicsi asztalnál, rögtön felállt, és azt kérdezte:

- Mivel szolgálhatok?

- A tulajdonos úrral volna beszélhatalóm - feleltem neki.

- Fenyő úrral?

Intettem, hogy véle. Erre a fiatalember visszaült. Látszólag számokat adott össze, de mindig ugyanabban a sorban. Összeadta háromszor és négyszer, majd ötödször is nekidurálta magát. Az ötödikre sem tetszett azonban neki az eredmény, mert ismét reám vetette a szemet, s egy kicsit barátságatlanul kérdezte meg:

- Én nem tudnám elintézni?

- Nem - feleltem kurtán.

- Miért nem?

- Azért, mert az én ügyemet csak olyan ember tudja elintézni, aki hamar és jól tud összeadni.

Erre egy kicsit tátotta a száját, de nem folytatta a beszédet, hanem megint az összeadásnak állott neki. Én sem idegenkedtem tovább, hanem kínálás nélkül leültem egy székre, s onnét szemügyre vettem a Bankházat. Most már valamivel nagyobbnak tetszett a helyiség, mert a pult mögött még jókora terület húzódott meg. S éppen az értékesebb része a boltnak, mert a két asztalon és a néhány nagy könyvön kívül egy akkora vasszekrény is állott ottan, amekkorát sohasem láttam addig. Nyilván a pénzt tartották abban, mert nagyon a szem elé helyezték, hadd uralkodjék; mint a templomban az oltár.

Jártattam a szememet a falakon is, de azokon naptárnál és nagy hajóképeknél egyebet nem tudtam felfedezni. Így aztán hamar kifogytam a látnivalókból, s már szárazon ültem, mint odúban a tapló. Vártam-vártam, majd elhatároztam hogy kérdezősködni fogok a Fenyő úr holléte felől. Nem álltam fel, hanem csak ültömből szóltam oda:

- Létező ember-e ez a Fenyő úr?

Éppen jókor kérdeztem, mert egy szakállas ember belépett az ajtón.

- Tessék, itt van! - mondta a szőke.

A szakállas betette az ajtót, aztán egy füstöt eresztett a cigarettájából, és vékony hangon így szólt:

- Engem vár?

Felálltam, de a nagyorrú megelőzött a szóval.

- Igen - mondta -, s folyton azt kérdezi, hogy Fenyő úr létezik-e egyáltalán.

- Csak egyszer kérdeztem! - javítottam belé.

Fenyő úr megint szippantott egyet, majd megnézte a nagyorrút, s jól meg utána engem is. Aztán kétfelé simította a szakállát, amely fehéres volt és a szája körül sárgás, majd szembe fordult velem, és azt kérdezte:

- Háború, vagy nem háború?

Ebből a bolondos kérdésből egyszeriben megéreztem az eszének a szagát, és így feleltem:

- A hazugokkal és a csalókkal szemben háború!

- Hát a szakállasokkal szemben?

Láttam, hogy meg akar fogni, de ugrani az én eszem is tudott.

- Azokkal szemben tükör! - mondtam.

Ezen jót nevetett, majd így folytatta:

- Nagyon helyes. Mivel szolgálhatok?

- Egy hellyel itt a Bankházban! - feleltem.

Bátor és egyenes beszédem miatt úgy megnézett ismét, mintha sorozó orvos lett volna. Gondoltam, enyhítek valamit a szigorán, s mielőtt még ejthetett volna valami szót, már ajánlottam is magamat. Vagyis azt mondtam neki, hogy a pénz megtakarításának sokféle módja van, de jelenleg a legbiztosabb módja mégis az lenne, ha engemet rögtön felfogadna.

- Hogyan? - kérdezte csodálkozva.

- Nagyon egyszerű - feleltem neki. - Csak éppen a következőket kell tudni: először azt, hogy a hirdetés pénzbe kerül; másodszor azt, hogy ha engem most alkalmazásba fogad, akkor hirdetni többet nem kell; harmadszor pedig azt, hogy ha hirdetni többet nem kell, akkor a pénz megmarad.

Úgy nevetett az okfejtésemén, hogy még a köhögés is rájött. Aztán odafordult a nagyorrúhoz, és megkérdezte tőle:

- Hallotta, Fuksz úr?

- Blőd! - mondta a másik.

Fenyő úr kutatva nézett reám, hogy vajon nem értettem-e meg a német sértést. Megértettem ugyan, de mégis úgy tettem, mintha csak magában beszélt volna a nagyorrú. Akkor sem nagyon ügyeltem oda, amikor németül tovább folytatták ketten a beszédet. Annyi fennakadt mégis a fülemben; hogy Fenyő úr fel akar fogadni engem, Fuksz úr ellenben az elküldésemet javasolja. Az öreg azonban nemcsak kicsi ember volt, hanem akaratos is, mert olyan keményen fejezte bé Fuksz úrral a szót, mintha helyettem beszélt volna. Aztán odajött hozzám, és azt kérdezte:

- Mióta van Amerikában?

- Tavaszi jövevény vagyok, mint a fecske - feleltem.

- Tud-e valamit angolul?

- Valamit nem, de többet igen.

- S otthon mivel foglalkozott?

Már olyan voltam, mint a kakas, amelyik három kerítésen is átrepül a tyúk után, de nemcsak a tyúk miatt, hanem nagy részben azért is, hogy a másik kakast ölje a méreg. Itt a tyúk az alkalmazás volt, a másik kakas a nagyorrú Fuksz, a kerítéseket pedig a kérdések alkották.

No, jól van, gondoltam, majd ezen az utolsó kerítésen a Garmada úr újságtudósító bizonyítványával én átrepülök. Elővettem hát, odaadtam Fenyő úrnak, és azt mondtam:

- Többek között ezzel is foglalkoztam.

Nagy hatást keltettem az írással, mert az öreg szakállas rövid tanulmányozás után így szólt:

- Rendben van. Egyelőre tizennyolc dollár.

Bólintottam, hogy beléegyezem; utána pedig rögtön felakasztottam a kalapomat a szegre, amit pecsétnek lehetett tekinteni. Fenyő úr is megfogta a karomat, mint aki fontos dolgot akar mondani.

- Hát hallgasson ide, fiam! - kezdte, majd hirtelen megkérdezte a nevemet. Amikor tudósítottam, hogy engem Ábelnek hívnak, akkor így folytatta: - No fiam, hát hallgasson ide! Magának itt sokféle teendője lesz, mert mindent kell csinálni, ami reggeltől estig előfordul. De a legfontosabb a következő három: este hattól hétig söpörgetni; reggel héttől nyolcig törölni; egész nap kéznél lenni, hogy bárhová elküldhessem, de különösen cigarettáért. Megértette-e?

Ismét bólintottam, hogy igen. Csakhogy a bólintás már nem volt elég, mert azt kívánta, hogy fennhangon is feleljek neki, és mondjam azt, hogy megértettem. Kicsi híja volt, hogy abban a pillantásban meg nem kutyáltam magam. De hát azt gondoltam, hogy ha már lesiklottam ismét a nyílt és egyenes útról, akkor nem hagyom azt a kicsi hasznót, ami innét reám nézhet.

- Megértettem! - feleltem neki, mint a katona.

Ezzel nagyon meg volt elégedve, s egy felcsapódó lappancson keresztül a pult mögé vezetett. Ott ismét megfogta a karomat, és így szólt:

- No fiam, hát hallgasson ide! Magának itt sokféle...

Vagyis ismét elmondta, amit az előbb; s ismét megkérdezte, hogy megértettem-e?

- Megértettem! - ütöttem a másodikot.

Nagyon boldog volt, hogy olyan jól eszembe véstem a tanítást, és azt mondotta, hogy kövessem a lépteit. Könnyen megtehettem, mert kicsi ember volt, s nem lépett nagyokat. Szükségtelen is lett volna nagyokat lépni, mivel egy keskeny és sötét gangra vezetett csupán, amely az irodaszobából és a Fuksz úr asztalától nem messze nyílt, s hátrafelé szolgált. A szűk és félhomályos elvesztőben néhány lépést vaktában mentünk, de akkor zsebbéli villanylámpát vett elé Fenyő úr, s azzal fényt vetített. A vándorló világosságban előbb jobb kézről jelentkezett egy ajtó, azután pedig azzal szemben egy másik. Elsőnek a balsó ajtót nyitotta ki, oda bévilágított, és így szólt:

- Itt van a raktár. Lassankint rendbe kell szedni.

Nagyon poros könyvek, széjjelszórt papirosok, hosszú nyelű és rövid nyelű seprűk, rokkant székek és más hasonlók heverték abban a raktárban, de olyan rendetlenül, mintha a forgószelek ott báloztak volna éjjelenként.

- No, ennek örvendek - mondtam. - Mert egy ilyen raktárt jó dolog rendbe szedni.

- Lassankint minden vágya teljesül az embernek - felelte az öreg, majd beléptünk a másik ajtón. Ott egy kicsi fürdőszoba tárult a szemem elé villannyal, gázkályhával, pléhkáddal, egészségügyi pihenővel és egyéb szükséges dolgokkal felszerelve. De a rend és a tisztaság ott is a ravatalon feküdt. Azonban az öreget semmi sem riasztotta vissza az örömtől, mert odament a csaphoz, kieresztett egy buggyanás vizet, és megint elzárta. De azt olyan büszkén cselekedte, mintha a világon nem lett volna még egy ember, aki utána tudná csinálni. A széket is továbbtette, valamint megigazította a kád előtt a gyékényt, a fürdőkefét pedig a másik oldalára fordította. Akkor szembefordult velem, s mintha a két kőtablát elvesztette volna, de mégis jól emlékeznék arra, ami azon írva volt, így szólt:

- A tisztálkodás elemi kötelesség.

- Elégé elemi állapotban van - mondtam.

De bár inkább a nyelvembe haraptam volna, mert a következő percben olyan dolog történt, hogy azóta is mindig bé kell fognom a szememet, és bé kell dugnom a fületem, valahányszor felidézem. Az öreg szakállas ugyanis először reám meredt, azután pedig olyan szélvészesen, ami egy öregembertől csodaszamba megy, hadonászni és toporzékolni kezdett. A széket, a

kefét s a szappant s mindent, amit csak a kezibe kaphatott, úgy vagdosott a földhöz, mintha tizenhárom ember helyett bolondult volna meg. S amikor mindent felforgatott emígy, ismét szembefordult velem, s úgy kiáltotta, hogy még a szakálla is eléfelé úszott, mint a szélben a kender.

- Azért vettem fel magát, hogy rendet és tisztaságot csináljon!

S abban a pillanatban kifutott és az ajtót bécsapta.

Igaz, hogy egy sarokba húzódtam volt a záporozás elől, de azért bezártam utána az ajtót. Aztán megálltam a kicsi szoba közepin és a számadáson gondolkoztam. Élesen és gyorsan dolgozott az eszem. Hamar végigszaladtam azon a két napon, amit az autóvezetés tudományának szenteltem. Úgy találtam, hogy akkor a viselkedésemmel közel jártam a szükséges és igaz úthoz. Amit a parkban csináltam, az is rendes dolog volt. De amikor ebbe a Bankházba eljöttem, és a kereset miatt a beszédemben és a viselkedésemben hanyatlást mutattam, azt nagyon rosszul tettem. S a legrosszabbul éppen azt, hogy ismét elővettem a Garmada úr bizonyítványát, hogy azzal kedvezéseket szerezzek magamnak.

Kivettem hát azt a bizonyos újságtudósító bizonyítványt, magam elé tartottam, és örök ítéletképpen leköttem. Aztán összetéptem apróra és a sarokba dobtam. Utána odaálltam a kicsi tükör elé, amely fehér rámában a falon lógott, és belenéztem. Olyan szomorú volt a két szemem, és olyan nagy s igaz vágyakozással ígerte az igaz és emberhez méltó jövődöt, hogy megkegyelmeztem magamnak. Kizártam hát az ajtót, hogy akárki bójöhessen. Aztán levettem a kabátomat, az ingem ujját feltúrtem, és hozzáfogtam, hogy a fürdőszobát kitisztogassam.

Elmúlhatott már egy félóra is, amikor Fenyő úr visszajött hozzám. Nem tudom, hogy milyen szándék vezérelte, de amikor meglátta a tisztaságot és a rendet, amely világra akart abban a kicsi szobában jönni, akkor bűnbánóan így szólt:

- Ábel fiam, az előbb elfelejtettem valamit megmondani.

- Mit?

- Azt, hogy néha reám jön az idegesség.

- Gyógyítani kéne - mondtam.

Fenyő úr a jobb tenyerét az arcájára fektette, s úgy nézett maga elé. Néhány puha bólíntást végzett a fejével, s azt mondotta, hogy bizony jó volna gyógyítani, mert az idegessége folytán sok kárt tesz magának. Meg is próbált már sok mindent, hogy a bajától megszabaduljon, de hiába költötte a pénzt, mert az idegesség megmaradt.

- A hideg vizet próbálta-e? - kérdeztem.

- Hogyne, a hideg fürdőt!

- De azt, hogy hideg vizet eressen a fejére?

Egyszerre felcsillant a szeme és így szólt:

- Maga mond valamit!

Rögtön odament a kádhoz, a fejét a csap alá tartotta, és ráeresztette a vizet. Olyan lett egyszeriben a szakállas feje, mint egy nagy kerek moha, zápor idején. Két-három percig is csorgatta rá a vizet, aztán ugrálva törölgetni kezdte, és mindegyre azt mondta:

- Jaj, be jó volt!

Hirtelen úgy megpenderedett, hogy még Blankát is féltetni lehetett volna tőle. Nagy kedvében elküldött a legközelebbi dohányos boltba, hogy onnét hozzak neki öt cigarettát. Amikor visszajöttem az öt darab cigarettával, már ott találtam őt az üzleti szobában. Odavezetett egy kicsi asztalkához, amelyen két rudacsának a tetején, hídszerűen keresztülfektetve, rézből való hosszúkás lap feküdt, s azon a lapon öt lik. Az öt likba beléállította az öt cigarettát és egy darabig gyönyörködve nézte. Aztán nagy élvezettel kivette az egyiket, rágyújtott, s hozzám így szólt:

- Ebben az öt lyukban mindig állania kell egy-egy cigarettának!

Nagyon elcsodálkoztam, hogy ez miképpen lehetséges, ha egyszerre csak ötöt lehet hozni, ő pedig vellegeti ki egyiket a másik után.

- Hát az hogyan lehetséges? - kérdeztem.

Erre az öreg a réztartón megnyomott egy gombot. Abban a pillanatban, valahonnét alulról, egy új cigaretta ugrott a hiányzó helyire. Amint ez megtörtént, szó nélkül bementem a fürdőszobába, s egyenesen a csap alá tartottam a fejemet. Fenyő úr nagy élvezetében mindjárt utánam jött.

- Hát maga mit csinál? - kérdezte csodálkozva.

- Az előbb elfelejtettem megmondani, hogy néha rám jön az idegesség - válaszoltam a zápor alól.

Az öreg nagyon jót nevetett ezen és magamra hagyott. Én megtörülköztem és folytatni kezdtem a tisztogató munkát. Közben az idő is nagyon elfutott, mert eljött a hat óra. Fenyő úr megmutatta, hogy majd az ajtót és a redőt miképpen kell bezáram, s a két kulcsot is kezemre adta.

Aztán ők elmentek, én pedig hétig szépen kisöpörtem a Bankházat.

Amikor este hazavetődtem, Gáspár bácsiék nagyon megörvendettek, és nem győzték eléggé kérdezni, hogy a szíriai nem ártott-e nekem. Egyenes választ nem adtam, mert az volt a célom, hogy először Gáspár bácsival külön fogom megbeszélni a történeteket. Mihelyt úgy hozta az alkalom, intettem is neki, hogy jöjjön a belső szobába. Béjött, s ott mindent elmondtam neki, ahogy történt: a szíriaitól való elszakadásomat, és a Fenyő Bankházat egyaránt. Gáspár bácsit nagyon meglepte változatos elbeszélésem, de amikor azt is kijelentettem, hogy Teréz néni előtt is fel akarok fődni mindent, akkor még jobban meghajlott. Felállt, és sétálni kezdett a szobában. Végül megállott előttem, zsebre dugta a két kezét, s azt mondta:

- A színházat is meg fogod mondani?

Nem akartam elhamarkodni a feleletet, vagyis én fogtam sétára a dolgot. Mihelyt nekiindultam a járkálásnak, Gáspár bácsi leült, és úgy tett a várakozásban, mint én az előbb. Ez olyan kedvesen megrázt engemet, hogy megálltam előtte, s ugyancsak zsebre dugott kézzel így szóltam:

- A táncos leányt nem mondom meg.

- No, azt jól is teszed.

- Azért nem mondom meg - folytattam -, mert úgy határoztam magamban, hogy a múlt legyen múlt. S még azt sem fogom megmondani, ami a szíriai emberrel történt. Vagyis más szóval és pontosan: mindazokról a dolgokról, amelyek ma délután négy óra előtt folytak le, azokról hallgatni fogok.

- Hát mi történt ma délután négy órakor? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Az történt - válaszoltam -, hogy az ördögnek megadtam az utolsó dőfést. Nevezetesen a Garmada úr bizonyítványát, amivel a hajón is kedvezéshez jutottam, s amivel a Fenyő Bankházban is felvételtem magamat, leköttem és széjjelszaggattam.

- S azt te miért tetted?

- Azért, hogy csupán az én kevés tudásomért, nemkülönben az emberségemért becsüljenek mindenütt. Vagy ha sanyargatnak, akkor azok miatt sanyargassanak!

A szavaim olyan melegítő fénnyel töltötték meg a Gáspár bácsi két szemét, hogy első jutalomnak szebbet nem is kívánhattam volna. Egy ideig gyönyörködve nyugtatta rajtam a tekintetét, aztán felállt és átölelte a vállamat.

- Teljesen igazad van, Ábel! - mondta. - Ebben a világban nincs más igaz öröm, mint a becsületesség és az igazság szeretete. Követni foglak!

A legnagyobb csodálkozásomra és azonnal kivitt Teréz nénihez, és ott előtte töredelmesen bevallott mindent. A táncos leányt ugyanúgy, mint a nagy házi késsel való mesterkedést; valamint más családi mulasztásait. Teréz néni bámuló szemekkel hallgatott, majd a végén könnyezni kezdett, és azt mondta:

- Bocsáss meg, Gáspár, de a konyhapénzből én is eldugdostam százhusz dollárt.

Így a bűnbánatnak és az igazi emberségnek megvolt az első pénzbeli haszna is. De a lelki és a szívbéli haszon sem maradt el, mert Gáspár bácsi egy levelet vett elé a zsebéből, felém nyújtotta, és azt mondta:

- Nesze, megérdemled.

Talán minden egyébire gondoltam volna, csak éppen arra a legnagyobb örömrre nem, ami a levélben foglaltatott. Mert Garmada úr emlékezett meg rólam! Kedves barátjának szólított, és tudatott arról, hogy az „Élők és Holtak” újságjával nagyon szép eredményt ért el. Egyedül a vallások miatt van baj, mert ő nem tesz különbséget a sokféle vallású halottak között, hanem egyformán tudósítja őket az élővilág dolgairól. Emiatt aztán a különböző felekezetek nagyon támadják. Továbbá és főképpen azzal a nagy örömhírrrel szolgál, hogy az én Bolha kutyám ott járt az ő házában Kolozsváron. Bizonyára engemet keresett, mert amikor nem talált meg, akkor ismét eltűnt.

Úgy a szívemre hatott a Bolháról való híradás, hogy az olvasást félbe kellett hagynom, mert a szemem harmatos lett. Egy ideig megcsordulva néztem magam elé, majd amikor letöröltem a könnyet, akkor újabb örömmel kellett látnom, hogy a levél végére Blanka is akasztott néhány szót. Mégpedig a következő szavakat: „Ábel, emlékszel-e arra a sok jóra? Mert én most is emlékszem! Csókol az a régi Blanka.”

Olyan édesen aludtam azon az éjjel, ahogy mindig szeretnék. Reggel is füttyörészve mentem a Bankházba, s úgy húztam fel a redőt, mintha csupán fátylat lebbentettem volna fel a Blanka élvezet arcáról. Már szép rend volt, és nagy tisztaság, amikor Fenyő úr és Fuksz úr megérkezett.

Az a savanyú Fuksz azon a napon jobb kedvet hozott magával. Csendben és rossz tekintet nélkül leült a nagy könyvhöz, s onnét délig meg sem mozdult. Délebed után is éppen úgy ült vissza, hogy estig ismét ne mozduljon onnét.

Fenyő úr nagy füstölést vitt végbe, s közben a pulton való lappancsot hátravetette, hogy ott átjárhasson és tágasabb mezeje legyen a sétára. Legalább tíz óráig folytatta a sétát. Mindig

cigarettázott, és mindig a földre nézett. Bizonyos időközben pedig megszólalt, és hadarva mondta maga elé:

- Lira, cseh korona, francia frank, svájci frank.

Amikor idáig elért, örökké szünetet tartott, majd felemelte a fejét, és büszkén hozzátette:

- De a dollár a király!

Néha egy-egy ember is jött, hogy ne avasodjék az üzlet. Az egyik hajójegyet vásárolt, a másik pénzt váltott másféle pénzre, vagy a dollárját helyezte el nálunk kamatra. Ezekkel az emberekkel mindig Fenyő úr beszélte meg az üzletet; s közben jó tréfákat is mondott, hogy azáltal is odaszoktassa az ügyes-bajos feleket. S valahányszor sikeresen működött, mindig új erővel kezdte el a sétát, és megerősödött hittel jelentette ki:

- De a dollár a király!

Így ment ez napról napra, mindig egyformán és baj nélkül.

Néha megtörtént ugyan, hogy Fenyő úrra erősen rájött az idegesség, de abból kész veszedelem sokáig nem lett, mert kéznél volt a házi kórház, vagyis a hideg víz. Amiben én vittem el mégis a jutalmat, mert a söprögetés után minden este odaálltam a zuhogó víz alá. Fuksz úr is gyakran vegyítette vízzel a savanyúságát, de a legnagyobb esemény mégis akkor következett el, amikor egy szombat délután azt mondta Fenyő úr:

- Ábel, zárás után itt akarok fürödni!

Jókedvvel melegítettem az ártatlan vizet, mert tudtam, hogy a legnagyobb elismerés rejtőzik a főnöki rendeletben. Nem is volt semmi baj, mert amikor elkövetkezett a zárás ideje, és Fenyő úr bévonult a fürdőszobába, megdörzsölte élvezetében a kezét, és így szólt:

- Na, maga nagyon rendes fiú.

Azt válaszoltam neki, hogy azalatt is rendes fiú leszek, amíg végigcsinálja a locsogtatást, mert szépen söprögetni fogok. Amikor pedig azzal készen leszek, akkor majd leülök a Fuksz úr helyére, és ott megvárom a fehér galambot. Az öreg helyeselte, amit előadtam; aztán mind a ketten hozzáláttunk a magunk dolgához. Csakhogy én hamarabb végeztem a söprögetéssel, mint ő a fürdéssel. Leültem hát a Fuksz úr helyére, s miközben hol a könyvet néztem, hol pedig az elcsendesedett bankházat, ide és oda ugráltak a gondolataim. De akárhol járt az eszem, mindig felvillant előttem egy szó: betűről betűre villant fel, néha pedig egyszerre és egészen, akár a nagy reklámok a 14. utcában, vagy azok a káprázatosak a város szívében. Ez a szó annak a nagyorrú embernek a szava volt, akinek a helyén ültem, s aki már többször dobta rám:

- Blőd!

S ahogy itt ültem, és mindegyre kigyúlt előttem a „Blőd”, az én agyamban is felvillant egy nagyszerű gondolat! Vagyis az jutott eszembe, hogy egy fénytáblát fogok csináltatni, mégpedig azzal a felírással, hogy: BLÖD! Az írás mellé csináltatok egy kezét is, amelynek csak a mutatóujja álljon egyenesen előre. Ezt a táblát pedig a sötét folyosó végiben fogom felszereltetni, és pontosan úgy, hogy a kéz az asztalra mutasson, ahol Fuksz úr ülni szokott.

Olyan örömmel töltött el ez a találmány, hogy felálltam, és úgy kezdtem sétálni a bankházban, mintha az enyém lett volna. Hamar vége lett azonban a sétálásnak, mert megnyílt a fürdőszoba ajtaja, és Fenyő úr kiszólt:

- Ábel!

- Igen.

- Jöjjön ide!

Mire odamentem, már megint benne feküdt a kádban. A szakálla úgy úszott a víz színén, mint amikor lekaszált száraz szénacsomó vetődik valahogy a tóba.

- Tessék parancsolni.

- Itt van a kefe. Kefélje meg a hátamat.

Gondoltam, ha csak ennyi kell, én megkefélem. Ráparancsoltam, hogy vagy feküdjék hasra a vízben, vagy pedig álljon fel, mert különben nem tudom megkefélni. Belátta, hogy igazam van, de azt mondotta, hogy inkább feláll, mert ha hasra fekszik, akkor a víz bémegy a szájába és az orrába. Amikor nagy nehezen és restelkedve felállt, s én irgalom nélkül megkeféltam a hátát, béfejezésül egy pillantást vettem rá. Aztán hamar kijöttem, és jóízű kacagás közben azt az emlékemet idéztem fel, amikor az újságban az ő Fenyő nevét olvastam. Akkor azt képzeltem, hogy ez a Fenyő biztosan hasonlítani fog a hargitai fenyőkre. Aztán szembekerültem véle, s úgy láttam, hogy semmiféle hargitai dologhoz nem hasonlatos. De az előbb, amikor megkeféltam a hátát, és egy pillantást vettem rá, akkor mégis bé kellett látnom, hogy pontosan olyan, mint a hargitai fenyő, csak hogy nem a sugármagos fenyő, hanem a boróka.

A „Blőd” fénytáblája után úgy jött ez a borókadolog, mintha valaki előbb pénzt találna, s azután erszényt is a pénz számára. A jókedv mellé annyi emberséges bizalom is felgyülemlett bennem, hogy amikor Fenyő úr kijött a fürdőszobából, nem tudtam elrejteni titkos tálmányomat a fénytáblára vonatkozólag, hanem elmondtam neki bőven. Az öreg szakállas először csodálkozva hallgatta beszédemet, de aztán kitört belőle is a nevetés, s nemcsak pajtásom lett a dologban, hanem még azt is kitalálta, hogy a reklámtáblát esetleges rongálás ellen bé fogjuk biztosítani.

- Hát az mért szükséges? - kérdeztem.

- Maga hallgasson csak rám! - mondta az öreg. - Én jobban ismerem Fuksz urat, mint maga.

Ebből megértettem, hogy Fuksz úr könnyen háborút indíthat a fénytábla ellen. Beléegyeztem hát a biztosításba. Úgy beszéltük meg, hogy a nagy eseményt a következő szombaton délután hat órakor zajlatjuk le. Hétfőn Fenyő úr megrendelte a táblát, de az illető műhelyből azt válaszolták, hogy meg kell nézniök azt a helyet is, ahova tétetni akarjuk. Így aztán este hat órakor, amidőn Fuksz úr már eltávozott, odajött egy ember és szemlét tartott. Másnap azt is megtudtuk, hogy a tábla tizenkilenc dollárba fog kerülni, a felszerelése pedig külön még háromba. Nagy összeg volt, de mégsem hátráltam meg tőle. Péntekre már a tábla készen volt, s készen a villanykapcsolós vezeték is. Este félhétkor megejtettük a próbát is, amelyre Fenyő úr bédézte a biztosítási embert, s ott helyben megcsináltuk az okmányt. Így már minden rendben volt, a táblát levétettük és eldugtuk; a szerelőnek pedig megmondtuk, hogy holnap, vagyis szombaton délután hat órakor ismét jelenjék meg.

Másnap hat előtt, valami kitalált dologban, az öreg elmenesztette Fuksz urat, és megmondta neki, hogy mihelyt végezni fog, térjen vissza, mert valami számadást kell megejteniök. A szerelő is pontosan eljött, s hat óra után tíz perccel már állott dicsőségesen a tábla. Fenyő úr a nagy lámpát eloltotta, csupán a Fuksz úr asztalán égett egy kicsi.

- Hol van az igazgató úr? - kérdezte tőlem a nagyorrú, amikor visszaérkezett.

- Valahol itt van - feleltem neki; s abban nem is hazudtam, mert az öreg a sötét folyosó közepin állott, pontosan a villanykeccentő mellett, amellyel működésbe lehetett hozni a táblát. - De a számadást odatette a maga asztalára - fűztem még hozzá, majd amikor láttam, hogy Fuksz úr szépen leül az asztalhoz, akkor én is hátrahúzódtam az öreghez, és odasúgtam neki:

- Lehet indítani!

- Magának engedem ezt az örömet - súgta vissza Fenyő úr, s én pedig abban a pillantásban és egy keccentéssel működésbe hoztam a táblát. Először csak az első betű gyúlt ki, majd kicsi időközökkel és utána a többi. Amikor pirosban állott az egész „BLÖD”, akkor kigyúlt egyszerre a kéz is, amely pontosan és irgalmatlanul Fuksz úrra mutatott. Mire háromig számláltam volna, egyszerre az egész elaludt, hogy utána másodszor is kijátszódja a „B-L-Ö-D”-öt és a mutató kezét. Aztán másodszor is elaludt, hogy harmadszor már egyszerre, gyorsan és egymás után hét ízben lüktessen fel az egész!

Ott bent a sötét folyosón megfogtam a Fenyő úr karját, s meg ő is az enyimet. Úgy vártunk nagy szorongással és visszafojtott szuszogással, hogy mi lesz. Jó helyzetben voltunk, mert onnét a fénytáblát és a környékit kitűnően láthattuk, de minket nem láthatott senki.

Egyik perc a másik után kezdett múlni, de semmi nesz és mozgás nem akart keletkezni. Pedig a „BLÖD” már négyszer született meg részletekben és tizennégyszer egyszerre.

- Nagyon belemélyedt a számadásba - súgtam.

- Csak türelem - felelte az öreg.

Így lapulhattunk már tízpercig is, amikor végre hallottuk, hogy Fuksz úr mintha kitolta volna maga alól a széket. Aztán lassú mozgás neszét észleltük, majd lopózkodó lépteket. S utána feltűnt a Fuksz úr savanyú feje, amint óvatosan közeledett a tábla felé, nagyon elszántan és a keziben a sétatálcával, mintha vadmacskát akart volna megközelíteni. Amikor egészen odaért a fénytábla alá, akkor felénk fürkészett a sötétségbe, de nem láthatott minket, mert nagyon zsugorította és erőltette a szemét. S ahogy ott hunyorgott, olyan vénasszonyos volt azzal a nagy sovány orrával, hogy az én hátamon a tyúktetvek kezdtek szaladgálni. A Fenyő úr hátát még csiklandósabb futkosók lephették el, mert a legválságosabb pillanatban egyszerre úgy kezdett kacagni, hogy nagyon. Fuksz úrnak sem kellett egyéb, mert abban a másodpercben kiegyenesedett és a botjával úgy rávágott a drága fénytáblára, hogy egy lobbanással minden kimúlott. Utána rögtön visszament az asztalhoz; s amikor mi eléjöttünk az állásunkból, akkor már ismét számadásban találtuk.

- Késő van már; Fuksz úr - mondta neki az öreg, mintha nem is történt volna semmi, majd hozzátette:

- Hagyjuk félbe a munkát, aztán hétfőn folytatni fogjuk.

De sem akkor, sem hétfőn, sem soha többet egy szó sem esett az egész dologról. Hanem a „Blöd” szót is úgy eligazította Fuksz úr a pálcával, hogy én azt hittem: no, azok a szegény németek is kifogytak a legkedvesebb szavukból! Korán hittem azonban, hogy éppen ebből a szavukból tudtak volna kifogyni, mert egy hónap múlva bebizonyosodott, hogy csupán tetszhalott volt a Blöd. S mint a tetszhalottak általában, úgy ő is feltámadott egy váratlan pillanatban, s olyan szerencsétlenséget okozott, hogy azt elfelejteni sohasem lehet.

Úgy kezdődött a dolog, hogy amikor otthon elmeséltem az egész történetet, akkor akaratlanul is csóvát dobtam a családi fészekbe. Gáspár bácsi ugyanis mindenben helyeselte eljárásomat, s nagy elismerésben részesített; Teréz néni ellenben kárhoztatta az egészet, és azt mondotta, hogy éppen olyan haszontalan vagyok, mint Gáspár bácsi, aki hasonló számárságok miatt nem vitte semmire az életben. Erre Gáspár bácsi azzal felelt, hogy valamire mégiscsak vitte, ha idők folyamán a konyhapénzből el lehetett dugdosni százhusz dollárt. Ez éppen elég volt arra, hogy Teréz néni kifordítsa a szemét, ugyanakkor felugorjék az asztal mellől, és így kiáltson fel:

- Hát ki bújta a táncosnőt, te disznó!?

Gáspár bácsi elsárgult abban a percben, de nem válaszolt semmit, hanem felállt, és azt mondta nekem:

- Gyere Ábel, menjünk a táncosnőhöz!

Láttam, hogy a hadüzenet már megtörtént; s helyesebbnek is gondoltam, ha az öldöklő roham elől csakugyan elmegyünk. Szerencsésen ki is jutottunk az utcára, de ott nem a színház környéke felé indított Gáspár bácsi, hanem éppen ellenkező irányba. Sokáig szótlanul mentünk egymás mellett, majd nagy későre és csendesen ő így szólt:

- Erre vezet az őszinteség.

- Annak magában van a jutalma - feleltem.

Többet erről nem beszéltünk, hanem másfél órai sétálás után hazamentünk. Teréz nénit nem találtuk otthon, s békében lefeküdtünk. Az egyetértés azonban az elkövetkező időkben sem állott helyre, mert vagy nemigen beszéltek vagy szemrehányták egymásnak, amit az én sugallatomra és őszinteségükben kivallottak volt. Emiatt aztán nem szívesen ültem otthon, hanem mindig kerestem valami okot a járásra-kelésre. A leggyakrabban Toldi Miklóshoz látogattam el, s ott jól is éreztem magam, mert nagyon megértettük egymást, és tőle sok okosat is tanultam. Toldi mindig a kedvemet kereste, és nagyon különös dolgokat talált ki, csak hogy engemet vidámítson. Így például egyszer azt találta ki, hogy házi szüretet fogunk csinálni. A szőlő kifacsarásának idejét október első vasárnapjára tette, este hat órai kezdettel. Szép fehér vászonból egy ügyes kicsi zsákot varrt és megvásárolt húsz kiló szőlőt. Ezt a szőlőt öt kilónként belétettük a zsákba, én megfogtam a zsák nyakát és egy nagy tál fölé tartottam. Toldi pedig nekigyürkőzött, s azzal a két erős markával úgy kifacsarta a szőlőt, hogy a jó must alig győzött csorogni a tálba.

Este nyolckor már öt darab literes üveg állott előttünk az asztalon, mind teli édes musttal. Akkor bőséges vacsorát ettünk, s vacsora közben és utána illogatni kezdtük a mustot. Tíz órára már üresek voltak az üvegek, én pedig nem is mentem hazafelé, hanem gurultam, mint a hordó.

Otthon elég jól aludtam, de az eredmény mégsem maradt el, mert reggel, amint bementem a Bankházba, és hozzáfogtam a tisztogatáshoz, egyszerre dupla futár lett belőlem: vagyis egyrészt a Fenyő úré, s másrészt a musté. S mintha a futárság nekem nem lett volna éppen elég nyomorúság, hétfőn reggel Fenyő úr is olyan zordsággal jelent meg, mintha a Veres-tengeren való átkelést akkor hajnalban hajtotta volna végre. Mindjárt kiadta a rendeletet, hogy hozzak sósbornesznek neki, de sürgősen. Hiába volt azonban olyan sürgős neki a sósbornesz, mert nekem sürgősebb volt a másik futárság: így tehát a fürdőszobán keresztül mentem el a boltba. Nagyon megnézett, amikor csak késedelemmel indultam el a parancsát végbeinni, de nem szólt semmit.

Nagy fukarságában egy deci sósbornesznek a negyedrészt hozatta, azt azonban egy félóra alatt hol a homlokára kente, hol a földre csepegtette. S akkor ismét kiadta a rendeletet ugyanannyi sósbornesz hozatalára, de a természet is kiadta nekem a másik rendeletet. Ismét nem szólt semmit, de egyetlen pillantásával jobban lerombolt, mint ahogy lerombolták valamikor Jeruzsálem falát. S aztán, amikor ezt az újabb szállítmányt is elpazarolta, s a pultra keményen letette az üres üveget, már a must szükséges sem lett volna ahhoz, hogy fussak, ahogy tudok!

Egy perc sem telhetett belé, amikor a fürdőszoba ajtaja döngeni kezdett.

- Maga mit csinál ott? - ordított Fenyő úr. - Engedjen a csaphoz!

- Mindjárt kinyitom - feleltem.

Csakugyan nem telt belé sok idő, s kinyitottam az ajtót. De bár ne tettem volna, mert Fenyő úr nem a csaphoz futott, hanem reám vetette magát, mint egy tomboló majom: tépni kezdett és marcangolni, s nincs a világnak az a fénytáblája, amely olyan gyorsan és vészesen tudta volna hirdetni a kéz mellett a szót is, mint ahogy ő kiáltotta háromszor egymás után:

- Blőd! Blőd! Blőd!

Az Isten azonban adott annyi erőt nekem, hogy ne üssem vissza a dühödött embert, akinek a szakála már ősz volt. Inkább egy sebes mozdulattal kisikamlottam a kezei közül, odamentem a csaphoz, azt megeresztettem, és így szóltam:

- Íme, itt csorog a sósborszesz!

Az öreg nem ugrott a csap alá, hanem megkövülve reám tekintett. Vártam, hogy vajon mit tud szólni abban az állapotban, de mivel csak meredten nézett, én folytattam a beszédet, mondván:

- Harag ne legyen, többet itt nem söprögetek.

Fenyő úr olyan hangon kérdezte, mint a hörcsög:

- Miért nem?

- Azért, mert én csak becsületesen tudok dolgozni; s ha pedig becsületesen kezdenék itt söprögetni, akkor holnap már csak egyedül én maradnék ebben a bankban.

Azzal sarkon fordultam, és kimentem. Vettem a kalapomat, a pult elé álltam, mint amikor jelentkeztem volt legelőször, s Fuksz úrhoz így szóltam:

- Fuksz úr, van-e itt a közelben valahol egy nagyharang?

Bizonyosan hallotta Fuksz úr az előbbi háborút, mert nagyon meg volt ijedve. De talán gondolhatta azt is, hogy én az üzlet érdekében akarom meghúzatni a nagyharangot.

- Van, itt a szomszéd templomban - mondta.

- No, ha van, akkor az maradjon magukkal!

S kijöttem az ajtón.

Egy kicsit zavargott a vér és az élet az én fejemben is, de annyit már az első percekben tudtam, hogy egyenesen Toldi Miklóshoz fogok menni. S ahogy mentem, nemsokára egy kicsi parkon haladtam keresztül, amely nagyon kietlen volt. A feketén szenvedő fák felett varjak szálltak. Megálltam és addig néztem őket, ameddig láthatók voltak. Aztán az én belső természetembe betekinttem, vagyis átgondoltam a bankházi életemet, amelyet mindig pontos és odaadó munkában töltöttem. Elkövettem azonban azt a hibát, hogy cimboraságot szőttem a főnökkel, aki a cimboraság árnyékából igazi szolgának tekintett. S elkövettem azt a másik hibát is, hogy a barátság kedvéért néha olyan alacsonyan repültem, mint azok a varjak az előbb. Pedig én nem vágyakoztam hulladékra, s a szárnyaim is olyanok voltak, hogy azokkal szállhattam volna magosan is, a nemes madarak között.

Miután a Bankházból is kiszívtam emígy a tanulságot, már vidámodva mentem. Szerencsém volt abban is, hogy Toldit otthon találtam. S még sokkal jobban otthon, mint szerettem volna, mert megviselt ábrázattal a díványon heverészett.

- A must, Ábel. A must! - mondta, ahogy meglátott.

Leültem melléje, és elmeséltem, hogy velem is mi történt, szintén a must természete miatt.

- Egy cseppet se búsulj! - mondta. - Mert ha hibás nem volnék a dologban, akkor is szereznék neked valami újabb munkát, így pedig annál inkább.

Azt találta ki, hogy adjam magamat én is az ügynöki pénzkeresetre, s áruljak porszívó gépet, amelyre minden háznál szükség van. Dicsérte is, hogy az ügyködés nagyon jó lesz, mert egyrészt szabad mozgása van az embernek, másrészt pedig minden eladott porszívó után harmincöt százalék jár, ami huszonnégy és fél dollár minden egyes esetben, mert egy olyan gépnek hetven dollár az ára.

- Hát jól van - mondtam neki -, mozdítsuk elé a porszívást!

Úgy állapodtunk meg, hogy másnap reggel nyolc órakor eljövök hozzá, s akkor együtt elmegyünk az illető irodába. S úgy is lett, mert én nemcsak pontosan, hanem olyan jókedvvel jelentem meg másnap reggel, hogy Toldi megkérdezte:

- Mitől aludtál olyan jól?

- Én attól, hogy Gáspár bácsi és Teréz néni összebékéltek.

A jókedvem még akkor is tartott, amikor a porszívó irodába megérkeztünk. Nagyon szívesen fogadtak, és azt mondták, hogy ha barátságos külsőmet tekintik, akkor bizonyosak abban, hogy szép eredményt fogok elérni. Még az sem lesz akadály, hogy beszéd közben nem nagyon találok az angol szavakat, mert azon nevetni fognak. Aki pedig nevet, annak könnyű eladni egy „Royal Electric Cleaner”-t, amely a világon a legjobb!

- Rajtam kívül még tizenegyen voltak, mind új jelentkezők. Valami szakértő fiatalember mind a tizenkettőnket maga köré gyűjtött, elővett egy porszívó gépet, s ott a szemünk előtt széjjelszedte, s majd ismét összerakta, hogy ismerjük a lelkit is annak, amivel dolgozunk. Utána megmutatta, hogy miképpen kell szívni a port: először a földön duruzsoltatta a gépet, aztán az asztalon, majd a falakon is. Megetetett véle még egy pókhálót is, melyet az elmúlt éjjel a tenyésztett pókok kötöttek, hogy a pókháló felszívását nekünk bé lehessen mutatni. Végül azt magyarázta el, hogy miképpen kell kezdeni az eladási beszédet, miképpen kell folytatni, és a végén hogyan nem kell tágítani.

Különösképpen azt kötötte a szívűnkre, hogy ne mondjuk azt: vesznek-e porszívót; hanem mondjuk inkább azt, hogy eljöttünk a „Royal Electric Company”-tól, és öt perc alatt díjtalanul kitisztítjuk a lakást. Ha aztán erre a mondásunkra béeresztenek a szobákba, akkor duruzsoltatni kezdjük a gépet, de közben mi is duruzsolunk folyton.

- És a legvégén? - kérdezte tőlünk.

- A legvégén eladjuk! - kiáltottuk mind.

A nagy zshivajgás után mindnyájan egy-egy kicsi könyvet kaptunk, amelyben írás volt, és kilenc kép. A kilenc képen kilencféle nekibuzdulással szívta a gép a port, de nekem az a kép tetszett a legjobban, ahol egy ügyes kisasszony a lámpaernyőt nyalatta véle. Az írás gyakori jelmondatokból állott, amelyek közül szintén kiválasztottam a legtetszőbbet, mégpedig azt, amelyik így szólt: „Amikor a Royal bémegy, akkor a piszok kimegy.”

Ezzel a fortélyos oktatással aztán mind hazamentünk, hogy másnap reggelig a kicsi könyv alapján gyakoroljuk magunkat az eladásban. S reggel nyolckor már mind a tizenketten ott voltunk ismét. Egy-egy szép és fényes masinát adtak a kezünkbe, s mindenkinek mondtak valami biztatót. Nekem is elég jót mondtak, mert azt mondták:

- Ez a gép különösen szerencsés, mert olyan ember járt véle, aki már huszonegyet adott el.

Úgy jöttünk ki az irodából, mint valami géppuskások, akik még azt is tönkre akarják tenni, amit mások porrá lőttek. A kapu előtt megálltunk, széjjelnéztünk minden irányba, és utat választottunk. Én megvártam, amíg mindenki elindult valamerre, s akkor a rúdjánál fogva a vállamra vettem a porszívót és elindultam. Könnyedén és vidáman lengedeztem egyik utcából a másikba. Tetszett nekem, hogy szabadon járhatok, porpuskával a vállamon, s eszem ágában sem volt, hogy vásárt csináljak. A házakat is csak délfelé kezdtem nézegetni, hogy vajon melyik volna elég tetszetős arra, hogy bemenjek a kapuján. Mindegyikben találtam valami hibát, s így inkább egy vendéglőbe mentem bé, ahol lassan és urason ebédeltem. Közben az asztalomhoz támaszkodva várazkodott a masina, mint ahogy a vadász uraknál a fegyver szokott. Három óra felé a vendéglőből kimentem, és megint járni kezdtem az utcákon. Ahogy az idő jobban s jobban telt, én is arra kezdtem készíteni magamat, hogy legalább egy házba bemenjek. Valami vörös téglából való és közepes épületet választottam ki, s abba bementem. Amikor felérkeztem az első emeletre, egyszerre két ajtó tárult elém. Gondolkozni kezdtem, hogy vajon melyiknél próbáljak szerencsét, de úgy határoztam, hogy a legjobb lesz, ha pénzt dobok. Az írás jelentse a jobbat, a virág pedig a balt. Mivel a virág esett az ég felé, hát a bal felőli ajtónál nyomtam meg a csengőt, de már magam mellé is támasztottam a porszívót, hogy rögtön látni lehessen. Aztán ránéztem az ajtóra, amely abban a percben kinyílt. Egy fekete vénasszony bukkant elő, de ahogy meglátta mellettem a fenyegető masinát, úgy bevágta az orrom előtt az ajtót, hogy visszahököltem, és így szóltam:

- No, ez tudta, hogy még a sárkányt is felszipja ez a masina!

S gondoltam, hát ennyi elég is volt egy napra, s a portékával együtt hazamentem. Otthon nagyon megörvendettek a gépnek, mert nekünk nem volt. Gáspár bácsi kézhez is vette mindjárt, és végigduruzsolta véle a házat. Én pedig nekiültem, hogy apámnak és Garmada úrnak levelet írjak. Írás közben csemetett valaki, s hát Fenyő úr állított bé. Azért jött, hogy én bocsássak meg neki, és menjek vissza a Bankházba, mert nagyon megszeretett. Azt válaszoltam, hogy mindent megbocsátok, de már feltettem magamban, hogy a sárkányokkal fogok megküzdödni.

Szomorúan távozott, de még az ajtónál is azt mondta, hogy bármikor szívesen lát. Vagyis nem úgy, ahogy a házaknál tettek velem, egész héten és mindenütt. Mert akár kicsi, akár nagy házat választottam, porszívó gépet egyikben sem vettem. Igaz, hogy mindennap csak két házba mentem bé: egybe délelőtt, s egybe délután. Szombaton pedig a szabad természetet választottam, amit úgy kell érteni, hogy egy parkban üdögéltem. Szép enyhén sütött az őszi nap. Még el is szenderedtem az altató napon, s azt az álmot láttam, hogy apám jött arrafelé.

- Hát az micsoda gépezet melletted? - kérdezte.

- Megnézheti - feleltem neki dicsekedve -, mert ahova ez bémegy, onnét a mocsok kimegy.

Erre apám megcsóválta a fejét és azt mondta:

- Ábel, Ábel: mire adtad magadot! Tedd le szépen azt a mesterséget, és mondd meg az embereknek, hogy ne ilyen gépezetet találjanak ki, hanem olyant, amellyel a sok hitványságot lehet kiszípatni a világból, az emberek szívéből pedig a szomorúságot!

Olyan valóságosnak tetszett az apámmal való találkozás, hogy amikor felébredtem, még a pad háta mögött is megnéztem, vajon nem bújt-e oda. De ha őt nem is találtam meg, magamat annál inkább. Vagyis felálltam a padról, egyenesen hazamentem, s otthon így szóltam:

- Befeztem.

- Mit fejeztél bé? - kérdezte Gáspár bácsi.

- Az ügynöki mesterséget.

Nagyon csodálkoztak, hogy olyan hamar feladtam a porszívó szolgálatot, de amikor látták, hogy csakugyan nem ügynök vagyok, hanem szikla, akkor nem is próbáltak puhítani. Szótlanul és gondokkal a fejünk felett, mint a szentek a glóriával, ebédhez ültünk, és azt lefolytattuk. Ahogy az evést elvégeztük, azt mondotta Gáspár bácsi, hogy legalább verjem ki a gépből a port, s úgy vigyem vissza. Ezt magam is illőnek tartottam, minélfogva a szoba közepére, a pádimentumra nagy újságpapírost helyeztem, s felette mesterkedni kezdtem. S akkor nagy dolog történt, amiről ma sem tudom, hogy az ördögök csábítása volt-e, vagy pedig az angyalok ajándéka. Mert ahogy a porszívó kicsi zsákjából éppen javában ráztam kifelé a port, egyszerre megkoppant valami, és a papír szélire gurult. Mindjárt felvettem, s hát egy kápráztató gyűrű volt, nagy és villogó fejfel.

- Né, mi bújt a porból elé! - kiáltottam fel.

Gáspár bácsi hamar odafutott, de Teréz néni még hamarább. Elvették a kezemből a gyűrűt, és nézegették. Néha közel tartották, néha messze. Néha a világosság felé, néha a homályosság felé.

- Gyémánt! - szólalt meg Gáspár bácsi végre.

Teréz néni nem mondott semmit, hanem a gyűrűt magához ragadta, s azzal egyik szobából a másikba futkosott. Amikor pedig jól kifutkosta magát, akkor az asztal közepére tette, és ott körbe kezdett járni. Én egy kicsi tányért vettem elé, abba belétem a gyűrűt, s a tányért visszahelyeztem az asztal közepére. Aztán leültem melléje. A példamat ők is követték s odaültek az asztal mellé egy-egy székre. Sokáig ott ültünk nagy belső izgalommal, miközben én őket néztem, ők pedig leginkább a gyűrűt. Végre Gáspár bácsi szólalt meg, és azt mondta:

- Mit gondoltok?

- A masinát vissza kell vinni - felelte Teréz néni.

- Hát te, Ábel, mit gondolsz?

- Én azt gondolom, hogy ez a gyűrű nem szegény embernek való.

Mivel Gáspár bácsi is inkább az én pártomon állott, selyempapírosba csomagoltam a gyűrűt, s a porszívóval együtt elindultam az ügynöki irodára. Teréz néni egyet sem szólt, de amikor kiléptem az ajtón, abban a pillanatban sírni kezdett.

Az irodában azt felelték nekem, hogy a másik ügynök szipatta fel tévedésből a gyűrűt, amikor azelőtt két héttel egy gazdag kereskedőnél bémutatta, hogy miképpen dolgozik a gép. Azóta jelentette is a kereskedő a gyűrű eltűnését, s vissza fogják neki származtatni. Aztán felírták a címetet, és köszönet nélkül elengedtek.

Otthon nagy és szomorú ősz uralkodott a gyűrű miatt. Én azonban vidám és könnyű voltam, hogy nem a gyűrű varázsolt el engem, hanem én uralkodtam rajta. A vidámságom annyira bántotta Teréz néni, hogy másnapra ebédet is gyengét főzött, pedig vasárnapot ültünk. Ebéd után pedig maga mellé vette Gáspár bácsit, hogy meglátogassák azt a nagy bajuszos rokonát. Alig távoztak el azonban, valaki csengetett az ajtón. Azt hittem, hogy ismét Fenyő úr fog jönni, mint nagy visszacsábító, s már reá is készültem a szürke szakállára, de akkorát csalódtam, hogy a csalódásom az égis ért. Mert Fenyő úr helyett egy gyönyörű szőke leánynak nyitottam ki az ajtót. A leány egy cédulát vett a táskájából elé, azt odanyújtotta nekem, és azt kérdezte:

- Ez a maga neve?

- Igen, ez az én nevem - feleltem.

Erre belépett rögtön a szobába, s mintha jól tudta volna a járást, egyenes és ringó léptekkel a belső szobába ment. Ott leült a díványra, ismét kinyitotta a táskáját, kivett belőle két húszdollárost és egy tízest, s azokat letette a tükör lapjára. Akkor megnézte magát a tükörben, majd pedig felém fordult, és hosszasan a szemembe mosolygott. Aztán felemelte a bal kezét, és mutatta a gyűrűt.

- Köszönöm! - mondta kedvesen nevetve.

Nagyon meg voltam zavarodva, mert immár száz esztendeje is volt, hogy nem üdültem leánnyal, s hasonló széppel pedig sohasem. Csak emiatt történhetett meg bizonyosan, hogy egyetlen angol szó sem jutott eszembe. Hanem csak néztem őt, bólogattam és mosolyogtam. Közben a leány visszaült a díványra, s ott gyengén lengedezett, mint a szellőben a virág.

- Nem tud angolul? - kérdezte.

Erre már valahogy szót találtam, és azt mondtam:

- Tudok.

- Hát akkor mondjon valamit.

Gondolkozni kezdtem, hogy mit mondhatnék neki, valami érdekeset és szépet. S nem tudom, hogy miképpen, de egyszerre a Paradicsom Lugas jutott eszembe, ahova Gáspár bácsi elvezetett volt engem.

- Paradicsom! - mondtam.

S már olyan lehetett az arcom, mint a tűz; de éreztem is, hogy eljött a próba, amikor győznöm, vagy buknom kell.

- Ábel, a csap alá! - hallottam abban a percben az angyal szavát, mire haladék nélkül kifutottam a konyhába, s ott a hideg vizet ráeresztettem a fejemre. Aztán mosolyogva visszamentem a lányhoz, aki ámulva látta, hogy csorog a fejemről a víz.

- Mit csinált!? - kérdezte, és felállt.

Úgy vizesen már jobban tudtam angolul, és azt mondtam:

- Átúsztam a túlsó partra.

A leány megértette, felállt, és kedvesen kezet nyújtott nekem. A szemében lélek volt, és én nagy emberséget éreztem iránta. Szépen elkísértem a kapuig, s ott az utolsó szóval megköszöntem neki az ajándékot. Aztán visszamentem a szobába, és elgondolkozva odaálltam az ablak mellé, hogy kinézzek az útra. Egy idő múlva, vonatrobogás közben, s amikor éppen meggyújtották a tündöklő lámpákat, mintha ezüst porban egy szamarat láttam volna lépegetni az úton. A szamarat egy szakállas férfiú vezette, a szamár hátán pedig egy szép és szelíd asszony ült, csecsemővel a karjai között. Amikor az ablakom előtt haladtak el, az asszony boldogan felmosolygott reám, és búcsút integetett. Én is szerencsés utat integettem nekik, mert tudtam, hogy éppen menekülőben vannak.

Aztán megfordultam, elvettem a tükör talpáról az ötven dollárt, gyönyörködve néztem, és így szóltam magamban:

- Ebből valamikor és valahol Máriának fogok emléket állítani.

Negyedik fejezet

Nagy dolog volt, hogy a hideg víz segítségével legyőztem a legszebb és a legbódítóbb kísértetet, aki csak létezhetik egy fiú számára. De részesültem is annyi jutalomban érte, hogy órákon keresztül nyögtem a jót.

Az történt ugyanis, hogy amikor a Szent Család elhaladott, s én Mária dicséretével ott maradtam egyedül, akkor bőséges és nagyon pezsdítő égi muzsikát kezdtek az angyalok húzni nekem. Attól a muzsikától először járkálni indultam a három szobán keresztül-kasul, de nem is annyira járkáltam, mint inkább ide és oda siklottam a halak szokása szerint. Később megálltam a csodálkozó zöld madár előtt, és énekekre fakadtam. Az énekből azután tánc lett, amit egy ideig magamban folytattam, majd sorban a székeket is mind felkértem a táncra, s a végén pedig már az asztal is mozgott.

Amikor Gáspár bácsiék hazajöttek, a felforduláson és a jókedvemen egyaránt csodálkoztak, de én nem bántam az ő kérdő szemüket, hanem így szóltam:

- Találják el, ki volt itt!

- Fenyő úr - felelte Gáspár bácsi.

- Közel jár - mondtam -, mert erdőn-mezőn termik, mint a fenyő.

Felsorolták még a medvét és a rókát is, mint akik ott teremnek, ahol a fenyő. De mivel láttam, hogy egészen rossz nyomon járnak, gondolatban megfogtam a kezüket, és úgy vezettem lépésről lépésre őket. Először azt mondtam, hogy a virág termik ott, ahol a fenyő; aztán a virágról a szép lányokra mentem, a szép leányokról pedig a legszebbikre, kinek a nevét ugyan nem tudtam, de a gyűrű eléggé pótolta azt. Amikor az ajándék pénzt is megmutattam, akkor mind a ketten leültek, és nagy ámulattal néztek reám.

- Van a tisztességnek jutalma tehát? - kérdeztem.

Gáspár bácsi a feleségire nézett, és azt mondta:

- Van, itt-ott.

Erre Teréz néni is jutalmazóvá változott át, mert odament az urához, és megcsókolta. Azután nekiállott, és jókedviben olyan vacsorát készített, hogy Gáspár bácsi annál nagyobb jutalmat nem is kívánhatott volna. Vacsora után még elbeszélgettünk szép egyetértésben, majd lefeküdtünk, hogy másnap újra kezdjük a pénzes világgal a harcot.

Reggel nemcsak Gáspár bácsi szánakozott vissza a szabóműhelybe, hanem egy varrodában Teréz néninek is helyet kerített az a nagy bajuszos rokona, s ilyenformán csak egyedül én maradtam otthon. Volt pénzem, mert a bankházbéli keresetemből is megtakarítottam volt ötvenkét dollárt, s így megtehettem volna, hogy pihenésre adjam magamot, s azt a pihenést élvezetekkel is tarkítsam. De a tegnapi győzelemben úgy megacélosodott az akaratom, s fiatal kedvem is annyira sarkallt, hogy újságot vettem, s egész délelőtt a hirdetésekkel szemelgettem. A Kelemen pap jó angol könyve mellettem feküdt, s amit nem értettem az újságból, azt a könyv megsúgta nekem. Látnom kellett azonban, hogy mily kevés mesterséghez értek igazán; s azt is el kellett ismernem, hogy Gáspár bácsinak igaza volt, amikor valamiféle mesterembert akart nevelni belőlem. Mert folytonosan szerelőt, vízvezetékcsinálót és gépészt, szabót, kőművest, ácsot, kárpitost és hasonló szaktudósokat kerestek. Egyedül a garázsok hirdetése szólhatott nekem, mert azokban olyan embereket kívántak, akik jól tudnak autókat fürösztelni.

Én pedig bizonyosan jól tudtam, mert a szíriai egy nap alatt úgy megtanított volt arra, hogy ebből a tudományból a doktorátust is letehettem volna.

Szépen kimásoltam tehát három garáznak a címét, majd ettem valamit, s azután elindultam. Első utam a „Hudson Garage”-ba vezetett, mert az volt a legközelebb. Ott feküdt a 28. utcának a legvégén, vagyis keleten, közel a vízhez. Amikor oda bémentem, legalább harminchárom teherhordó automobilt találtam a hideg és hatalmas kőteremben. Az egyik nagyobb és vészesebb volt, mint a másik. Ide-oda sirengtem a nagy alkotmányok között, s valósággal bujdostam, hogy embert is találjak valahol. Végre a legbelső sarokban megpillantottam valakit, aki egy felfordított veder fenekén ült, kenyeret és nagy veres hurkát csámcsogtatott. Szegény barna ember volt, sovány és erősen szőrös, mintha annak a szíriainak a mostohatestvére lett volna.

- Hol van a főnök? - kérdeztem.

- Az ördögök elvitték - felelte az ember.

- Mikor hozzák vissza?

- Szomorúan kell mondanom, hogy az ördögök erről nem szóltak semmit.

Nagyon meglepődtem, hogy a sovány ember, akit a garázson kívül koldusnak is nézhettem volna, olyan bölcsen és úri szívéllyességgel felelt nekem. De mivel egész tartásából láttam, hogy a beszédet szigorúan bé is fejezte, nem háborgattam tovább, hanem visszafelé indultam. Útközben egy kicsi irodahelyiséget pillantottam meg, de nem találtam benne senkit. Erre véglegesen kifelé tartottam, hogy a következő feljegyzett garáznál próbáljak szerencsét, de künn a nagy kapu előtt mégis azt gondoltam, hogy egy kicsit várni fogok. A kicsi várás ismét megszereztem még egy kicsi várással, mert olyankor az ember nem tudja, hogy miképpen kéne helyesen cselekedni. De jól is tettem, hogy nem futottam el, mert egy félóra múlva megláttam valakit, akiben a főnököt gyanítottam. Hátrataszított kalappal jött, jókedvűen, egy nagy bórszivarral a szájában, s egyenesen a garázs kapujának vágott neki.

De akármilyen sebesen jött, én egy ugrással az útjába állottam, és azt mondtam neki:

- Úgy látom, hogy maga itt a főnök.

- Miből látja úgy? - kérdezte barátságosan.

- Abból, hogy jó kedve van, s egyenesen idejön a garázsba.

Nagyon szívesen vette, hogy így megtiszteltem őt; s nem is kérdezősködött arról, hogy mi járatban vagyok, csupán ennyit mondott:

- Tudja ezt a mesterséget?

- Szomorúan kell mondanom, hogy tudom - feleltem neki, ahogy a sovány embertől az előbb tanultam. Erre a főnök gyanúsán pillantott reám, de amikor megmondtam, hogy szomorúságom nem az ő garázsára, hanem egy másikra vonatkozik; akkor megenyhült, és azt mondta:

- Este nyolckor jöhet, ha akar. Huszonöt dollár. Reggel hatig kell dolgozni.

Csak annyit mondtam, hogy helyes; s a következő percben már nem is láttuk egymást. Délután megvettem a szerszámokat, vagyis a sártisztítót, a kefét és egy zsebkendőnél nagyobbacska szarvasbőrt; s este pontosan nyolckor jelentkeztem. A főnök, aki jóféle kanadai ember volt, sorra mind megmutogatta nekem azokat a teherhordó automobilonkat, amelyek reggelig fűrésztésre vártak; a szerszámaimnak és a szarvasbőrömnek adott egy vedret is, s azután odalett. Biztosan azt gondolta, hogy a déli sovány ember, aki akkor is ott lődörgött és pusmogott magában, a többit meg fogja mondani nekem. Odamentem hát az öreghez, és megmondtam

neki, hogy engemet Ábelnek hívnak, s mostantól kezdve együtt fogunk dolgozni. Az öreg egykedvűen tekintett reám, és azt válaszolta:

- Nagyon nehéz lesz velem együtt dolgozni, mert én nem szeretem a munkát.

Ahogy ezt kimondta, megvakarta a fejét, és nagyon keserves lett az arca. Aztán úgy tett, mintha számba venné a megfűrösztendő kocsikat, de azt még keservesebben cselekedte. Utána ismét megvakarta a fejét, majd a hatalmas gumifecskendőt lassan rácsavarta a fal melletti csapra, mire a gumi lassankint puffadni kezdett, és nemsokára olyan lett, mintha a világ legnagyobb kigyóját látnók ugrásra készülődni.

- Az a kocsi az első - mutatta nekem; s azzal visszaült a veder fenekire és abba a sarokba, ahol délben is ült. Nem vettem rossz néven tőle a meghúzódot, mert azt gondoltam, hogy bizonyára beteg. Még azt is feltettem magamban, hogy helyette is dolgozni fogok, amennyit tudok. Teljesen nekibuzdultam tehát a munkának, hogy fürgén és mégis jól dolgozzam. Az öreg odapillantott néha felém, s olyankor mindig megtekergette a fejét. Nem tudtam elgondolni, hogy mi nem tetszhetik neki; de nemsokára megtudtam, mert odajött hozzám, és kivette a sártisztítót a kezemből. Akkor megnézte a teherhordó szörnyeteget, majd a kerekeket sorra látogatta és mindegyikről lepiszkált két-három darab sárt. Aztán fogta a fecskendőnek a csövet, és futózáport bocsátott a kocsira.

- Vigye el az ördög: kész! - mondta, és a fecskendőt a földre eresztette. Amikor pedig látta, hogy nagyon ámulok a munkáján és a tanításán, akkor közelebb jött hozzám, és súgva mondta:

- Nem arra való az ember, hogy autókat mosson.

- Hát mire való? - kérdeztem.

- Jöjjön, én megmutatom magának! - felelte, s odavitt a sarokba, ahol ülni szokott. Ott a veder háta mögött két nagy láda volt egymáson, s azokat lefordította a földre. A ládák alatt sok minden hevert rakásban, és az alatt a sok minden alatt két nagy pokróc feküdt. Azokat is elforgatta onnét, majd legalulról és a legsarokból egy kulacsot vett elő: olyan zöld zománcos kulacsot, amilyent a katonák hoztak a háborúból haza. Akkor óvatosan körülnézett, majd a kulacsot kidugta, a szemit pedig áhítatosan lesütötte, és jót bugyogtatott a valamiféle italból. Azután odanyújtotta nekem, és úgy szólt:

- Igyék, de ne sokat!

Gondoltam, hogy nem fogok rosszat kóstolni, de csakugyan nagyon jóféle pálinkával ismerkedtem meg.

- Jó volt-e? - kérdezte az ember.

- Nagyon jó - mondtam.

Erre ismét bugyogtatott a pálinkából, majd bédugta a kulacsot, és nagy meghatódással mondta:

- Amikor iszom, mindig úgy tetszik nekem, mintha imádkoznám.

Aztán ismét a helyire rejtette a flakót, rátette a pokrócokat, azokra a sok egyet-mást, és az egyet-másra a két ládat. Amikor mindezt elvégezte, először megfenyegetett, hogy tartsam titokban a dolgot; másodszor pedig furcsa nevetés közben megsimogatta az arcomat, majd kezét fogott velem, és így szólt:

- Az én nevem Péter. Szeretem az Istent és az embereket.

Megkérdeztem azt is tőle, hogy milyen nemzetbe való, s hogy családja van-e? Az elsőre azt válaszolta, hogy ő ájris, vagyis ír ember, vagyis igazi angol. A másodikra pedig azt mondta, hogy van felesége és négy gyermeke.

- S azok mit csinálnak? - tudakoltam.

- Remélem, semmi rosszat - felelte.

Ezzel a barátkozással egy félóránk is eltelt, minél fogva éppen ideje volt már, hogy dologhoz lássunk, mert tizenkét kocsi volt a fűrésztésre kiszemelve. A legnagyobb csodálkozásomra az ájris ember sem ült vissza a veder fenekire, hanem a tizenkettőből elvállalt kettőt, s azt egy óra leforgása alatt a maga módján el is igazította. Én ellenben úgy dolgoztam, hogy verejtékeztem belé a hideg kőteremben. Nem is történt semmi baj egészen éjfél egy óráig, de akkor az ájris odajött hozzám és reám parancsolt, hogy vagy úgy dolgozom, ahogy ő megmondta és megmutatta, vagy pedig egyedül az Isten fog megirgalmazni nekem. Nagyon nehéz helyzetben voltam, mert szerettem volna lelkiismeretesen elvégezni, amire vállalkoztam, de másrésről az ájris atyámat sem akartam elszomorítani.

Felhágtam tehát az egyik teherhordó kocsira, és abba a kuckóba húzódtam bé, ahonnét kormányozni szokták a motort. Ott magamba mélyedtem, és azon kezdtem gondolkozni, hogy vajon melyik út most a helyes cselekedet útja. Felidéztem mindazt, amit odáig láttam és tapasztaltam az életben; és kerülgetni kezdtem azt a törvényt is, amelyben az emberi lélek és az igazság van megírva. S amint így tusakodtam a kormányzó kerékre borulva, egyszerre az a kép elevenedett fel előttem, amikor Kerekes úrral, Hidással és Győzővel együtt ott ültem az erdélyi börtönben, és arról a legnagyobb kérdésről beszélgettünk, hogy mi célra vagyunk a világon.

Csak eme állapotomban éreztem igazán ama kérdésnek a hatalmát és világot elborító szövevényét! Mert az egyik percben mintha a Krisztus szelíd és jóságos hangján tevődött volna fel előttem; a másik percben pedig vad és hatalmas oroszlán bömbölte belé a fülembe. Sokáig küszködtem az árban, de mégis gyengének bizonyultam, mert valami nagy fekete óriás a fejemre tette a puha kezét, és álomba nyomott.

Arra riadtam fel, hogy valahol a közelben harangoznak.

A lámpák még égtek a garázsban, de nagy nyitott kapun keresztül már virradásban volt a világ. Ijedten ugrottam le a teherhordó kocsiról, mert az jutott eszembe, hogy hat darab szörnyeteget fűrésztés nélkül talált a hajnal. De amint földet ért a lábam, a sarokba találtam nézni, és egyszerre gyökeret vertem. Mert az ájris ott térdelt a földön, s a fal felé fordulva ájtatosan imádkozott. Úgy tetszett hirtelen, mintha a hajnal és a harangszó őrt állott volna mellette. S amikor ezt éreztem, vagy talán láttam is, egyszerre az a gondolat hatalmasodott el rajtam, hogy az ájris embernek igaza van!

De mivel azt is éreztem, hogy az ő igazsága álló igazság, ami sem nekem, sem pedig az én kicsi lenyomott népemnek nem felel meg, azért felszedtem hamar a szerszámaimat, és köszönés nélkül eljöttem.

Otthon nem szóltam semmit, de még azon a napon elmentem egy másik garázsba, hogy munkát vállaljak ott is. Ez a másik „Automata Garage” néven szerepelt a hirdetésben, s mivel az angol könyvből is megtudtam, hogy magától működő garázssra számíthatok, ahová mégis munkást keresnek, erősen meg akartam ismerkedni véle. Ez nekem eléggé sikerült is, mert amikor a meghirdetett számnál egy nagy kapun befordultam, és egy hosszú és nagyon kacskaringós kőúton felérkeztem az emeletre, ott nemcsak a garázst találtam meg, hanem találtam egy nagy-

fejű embert is, aki két héten keresztül többet nevelt engemet, mint száz rosszféle apa együttvéve.

Már az ismeretségünk is rosszul kezdődött, mert amikor odamentem, nagyon riasztó módon egy keréken dolgozott. A kerék kicsi asztalkán állott, laposan arra ráfektetve, s a terem közepiben. A nagyfejű embernek pedig egy srófolásra szolgáló hatalmas kulcs volt a kezében, s amikor én odamentem és illedelmesen köszöntem, akkor reám sem nézett, hanem tovább működött. Vártam egy ideig, de mivel láttam, hogy egész nap is úgy állhatok talán, azt mondtam neki:

- Micsoda nagy kereke van magának!

Erre sem nézett reám, se nem szólott semmit, de rövidesen meg is verte az Isten, mert mesterkedés közben a kulcs jól odacsípte az ujját. Gyorsan kiszabadította az ujját, a kulcsot pedig a földhöz vágta; aztán rám nézett, és azt kérdezte gorombán:

- Mit akar maga?

- Dolgozni akarok - feleltem szelíden.

- Miféle nemzetbe való?

- Magyar vagyok.

Magyar mivoltom nagyon felajzotta, mert csúfondárosan kacagni kezdett. S kacagás közben hirtelen az elhajított kulcsra mutatott, majd a két ujjával pattintott egyet, ahogy a táncban szokás:

- Hopp, csárdás!

Elég rosszul mondta a csárdást magyarul, de én mégis megértettem. S meg azt is, hogy azzal a riasztással és mutatással fel akarja vettetni velem a kulcsot. Gondoltam, miért ne tenném meg neki azt a kisedet szívességet: felvettem hát a kulcsot, és szépen a kezibe adtam.

- Hát maga milyen nemzetbe való? - kérdeztem.

- Lengyel - mondta.

Úgy, ahogy tudtam, megdicsértem neki a lengyeleket; s azzal sokat javítottam a dolgon, mert a dicséret után már barátságosabban tudakolta meg, hogy ismertem-e még lengyeleket. Bem generálist említettem neki, mint a legnagyobb lengyel ismerősömet, de úgy látszik, hogy nem voltak rokonok, mert nem sokat hederített Bemre. Annyit azonban mégis elértem Bem apóval és a kulcs felvételével, hogy alkalmazásba fogadott. A lelkemre kötötte azonban, hogy sokat kell dolgozni, és mindig úgy, ahogy ő parancsolja, mert őt Szaniszlónak hívják, s már két esztendeje vezetője a garáznak.

Ott is este nyolckor kezdődött a munka, s én pontosan megjelentem a szerszámaimmal. Felszereltem azonban egyébbel is magamat, mert eljövetelem előtt megkérdeztem Gáspár bácsitól, hogy melyik a lengyeleknek az a táncuk, ami nekünk a csárdás. Amikor megtudtam, hogy az a tánc a polka, akkor a szarvasbőrbe csomagoltam azt is, hogy alkalomadtán kirepítsem onnét, mint a madarat.

Az első éjszakát megállás nélkül munkában töltöttem. De Szaniszló nagyfejű mester mégsem volt meglegedve velem, hanem reggel hatkor azt mondotta nekem, hogy büntetésből dolgoznom kell hétig. Ebbe is belényugodtam; s belé abba is, hogy két hétig minden éjszaka úgy legyen. De közben annyira megtelt még az én türelmes poharam is, hogy egyszer ki kellett csordulnia. Ez a kicsordulás azon a vasárnapon történt, ami a második volt abban a garázsban. Este nyolc óra már valamivel elmúlhatott volt, amikor azon a napon megérkeztem a hely-

színére. Szaniszló mester ott ült a terem közepiben, s előtte az a kicsi asztal, amelyen két héttel azelőtt javította a kereket. Jelenleg a kerék helyett jódarab kenyér feküdt az asztalon, a kenyér mellett pedig szalonna és négy darab vereshagyma, de kövérek és nagyok. Amikor meglátott, mindjárt reám kiáltott, hogy menjek oda. Engedelmesen odamentem, de rögtön láttam, hogy valami lesz, mert a nagyfejű mesternek zavaros volt a szeme, az arca pedig vörösen puffadt. Vasárnap fejiben valahol pálinkát kaphatott, s attól készült el bizonyosan. A négy hagyma közül hármat külön tett, és így szólt:

- Ezeket magának kell megenni!

- Köszönöm, ennek a hétnek a folyamán megeszem - feleltem neki.

Erre felugrott, és megragadta a két vállamat.

- Most fogja megenni! - kiáltotta.

Láttam, hogy most vagy verekedésre kerül a sor, vagy kisiklom valahogy a kezei közül. De a három óriás hagymát nem tudom s nem is akarom megenni. Úgy döntöttem magamban, hogy a legbékésebb utat fogom megpróbálni, s azt mondtam neki, hogy engedjen el, hadd vegyem fel előbb a munkásruhámot. Nyilván azt gondolta, hogy még jobban elbánhatik velem, ha benne leszek a zsákszerű ruhában, s elengedett. Azonban volt annyi eszem, hogy a ruhát nem öltöttem magamra, hanem a szerszámokkal együtt a hónyom alá csaptam. Akkor feléje indultam, de mégis úgy, hogy közelebb legyek az ajtóhoz, mint hozzá. Amint meglátta, hogy közelítek, két hagymát a két markába kapott, és elkiáltotta magát:

- Hopp, csárdás!

De ahelyett hogy reám futott volna, a legnagyobb csodálkozásomra járni kezdte a csárdást. Rosszul és nagy erővel dobogtatott a kőpadlón, darabosan illegtette magát, majd elrontott magyar nyelven belérikkantott a levegőbe:

- Ritkáká bluza, hej!

Ahogy láttam a táncát, a ritka búzával megszerezve, egyszerre eszembe jutott, hogy illendő volna, ha én is kedveskedném valamivel neki. Megmozdultam tehát, és vele szemben járni kezdtem a polkát, s közben ugyancsak belérikkantottam a levegőbe:

- Három hagyma, hej!

Abban a percben az egyik hagymát felém röpítette, de nem tudott eltalálni. S a következővel még annyira sem, mert kiugrottam hamar a garázsból, és a lejtős kőúton úgy leszaladtam, mint a mókus.

Aztán várhatott a nagy fejével és a megmaradt hagymával, mert én soha többet nem mentem vissza abba a garázsba, amely egyébként is hazugságon alapult, mert csupán azért hívták „Automata Garage”-nak, mivel azon a lejtős kőúton a kocsik maguktól tudtak az emeletről lefutni az útra.

Gyalogosan s még úgy is lassan mendegéltem hazafelé. Tőlem éghettek a fényszóró lámpák és sűrűghettek a vasárnap esti emberek, mert én se nem láttam, se nem hallottam. De az nem is csoda, mert mialatt maguktól figyelték és apasztották az utat a lábaim, azalatt az eszem nagyobb és titokzatosabb rengetegben járt, mint a hargitai. Ugyanis a világ állapotán és az emberi lélek kietlenségén gondolkoztam. Úgy találtam, hogy valahol a mélyben nagy baj rejtőzik, talán egy olyan szörnyeteg, amelyik véglegesen elszánta magát arra, hogy az emberiségből minden jót és nemeset kipusztítson.

Mire hazaértem, úgy elkínóztak volt a gondolatok, hogy Gáspár bácsiék egyenesen megijedtek tőlem. Mindjárt le is feküdtem, s még másnap sem keltem fel az ágyból, mert nagyon gyengének éreztem magam. Tudtam, hogy a garázsokban való nehéz éjjeli munka is részes abban, hogy kívánjam az ágyat; elhatároztam tehát, hogy nem folytatom tovább azt a foglalkozást. De mielőtt valami más munkára rászántam volna magam, szembe akartam ismét nézni azzal a nagy kérdéssel, hogy mi célra vagyunk a világon! Erre a nagy leszámolásra három napot jelöltem ki: a keddi, a szerdai és a csütörtöki napokat. Azért hármat, mert az otthoni börtönben is hármat feleltek volt arra a kérdésre, s most mind a három feleletet sorra akartam venni.

Az első nap Kerekes úr napja volt, aki így felelt volt: azért vagyunk a világon, hogy „az Istent imádjuk, a hazát szolgáljuk és jót cselekedjünk.” Reggeltől estig gondolkoztam ezen a tetszetős feleleten, s estére eredményre is jutottam.

Mert először: nem születhettünk abból a célból a világra, hogy az Istent imádjuk, mert az imádás leple alatt bárki elbújhatik; s azonkívül pedig nem Paradicsomban élünk, hanem küzdelmes és bozótos világban, ahol az istenimádás helyett példamutató cselekedetek ajánlatosak. Vagyis arra kell törekednünk, hogy hasonlatosak legyünk ahhoz a példához, akit Krisztusban eléünk állított az Úr.

Másodszor: nagy megalkuvás lenne, ha valaki élete céljának csupán azt tekintené, hogy a hazáját szolgálja, mert ott is nagyon el lehet bújni. Mindazonáltal szolgálni kell a hazát, mint a szülőket, de szeretni és követni az igazságot kell, és az emberi erényt.

Harmadszor: a jó cselekedet már közel járhat az élet céljához, de vajon ki cselekszi a jót? Én-e, amikor a szigeten mindenkinek szolgáltam a tejeresztésnél; vagy pedig Krisztus, amikor kiverte a templomból a kufárokat? Jól meg kell gondolni tehát a dolgot, mert nem mindenki cselekszi a jót, aki úgy hiszi magáról, hanem csak az olyan, akit a tiszta lélek vezérel.

Másnap Hidász urat vettem elé, aki viszont így felelt volt a kérdésre: azért vagyunk a világon, „hogy a munkásosztály uralmát megvalósítsuk”. Egyenes út és sok igazság látszott ebben a feleletben és a szívem szerint, mint szegény ember és küszködő munkás, nagyon hajlamos voltam arra, hogy bételjek ezzel a céllal, de egyet nem tudtam eldönteni. Ez az egy pedig az volt, hogy vajon a jó és az igazságos emberek sorsa jobbra fordulna-e, ha a munkásosztály uralmát meg tudnók valósítani? Bár sok hitvány és sanyargató munkást láttam már addigél, mégis úgy gondoltam hogy van keresni való a feleletben, mert a jót leggyakrabban a szenvedők, az igazságot pedig a munkálkodók oldalán lehet megtalálni.

A következő, vagyis a csütörtöki napon, annak a kedves Győzőnek a mondásán gondolkoztam, aki így szólott volt: azért vagyunk a világon, „hogy ragaszkodjunk hozzá”. Sokszor elismételtem magamban ezt a játszi céladást, de inkább tudtam nevetni rajta, mint gondolkozni. Nem volt azonban igazam, amikor nevettem a Győző mondásán, mert amiképpen a felhőket és az eget is a játszi madarak tudják a legjobban megközelíteni, úgy az igazságot is nem a nehéz és szigorú ítélkezők, hanem a röpdöső lelkek és a játékos szívek.

Hát így töprengtettem három napig, de aztán a negyedik napon ismét elindultam, hogy munkán és tapasztalaton keresztül tovább keressem a feleletet.

Ha sorjában akarok menni, akkor elsőnek a „Gingers Club”-ról és az ottvaló viszontagságos életemről kell egyet-mást elbeszélnem. Oda is olyanformán jutottam, mint a Fenyő úr bankházába, amelyről a vegyes cső elmúltával már azt is meg lehet mondani, hogy nem Bankház volt, hanem csak pénzváltó üzlet. Ezt nem azért mondom, mintha Fenyő urat utólag kisebbiteni akarnám, hanem azért, hogy mindjárt elgondoljam: hó-hó, valaki Klubot hirdet ugyan, de a Bankház is csak váltóüzlet volt!

Elővettem az angol könyvet, s megnéztem benne, hogy mi is lehet az a Ginger, amelyről egy Klubot bátor volt valaki elnevezni. Amikor azt olvastam, hogy a Ginger semmi egyéb, mint a gyömbér, akkor ismét nevetnem kellett. A bugyborékoló kedv is mutatta, hogy a garázsok után az erőm és a kedvem már-már a régire változott vissza. Boldog voltam tehát, hogy jól szolgál bennem a megújuló természet; s vidáman ereszkedtem le a földalatti vasúthoz, hogy elvitessék kisegítőnek magamat abba a Brooklyn nevű városrészbe, ahol a „Gingers Club” található volt. Legalább egy óráig tartott odáig az út, de közben egy olyan alagúton is átrogtunk, amelyet a Hudson vize alá építettek, s amelyen átrogni nagy élvezet volt, mert a víz alatt menni doromboló.

Így hát a gyömbér miatt már előre olyan élvezetben részesültem, hogy amikor a kitűzött ház elé megérkeztem, így szóltam magamban:

- Immár azt sem bánom, ha hiába jöttem is.

A ház szép emeletes ház volt, amilyenben gazdagok szoktak lakni, a városok végén. Nagy fák és vidámító térségek vették körül, s szívesen csatlakoztam azokhoz magam is. Az ajtón csengetni kellett, hogy valaki béeressen. S nem is egyszer, hanem kétszer. Végre azonban eléjött egy férfiú és kinyitotta. Alacsony termetű ember volt, kék szeme neki, nagy és kopasz kerek feje; s rajta zsinóros, barnaszínű házikabát.

Elmondtam, hogy mi járatban vagyok, mire csak annyit mondott, hogy tessék. És megindult elől. Egy hosszú folyosón átalmentünk, s azután a konyhában találtuk magunkat. Ott nagy rend és tisztaság volt, s egy tiszteletre érdemes asszony foglalatzkodott benne. Köszöntem neki illedelmesen és magyarul, mire az ember, ki a törvényes ura volt annak az asszonynak, leültetett az asztal mellé. Ő is leült velem szemben, és kérdezősködni kezdett mindenről. Úgy általában meg volt elégedve velem, de amikor igazságosan azt is megmondtam, hogy csak falusi iskolát jártam, akkor felállott és így szólt:

- Az nagy baj, fiatalúr.

- Nem tehetek róla, ha szegénynek születtem - feleltem neki, mire ő széjjeltárta a két karját, mintha repülni akart volna, s azt mondta:

- Hja, miért nem választott gazdagabb szülőket.

Az íz egyszeriben keserű lett a számban, amiért így szólt a szüleimről, akik ha pénzben nem is voltak gazdagok, de lélekben azok voltak. Egy markolással összegyűrtem a kalapomat, és azt mondtam:

- Engedelmet kérek, hogy tudatlan személyemre ennyi időt is elpazarolt.

Aztán megfordultam, hogy eltávozzam onnét. Ahogy azonban kinyitottam az ajtót, egy szép farkaskutya ugrott bé azon.

- Oh, Istenem, egy kutya! - kiáltottam.

Már nem törődtem sem illedelemmel, sem semmi egyébbel, hanem a kalapomat elhajítottam, lehajoltam a kutyaához, és átöleltem. Úgy meglepődtek ezen a tettemen, hogy hamarjában nem tudtak szólani semmit. Csak amikor felálltam, és látták, hogy könnyes a szemem, akkor kérdezte meg az ember:

- Hát maga úgy szereti a kutyát?

- Én úgy - feleltem. - Mert nekem is van egy otthon, de lehet, hogy már csak volt.

- Hogy hívják a maga kutyáját?

- Az enyimet Bolhának. Hát ezt?

- Ennek Dzsek a neve - mondta az ember büszkén, s játszani kezdett a kutyával. S miközben játszott, nekem az jutott eszembe, hogy a Dzsek helyett valami magyar nevet kéne kitalálni. Erről azonban nem szóltam semmit, mert tudtam, hogy a kutya olyan belső tulajdon, amelynek még a nevibe sem avatkozhatik külső ember. Inkább megsimogattam még egyszer a Dzsek szép barna fejét, aztán kinyitottam az ajtót, hogy menjek.

- Halló! - szólt utánam az ember.

Visszafordultam, hogy mit akar.

- Hát nem bánom, maradjon itt - mondta. - Ha már úgy szereti a kutyát - tette hozzá.

Olyan fordulat volt ez, amit még a kutya sem vett tréfára, mert leült velem szemben, és úgy nézegetett. Aztán hirtelen odaugrott hozzám, megrángatta a nadrágom szárát, és futni kezdett, hogy játszódjam vele. Engem sem kellett sokat biztatni, mert egyszerre elhajítottam az illedelmet, mint az előbb a kalapot, s olyan szaladást rendeztem a kutya után, hogy az ember és az asszony harsogtak az élvezettől. Amikor aztán vége lett ennek, akkor ismét visszaültünk az asztal mellé, és megegyeztünk a szolgálatra nézve. Az ember elmondta, hogy a következő teendőim lesznek: reggel hatkor felkelni, Dzseket egy fél óráig sétáltatni, aztán mindnyájunknak reggelit készíteni, a reggeli után az emeleti két termet kitisztogatni, az étkezéseknél segédkezni; s délután pedig, ami adódik egészen este hatig. De mindezeket csak úgy lehet csinálni, ha ott is lakom. Fenn az emeleten lesz egy kicsi szobám, s azonkívül étkezésem is abból, amit ők szoktak enni. A fizetésem pedig, az étkezésen és a szálláson kívül, hetenként tíz dollár.

- Mikor jöjtek? - kérdeztem.

- Holnap reggel - felelte.

Miután ennyire megegyeztünk, a nevemet kérdezte, majd megmondta azt is, hogy őt Csapóki Józsefnek hívják, és felvidéki származású magyar ember. De az ő magyarságára ne sokat alapítsak, mert ő a magyart hamarabb kívül teszi a kapun, mint a másféle nemzetbelit. Nem szóltam a fenyegetésre semmit, hanem hazamentem, és a Kelemen pap kufferjének így szóltam:

- Elé, barátom, mert megyünk a Gyömbér Klubba!

Másnap reggel meg is jelentem a kufferrel együtt. Csapóki gazdám már felkelve találtam. Zsinóros reggeli köpenyegben nyitotta ki nekem az ajtót. Mindjárt felvezetett az emeletre, s ott bévitt abba a kicsi szobába, amelyet nekem szánt már a tegnapi. Egyetlen kicsike ablak volt a szoba falán, de többnek nehezen is lehetett volna helyet keresni. Agyul egy tábori tákolmány szolgált, ülőhelynek pedig egy szomorú szék, amelyen már senki sem akart ülni, akinek tíz dollár volt a zsebében.

- Ez lenne a maga lakosztálya - mondta Csapóki, mire én így szóltam:

- Ha meggondoljuk, hogy én sem vagyok testileg óriás, akkor megfelel.

Csapóki azt válaszolta rögtön, hogy az ő pénzin ne foglalkozzam meggondolással, hanem vegyem a kutyát és vigyem sétálni. Mindjárt rá is tette a kutya nyakára a vezetőket, és azt a kezembe adta.

- No gyere, Jakab! - mondtam a kutyának, mert az este kitanultam volt a könyvből, hogy magyarul Jakabot jelent a Dzsek. Csapókinak azonban nem tetszett a keresztelés, mert mérgesen tiltotta meg, hogy Jakabnak nevezzem az ő kutyáját.

- Az nem szégyen - feleltem. - Már egy apostolt is neveztek úgy!

Erre kikapta a vezetéket a kezemből, és azt kezdte kiabálni, hogy vegyem a cókmókomat, és takarodjam abba a műveletlen hazámba. Nem válaszoltam semmit, hanem vettem a kuffert, és megindultam. Ahogy azonban meglátta távozásomat a kutya, olyan vad erővel iramodott utánam, hogy még a gazdáját is a nyakamra hozta.

- Adja ide azt a koffert! - mondta Csapóki, s a koffer helyibe ismét elnyerette velem a kutyát. Már nem is váltottunk más szót, hanem ő visszavitte a kofferemet, én pedig elindultam megjáratni a kutyát.

Nagyon szép őszi reggel volt, mert ott karácsonyig is bényúlik az ősz. A fák levelei még csak elvéve hulltak, de már pirosban és sárgában remegtek. Ahol tehettem, a kutyát a fák alatt és a fák között vittem, de a fák alatt és az úton egyformán Jakabnak szólítottam. Tetszett neki is minden, amiben a vezetésem alatt részesült. S amikor még a vezetéket is levettem a nyakáról, akkor ujjongott is örömben. Mialatt szaladgált, árkot ugrott és fákra szökött, én kutató szemmel néztem őt, hogy Bolhával összevessem. Úgy találtam, hogy szebb, mint Bolha, de bölcsesség tekintetében az én kutyámnak csak a százados fák, a rengeteg életű hollók és az okos csillagok lehettek a társai.

Amikor visszaérkeztünk a sétából, már az asszony is fenn volt, s a reggeli elkészítve. Jó kávét és zsemlét adtak nekem némi vajjal, de ők étkeztek volt már, hogy én egyedül ehessem. Csapóki a kutyával szeretett volna játszani, amíg eltűnik az én kávé; hanem a kutya nem tekintette őt valami nagyra, mert az olyan kérdéseire nem válaszolt, hogy én jól bántam-e a séta alatt véle, s hogy nem szólítottam-e ismételten Jakabnak.

- Fiatal lehet - mondtam.

- Miről gondolja? - kérdezte a gazda.

- Mert nem tudja még jól béosztani az időt. Vagyis egy félóra alatt kiszökdösi az egész napit.

Ezt a mondásomat is visszahárította reám Csapóki, mert azt mondotta, hogy nem a kutyát kell béosztásra tanítani, hanem engem. Mindjárt fel is vitt az emeletre, ott megmutatott két termet, amiben csupán asztalok és székek voltak. Az asztalokon hamutartók és rengeteg kicsi karika, piros és sárga színű karikák, tallér nagyságúak. A hamutartók teli mind hamuval és szivarvégekkel, az asztalok is mind teli hamuval és szivarvégekkel, s végig a föld is.

Olyan volt az egész, mint valami vízmelléki terület, nagy áradás után.

- Hát itt kik tanyáztak?! - kérdeztem.

- Nem tanyáztak, hanem urak kártyáztak - mondta Csapóki.

- Angolok-e?

- Angolul beszélnek.

- S gondolkozni hogyan gondolkoznak?

Ezt már megsokallta Csapóki, mert szembefordult velem, és mérgesen azt mondta:

- Maga nem seriff, hogy folyton csak tudakozódjék.

Azt feleltem neki, hogy a munka szempontjából lenne fontos, hogy a kártyázó urak nemzeti-ségét tudjam, mert másképpen kell tisztogatni az angolok számára, s ismét másképpen a németek számára. Ez a hirtelen találmányom szeget ütött a fejibe, mert érdeklődve tekintett reám.

- S a zsidók számára hogyan kell? - kérdezte.

Ebből már tudtam, hogy zsidók járnak oda, de hogy ne maradjak cserben, így szóltam:

- A zsidók után úgy, hogy különösen a piros karikák legyenek tiszták.

- Miért éppen a piros karikák?

- Azért, mert úgy gondolom, hogy a pirossal nyer az ember.

Egyszerre nagy győzelmet arattam, mert Csapóki elnevette magát, ami olyan ritka volt, mint a karikák között a fehér.

- Maga micsoda ember? - kérdezte.

- Én csak ilyen falusi iskolás - mondtam.

- De a származása szerint.

Erre én is elnevettem magamat.

- A székelyekről hallott-e? - kérdeztem.

- Helyben vagyunk! - ébredt fel Csapóki, mire én csak ennyit mondtam:

- Helyben, s tíz dollár a fizetés.

A következő pillanatban már felmarkolt a karikákból egy csomót, s olyan röpítést végzett, hogy gyönyörűség volt nézni. Én azonban nem ijedtem meg tőle, hanem azt mondtam szelíden, hogy takarítás előtt csakugyan nem árt ilyeneket csinálni. Erre egy hamutartót is a földhöz vágott; majd hirtelen úgy kifutott, hogy döngött a ház. Hadd fusson, gondoltam, s nem csináltam nagy dolgot a szaladásából, mert rövid idő alatt is elég kóstolót nyertem ahhoz, hogy pulykaságát kezdjem megismerni. Inkább széjjelnéztem, hogy mivel és miképpen tudnám elkezdni a munkát. Először a karikákat szedtem mindenünnét össze, s azokat szépen sorjába raktam: a pirosakat az egyik heverő ládikába, és a sárgákat a másikba. Azután a hamutartókból mind kiöntögettem a mocskot, az egyik sarokba. Künn a gangon egy nagy kefeseprűt is találtam, s miután az asztalokat egymás hegyibe raktam, azzal a seprűvel munkához láttam. Már az egyik termet kisépertem volt, amikor Csapóki visszajött. Ahogy meglátta, amit végeztem, elfelejtett mindent, és azt mondta:

- Na úgy, menni fog.

Egy kis cserberben vizet hozott bé, s az ajtó mellé tette. A cseber tetejére valami gépezetet csavart rá, majd béhozott egy rudat is, melynek a végén, mintegy két arasznyi hosszan és gazdagon, puhafonású és vastag spárgaszálak fityegtek, akár egy seprűnyélen a seprű. Ezt belémártotta a cseberbe, s aztán csorgó vizesen kilepcsentette a deszkapadlóra, s ott előre és vissza, ameddig csak a két karjától kitelt, húzogatni kezdte. Amikor már jó darab helyet felnyalatott azzal a spárgaseprűvel, akkor visszavitte a cseberhez, s a gépezet segítségével kisajtolta belőle a mocskos levet, hogy aztán a padlón maradt vizet jól fel lehessen itatni véle.

- Látta-e, hogyan kell csinálni? - kérdezte akkor.

- Láttam - feleltem neki.

Úgy kívánta, hogy előtte vigyem végbe az első próbát. Meg volt elégedve az ügyességgemmel, s otthagyt egyedül. Jól és rendesen ment a munka; s elég gyorsan is, mert tizenkettőre mind a két termet tisztába tettem. Akkor lementem a konyhába, és jelentettem neki az eredményt, mire elküldött a boltba, hogy ecetet hozzak és prézlit. Amikor a boltot is megjártam, akkor cigarettáért küldött el, ami az előbb nem jutott eszébe. A cigaretta után konyhára fogott, hogy ott segítségére legyek a feleséginek. Volt is mit segíteni, mert szombat lévén, különösen nagyban ment az ebédfőzés, ugyanis tizenheten is jelentkeztek ebédelő zsidók, akik fél kettőkor

jövégetni is kezdtek. De amilyen arányban azok jöttek, Csapóki gazdának is éppen olyan arányban kezdett elmenni az esze.

A felesége a tálalást végezte, én a mosogatást. Csapóki pedig az étkek felhordását. Valahányszor egy-egy új porció miatt visszatért, mindig hibát talált valamiben, mert nagyon sietett és nagyon szeleburdi volt. Olyan pontosan és hiba nélkül akart a zsidók kedvibe járni, mintha nemcsak a vagyoni gyarapodása, hanem a lelke üdvössége is azoktól függött volna. Az asszony már úgy reszketett minden visszatérése alkalmával, hogy megsajnáltam.

- Ne féljen; jól megy itt minden - vigasztaltam az asszonyt; de éppen jókor, mert Csapóki úgy jött, mint a viharból egy nagy csúnya madár. Szerencsétlenségünkre éppen akkor törölgettem egy lapos tányért, amire szükség lett volna. Hamar kikapta a kezemből, s úgy a földhöz vágta, hogy darabokra törött.

- No, ez meg van mosva örökre! - mondtam csodálkozva, de áldott szerencse, hogy nem voltam tányér magam is, mert könnyen a szemétdombra kerültem volna.

- Ilyenkor nem szabad szólni - tanított az asszony, amikor ismét útra tettük valahogy Csapókit. Meg is fogadtam a tanácsát, mert többet ételhordás közben sohasem szóltam, bárha kérdezett is.

Délután sem kellett azon búsulnom, hogy hiába vesztegetem az időt, mert adott Csapóki munkát eleget. Hat órákor már olyan fáradt voltam, hogy a rozoga tábori ágyon meg kellett nyugodnom. Aztán elrendezkedtem, ahogy lehetett. Utána pedig elévettem a könyveimet, s művelődni kezdtem, ahogy az nekem szokásom volt. Közben a gazdám is megjelent, hadd lássa, mivel töltöm az időt. Amikor megpillantotta, hogy könyvekkel bíbelődöm, nagyon elcsodálkozott, s azt kérdezte, hogy mi a célom azzal a tudománnyal, amit a könyvekből nyerek? Mielőtt feleltem volna neki, szépen és illedelmesen leültettem, azután pedig így szóltam:

- Az éhes ember eszik, és a szomjas iszik; s mivel én sem éhes nem vagyok, sem szomjas, azért tanulok.

- Mi az a könyv, amit most olvas?

- Arról szól, hogy Magyarországon milyen állatok fordulnak elő.

- Hát azt könyv nélkül is lehet tudni! - mondta.

- Az jó, ha lehet. Hányféle vércse van például?

- Én egyfélét tudok.

- Mert én háromfélét, látja-é!

Ahogy ezt kimondtam, egyszeriben felállt, és, nagyon szigorúan tekintett reám. Forrongott belől, azt, láttam, de tudni is megtudtam rövidesen, mert az öklivel ráütött a könyvre, és azt mondta:

- Amíg én fizetem magát, addig egy vércse elég! Értette-e?

Nagyon szelíden néztem reá, és azt mondtam:

- Jól van, de a többi vércsét sem lehet kiirtani.

Ismét rávágott a könyvre, és felkiáltott:

- De én azokat kiirtom! Értette-e?

Amikor erre nem feleltem, nagy mérgesen kifutott a szobából, és úgy odalett, mintha elhajózott volna haza, hogy két fajtát a vércséből kiirtson.

Reggelre azonban visszaérkezett, s kezdődött előről minden.

Azért mégis megvoltunk valahogy, mert a pulykaságától eltekintve, nem volt Csapóki rossz ember. A fizetést mindig pontosan megadta, s az étel miatt sem lehetett panaszra okom. Jöttek ugyan kisebb és nagyobb hullámok, de azok el is múltak nagyobb kár nélkül. Hanem mint a hajó, amely a sok és gyakori hullámok után egyszer mégis derekát szakítja, úgy járt az én szolgálatom is február utolsó szombatján.

Az a dolog, aminek aztán folyománya lett az a szombati végveszedelem, még a csütörtökről péntekre virradó éjszaka kezdődött. Vagyis nagy hó hullott azon az éjjel, legalább egy arasznyi. Hulladozott ugyan azelőtt is egy-egy kicsi néha, de azt a kutya számba sem vette: sem a reggeli séták alkalmával, sem pedig az udvaron való ugrándozásai közben. Ellenben pénteken reggel úgy ijedtét vette neki a nagy és általános fehérség, hogy a szabad természetéről hallani sem akart. Csapóki nagy gondba esett emiatt, és nyugtalanul sétált kereken a konyhában. Folyton azt mondogatta, hogy ezen valahogy segíteni kell, mert a kutyának friss levegőre van szüksége. Tőlem is megkérdezte, hogy valami segítő gondolatom nincs-e, de ha lett volna, még akkor sem szóltam volna neki, mert a nála eltöltött három hónap alatt eléggé bégyakoroltam volt, hogy hangos szóval sohase tudjak többet, mint ő.

Úgy kilenc óra után valamivel, amikor én javában tisztogattam fenn a termeket, nagy rivalgással felfutott Csapóki, és kinyilvánította, hogy az ő fejében megszületett a mentő gondolat.

- Tessék mondani! - biztattam.

- Kerítést csinálunk az udvarra, s oda kitesszük a kutyát!

Nem tartottam valami nagy Kolumbusznak emiatt, de mégis úgy szóltam:

- Annyit még tudunk, hogy kerítést csináljunk.

Rögtön a segítségemre jött a takarításban, s egy óra alatt nagyjából elintéztük a termeket. Akkor együttesen elvágattunk a különböző boltokba: szeget, kalapácsot, harapófogót és egy nagy rakomány lécet vettünk. De a legnagyobb kérdés csak akkor ütötte fel a fejit, mert azt kellett kitalálni, hogy a kerítést hol és miképpen készítsük el! Künn az udvaron, egyrészt a hideg miatt, s másrészt a nagy hó miatt, nem látszott alkalmasnak a munka. De a konyhából sem csinálhattunk ács-műhelyt; s nem a kitakarított termekből sem, hiszen abból éltünk, hogy azok tiszták legyenek. Csapóki azonban ismét nagy feltalálónak bizonyult, mert azt mondta, hogy lemegyünk a pincébe, ami nagyon tágas és alkalmas helyiség, s ott megcsináljuk a kerítésnek mind a három szárnyát. Azért csak hármat, mert a negyedik oldalt a házfal fogja nyújtani. S amikor pedig ott a pincében készen leszünk a kerítés három szárnyával, akkor felhozzuk, és az udvaron felütjük.

Helyesltem a tervet, s mindjárt neki is fogtunk, hogy megvalósítsuk. Csapóki tizenkét gyertyával kivilágította a pincét, a léceket és a szükséges holmikat lehordtuk, s átváltoztunk buzgó ácsokká. A kerítés magosságát Csapóki másfél méterben állapította meg, s én azt nem is elleneztem, ámbár abban a percben már tudtam, hogy biztosan nagy baj lesz abból. Ellenben nem szóltam semmit, hadd legyen ő a legokosabb, aki nálánál okosabbat nem ismer!

Készült hát a kerítés aggodalom nélkül, sőt két szárnya már elkészítve hevert a földön, amikor az asszony lejött, és arra kért, hogy az ebéd miatt hagyjuk abba. Bár nehezen, de mégis abbahagytuk. Alig vártuk azonban, hogy kielégítsük a vendégeket és önmagunkot, mert a kerítés megvalósításánál nagyobb célt nem ismertünk. Újult erővel és jókedvűen mentünk hát vissza, s egy óra múlva a harmadik szárny is készen volt.

Csapóki megtörölte a homlokát, boldogan reám nézett, és így szólt:

- Na, Ábel úr, ilyenkor mit szoktak mondani a székelyek?

- Kérni szokták az Istent - feleltem -, hogy a továbbiakban is segítse meg az embert.

- Ajh, ajh, milyen vallásos maga! - szólott; aztán még egyszer s utoljára megvizsgálta a kerítés három szárnyát, hogy valami hiányosság nem mutatkozik-e. Azok nagy nyugalommal és szép fehéren heverték egymás mellett, négy méter hosszúságban és másfél méter szélességben.

- Na, ragadjuk meg! - mondta Csapóki, s az egyik szárnynak máris megragadta azt a végét, amelyik a kijáráshoz közelebb feküdt. Én is meg annak a hátulsó végét, és megindultunk. A kicsi és szűk ajtóhoz négy lépcső vezetett fel, s azokon valahogy felmászott Csapóki a kerítés első felével, de az ajtó előtt egyszerre megrekedett. Hol az ajtó nyílását nézte, hol pedig a kerítés magasságát, egymás után többször és mindig hitetlenebb arccal. Aztán fordítani próbálta a kerítést keresztbe, de úgy még rosszabbnak bizonyult.

- Hát tessék menni! - szóltam oda végre, de nagy erőt kellett kifejtenem, hogy harsányan nevetni ne kezdjek.

Csapóki nem felelt a biztatásomra, hanem próbálkozott, és nyögött még egy darabig, majd hirtelen elszánással eleresztette a kerítést, lefutott hozzám és reám kiáltott:

- Hát maga miért nem szólt?!

A közmondás jutott eszembe, hogy a maga kárán tanul az okos; és bizony soha jobb helyen nem ütött tanyát az a közmondás, mint abban a percben Csapókinál.

- Mi baj van? - kérdeztem.

- Az a baj, hogy nem lehet kivinni a kerítést.

- S miért nem lehet kivinni?

- Azért, mert nem fér ki!

Nagyon elcsodálkoztam és tekergetni kezdtem a fejemet. S mondogatni, hogy ejnye, be kár; ejnye, be kár.

Csapóki már úgy keringett akkor a pincében, mintha ő sem férne ki sehol onnét. Dörzsölte gorombán a fejét, és morgott vészesen. Aztán odajött hozzám, és azt mondta:

- Ha rögtön el nem tűnik a szemem elől, mindent összetörök!

Nem feleltem neki, hanem otthagytam, és felmentem a szobámba. S nem tudom, hogy ő meddig maradott ott, és tovább mit csinált, mert reggelig nem láttuk egymást. Reggel azonban, mintha nem is történt volna semmi, azt mondotta, hogy a tegnap igen magosra csináltuk a kerítést; azért hát ma délelőtt egy fél métert levágunk belőle, s úgy fogjuk felállítani. Ez nem is volt nehéz munka, mert egy óra alatt a fél méter mindenünnét le volt vágva. Úgy már baj nélkül ki tudtuk vinni mind a három szárnyat az udvarra, s egy félóra leforgása alatt csakugyan fel is állítottuk. Nagy örömmel néztük mindnyájan a szép és alkalmas kertet, amelyben a kutyának muszáj lesz friss levegőt szívni. Nem is halogatta Csapóki a kert felszentelésit, hanem ölibe vette a kutyát, és szépen a kerítésen belől tette. Aztán sürgősen béjött a konyhába, aminek az ablakából az asszony és én már javában néztük az eseményt.

Néhány perc nagy boldogságban telt el, mert azt kellett látnunk, hogy a tervünk szépen sikerült. A kutya ide-oda ment a kertben, és kényesen emelgette a lábát; majd amikor észrevette, hogy mi az ablakból nézzük, szembefordult velünk, és nyöszörgött. Amint azonban látta,

hogy mi csak nevetjük őt, és a szabadságát illetőleg kegyetlenek maradunk, egy pillantással megmérte a kerítés magosságát, s a következő percben úgy átugrotta, mint a pinty.

Csapóki egyszerre elsápadt, majd vészesen elordította magát, hogy most mindenkit megöl, még a kutyát is! Az asszony megragadta a karomat, hogy meneküljünk! Amilyen gyorsan csak tudtunk, felszaladtunk az én szobámba, és bezártuk az ajtót. Nemsokára jött Csapóki és dönteni kezdte, majd pedig azt kiabálta, hogy mi fajtalankodás miatt zsugorodtunk annyira össze. Hát ez már akkora hitványság volt, hogy az ajtót kinyitottam, és azt mondtam Csapókinak, hogy már nem is vagyok az ő alkalmazottja: tehát ne merjen bántalmazni senkit, mert az igazság buzogányát úgy a fejibe vágom, hogy mindenütt piros és sárga karikákat fog látni! S írja fel valahova, hogy kettőnk közül ki az okosabb, mert én tegnap is tudtam, hogy a kerítést az ajtón nem lehet kivinni, s ma is tudtam, hogy a kutya keresztül fogja ugrani!

Úgy érték a szavaim Csapókit, mint a hideg víz; s csak tátogatott, és nem tudott szólani semmit. Végre a szegény felesége elrángigálta onnét, minek folytán felszabadult előttem az út.

Egy óra múlva már otthon voltam.

Estig azonban már úgy kihevertem a borongást, hogy magamban kész voltam Csapókinak is megbocsátani. S a jövőre miatt sem voltam túlságosan nagy aggodalomban, mert egyrészt sokat haladtam az angol nyelvi tudományban, másrészt pedig pénzt is gyűjtögettem volt jócskán, mert az őszi ötvenkét dollárhoz százhuszat szolgáltam a gyömbér tövin.

Gáspár bácsi semmit nem haragudott, hanem éppen még örvendett a hazatérésem miatt. Lehetett is, mert Csapóki felől nagy beszéddel tartottam őket, úgyannyira, hogy teli lett ismét jókedvvel a lakás.

A tiszta és nyugalmas tóba csak lefekvés előtt dobódott egy kő, vagyis egy szomorú hír. Gáspár bácsi ugyanis azzal az újsággal szolgált, hogy Toldi Miklós eltávozott a városból, s valahol vidéken foglalt állást. Először szigorú bíró gyanánt gondoltam reá, amiért hír nélkül és búcsúvétel nélkül hagyott el engemet; de aztán az jutott eszembe, hogy senkit sem szabad megítélni, amíg cselekedetének okát és körülményeit nem ismerjük.

A vasárnapot és a hétfőt úgy töltöttem el, mint bölcs férfiú és megbocsátó nagy keresztény. Kedden reggel azonban a békétlenség már mindegyre felzúmmögött a lelkemben, mert miközben az apróhirdetések felett baglyoskodtam, a reménytelenség rossz szelleme sugdosott a fülemben. S közben, ha a soromra vettem a tekintetemet, akkor arra kellett gondolnom, hogy talán Toldi magával vitte az én jó szerencsém is.

Furcsa, hogy arra gondoltam.

Mert ha van olyan ember, aki soha rejtelmes dolgot nem tapasztalt az ő életiben, csodálkozni fog azon, ami velem azokban a percekben történt. Ugyanis kevéssel azután, hogy én Toldit a szerencsém elrablójának gondoltam, elindultam szerencsét próbálni a hirdetések alapján. Az ajtót szépen bezártam, és elgondolkozva haladtam lefelé a lépcsőkön, de amikor éppen a kapuba értem volna, a postás emberbe ütköztem belé, aki egy sürgős levelet adott nekem átal. Mivel a levél géppel volt címezve, s a feladót sem mutatta kívül, hamar visszamentem a szobába, hogy a sürgősség nálam se szenvedjen csorbát. Ahogy felbontottam, s rávettem egy pillantást, egyszerre felkiáltottam:

- Hiszen ezt Toldi írta!

S mindjárt azt is megtudtam, hogy nemcsak baráti üdvözléről van szó, hanem egyenesen rólam. Mert a levél röviden azt tartalmazta, hogy rögtön szedjem össze a cókómómat, és a legközelebbi vonattal induljak egy Mineberg nevű városba, ami West-Virginia államában fekszik, s ott mindjárt jelentkezem a Bányászok Bankjánál, ahol már engemet várnak.

Egyrészt nagyon meghatódtam, hogy Toldi mégsem felejtett el engem, hanem ellenkezőleg, a megélhetésemről is atyailag gondoskodik; másrészt ellenben mindegyre nevetnem kellett azon, hogy én egy levél miatt valami Mineberg nevű városba menjek. Mintha azt írta volna, hogy induljak hamar a Holdba, mert ott engemet már várnak.

Annyit mégis elért a levéllel Toldi, hogy az apróhirdetéseket leszállítottam rögtön a lóról, s az újságnak egyéb közleményeit kezdtem tanulmányozni, ahogy illet is egy emberhez, akit Minebergben, a Bányászok Bankjánál már várnak. Amikor aztán az újsággal is jóllaktam, elmentem a városba, és módosan ebédeltem, Utána hosszan és élvezettel sétáltam, majd egy mozit is felpártoltam a látogatásommal. Ilyenformán elmúlt elég jól a nap, s elkövetkezett a várva várt pillanat is, amikor én egy szót sem szóltam, hanem csak odanyújtottam a levelet Gáspár bácsinak, és azt mondtam melléje:

- Nézze meg, mert ezeknek tán egy igazgató kéne.

Gáspár bácsi elolvasta a levelet, s utána azt kérdezte:

- Hát csomagoltál-e?

- A kufferem még megvan - feleltem.

Teréz néni is beléavattuk a nagy eseménybe, hadd lám, miképpen látja helyesnek a dolgot. Ő is azon a véleményen volt, hogy haladék nélkül útra kell szállnom, mert az olyan vidéki bankoknál jól meg lehet ragadni. Már láttam, hogy csakugyan út áll előttem, s azért vacsora alatt az illető Mineberg városáról kezdtem tudakozódni. Gáspár bácsi csak annyit vélekedett róla, hogy valami bányászváros lehet, s bizonyosan hegyek között fekszik, mert a város neve s maga West-Virginia is bővelkedik hegyekben. Amint így beszélgettünk volna, ismét megjelent egy másik postás és sürgönyt hozott az én nevemre. Rosszat sejtettem, és így szóltam:

- Azt hiszem, vethetjük a keresztet.

Gáspár bácsi felbontotta, s hát nevet.

- Holnap indulsz, mert elseje előtt ott kell lenned! - mondta.

Mivel azon a napon kedd volt, s elseje pedig péntek képében nagyon közelgett, csakugyan készülnöm kellett a következő napra. A délutáni háromórás vonatot választottuk, s fél háromkor már ott is voltunk a hatalmas állomáson. Gáspár bácsi az én pénzemből megvette a jegyet, s azt a kalapom szalagja mellé dugta, ahogy ott általában szokás. Aztán helyet keresett nekem a vonaton, és azt mondotta, hogy a világon semmivel se törődjem, csak éppen a magam kényelmével, mert a vonaton egyebet mindent elintéznek.

Csakugyan igaza volt, mert otthon még a gazdag urak sem utaznak úgy, ahogy én utaztam azon a vonaton. S mindjárt kezdettől fogva, mert amikor a kalauz megnézte a jegyet s látta, hogy csupán másodmagammal üldögélek egy kényelmes bársonyülésen, azt ajánlotta, hogy menjek egy másik ülésre, ahol egyedül leszek, és akár heverészhetek is. S ha éppen úgy kívánnám, aludjam nyugodtan, mert csak éjjel egy órakor kell egy másik vonatra átszállanom. Megfogadtam a szavát, vagyis az üldögélést és a heverést egyformán kipróbáltam a jóféle bársonyos helyen. Ha kedvem volt, akkor Amerika vidékeit néztem; ha pedig másféle kedvem, akkor az emberi sors vidékeit. Az első elég változatlan volt, mert rengeteg és havas földeken

kívül egyebet nemigen láttam; ellenben az emberi sors vidékeit egyszer termő és virágzó rétek, máskor vadakban és madarakban bővelkedő erdők, vagy pedig égbe nyúló hegyek borították.

Este nyolc óra felé egy vasúti apród jött oda hozzám, összeszedte a csomagjaimat, és felkért engemet, hogy fáradjak utána. Egy olyan hálófülkébe vezetett, ahol két fekvőhely volt ugyan, de fekvő csak én egyedül. Ott elrendezte a csomagjaimat, utána megvetette az alsó ágyat, s amikor azzal is készen volt, szépen felém fordult, és megkérdezte:

- Az ágyban tetszik-e megenni a vacsorát?

- Köszönöm, nem vagyok beteg - feleltem neki.

Úgy látszik, jól megértett engem, mert öt perc múlva teát, hideg sült húst és narancsot hozott. Azokat egy abroszon és gondosan elrendezte a kicsi asztalkán, és magamra hagyott. Ahogy rápillantottam a tiszta és takaros elrendezésre és nemkülönben a kíváncsú vacsorára, abban a percben úgy éreztem, hogy háromszor annyit is meg tudnék enni. De alig vettem a második falatot a számba, egyszerre édesapám jutott eszembe, akinek otthon csak kenyér ha juthatott. Az apám élete lassankint a falu életévé nőtt; a falu élete pedig az egész székely nép életévé. S mialatt ez fokról fokra így végbement, a lélek is úgy győzte le a testnek minden kívánságát.

Amikor a vasúti apród visszajött, hogy az asztalkát letakarítsa, csodálkozva kérdezte meg:

- Talán nem jó a vacsora?

Egy kicsit haboztam, hogy mit is válaszoljak neki, de aztán így szóltam:

- Milyen országból való maga?

- Finnországból - felelte.

- Kicsi ország az?

- Nagyon kicsi.

- És a népe szegény?

- Szegény.

Hát erre én kezet fogtam véle, és azt mondtam:

- Az én országom is kicsi, s az én népem is szegény. Ezért nem tudtam megenni a vacsorát. Meg tudja maga ezt érteni?

A kedves apród nem szólt, hanem csak bólintott. Aztán szomorúan és elgondolkodva felszedte a vacsorát, s ahogy kifelé indult és megint reám nézett, meglepve láttam, hogy könnyes a szeme. Egy kicsit meg is bántam, hogy a népéről kérdezősködve felsebeztem őt, de már nem tehettem róla. Visszaültem az ablak mellé, és mozdulatlanul a teliholdat néztem, amely szívesen és nagy odaadással engedte, hogy megtöltssem őt az én gondolataimmal.

Éjjel egy órakor vonatot váltottam egy Baltimore nevű nagy városban, majd onnét egyfolytában délután négyig robogott a gőzös. Négy előtt egy kicsivel kivitték a kofferemet a kocsijába, aztán lassítani kezdett a vonat, majd beszuszogott egy kicsi állomásra. Még meg sem állott egészen, amikor a jegyszedő leugrott, és elkiáltotta magát:

- Mineberg! Két perc!

Már akkor a másik vasúti is lent volt a kofferemmel, amit gyorsan letett a földre, a hónya alól pedig kikapott egy kicsi négy lábú széket, s azt a kocsijához alá tette, hogy arra lépjek. Ahogy leszálltam, ismét felkapta a széket, és visszaugrott a vonatba, amely otthagyt engem. Hirtelen körülpillantottam, s elsőnek azt vettem észre, hogy valami úton állok. Pontosan a

közepin egy útnak, amely keresztülvágta a vasúti vonalat. S abban a szent pillantásban, ahogy ezt észrevettem, már jobbról és balról megmozdult a leeresztett sorompó, s ugyan szednem kellett a lábamat és a kuffert, hogy a várakozó autók reám ne zúduljanak. Egy iramodással azonban kimenekültem az útból, s hát hallom akkor, hogy valami emberek nagyon kacagnak. Éreztem, hogy az én sáskafutásom miatt keletkezett a multság, de sem körül nem néztem, sem meg nem álltam addig, amíg biztos szigetre nem értem. A biztos sziget az állomás épületéig nyúlt hosszan, és fedeles teteje volt végig, mint a régi hidaknak. Sima cementes földjén olyan korlátok meredeztek, amilyenek nálunk a vásártereken szoktak meredezni. Ott a korlát mellett letettem a kuffert, hogy végre széjjelnézhessek, ahogy jólesik. Először a kacagókat vettem szemügyre, akik végig a korlátokon fürtösen üldögéltek, és egytől egyig mind négerek voltak. Jobbra rendes városi házakat s a házakon túl egy magoslat tetején templomot láttam. Balra ugyanolyan házakat, s ismét hegydombokat, valami furcsa épülettel a tetőn. A négereknek nagyon tetszett, hogy én az ugrándozás után miképpen szemlélődöm, mert akkor is nevettek. Jártasabb és okosabb voltam azonban, semhogy rájuk kiabáljak, ahogy Csapóki bizonyosan tette volna. Inkább felkaptam a csomagomat, s egyenesen az állomás épületébe mentem. Ott a raktárban elhelyeztem a kufferemet, majd megkérdeztem egy embertől, hogy merre van a Bányászok Bankja. Olyan közel volt, hogy mire gondolkozni kezdtem volna, már ott is állottam az illető épület előtt, mintha nem is én mentem volna hozzá, hanem ő sietett volna elé. Ott a bank előtt egy cseppet megálltam, hogy szokásom szerint előbb megnézzem, ahova azután bémenni szándékozom. De abban a percben észrevettem, hogy a bank egyik ablakán egy barna kisasszony tekinget ki, s rajtam kívül nemigen talál egyéb néznievalót. Emiatt egyszerre megzavarodtam, mert az jutott eszembe, hogy könnyen falusi bámészkodó hírébe keveredhetem. A következő percben azonban egy biztató hang szólalt meg bennem, amely azt mondotta, hogy ne térjek ki magam elől, hanem csináljam azt, ami jó szokásom. Tovább ügyet sem vettem tehát a kandikáló kisasszonyra, hanem megnéztem szokásom és kedvem szerint a házat. Láttam a bank felírását, amely ezüstös lehetett valamikor, de már bévonta a barna szín, mint ősszel a tölgyet. Láttam az ajtót, amelynek homályos üvegből volt a szeme; s láttam a két ablakot, mely a járdára kinézett, és mindent megmutatott a bankból, amit az utcai embereknek tudniuk szabad volt.

- Most pedig bémehetsz! - mondta az előbbi hang.

A barna kisasszony mellett egy szőket is megpillantottam, amint bétettem magam után az ajtót. Mind a ketten egy-egy írógép mellett ültek, és reám függesztették a szemüket. Rajtok kívül még egy magos és barna fiatalember működött állva, valami gép mellett. Tovább pedig, egészen a túlsó résziben a teremnek, egy elválasztott részen, kisebb termetű és szőke ifjú ember álldogált, aki álltában vékony szivarral szivarozott. Ahogy őket megláttam, és egy-egy pillanattal megnéztem, az volt az első gondolatom, hogy a béosztás igen jó, mert a barna leánynak ott van a szőke fiú, és a barna fiúnak a szőke leány. S mialatt ez a gondolat végigszaladt bennem, mint a sziklán a fűge gyík, már indultam is a szőke leány felé, akinek köszöntem.

- Az igazgatóval szeretnék beszélni - mondtam neki.

Még ki sem mondtam jóformán, amit akartam, oldalból egy vastag és dörmögő hang torlódott reám:

- Vádujuván?

Megrezenve tekintettem oda, s hát egy magos és szőke férfi áll mellettem. Senkihez sem hasonlított, akit csak láttam addig az életben, mert a szikár magosságán, a homlokába boruló szőke haján és a felhős kék szemén kívül valami olyan különösség is volt benne, mint lehet a vadölő férfiakban.

- Maga az igazgató? - kérdeztem.

- Igen.

Hát erre mondani kezdtem, hogy Toldi Miklós levelet írt; de nem tudtam végig mondani, amit akartam, mert az igazgató belédörrent:

- Jól van. Jöjjön velem!

Bévittem a maga szobájába, ott helyet mutatott az íróasztal mellett, és rám szólt, hogy üljek le. Amikor leültem, papirost tett elém, s egy ceruzát. Azután ismét rám szólt:

- Írja!

Három számot íratott velem egymás alá, majd azt mondotta, hogy azokat adjam össze. Amikor az összeadással készen voltam, akkor másik két számot íratott velem egymás alá, s az alsót a felsőből kivonatta. Mivel ezt is jól és hamar megcsináltam, azt mondta:

- Írjon valamit angolul!

Egy kicsit gondolkoztam, majd angolra fordítva a következőt írtam a papirosra: „Egyszer egy székely fiú jött ebbe a városba sok országon és tengeren keresztül, hogy itt vizsgát tegyen, amit mindenki tud tenni.”

Az igazgató sokáig nézegette az írást, majd azt kérdezte:

- Mi az a Sekler?

Neki is megmagyaráztam, hogy a székelyek azok magyarok, de úgy magyarok, ahogy a skótok, vagy az írek angolok. Erre megint azt mondta, hogy menjek vele; s elmentünk egy szomszédos üzletbe, ahol kész ruhákat árultak férfiak számára. Ott a boltban egy kicsi embernek azt mondotta, hogy engem szállásoljon el valahova. Nekem pedig másnap reggel kilenc órára viszontlátást köszönt, aztán kiment a boltból.

A kicsi ember, mihelyt magunkra maradtunk, rögtön a ruhámra tekintett, amit szemmel és fogdosással megvizsgált:

- Hol csináltatta? - kérdezte szépen magyarul.

Nagyon megörvendettem, hogy magyarul szólott hozzám, és szívesen feleltem a kérdéseire; s szívesen megnéztem a kész öltönyöket, nemkülönben a finom szöveteket, melyeket serényen mutogatván, nagyon ajánlott. Megígértem neki, hogy az első fizetésem az ő boltjába fogom hozni, mire megveregette a vállamat és a barátjának nevezett. Utána a bankról és a helybéli életéről kezdett beszélni, hogy tudjam, ami leginkább szükséges.

- Micsoda ember ez az igazgató? - kérdeztem.

- Ez amerikai! - mondta. - Ősi és valódi, nem olyan, mint amilyenek ott New Yorkban vannak. Egy kicsit darabos és büszke, de azért nagyon jó ember. Szereti a pálinkát, és úgy hívják, hogy mister Robert Swan, vagyis Hattyú Róbert.

S ha már olyan beszédes volt, megkérdeztem tőle, hogy itt vidéken általános szokás-e, miszerint olyan kurtán beszélnek és hamar cselekszenek az emberrel? A boltos azt felelte, hogy nem általános szokás, de a bevándorlót egy kicsit lenézik. De hát azon nem is lehet csodálkozni, mert a bevándorlók jórészt műveletlen bányászok. Begyemben lévén a szó, cifrázás nélkül megmondtam, hogy magam is szegény és műveletlen ember vagyok, s ha már úgy áll a dolog, akkor engemet is a bányászok pártján kell keresni. A szavaim úgy megakasztották rögtön a boltost, hogy nem folytatta a bányászokat, hanem egy ugrással azt kérdezte:

- Hol van a poggyásza?

- Az állomáson.

- Na, jól van, akkor menjünk szállást keresni.

Amikor kiléptünk a boltból, egy új és szép épületre mutatott, mint a bank új hajlékára, amelybe másnap lesz a költözködés. Miután eléggé megcsodáltam az új épületet, felvezetett engem a szomszédos ház első emeletére. De sohasem gondoltam volna, hogy az lesz a dologbál, ami lett. Mert a csöngetésre olyan kiszáradt öregasszony nyitott ajtót, akinél csúnyábbat elkese-redve sem láttam soha. S mellette ott állott egy kicsi kutya is, amely hosszú sárga szőrével szintén csúnya volt. A boltos németül beszélt az asszonnyal, aki bólogatni kezdett, és bévezetett egy szobába. Elég nagy szoba volt, s kivilágított bútor is állott benne, de a szagától a madarak leejtették volna a fejüket. Mivel azonban csak heti négy dollárt kért a szobáért, s válogatni sem nagyon mertem, mindjárt kibéreltem a szobát.

Onnét ismét együtt mentem a boltossal lefelé, de aztán a kapuban megköszöntem neki az atyáskodást, majd az állomás felé vettem az utamat, hogy a kofferemet elhozzam. Azt vidáman el is szállítottam a bérelt szobába, s hozzáfogtam a megtelepüléshez. Ahogy javában rakosgattam volna ezt-azt és a könyveimet, hát kopogtatott valaki az ajtón. Toldi Miklós lépett bé. Örömben a nyakába ugrottam, majd beszélgetni kezdtünk egyre-másra mindenfélét. Nagy csodálkozásomra, hogy olyan melegiben ott tudott teremni nálam, azt a jó hírt tudatta, hogy a jövőben akár mindennap is láthatjuk egymást, mert csupán hat kilométerre lakik tőlem, szintén egy kicsi városban. Együtt is maradtunk egész este, s vidáman vacsoráztunk a vendéglőben. Vacsora közben többször is emlegettük a bort, de azt sem felejtettük el, hogy az őszön milyen veszedelmes mustot szüreteltünk volt. Vacsora után Toldi elkísért engem a szállásom kapujáig, majd ott azt mondotta, hogy autót fogad, és azon elrobog ő is hazafelé.

Amíg mendégéltem fel a lépcsőn a négy dolláros szoba felé, az jutott eszembe, hogy valami ébresztőórát kellett volna vásárolnom, nehogy elkésem reggel a nagy szolgálatból. De hamarosan és elszörnyedve tapasztaltam, hogy a leleményes emberiség még nem tudott olyan ébresztőórát gyártani, amilyenre abban a lakásban szükség lett volna. Mert ahogy elővettem a kicsi kulcsot és kinyitottam vele a külső ajtót, abban a percben olyan különös morgást hallottam a lakás belsejéből, hogy egyszeriben kihűlt hátul a nyakam. Annyit sejtettem, hogy a sárga kutya lesz a különös morgó, de hogy egy kutyanak olyan hangja legyen, s azt a hangot úgy eressze ki a fogai között: az nagy csodám volt nekem. Néhány pillanatig tétováztam is, hogy vajon beljebb lépjek-e, vagy visszafelé iramodjam, de aztán mégsem hátráltam meg, hanem vitézül kitártam az ajtót, és így szóltam:

- No, sárga!

Erre a kutya még nagyobb és különösebb morgással felelt, de akkor is csak látatlanban. Azonban nem volt nehéz kitalálni, hogy bent van a konyhában, ami néhány lépéssel odébb nyílt és a szabad ajtaján keresztül fényt öntött az előszobába. De vajon miért nem jön ki? - gondoltam magamban. Vagy a vénasszony legalább! Hiszen nincsen még késő, s odabent a villany is ég!

Gyanakodva lábujjhegyre vettem a lépést, és a konyha ajtajáig lopózkodtam. Ahogy odaértem és bétékintettem, a nyakamról a hidegség egyszerre futni kezdett felfelé. De azt nem is csodálom, mert a vén német asszony a konyha kőpadlóján feküdt, és összevissza tagokkal, mintha a levegőből esett volna oda. A kutya pedig ott állott a lábánál, s megfeszülve, de a helyéből egyet sem mozdulva, reám vicsorította minden fogát.

Úgy ahogy volt, minden olyan borzasztó volt, hogy először megtántorodtam, de azután húzódni kezdtem kifelé. Amikor pedig elértem az ajtót, akkor futásnak eredtem. Még a kapuban sem álltam meg, hanem elszaladtam jó messzire, s csak akkor kezdtem gondolkozni azon, hogy mit csináljak. A hideg elérte és körülvette az eszemet, de azért annyit mégis kitaláltam, hogy Toldi után kéne mennem. Hamar kutatni kezdtem az utcákat, hogy valahol valami kocsit lássak, amit megfogadjak. Nemsokára találtam is egyet, s a vezetőnek megmondtam, hogy merre induljon, de jó sebesen, mert végső dologban kell intézkedni. De hát akármilyen gyorsan robogott a kocsi, Toldit már csak az ő városának a végiben értük utol.

- Hamar szálljon ki! - mondtam neki.

- Mi történt? - kérdezte.

- Az a német vénasszony a földön fekszik.

- Milyen német vénasszony?

- Akinél lakom.

Toldi elnevette magát, és azt mondta:

- Hát, ha jólesik neki, hadd feküdjék.

- De zsugorodva fekszik.

- Hát, ha jólesik neki, hadd feküdjék zsugorodva.

- De meghalt.

- Meghalt?!

- Meg.

Erre már nagyon elkomolyodott, és szó nélkül kiszállt. Aztán fizetett, beléültünk a második kocsiba, s pufogni kezdtünk visszafelé.

- Miről tudod, hogy meghalt? - kérdezte.

- Arról, hogy zsugorodva fekszik.

- Minden vénasszony zsugorodva fekszik.

Annyi szorongatás után valami más bizonyítékon kezdtem gondolkozni, s akkor a kutya jutott eszembe. El is mondtam rögtön, hogy miképpen állott a vénasszony lábánál a sárga kutya, s hogy miképpen vicsorgott reám. Ezen már Toldi sem nevetett, hanem éppen ellenkezőleg: elkomolyodott nagyon, s azt mondotta, hogy a kutya viselkedése után majdnem bizonyos a halál. Többet már nem is igen beszélgettünk. Amikor ismét a városba visszaértünk, Toldi megkérdezte a vezetőt, hogy merrefelé és milyen házban lakik egy orvos. A fuvarozó törni kezdte a fejét, hogy valamiképpen orvosra igazítson; s ahogy gondolkozott volna, hát éppen egy magas és urasan öltözött néger férfiú jött arrafelé.

- Doktor Dickson, várjon egy percet! - kiáltott a sofőr.

A néger megállt, mire a motoros halkán megkérdezte Tolditól:

- Jó maguknak néger orvos is?

- Jó.

- Akkor itt van ez a Dickson doktor - felelte a másik.

Odamentünk a néger orvoshoz, aki nagyon barátságos volt, és örömmel vállalkozott arra, hogy a német vénasszonyt megvizsgálja. Szépen felmentünk hát a lakásba, ahol mindent úgy találunk, ahogy azelőtt volt. De ha lehet mondani, a sárga kutya még vadabban morgott, nyilván a néger orvos miatt, akit semmiképpen nem akart közel eresztetni a vénasszonyhoz.

- Mit csinálhatnánk? - kérdezte Dickson doktor.

Ott szótlanoktunk hárman, bámulva a veszélyes kutyát és a veszélytelen vénasszonyt, s közben azon gondolkodtunk, hogy csakugyan mit lehetne csinálni.

- No, székely! - biztatott Toldi.

Jutott eszembe sok minden, az igaz; de végül mégis így kellett szólanom:

- Csak egyet tehetünk.

- Mit? - kérdezte Toldi.

- Azt, hogy levesszük a kutya előtt a kalapot.

Toldi elismeréssel bólogatott, majd közölte a tudós négerrel, hogy a kutya védőrzése ellen nem találunk rendszabályt. Ennél egyebet a fekete doktor sem tudott kitalálni, feladtuk hát a csatát, és elvonultunk a konyha ajtajából. Toldi megkérdezte tőlem, hogy a jelenvaló állapot nem riaszt-e attól, hogy ott aludjam a szobámban.

- Ha egy csecsemő született volna a lakásban - mondtam neki -, akkor senki sem kérdezne ilyent. De hát a vénasszony halála is olyan természetes, mint a csecsemő születése. Tehát itt fogok aludni.

Toldi megmondotta Dickson doktornak is az én válaszomat, de a néger azt felelte, hogy a szándékom veszedelmet vonhat maga után, mint ahogy minden igazi és tiszta emberi szándék veszedelmet rejteget. Nem a halott feltámadására, vagy a kutya megveszésére gondol, hanem az emberekre, akik mindenkit szívesen megvetnek, aki nem úgy cselekszik, ahogy ők cselekednének. Jobb lesz hát, ha elmegyek valahová, és reggelig távol maradok.

- Legyen úgy - mondtam.

S abban állapotunk meg, hogy az ajtót szokás szerint bezárjuk, és mind a hárman elmegyünk. Menetközben Dickson doktor a hatóságot magára vállalta; nekem pedig a lelkemre kötötte, hogy reggel hétkor legyek a lakás ajtaja előtt, mert én fedeztem fel az eseményt, másrészt pedig kulcsom is csak nekem van a lakáshoz. Mire idáig értünk a megbeszélésben, már lent voltunk az utcán, ahol a tudós néger mindjárt búcsúzkodni kezdett tőlünk. Mi is beléültünk ismét egy fogadott kocsiba, s elrobogtunk a Toldi szállására, amely egy klubházban volt. Ott aludtam egy díványon, ha ugyanis aluvásnak lehet nevezni azt, amikor az ember fekszik ugyan, de az érzései és a gondolatai világlanak.

Reggel hét órákor már a helyemen voltam.

Előbb egy futó helyiségben, amely félig vendéglő volt, s félig pedig bolt, hamar megittam a reggeli kávé, majd utána elindultam a szállásom felé. A ház előtt már emberek álldogáltak, és leskelődtek bé a kapun. Egy kicsit gyorsabbra vettem a lépést, hátha a hatóság már ott lesz és várakozik reám. Az első pillantásra úgy látszott, mintha elkéstem volna, mert egy csomóban emberek várakoztak az ajtó előtt. Éppen kilencen voltak, s közöttük két nő. Az egyik nő fiatal volt, nem több huszonöt esztendősnél, nagy csodálkozó kék szeme neki, és gyönyörű szőke haja. Virágos háziruha volt rajta, piros övvel a derekán; s a nyakánál jól kilátszott a bőre, amely selymes volt és patyolatos.

Akkor még nem gondoltam, hogy ez a nő milyen nagy lángot fog felgyújtani bennem; de a jószerencse már az első percekben közről látnom engedte, s hallhatni a hangját. Ugyanis, amikor megérkeztem az ajtó elé, mindjárt odalépett hozzám, és azt mondta:

- Bocsánatot kérek! Maga lakik itt?

Ahogy belépillantottam abba a nagy csodálkozó szemébe, egyszerre úgy éreztem, hogy még hazudni is tudnék érte, pedig a hazugság nem állott könnyen nálam.

- Igen, asszonyom - feleltem.

Erre mosolyogva kezdte mondani, hogy a várakozók mind házbeli emberek. Azt a hírt hallották, hogy az öreg német lédi meghalt, a kutyája pedig a testén állva őrzi. Ezt nagyon szeretnék megnézni. Mire ennyit kimondott, már egy fiatalember is odajött, aki órajavító volt; s odasúgta nekem:

- Fizetünk a látványosságért.

Nagyon meglepődtem a dolgon, de mielőtt még felelhettem volna, egy csomó pénzt nyújtott felém, és így folytatta:

- Kilencen vagyunk, mindenki két dollárt fizet.

Éreztem, hogy egyszerre előnt a pír.

- Vegye csak el, kedves fiú! - mondta a kék szemű nő, mire én rögtön elvettem a pénzt. S ha már elvettem, megszállott rögtön a gond, hogy vajon mit kéne most csinálni? Hamar kellett dönteni és cselekedni, mert a hatóság érkezése már-már fenyegetett. S ma sem tudom, hogy miképpen tudtam, az eszemmel-e vagy a szívemmel, olyan helyesen cselekedni, mert rögtön azt mondtam a várakozóknak:

- Először a fiatal hölgynek fogom megmutatni. Azután pedig a többinek. Ha akarják, akkor jó; s ha pedig nem akarják, itt a pénz.

Mivel valahányan akarták, a lakás ajtaján gyorsan béengedtem a fiatal hölgyet, majd bétettem magunk után az ajtót. Az ifjú nő, ki már a külső ajtónál nagy izgalomban volt, megfogta a karomat, s úgy mentünk ketten a konyha ajtajáig. S bár nagyon féltem attól, hogy az éjszaka valami elborzasztó változás történhetett, mégis boldog és szerencsés voltam; ámbár a kutya még jobban vicsorította a fogát, és a szeméből is jobban szikrázott a dühösség.

Néhány percig ott álltunk a nyitott ajtó előtt, s közben egyikünk sem szólott semmit. De az ifjú nő borzongva kapaszkodott a karomba, és egyre sápadtabb lett. Végre odatámaszkodott az ajtófához, a szemét lehunyta, és így szólt:

- Istenem, mi sok minden történhetik velünk ebben az életben!

Nagyon fájt nekem, hogy annyira elsápasztotta szegényt a különös látvány; s hogy valamivel enyhítsek rajta, így szóltam csendesen:

- Szomorú vagyok, hogy nem azt tudtam megmutatni magának, amit legjobban szeretnék.

Ismét reám függesztette csodálkozó nagy szemét, és azt kérdezte:

- És mit szeretne a leginkább megmutatni nekem?

- Nem a test halálát, hanem a szerelem születését.

Egy kicsit elpirult, és azt mondta:

- Férjem van, és gyermekem.

- Hogy hívják?

Ismét rám nézett, de felelet helyett kifelé indult. Kiment előttem az ajtón, és többet nem szólt egy szót sem; még a kívül álló emberekhez sem szólt, hanem elsietett gyorsan a gangon. Nem is nézhettem utána, mert az órajavító fiatalember utamba állott, és azt mondotta, hogy időközben még hét ember érkezett, akik szintén fizettek, itt van. Elvettem ezt a pénzt is, majd béeresztettem a lakásba az egész csoportot. Magam künn maradtam az ajtó előtt, amit bezárhattam ismét, mert belülről ki lehetett nyitani. Belülről nagy szörnyülködés hangjai hallatszottak ki, s főleg a kutya morgása, mintha az emberi hang bozótja még külön is fogott volna egy rémet.

Ide-oda lépegetve váraкоztam az ajtó előtt, és azon gondolkoztam, amit cselekedtem. Legbelől már az első pillanatban éreztem, hogy a látványos pénzt el kell fogadnom, és az embereket bé kell eresztennem a halotthoz. De végre tudni szerettem volna, hogy mi lehet a titka annak az érzésnek, amelyből ilyen nemtelen pénz született? S ahogy gondolkoztam, mintha a válasz egyszerre örömhangan ugrott volna elő a fejemből és a lelkemből egyaránt.

- Igen, úgy van! - mondtam magamban. - Az öregnek meg kell halni, hogy a fiatalnak abból is élete lehessen! Mint ahogy lehull a régi levél, hogy több napfényhez és több levegőhöz juthasson az új. És ami így s egyenkint történik, annak kell történnie egészbe véve ugyancsak: vagyis az öreg népeknek is meg kell halmok, hogy a fiatal népek több napfényhez és több élethez jussanak azáltal. Igen, úgy van: ez a természet rendje, és ez a törvény!

Tűzzel lettem teli, hogy a német vénasszony halála árán felfedeztem egy igazságot; de olyan bátorra is váltam, hogy a hatóság megérkezéséig még hat embert eresztettem bé, és mindenkit két dollárért. Aztán megjött a rendőrbiztos, a törvényszéki ember és egy orvos. Először ők is a holtat akarták megközelíteni, hogy az orvos meg tudja vizsgálni, de a sárga kutya nem ismert hatóságot. Erre bementek az én szobámba s behívtak oda engemet is. A törvényszéki ember kezdte a szót, és egymás után mindenről kikérdezett. Amikor bátor és egyenes feleleteimből látta, hogy engemet a gyanú árnyéka sem érhet, azt mondotta, hogy elmehetek. A rendőrbiztos azonban megellenezte az én távozásomat, mivel egyetlen lakó s így egyetlen kulcstulajdonos voltam a lakásban. Hogyne, úgy volt igaz, ahogy a rendőrbiztos mondotta, de mivel már erősen közeledett a kilenc óra, valakinek a bankba is el kellett volna mennie. Amikor ezt a kötelességemet fel is fedtem előttük, úgy határoztak, hogy fussak el a bankba, de ne maradjak ott, hanem rögtön jöjjenek vissza, de sőt az igazgatót is hívjam el magammal. Mindezt én végre is hajtottam rendesen, mert tíz perc múlva már mind a ketten ott voltunk. Ahogy megérkeztünk, mindjárt azon kezdtek tanácskozni, hogy a kutyát miképpen lehetne a halott mellől eltávolítani. Ahogy az idő telt, mind több és több okos embert hívtak tanácsra, az egész városból és mindenféle foglalkozásból. A végén már olyan sokan voltak, hogy a szobám ajtaját bé sem lehetett tenni. Ez a nyitott ajtó aztán beleszólt az én további keresetembe is, mert emiatt már csak azokat engedhettem bé a külső ajtón, akik a tanácsba hivatalosak voltak. De ha azt néztem, hogy addigelé már harmincegy embernek mutattam meg a halál színjátékát, akkor meg lehettem elégedve. S meg is voltam, mert békésen és szelíd méltósággal örködtem a külső ajtó előtt.

Már közelgett nagyon a dél, amikor a reggeli ifjú hölgy ismét feltűnt a folyosón. A nagy szemeiről és a mosolyáról rögtön megismertem, ámbár kalap és selymes fekete bunda volt rajta. Köszöntem neki, mire ő hozzám lépett, és megkérdezte:

- Mi az eredmény?

- Még semmi - feleltem.

- Hát mi lesz, maga mit gondol?

- Nem tudom, mert az egyik párt a kutya elpusztítása mellett áll, míg a másik éppen ellenkezőleg.

- És maga hogyan döntene? - kérdezte.

Tiszta hódolattal a szemébe néztem, s azt mondtam:

- Nehéz dönteni valakinek a dolgában, aki egy másik valakit nagyon szeret. Akár kutya az, akár ember.

Az asszony elpirult egy kicsit, majd kezét nyújtott nekem, és azt mondta:

- Grácia.

Azzal ott is hagyott, és eltűnt a lépcsőkön.

- Grácia! - mondtam magamban a nevét, amely kellemességet és bájosságot jelentett. De földi lénynek a nevit ennél jobban soha el nem találták, mert Grácia az ő nagy szemével csakugyan bájosságot jelentett, a szavaival és mozdulataival pedig kellemességet.

Boldog képzelődésemből egyszerre nagy kiabálás riasztott fel, ami belülről harsant felém. Hamar bémentem, s hát meghozták a döntést, amely okosan úgy szólt, hogy arra az időre, amíg a halottat megvizsgálják és elviszik, valahogy és valamivel el fogják kábítani a kutyát. Az orvos gondoskodott is mindjárt, hogy a munka elinduljon. Először ételt hozatott a kutya számára s abba rejtette belé a kábítószer. Az ételt egy edényben, valami hosszú rúdon, oda-tolták a kutya elejébe, de az elszánt védőrző meg sem szagolta az ételt. Amikor látták, hogy a konok kutyával így nem jutnak célhoz, a tanács nagyon megharagudott rá, és kimondotta, hogy most már kímélet nélkül meg kell fogni. Gyorsan előkerítették hát a kutyafogó embert, aki egy zsákszerű drótos szerkezettel ügyesen és mindjárt fogságba ejtette a sárgát. Nagy zajjal a kutyát elvitték; az orvos pedig megvizsgálta a halottat, és kijelentette, hogy szabályosan halt meg.

Mivel úgy látszott, hogy immár minden elintéződött, a tanács széjjeloszlott; s utána én is elmehettem ebédelni. Nem tudtam enni, úgyszólván semmit; s a bankba is nagyon elgondolkozva mentem bé, hogy a szolgálatot megkezdjem. Ismét a szőke fiúnál jelentkeztem, aki úgy rendelkezett, hogy a költözködésnél segédkezzem, amíg megjön az igazgató. Egy-egy széket megfogtam tehát, majd nagy könyveket és iratos ládákat is vittem által az új épületbe, amely kőből volt csinálva és két teremből állott, egy felsőből és egy alsóból. A felső terem óriási volt, s akár egy templom. Csakhogy az oltár helyén egy hatalmas pénzrejtő szekrény uralkodott, melynek másfél öles acélajtóját csak titkos módon és egy nagy kerékkel lehetett kinyitani. Az alsó terem csak pinceterem volt, egy szobánál nem nagyobb, de gumipadlózattal. Nyolc kőlépcsőn lehetett oda lejutni, egy utca felőli ajtón, de bent az épületben a felső teremből is volt lejárata. S hogy el ne felejtsem: ott az alsó teremben volt a mellékes helyiség is, amelyet azért említek nagy fontossággal, mert a szesztilalom dolgában is szerephez jutott, amint az később ki fog derülni.

Tehát a mozgó vagyon hurcolásával így kezdtem meg a szolgálatot, amelyet délután négyig zavar nélkül folytattam. Akkor nagy férfiasággal megjelent az igazgató, és azt mondotta nekem, hogy menjek véle. Egyenesen a pinceterembe vitt, ahol egy új és nagy asztal állott, s az asztal mellett egy szék. Ott az asztalnak a szélire ült, és azt mondta nekem:

- Nem akarom még egyszer hallani, hogy magát négerrel együtt látta bárki.

Ejnye, gondoltam, nyilván Dickson doktorral látott valaki engem.

- Csak jó embert és rossz embert ismerek - feleltem.

Az igazgató nagyon megnézett, majd csak ennyit szólott:

- Megmondtam magának.

Mintha ördög bújt volna belém, hogy segítsen ártani nekem, így folytattam:

- A halott német asszonyt és a kutyát pénzért mutogattam. Hatvankét dollárt kerestem azzal.

- Tudom - felelte az igazgató.

- Hát az nem tilos?

- Nem.

- S miért?

- Üzlet - mondta.

Azzal felállt az asztalról, és megindult kifelé. Menet közben visszafordult, és tudtomra adta, hogy huszonöt dollár lesz a fizetésem, az irodám pedig a pinceteremben; a többi Toldi majd elmagyarázza.

Ahogy egyedül maradtam, leültem a székre, és gondolkozni kezdtem. Nem tudtam azonban egyenes útba állítani a gondolataimat, mert gomolygott az agyam. A mellemben és a tagjaimban is nyugtalanító bántalmat éreztem. Felálltam hát a székről, és sétálni kezdtem a gumipadlón. Ha a munkára gondoltam, amit mostantól kezdve folytatnom kell, akkor olyan félelem vett erőt rajtam, hogy hideg verejték ült ki a homlokomra. Ha az emberekre gondoltam, akikkel a megélhetésem és a sorsom összehozott, úgy éreztem, hogy egyedül és magamra hagyatva állok. Ha az életemre gondoltam, akkor suhogó és erős szárnyakat szerettem volna, hogy talán kirepüljek a világból. Ha a felfedezett igazságra és a népemre gondoltam, akkor hét fejet szerettem volna, és tüzet okádni, mint a sárkány.

Csak két virág volt, amelyen meg tudott pihenni a lelkem, ez a megriadt acéldongó: az egyik virágot apámnak hívták, s a másikat Bolha kutyának. Ahogy eszembe jutottak ők ketten, s elgondoltam, hogy apámtól az Atlanti-tenger, Bolhától pedig talán a legnagyobb óceán választ el, egyszerre olyan gyötrelmem fogott el, mint amilyen az igaz lelkeket gyötörheti a késedelmes feltámadás miatt. S mivel a látásom is homályosult, s megereszkedett a lábam ereje is, visszaültem ismét a székbe, és az asztalra borultam.

Akkor értettem meg, hogy mit érezhet a viharos tavon a csónak, vagy a felzúdult tengeren a hajó!

Már jó ideig ültem megborulva, amikor hallottam, hogy valaki jön lefelé hozzám. Hadd jöjjön, gondoltam, vagy akár álljon a feje tetejére; s meg sem mozdultam.

- Ábel! - érintette meg egy kéz a vállamat.

A hangjáról rögtön megismertem, hogy Toldi; de most abban a percben neki sem tudtam úgy örövendeni, mint máskor. De hát mégis felemeltem a fejemet és ránéztem.

- Mi baj van? - kérdezte.

- Nincs semmi - feleltem.

Toldi nagyon elkomolyodott, majd sétálni kezdett a teremben. Darabosan és komoran sétált, mint valami bika. Láttam, hogy készít magában valamit, de nem szóltam. Végre odaállott az asztalom mellé, és azt mondta:

- Az Isten látott olyan embereket, mint ti vagytok, székelyek.

Bár nem akart semmi dicsérőt mondani ezzel, mégis jólesett. A tréfáló kedvem is egyszeriben megjött, vagyis elővettem a kicsi zsebkönyvemet, és úgy tettem, mintha jegyezni akarnék valamit. De nem jegyeztem, hanem ránéztem, és vártam.

- No, mért állottál hadba? - kérdezte Toldi.

- Csupán csak jegyezni akarok.

- Mit akarsz jegyezni?

- Én sokat gondolkoztam azon, hogy milyenek is a székeleyek - feleltem neki -, de eddigelé még nem tudtam kitalálni. Úgy látom azonban, hogy maga tudja. Felírnám hát magamnak, hogy el ne felejtsem.

A Toldi szeme azt kérdezte tőlem, hogy csúfolkodom-e vajon, vagy csupán turbékolok?

- Tedd el azt a noteszt! - mondta; majd amikor nevetve eltettem, így folytatta: - Hát ha tudni akarod, hogy milyenek vagytok, én megmondom neked.

- No, milyenek?

Sokáig és nagyon gondolkozott, majd így szólt:

- Az ördög vigyen el, te Ábel, én sem tudom. Mert azt akartam mondani, hogy olyanok, mint a hegyi pataokban a pisztráng, amelyet mindenütt látni lehet, de megfogni sehol. De aztán eszembe jutott, hogy amíg a pisztráng csak a hegyi patakokban él meg, addig a székeley nemcsak ott, hanem mindenütt a világon.

Bólogattam, és azt feleltem neki:

- Nagyon okos beszéd volt, csak éppen egy hiányzott belőle.

- No, mi?

Felálltam, s úgy mondtam súgva:

- Az, hogy a pisztráng mindig és mindenütt felfelé úszik.

- S azt miért csinálja?

- Azért - feleltem -, mert különben a nagy halak azt mondanák: né, ez a kicsi semmiség is csak azt tudja, amit mi: gyertek, együk meg!

Toldi kicsire húzta a szemét:

- És hátha éppen azért fogják megenni!

- Maga azt nem érti! - legyintettem. - Mert hallgasson ide: a pisztráng nem azért úszik felfelé, hogy úgy nehezebb legyen, hanem mért? Azért, hogy abban a percben, amikor a nagy halak meglátják, csodálkozzanak rajta. Márpedig egy kicsi csodálkozás éppen elég arra, hogy közben a pisztráng el tudjon iramodni.

- Add nekem azt a jól vágó eszedet, Ábel! - mondta Toldi.

- Magának van beretvája - feleltem.

Erre úgy kezdett kacagni, hogy megért volna akármekkora halat. Utána megölelgetett, és azt mondta, hogy menjünk és ússzunk felfelé a szállásomra. Éppen jókor indított, mert a kutya után már a halottat is eltakarították volt; s bent az én szobámban pedig három asszonyt találtunk. Vettük észre, hogy egy kicsit megszeppentek a váratlan érkezésünk miatt, de mivel a nagy szemű Grácia is ott volt a három között, én nem a megszeppenés okán gondolkoztam,

hanem a vendéglátáson. De hát hiába marasztottam őket, mert röpdösve siettek kifelé, mint a fürjek.

- Látta azt a szép nagyszeműt? - kérdeztem Tolditól.

- Láttam - felelte.

Nem folytattam tovább a szót, hanem egy kicsi mosolygás után megkértem Toldit, hogy magyarázza el a bankban való teendőket. Ő szívesen elmondta, hogy a külföldi osztály vezetője leszek, s arra kell törekednem, hogy a környéken levő bevándorlókat felkutassam. De mielőtt járnai kezdeném a vidéket, gondosan bé kell rendeznem az irodát.

Amíg beszélt, nekem ismét apám és a Bolha kutya jutott eszembe. Toldi meg is látta, hogy nem szentelek elég figyelmet az ő tanításának, mert a további magyarázat közben egyszerre így szólt:

- Veled valami történt, Ábel!

- Hát mi történt volna? - kérdeztem.

Ismét sétálni kezdett a szobában, majd hirtelen felém fordult:

- Szerelmes vagy?

Jól meggondoltam a dolgot, és azt feleltem:

- Nem az a baj.

- Hát mi?

- A nevit a bajnak nem tudom.

- Hát mijét tudod?

- A nyugtalanító lelkit, a gyötrelmit, a rajtam való nagy hatalmát.

Toldi a vállamra tette a nagy kezét.

- Hát tulajdonképpen mi kéne neked, hogy jól érezd magad?

Az asztal mellett ülve, a két tenyeremre hajtottam a fejemet, és minden erőmmel a feleleten gondolkoztam. Aztán egyszerre, mintha kisütött volna a nap, felemeltem a pillantásomat, és azt mondtam:

- Tudni szeretnék valamit.

- Mit?

- Azt, hogy mi célra vagyunk a világon.

Legalább tíz percig gondolkozott Toldi, hogy becsületesen felelhessen nekem. De amikor látta, hogy ennyi idő alatt sem tud eredményre jutni, felvette indulatosan a kabátját, és azt mondta:

- Gyere vacsorázni!

Elmentünk, de sem az út alatt, sem pedig a vacsora alatt nem beszélünk semmit. Én egyfelé, s ő másfelé, de folyton a levegőbe néztünk. Tudtam, hogy a felvetett kérdésre kutatja a feleletet, de hogy mire jutott, azt még akkor sem mondta meg, amikor elváltunk egymástól. Azzal a gondolattal vetettem meg otthon az ágyat, hogy holnap vagy talán holnapután felelni fog a kérdésre. S ha pedig nem felel, akkor én fogok felelni, mert nem nyugszom addig, amíg emberből: magamból vagy másból, ki nem sajtolom ezt a titkot.

Másnap az iroda berendezésein fáradoztam, de soha egy percre sem tudtam megszabadulni a gondolattól, hogy mi célra vagyunk a világon! S még amikor munka után hazamentem, s az asztalomon egy levelet találtam, akkor is azt hittem, hogy no, most valaki megírta nekem, amit én nem tudtam kitalálni. Gyorsan és szívdobogással bontottam fel a levelet, s hát a szívdobogás éppen helyénvaló is volt, mert a nagy szemű Grácia keze írása feküdt előttem. Azt írta, hogy a tegnap elköltöztek ebből a halottas házból, most ott laknak a Magas utca két szám alatt egy külön házban, s ha én szintén el akarnék költözni innét, az ő férje szívesen kiad nekem egy szobát.

Hamar összecsomagoltam, s egyenesen odamentem.

Tetszetős faház volt, amiben laktak. Alól az ebédlő és az olvasóterem, felül pedig három szoba és még a fürdő. Amikor beléptem a házba, sehol nem találtam senkit. Egy-két pillanatra megálltam, majd felfelé indultam azon a kanyargós lépcsőn, amelyik az olvasóteremből az emeletre vezetett. Amint éppen felérkeztem volna a recsegős lépcsőkö, az egyik szobából előrebent a nagy szemű Grácia. Nagyon örvendett, hogy a kofferrel együtt válaszoltam a levelire. Én is megköszöntem szépen, hogy olyan nagy figyelemben részesít, majd elfoglaltam a kijelölt szobát, melynek ablaka éppen a vasúti vonalra nézett. Miután a rendezgetéssel elkészültem, odaálltam az ablakhoz, és sokáig nézegettem mindent, amit, a közelben vagy a távolban onnét látni lehetett. Közben hárman keresztezték folyton egymást az eszemben: Grácia, Toldi Miklós, és hogy mi célra vagyunk a világon. Mivel sem a fiatalasszonynak, sem pedig a nagy kérdésre való válasznak semmi mozgását nem hallottam, úgy két óra múlva elindultam, hogy a megszokott vendéglőben vacsorázzam. Ahogy lementem a lépcsőn, hát ott ült a nagy szemű Grácia, s mellette egy sovány barna férfi, vagyis a férje, akivel mindjárt összeismertetett engem. Ahogy kezét szorított velem, elég erősnek tetszett; s a tekintete után ítélve, elég szigorúnak is.

Fel is tettem magamban, mialatt lassan mendegéltem a vendéglő felé, hogy az ifjú asszonynak csupán távoli sóhajtozója leszek. De ennek is megvolt az ára, mert az éjszakák felit vágyakozásban töltöttem, a másik felit pedig bozótos álmok nyugtalanították.

A sok vergődés már annyira vitt, hogy éreztem: valamit tenni kell! Éppen szombati nap volt, délután fél ötkor. Az igazgató azelőtt öt perccel hagyta volt el a mellékes helyiséget, ahol egy sánta barátjával együtt mindennap a fenekire nézett egy pálinkás üvegnek. Nagy pálinkaszagot hagytak maguk után, de én nem a pálinkaszaggal törődtem, hanem azzal, hogy végre és háborgatás nélkül teljesen egyedül vagyok, s határoznom kell valamit. Leültem a székre, ráborultam az asztalra, és forralni kezdtem magamban a gondolatokat. Három dologban kellett valahogy és mindenképpen határoznom. Először Toldira vonatkozólag, akit nem láttam, amióta feltettem neki a nagy kérdést. Másodszor a kínzó nagy szerelem tekintetiben, amely a gyötrelmek mellett elsorvadással fenyegetett. Harmadszor és végre, ami a legfontosabb volt: mi célra vagyunk a világon!

Az első dologban úgy határoztam, hogy másnap reggel elmegyek Toldihoz, és vasárnap lévén, ott ülök egész nap. A másodikban úgy döntöttem, hogy a nagy szemű Grácia előtt feltárom a hódoló nagy szerelmet: ha megajándékoz érte, akkor jól van, de ha csupán játszani akar velem, akkor vége a napjának! És most következett a harmadik, s a legfontosabb. Magam elé képzeltem Krisztust, de magam elé az ördögöt is, akinek szintén tudnia kell sok mindent, amit közönséges ember nehezen közelíthet meg.

- Mi célra vagyunk a világon? - kérdeztem Krisztustól.

- Hogy végbevigyed azt a jót, amiben hiszel - felelte Krisztus.

Utána hamar, hogy majd együtt gondolkozzam a két feleleten, megkérdeztem az ördögöt:

- Mi célra vagyunk a világon?

- Kedves barátom - felelte az ördög -, ha engem kérdeztél volna meg először, megmondtam volna neked. De így nem érdemled meg, hogy megtudd az igazságot.

Felkaptam a fejemet, és azt mondtam:

- Távozz hamar, mert a feketékkel való barátkozást az igazgató megtiltotta nekem!

Az ördög szót fogadott, és eltűnt. De én is hamar induláshoz láttam, hogy künn a természetben és a tavaszodó földön gondolkozzam tovább a Krisztus feleletén, vagyis megkeressem az életben azt a jót, amiben hiszek, s amit annál fogva végbe kéne vinnem. Átmentem a vasúti hídon, majd annak a közeliben egy ösvényt fedeztem fel, s azon indultam tovább. Az ösvény hegyoldalon vezetett felfelé, tekervényesen valami különös épület irányában, amely feketére festve állott a tetőn. Pihenés nélkül kapaszkodtam felfelé, de már távolról hallottam, hogy furcsa hangok szűrődnek a fekete épületből. Egyenesen és még gyorsabban tartottam arra. A hang egyre erősödött, s úgy vettem ki, hogy ott sokan lehetnek, s mindnyájan külön-külön ordítanak. Néhány lépésről már jól láttam, hogy a fekete ház nagy ajtaja nyitva van, ahogy templomoknál szokott lenni. Odaléptem, s hát csakugyan templom volt a fekete házban, tele visító és kiabáló négerekkel. Nem haboztam sokáig, hanem levettem a kalapomat, és beléptem a négerek közé. Bár padok is voltak, mint más templomokban, mégsem azokban álltak, hanem kicsődülve valami emelvény elé, amelyen egy öreg néger, könyvvel a keziben, folyton nagyobb és szorgosabb ordítózásra ösztökelte a csödületet. Hamar odafurakodtam, s hát egy fiatal néger feküdt a földön, hányta és vetette magát, rúgott és kapálózott.

- Mi történt? - húztam meg egy négernek a karját.

- Most megy ki belőle az ördög - felelte.

Hát ez alig sem tréfa, gondoltam magamban, mert hátha éppen az az ördög bűjt belé, akit én üztem el egy félórával azelőtt!

Még közelebb vergődtem tehát, hogy bármi történjék is, annak én biztos tanúja legyek. S amint úgy közről néztem a kínban fetrengő négert és az ő rettenetes arcát, amelyről csorgott a verejték, hirtelen az a másik gondolatom támadt, hogy maga az Isten vezetett ehhez az emberhez. Mert lám, itt a szemem előtt és borzasztó kínok között vetéli el az ördögöt, aki bizonyosan tévutakon hordozta eddig, és megakadályozta abban, hogy ennek a világnak a dolgaiban tisztán lászon. De ha most meg tud szabadulni az ártó és zűrzavaros gonosztól, akkor tisztán az Isten lelkével fog válaszolni minden feltett kérdésre.

Tehát tőle fogom megkérdezni, hogy mi célra vagyunk a világon!

Egyszerre olyan nagy izgatottság vett erőt rajtam, amilyent soha nem éreztem. Odakaptam a homlokomhoz, amely forrón lüktetett, majd odakaptam a szívemhez, mely jobban táncolt, mint a legnagyobb szerelemben. Aztán gyorsan kimentem a fekete templom elé, s ott megálltam, hogy várakozzam a megtisztult négerre. Már azt hittem, hogy sohasem fog kijönni, pedig tíz percnél többet nem várhattam; de akkor a barátai között jókedvűen és vidáman kilépett az ajtón.

Mindjárt odamentem hozzá, megfogtam a kezét, és azt mondtam, hogy jöjjön velem néhány lépést, mert valami fontos dolgot szeretnék kérdezni tőle. Nagyon barátságos volt, és szinte táncolva jött velem. Amikor néhány lépést csakugyan félrementünk, a vállára tettem a kezemet, mélyen a szemébe néztem, és azt mondtam neki:

- A maga lelke most tiszta; mondja meg tehát nekem, hogy mi célra vagyunk a világon?

A négernek megmerevedett egy pillanatra az arca, majd hirtelen kacagni kezdett, s kacagás közben folyton azt mondta:

- Furcsa, furcsa, furcsa.

Aztán ismét megmerevedett az arca, mélyen a szemembe nézett, és így szólt:

- Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.

Ahogy ezt kimondta, ismét kacagni kezdett, de nem egészen úgy, mint az előbb, hanem a keserves és az örökké hontalan ember könnyes kacagásával. Még a térdit is csapkodta, miközben folytak a könnyei. Majd hirtelen azt is abbahagyta, újra a szemembe tekintett, utána pedig szaladni kezdett lefelé a hegyen.

Úgy szaladt, mintha nem is ember lett volna, hanem valami fekete angyal.

Amíg láthattam, utána néztem, aztán leültem a földre, és a fejemet a két tenyerembe hajtottam.

- Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne - ismételtem el magamnak. És éreztem, hogy a szívem megtelik nagy és általános meleggel, a lelkem megtelik a derűs idő nyugalomával, és a szemem megtelik a hajnal harmatával.

Lassan felálltam, és azt mondtam:

- Igaza van: késedelem nélkül haza fogok menni, hogy otthon lehessen valahol ezen a világon! Igaza van: nem is lehetünk más célra ebben az életben, mint hogy megismerjünk mindent, amennyire lehetséges: a tarka és zezugos világot, a megbocsátandó embereket, az egymásra morgó népeket; s amikor mindent megismertünk, amennyire lehetséges, akkor visszamenjünk oda, ahol otthon lehetünk.

Elindultam lefelé a hegyen, és boldog nyugalommal néztem, hogy miképpen búcsúzik a földtől a nap. Már nem bántott semmi, és nem tépett a szerelem sem, hanem azt gondoltam magamban, hogy amiképpen most búcsúzik a földtől a nap, úgy fogok búcsúzni Amerikától én is.

Ahogy leértem a városba, mindjárt autót fogadtam, és Toldihoz robogtam azon. Éppen egy lepedős amerikai újságot olvasott, amikor a szobájába léptem. Egyenesen odamentem hozzá, megöleltem, és azt mondtam neki:

- Köszönöm minden jószágát.

- Mit akarsz?

- Megyek haza - feleltem mosolyogva.

- Hova haza?

- Erdélybe, a Hargitára.

Többet nem szóltam, hanem kijöttem a szobából, és a várakozó automobilon visszarobogtam Mineberg városába. Ott kitudakoltam az igazgató címét, elmentem hozzá, és letettem elejébe a külföldi osztály ajtajának a kulcsát. Aztán megköszöntem neki is a szívességét, s mivel ősi és valódi amerikai volt, rajta keresztül Amerikának is megköszöntem, hogy egy ideig kenyeret adott nekem. Utána elmentem a vasúthoz, és megkérdeztem, hogy mikor indul a legelső vonat. Amikor meghallottam, hogy tíz előtt öt perccel, gyorsan a szállásom felé indultam, hogy csomagoljak. Egy óra alatt mindennel útra készen álltam, s akkor így szóltam a nagy szemű Gráciának:

- Szeretném megfizetni, amivel tartozom, mert megyek a hazámba.

Sokszor kerekített volt már nagy szemet Grácia, de ekkorát soha.

- Nem tartozik semmivel - mondta; és befutott a szobájába, ahonnét csak a sírása hallatszott ki. Nem is láttam őt többet, mert haladék nélkül kimentem az állomásra. Amint ott megváltottam a jegyet, és visszafordultam, hát négy darab nagy csomaggal ott áll Toldi Miklós.

- Maga mit csinál? - kérdeztem.

- Megyek haza, Szalontára - felelte.

Már a vonatban ültünk és javában robogtunk, amikor feltettem neki a kérdést:

- S mi indította arra, hogy olyan hirtelen meggondolja magát?

Toldi huncutul nevetett, ahogy pedig nem szokott soha.

- Azt gondoltam - felelte -, hogy ha egy székel csinál valamit, az nem lehet rossz. Ennélfogva követtem a példáját.

Olyan vidáman utaztunk, hogy meg sem éreztük az időt, pedig csak másnap estefelé érkeztünk meg New York városába. Toldit is egyenesen Gáspár bácsiékhoz vittem, mert úgy egyeztünk, hogy az első hajóval mindjárt tengerre szállunk. Szegény Gáspár bácsi és Teréz néni irigyen meregették reánk a szemüket, de mi kedden délután már egy óriás hajó fedeléről integettünk nekik.

Négy nap és öt éjszaka voltunk a tengeren, amely soha nem háborgott azokon a napokon és éjszakákon, hanem ősi nagy nyugalomban ringatózott, miképpen az én lelkem is. Nem is ért minket semmi baj, csupán Toldit érthette volna egy kicsi. Mert az az ember, akit: mindig csendesnek és szótlannak ismertem, az elindulástól kezdve úgy megváltozott, hogy mindig beszélt és mindig verekedni akart. A második napon szinte belévetett egy szlovák borbélyt a vízbe, az utolsón pedig valami erős és goromba németeknek rontott neki, s azok közül bizony az egyik jól megjegyezte őt a konzervnyitogató késsel. De a német is kapott olyant a fejére, hogy még akkor is hordta a gusát, amikor szombaton estefelé szárazföldre szálltunk.

Két óra múlva már ismét vonaton ültünk, és áldottam az Istent, hogy nemcsak szerencsésen kelhettünk által a vízen, hanem a sűrű viadaloktól is megszabadultunk. De ott a vonaton sem sokáig tartott a béke, mert éjfél körül Toldi egy csehet már ismét a pad alá kényszerített. Félrevontam, és nagyon szépen kértem, hogy még három napig türtőztesse magát, s aztán indítson akár háborút is, ha éppen úgy akarja. Áldott jó ember volt, bárhol legyen is ebben a percben, mert megsimogatta az arcomat, és azt mondotta, hogy értem még saját magának is megbocsát, pedig ő tizenhat évig dolgozott Amerikában. S amikor a harmadik napon, vagyis kedden délután öt órakor, nagy ölelgetések között elváltam tőle, már nem tudtam, hogy a régi csendes Toldit szeretem-e jobban, vagy pedig ezt a harcra változtat. Egy ideig gondolkoztam is az ő különös magyar sorsán, amely egyszer délibáb volt és egyszer lázadás, de aztán a magam székel életén kezdtem gondolkodni, amely a teremtet ember magaviselete volt.

Ez volt az a gondolat, amellyel másnap délelőtt megérkeztem a madéfalvi nevezetes állomásra. Itt szekeret fogadtam, és megkértem az embert, hogy ne futtassa erősen a lovakat, nehogy megtaláljanak izzadni, s azután meghűljenek a szeles tavaszi időben. A szekeres hajlott is szavamra, minek folytán húhó és zörgetés nélkül érkeztünk meg Csíkcsicsóba. Már az ülésből észrevettem, hogy apám ott van az udvaron, és a favágónál mesterkedik valamit. Minden sietés nélkül leszálltam, bémentem a kapun, és elindultam feléje.

- Kell-e egy amerikai? - szólaltam meg, amikor már csak néhány lépésnyire voltam tőle.

Apám egyszeriben felállt és megfordult. Nem tudott hamarjában szólni, hanem sebesen pillogtatott, nehogy megcsalja öreg szeme. S amíg azt tette, azalatt én már odaértem hozzá, és megcsókoltam az arcát.

- Egyszerre milyen csókos lettél! - mondta a régi hangján, s a kezében a kicsi fejszével leült a favágó csutakra.

- Ilyenkor tavasszal rájön az emberre - feleltem neki, s hozzáláttam, hogy a csomagok kerüljenek az ajtó elé. Amikor mindenem ott volt, s elévettem a pénzt, hogy a szekeres embernek fizessek, apám erősen pislogott arra, és megkérdezte:

- Abból van-e elég?

- Ne féljen, bankot is nyithatunk - mondtam. - Lesz-e benne igazgató?

- Én igen, ha fedele is lesz - felelte apám.

- Hát Bolháról tud-e valamit? - kérdeztem.

- Fél szeme volt - felelte apám.

Megértettem a szót, és szomorúan néztem a földet.

- Holnap is lehet búsulni - vigasztalt apám, mire csakugyan erőt vettem magamon, és megkérdeztem:

- Hát Zsuzsika néni?

Apám elnevette magát, és azt mondta:

- A vízipuskát nem szereti.

Osztottam én is a nevetésiben, majd felálltam, hogy a csomagokat békerítsem a házba. Amíg azt végbevittem, apám is munkához fogott ismét, és vígan kopácsolt. Láttam, hogy kelepelőt csinál, s megkérdeztem:

- S azt mért csinálja?

- Feltesszük a bank tetejére, hadd tudjuk mindig, hogy merről fú a szél.

Így beszélgettünk estig, s akkor lementem a paphoz, hogy az amerikai vámos szivarját átadjam neki. Kelemen pap szinte megtántorodott, amikor meglátott. Mindjárt ott is tartott vacsorára, amihez bort is adott jócskán. Órák hosszat nem fogyott ki a beszédből, mert mindent tudni szeretett volna. Végül az én életem felől kérdezősködött, hogy mit szándékozom itthon csinálni. A tervem készen volt, s így habozás nélkül megmondtam neki, hogy szeretnék ismét kimenni a Hargitára, s ott a csíkszeredai bank erdejét őrizni, mint kezdetben tettem. Megértette, hogy az emberek fényes világa után az Isten tiszta világába vágyódom, a csillagok alá.

Amikor két nap múlva bementem a szeredai bankba és láttam, hogy nagy örömmel visszavesznek pásztornak, akkor azt mondtam az igazgatónak:

- De nekem pénz nem kell.

- Hát mi kell? - kérdezte.

- Föld.

- Azt miképpen gondolod?

- Úgy gondolom, hogy ne pénzben kapjam a fizetésemet, hanem földben. Maguknak ott úgyis elég van.

- Azt meg lehet csinálni - mondta az igazgató.

Három nap múlva, amikor ismét bementem a bankba, meg is állapodtunk. A megállapodás írásba került, és úgy szólt, hogy engemet a bank örökös pásztornak felfogad, és fizetés képében minden hónapban annyi földet enged át nekem örök tulajdonul, amennyit a fizetésemből közbecslési áron ott vásárolni lehetne.

Még apám is azt mondta, hogy jó vásárt csináltam, mert ha az Isten megsegít és valami szerencsétlenségtől megőriz, akkor tíz esztendő múlva már akkora birtokom lesz a Hargitán, amiből meg tudok élni. Egy hét múlva fel is csomagoltunk mindent és egy nagy lajtorjás szekérrel elindultunk a Hargitára. Amikor megláttam a kicsi házat, amelyben olyan emlékezetes őszt és telet töltöttem volt, örömkönni jött a szemembe. De az igazi és a legnagyobb öröm akkor ért engem, amikor kinyitottam az ajtót, és megláttam, hogy egy kutya fekszik ott.

- Bolha! - kiáltottam fel.

A kutya felemelte a fejét, és úgy nézett reám azzal az egy szemével, mintha egyenesen a halálból ébredt volna fel. Hamar letérdepeltem melléje, és simogatni kezdtem. Csak a csontja és a bőre volt meg, és a hangjából annyi, hogy sírni tudott örömben. Nagy vigyázattal felvettem az ölembe, és futni kezdtem véle apám elé.

- Né, mit találtam! - kiáltottam egyre.

Aztán letettem a földre, s hát áll a lábán. Megindultam, s hát jönni is tud utánam. Akkor egy kicsit futottam, mire ő is jobban igyekezett. Addig s addig csaltam, amíg egy domb tetejére értünk. Ott felállott két lábra, és a derekamba kapaszkodott, mintha meg akart volna ölelni. S akkor egyszerre elöntött engem valami nagy szeretet, amiben nemcsak Bolha volt benne, hanem minden és mindenki, aki csak él a világon, s még az ég és a föld is. Lassan magamhoz öleltem Bolhát, s úgy szorosan magamhoz öelve, hengeredni kezdtem lefelé a dombon. Amikor lent a völgyben felálltam, és kinyújtózva ránéztem a nagy hegyekre, úgy éreztem, hogy most immár örökké élni fogok.

.oOo.